

ධම් දානයකි - නොමිලයේ බෙදාහැරීම පිණිසයි.

ආයතන මූලාවෙන් ලෝකයේ 'දෙයක්' හඳුනවා. ඒ 'දෙයට' කියනවා රූපයක් කියලා. 'දෙය' කියන එක අපි විශ්වාස කරන්නේ මොනවායින් හරි හැදිලා කියලා යි. පට්ඨි-ආපෝ-තේජෝ-වායෝ-වර්ණ-ගන්ධ-රස-ඕජා (අභිධර්මය දන්න අයට ඕන නම් විසි අටක් ම කියන හැකි යි. මොකක් ගැනද? රූපය ගැන. මේ රූපය දන්න මොකක් ද? සංඛාරයක් නේ ද?

චතුරේ හඳුනා බල්ලා ගැන ඇත්ත නො දන්න කෙනාට පුළුවන් විසි අට ආකාරයකට වර්ග කරන්න. ඒ බල්ලාගේ පට්ඨිය තියෙනවා, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ තියෙනවා, වර්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජාව තියෙනවා... මේ විදියට විසි අට ආකාරයකට කපා කරනවා එළියේ තියෙන රූප ගැන. නමුත් එයා රූපයේ සමුදයයි නිරෝධයයි ගැන දන්නේ නැහැ. අන්න එතැනට යන්නයි මේ විසිඅට ගැනම ඉගෙනගන්නේ කියලා අපි දනගන්න ඕන. අපි සමුදයයි නිරෝධයයි ගැන අමතක කරලා සංඛනය ගැන කපා කර කර ඉන්නවා. සකස්වන රූප ගැන කතා කර කර ඉන්නවා. අසංඛනය අවබෝධ කරන්නේ කොහොමද කියලා විමසනවාද? අතීතය ගෙවිලා ඉවරයි. අනාගතය ඇවිල්ලා නැහැ. වර්තමානයේ නේදත් විදර්ශනය කරන්න කියන්නේ. වර්තමානය ඇතිවෙච්ච නැති වෙනවා කියලා කියනවා. එතකොට ඇතිවෙන්නේ කොහොම ද? සමුදය තිබුණොත් තමයි ඇතිවෙන්නේ. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය යෙදෙනවා. අවිද්‍යාව තිබුණොත් ඇති වෙනවා. එහෙමම ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කිව්වාට අවිද්‍යාව දුරුවෙන්නේ නැහැ. ඇතිවෙන්නේ අවිද්‍යාව තියෙන හින්ද යි. වර්තමානයේ ඇතිවෙලා නැතිවුණාට වැඩක් නැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා දකින්න නෙවෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ වර්තමානයේ ඉදප්පච්චයතාව දකින්න කියලා යි. ඉදප්පච්චයතාව කියන්නේ 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ ඉමස්මිං සති ඉදං හොති' කියන ධර්මතාවය.

රවිඤ්ඤ කොමරලගේ
<http://ravi.harimaga.com>

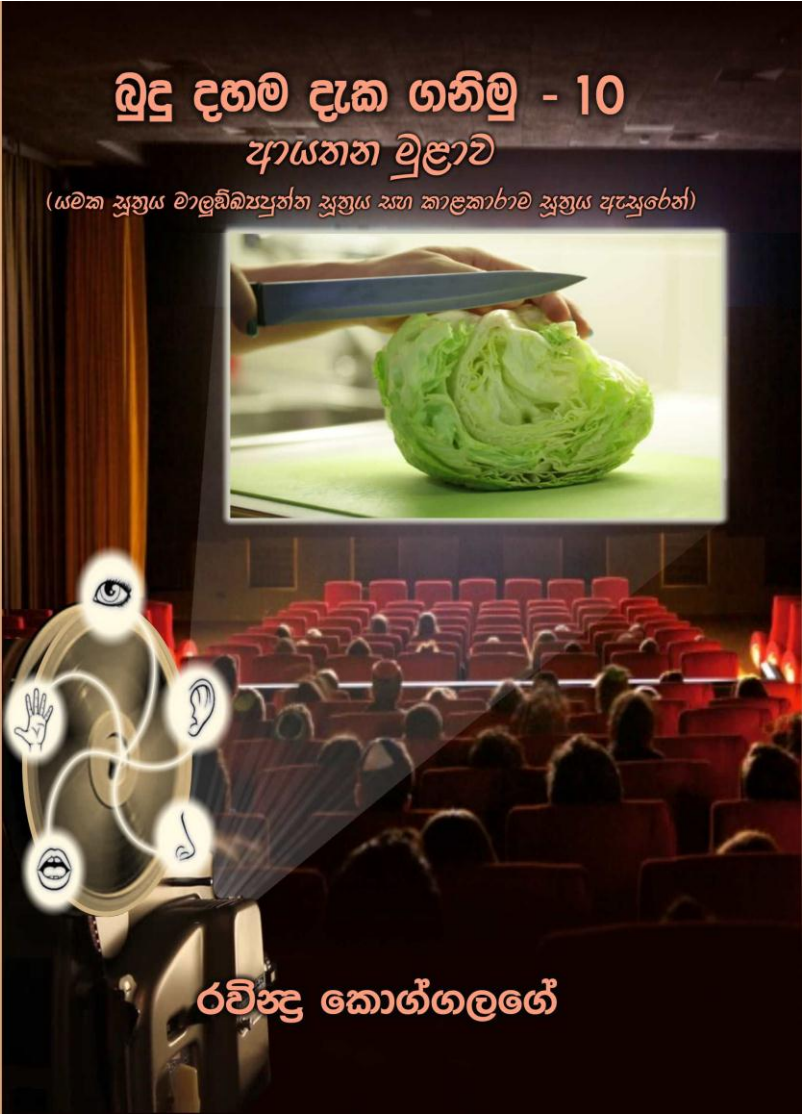

බුදු දහම දැක ගනිමු - 10 ආයතන මූලාව රවිඤ්ඤ කොමරලගේ

බුදු දහම දැක ගනිමු - 10

ආයතන මූලාව

(යමක ඡුත්‍රය මාලුභිබ්‍යජුත්ත ඡුත්‍රය ඤා කාළකාභාම ඡුත්‍රය ජ්‍යෙෂ්ඨ)

රවිඤ්ඤ කොමරලගේ

බුදු දහම දැක ගනිමු - 10

ආයතන මුළාව

(යමක සූත්‍රය, මාලුඛිඛාපුත්ත සූත්‍රය
සහ කාළකාරාම සූත්‍රය ඇසුරෙන්)

රවිඤ්ඤ කොමිෂන්

ප්‍රථම මුද්‍රණය : 2017 අගෝස්තු (පිටපත් 5,000)

ISBN No. 978-955-43763-2-8

පොත පිළිබඳ විමසීම්:

මහාචාර්ය රවිඥ කොග්ගලගේ

Email: koggalage@yahoo.com

Web: <http://ravi.harimaga.com>

Mobile : 0777234239

මුද්‍රණය:

R. R. ඉන්ඩස්ට්‍රීස්

331, වෙල්ල විදිය

කොළඹ 12

දුරකථනය: 011 2 438817

ධම් දානයකි - නොමිලයේ බෙදාහැරීම පිණිසයි.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

සියලු දානයන් අතරින් ධම් දානය උතුම් වේ.

පුණ්‍යානුමෝදනාව

- පානදුර අළුබොවුල්ලේ ග්‍රීන් වැලී පෙදෙසෙහි වෙසෙන ඉංජිනේරු ජයසිරි මහතා ඇතුළු පවුලේ සැමගේ දායකත්වයෙන් පිරිනමන මෙම උතුම් ධර්මදානමය පුස්තකය පරිශීලනය කරන සියලු දෙනාටමත්, අපටත්, අපගේ දූ දරු, ඥාති, හිතමිත්‍ර සියලුම දෙනාටත්, මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථයේ කතෘ වන මහාචාර්ය රවී කොත්ගලගේ මැතිතුමාටත් උතුම් වූ චතුරායඝී සත්‍යය අවබෝධ වීම පිණිසම හේතු වාසනා වේවා! තවද අප නමින් මියගිය දෙමාපියන්, ඥාතීන් හා ගුරුවරුන්ටත් මේ පින් අනුමෝදන් වී සසර වසනා කුරා සුගතිගාමී වී, උතුම් චතුරායඝී සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීමට මෙම ධර්ම දානමය කුසල කර්මය හේතු වාසනා වේවා!
- අපගේ දහම් ඇස පාදන කල‍්‍යාණ මිත්‍ර මහාචාර්ය රවින්ද්‍ර කොත්ගලගේ මැතිදුන්ට අපගේ ශීර්ෂ පුණ්‍යමය හිමි වේවා! මේ කුසල බලයෙන් මේ හවයේදීම උතුම් චතුරායඝී සත්‍යය අවබෝධ වේවා! එමෙන්ම අපගේ පරලෝසැපත් සියලු සංසාරගත ඥාති හිතමිත්‍රාදීන්ද මෙම ධර්මදානමය කුසලය අනුමෝදන් වී සසර ගමනේ කෙලවර දකිත්වා. ඩිල්ලක්ෂි ගුණවර්ධන, මංගලිකා හේමවන්ද්‍ර, රමිකා අතපත්තු වන අප විසින් දායකත්වය දරන්නා වූ මේ පින්කම ධර්මයේ සත්‍යය අවබෝධය පිණිසම හේතු වාසනා වේවා!
- පරලෝසැපත් ඩී. එල්. රණවක මෑණියන්ටත්, ඩී. ඩී. රණවක පියාණන්ටත් පරලොව ජීවිතය සුවපත් වී ඉක්මන් හවයකදීම උතුම් චතුරායඝී සත්‍යය අවබෝධය පිණිස දූ දරුවන් විසින් මෙම ධර්ම දානමය කුසලයට දායකත්වය දරන ලදී.

• මෙම උතුම් ධර්මදානමය පින්කම සඳහා රත්නපුර නිර්මලා ගමගේ මහත්මිය විසින් තම මියගිය ආදරණීය දෙමාපිය දෙපලට සහ ස්වාමිපුරුෂයා වන පී. ටියුඩර් ද සිල්වා මහතාට පින් අනුමෝදන්වනු පිණිසත්, රත්නපුර කාන්ති පීරිස් මහත්මිය විසින් මියගිය දෙමව්පියන්ට ඇතුළු සහෝදර සහෝදරියන්ට පින් අනුමෝදන්වනු පිණිසත්, රත්නපුර ලීනා ධම්මආරච්චි මහත්මිය විසින් මියගිය දෙමව්පියන්ට පින් පිණිස සහ සුඡ්වත්ව සිටින අප සැමට ඉක්මන් නිවන් අවබෝධය පිණිසත් දායකත්වය දරනු ලබයි.

• ඇල්පිටිය විහාරමහාදේවි පිරිවෙනේ පෝදින සීල සමාදානමය වැඩසටහනේ දී මහාචාර්ය රවී කොග්ගලගේ මැතිතුමා විසින් මෙහෙයවන ලද භාවනා වැඩ සටහනට සහභාගී වූ පිරිසක් ද මියගිය ශෝකි හිතමිත්‍රාදීන්ට පින් අනුමෝදන්වනු පිණිසත්, සුඡ්වත්ව සිටින අප සැමට ඉක්මන් ධර්මාවබෝධය පිණිසත් දායකත්වය දරනු ලබයි.

• කේ. ඉන්ද්‍රානි පෙරේරා වන මට මෙම දහම් පුස්තකය සඳහා දායක වීමේ කුසලයෙන් මේ භවයේදී ම සතර අපා දුකින් මිදීමට අවශ්‍ය ශක්තිය, වීර්යය, සිහිය, නුවණ ලැබේවා!

• ප්‍රියානි දිසානායක විසින් සිදු කළ මේ ධර්මදානමය කුසලය පරලෝසැපත් පියාණන් ඇතුළු සියලුම ශෝකීන්ට පින් පිණිසත්, මෑණියන් ඇතුළු සුභද්‍රාරාමයේ භාවනා වැඩසටහනට සහභාගී වන අප සියලුම දෙනාට වතුරායඪී සත්‍යය අවබෝධය පිණිසත් හේතු වේවා!

• රත්නපුර කාන්ති පීරිස් මහත්මියගේ මියගිය දෙමව්පියන් ඇතුළු සහෝදර සහෝදරියන්ටත්, පුෂ්පා විමලරත්න මහත්මියගේ මියගිය දෙමව්පියන්ටත් මේ පින් අනුමෝදන් වීමෙන් සසර ගමන යහපත් වී උතුම් ධර්මාවබෝධය ලැබේවා! එසේම, අපගේ දහම් ඇස පහදා දෙන මහාචාර්ය රවින්ද්‍ර කොග්ගලගේ මැතිතුමාටත්, සුභද්‍රාරාමයේ

දහම් වැඩසටහනට සහභාගී වන සියලු දෙනාටත් මේ ධර්මදානමය කුසලය උතුම් නිර්වාණ අවබෝධය පිණිසම හේතු වේවා!

- බුදු දහම මේ ජීවිතයේදී ම පසක් කළ හැකි දෙයක් බව පහදා දෙමින් අපගේ දහම් ඇස පාදන කලාණ මිත්‍ර මහාචාර්ය රචිත්ද කොග්ගලගේ මැතිතුමාට මෙම ධර්මදානමය කුසලය, මෙබඳු උතුම් සත් කායථීයත් තවදුරටත් කරගෙන යාම සඳහා අවශ්‍ය ශක්තිය, ධෛර්ය සහ නිදුක් නිරෝගීභාවය ලැබීම පිණිසත්, නිර්වාණ අවබෝධය පිණිසත් හේතු වාසනා වේවා!

- ආයතනයන්ගේ යථා ස්වභාවය අවබෝධ කර ලෝකෝත්තර දර්ශනය දකිමින් ලොකිකත්වය ඉක්මවා යාමට දහම් ඇස පාදා ගැනීමට ඉමහත් කරුණාවෙන් ලොචිතුරු දහම අපට අවබෝධ කර දීමට සුවිශේෂී පරිශ්‍රමයක් ගන්නා මහාචාර්ය රචිත්ද කොග්ගලගේ මැතිඳුන්ට මේ ගෞතම බුද්ධ ශාසනයේදීම චතුරායථී සත්‍යය අවබෝධ වේවා! අපගේ ප්‍රණාමය හිමි වේවා! අප අතරින් වියෝවූ සී. ඒ. කථආරච්චි මැතිතුමාට, නැන්සි හේවගේ මැතිණියට, සෞම්‍යා කථආරච්චි මැතිණියට සහ බී. එස්. නානායක්කාර මැතිතුමාට මෙම මේ ධර්මදානමය කුසලය චතුරායථී සත්‍යය අවබෝධය පිණිසම හේතු වේවා! පරලෝසූපත් අනෙකුත් සියලුම ඥාතීන්ට මේ පින් අනුමෝදන් වේවා! සියලු සත්වගට යහපතක්ම වේවා! (සී. කථආරච්චි)

- පිටකෝට්ටේ ආනන්ද බාලිකා මාවතේ අනුලා පෙරේරා මහත්මිය හා දූ දරුවන් වන අයර්ලන්තයේ වෙසෙන දියණිය දොස්තර මනෝමි පෙරේරා, බැණනුවන් වන විශේෂඥ වෛද්‍ය ඇල්වින් සෙබස්තියන් හා මුණුබුරු මිණිබිරියන් ද, බාල දියණිය නීතිඥ සමන්ති පෙරේරා හා පුතණුවන් වන ඕස්ට්‍රේලියාවේ පදිංචි රජීව් පෙරේරා යන අය විසින් 2017 මැයි මස 31 වන දින ජන්මාන්තරගත වූ නීතිඥ ග්‍රේෂන් පෙරේරා වන තම ආදරණීය ස්වාමිපුරුෂයාට, පියාණන්ට, මුත්තනුවන්ට සහ සොහොයුරාට පින් පිණිස මෙම ධර්ම පුස්තකයට දායකත්වය දක්වන ලදී. මෙම පොත මුද්‍රණයට

දායකත්වය දැක්වූ සියල්ලන්ටත්, අප සැමට ධර්ම දානයෙන් මග පෙන්වන රවින්ද්‍ර කොග්ගලගේ ගුරු පියාණන්ටත්, සුභදාරාමයේ භාවනාවට සහභාගී වන සියල්ලන්ටත්, අපගේ ඥාතිමිත්‍රාදී හිතවත් සියල්ලන්ටත් මෙම හවයේදී ම උතුම් වතුරායඪී සත්‍යය අවබෝධය පිණිසම මෙම ධර්ම දානය හේතුවේවා!

• ගෞතම සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී සද්ධර්මය මැනවින් අවබෝධ කරගෙන, ඒ උතුම් දහම අපට නිර්ලෝභීව බෙදා දෙන මහාවාර්ය රවින්ද්‍ර කොග්ගලගේ මැතිතුමාට ප්‍රථමයෙන් බැති සිතින් පුණ්‍යානුමෝදනා කරමි. එතුමා ප්‍රාර්ථනා කරන බෝධියකින් නිවන ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වේවා! එතුමාගේ දෙමව්පියන්ටත් උතුම් නිවන ප්‍රාර්ථනා කරමි. 2017 අප්‍රේල් 10 දින අපගෙන් වියෝවුණු දයාබර දියණිය, වාරුබී යසස්මි ප්‍රනාන්දුට මේ ධර්මදානයමය පින අනුමෝදන් වේවා! මෙවන් අකල් මරණයකට ගොදුරු නොවී නිවන් පිණිසම හේතුවේවා! මාගේ දයාබර දෙමව්පියන් වන අහයවංශ වාසළ සෙනෙවිරත්න සහ මල්ලිකා සෙනෙවිරත්න දෙපලටත්, සුළු මෑණිවරුන් වන සීතා සමරකෝන් සහ වික්‍රා පාලාගොල්ල දෙපලටත්, ස්වාමිපුරුෂයාගේ දෙමව්පියන් වන විල්ග්‍රඩ් ප්‍රනාන්දු සහ ඔලින්ඩා ප්‍රනාන්දු දෙපලටත්, සංසාරගත පරලෝ සැපත් සියලුම ඥාතීන්ටත් මේ පින අනුමෝදන් වේවා! මේ පුස්තකයේ බරපැන දැරීමට මට උපකාර කළ මා පුතණුවන් හසිත ප්‍රනාන්දුට සහ ස්වාමිපුරුෂයා ලුණන් ප්‍රනාන්දුට මේ ජීවිතයේදී ම දහම් ඇස පහළ වේවා! මේ ධර්මදානයමය පින සුඡ්චන්ච වෙසෙන සුළු පියාණන් වන ජාතිරත්න සමරකෝන් ඇතුළු සියලුම ඥාතීන්ටත් හිතවතුන්ටත්, දක අසා සතුටුවන සියලුම සත්වයින්ටත් අනුමෝදන් වේවා! සුවපත් වේවා! අෂන්ති සෙනෙවිරත්න වන මාගේ ප්‍රාර්ථනීය බෝධිය පිණිස මේ පින හේතුවාසනා වේවා!

• දික්වැල්ලේ දොඩම්පහළ 'නන්දන' නිවසේ විසූ පී. ලොකුහැන්නදී වන පියාණන් හට සහ බී. පුංචිනෝනා වන මව්තුමියට සහ අනෙකුත් මියගිය නෑදෑ හිත මිතුරන්ට ද, ගුරු උතුමන්ට ද, කල‍්‍යාණ මිතුරන්ට ද ඉක්මනින් සසර දුක නිමාකර වතුසත්‍යය අවබෝධ කර

ගැනීමට හැකි වේවා! දැනට සුජීවත්ව සිටින නැදෑ හිත මිතුරන්ට, දූ දරුවන්ට ගුණ ණැන දියුණු කරගෙන යහපත් ජීවිත ගත කිරීම සඳහා තෙරුවනේ රැකවරණය ලැබේවා! ඒ සැමදෙනාටත් ඉක්මනින් සසර දුක් කෙලවර කරගැනීමට අවශ්‍ය ශක්තිය, ධෛර්ය සහ අවස්ථාව උදාවේවා! මේ පැතුම ඉහත නම සඳහන් කළ දෙමාපියන්ගේ දූ දරුවන් විසිනි.

- නිවන් අවබෝධය පිණිස ආර්ය මාර්ගය සොයමින් වෙහෙසෙන ජනයාට අභිධර්මය ඉතා ලිහිල්ව ප්‍රචලිත කිරීමට කාරුණිකව ධර්මය පහදා දෙමින් ඉතා උතුම් මෙහෙවරක යෙදෙන මහාවාර්ය රචිත්‍ර කොග්ගලගේ මහතාට අපගේ ප්‍රණාමය වේවා! එතුමා පතන බෝධියකින් අමා මහ නිවන් සම්පත්තිය පූර්ණය වේවා! මෙත්තා පණ්ඩිතරත්න මහත්මිය සහ ගුණපාල පණ්ඩිතරත්න මහතා විසින් පරලෝසැපත් තම ආදරණීය දෙමව්පියන් ඇතුළු පවුලේ මියගිය සියලුම සහෝදර, සහෝදරියන්ට ද, මියගිය අනෙකුත් සියලුම ශ්‍රෝති පිරිසටද පින් අනුමෝදන් කිරීම පිණිසත්, දැනට විදේශගතව සිටින තම ආදරණීය දරු තිදෙනාගේ පවුල්වලට නිදුක් නිරෝගීභාවය හා සෙත් පැතීම සඳහාත් මෙම උතුම් වූ ධර්මදානයට විශේෂ දායකත්වයක් දරන ලදී. ධර්මකාමී සියලුම පින්වතුන්ට මේ භවයේදී ම මේ උතුම් දහමෙහි පිහිටා ධර්මාවබෝධය ලබා ගැනීම පිණිස මේ උතුම් ධර්මදානයමය පින්කම හේතුවාසනා වේවා!

- පරලෝසැපත් ඩබ්ලිව්. බී. එම්. ජී. වීරසේකර මහතාට පින් පිණිස දියණිය, පුතා සහ බිරිඳ විසින් ද, පරලෝසැපත් පී. උත්තරා ඉන්දීවරී පතිරණ දියණියට පින් පිණිස වන්ද්‍රා ජයසුන්දර මවත්, පී. ටී. පතිරණ පියාණනුත්, සහෝදරිය විසිනුත් මේ උතුම් ධර්මදානයමය කුසලය සඳහා දායක විය. ඔවුන් සියලු දෙනාගේ පරලොව ජීවිතය සුවපත් වී ඉක්මන් භවයකදීම උතුම් වතුරායඪී සත්‍යය අවබෝධය පිණිසම මේ පින් හේතුවාසනා වේවා!

- පරලෝසැපත් සී. ඒ. ගුණසේකර පියාට, ඩී. පී. ආර්. ඒ. කුලසේකර මවට, ආර්. එච්. ඒ. ගුණසේකර සහෝදරියට සහ පරලෝසැපත්

සියලුම ශ්‍රෝතීන්ට පින් පිණිසත්, සියලු දෙනාට නිවන් අවබෝධය පිණිසත් මේ උතුම් ධර්මදානයමය පින්කම හේතුවාසනා වේවා!

- යටිවල, ගනේතැන්න පදිංචි හේමාලි මැණිකේ මහත්මිය විසින් පරලෝසූපත් මාපිය දෙපලට සහ සහෝදරියට පින් පිණිසත්, සුජීවත්ව සිටින සියලු දෙනාටම ඉක්මන් චතුරායඝී සත්‍යය අවබෝධය පිණිසත් මෙම උතුම් ධර්මදානයමය පින්කම සඳහා දායකත්වය දරයි.

- වත්තේගම යටිරාවන පදිංචි ජී. ජී. පද්මා ධර්මවංශ සහ ඩබ්. එම්. වන්දනිලක විසින් සුජීවත්ව සිටින දෙමව්පියන්ට සහ පද්මා ධර්මවංශගේ මියගිය දෙමව්පියන්ට පින් පිණිස මේ සඳහා දායකත්වය දරයි.

- පරලෝසූපත් දෙමව්පියන්ට පින් පිණිස එච්. නිමල් සහ බිරිඳ වන එච්. බී. කරුණාවතී විසින් ද මෙම උතුම් ධර්මදානයමය පින්කම සඳහා දායකත්වය දරයි.

- නම් වශයෙන් සඳහන් නොකළ නුගේගොඩ සුභද්‍රාරාමයේ, මාතර, සහ උතුරින්කන්ද ස්ථානවල ධර්ම සාකච්ඡා වලට සම්බන්ධ වී මේ සඳහා දායක වූ සියලුම පින්වතුන්ට මෙම උතුම් ධර්මදානයමය කුසලය ඉක්මන් නිවන් අවබෝධය පිණිසම හේතු වාසනා වේවා!!!

පෙරවදන

විදර්ශනාව වඩා මේ ජීවිතය තුළම ලැබූ ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් ප්‍රයෝජනයක් ලැබීමට උත්සාහ දරන බොහෝ පිරිසකට බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කොට වදාළ මෙම සූත්‍ර නුවණින් විමසීම මග නොමග හඳුනාගැනීමට බොහෝ උපකාරී වනු ඇත. තව කෙනෙකුගෙන් අසා දැනගන්නා ධර්මය එසේම පිළිනොගෙන නුවණින් විමසා බලා ප්‍රායෝගිකව යෙදීමත් ත්‍රිපිටක ධර්මයට අනුකූල ද යන්න විමසා බැලීමත් නිවැරදි මග හඳුනාගැනීමට අත්‍යවශ්‍ය බැවින් සමහර සූත්‍ර ගැඹුරු යයි අත නොහැර ඒවා සාකච්ඡාවට භාජනය කිරීම මෙම පොතෙහි තවත් අරමුණකි.

ලෝකයන්, සමුදයන්, නිරෝධයන්, මගත් බාහිරෙන් නොව තමන් තුළින්ම දැකිය යුතු බවත්, ඇත නැත යන දෘෂ්ටි වලට නොවැටෙන පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය සහ චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධය මග එල සඳහා අනිවාර්ය බවත්, “මගඵල ලැබිය හැක්කේ මේ සාසනයේ පමණයි, අන්‍ය සාසන වල නොවෙයි” යන සිංහනාදයක් බුදුකෙනෙක් පවත්වන්නේ ඇයි? යන කරුණුත් සිහි තබාගෙන තමන් ගන්නා උත්සාහය මූලික බුද්ධ දේශනා වලට එකඟදැයි නුවණින් විමසීමට මෙම සාකච්ඡා උදව් වනු ඇත යනු අපගේ විශ්වාසයයි.

සෑම මොහොතකම ක්‍රියාත්මක වන ගිනිගෙන ඇති ආයතන වල යථාභූත ස්වභාවය තේරුම් ගෙන එම ගින්න නිවා ගැනීම සඳහා ආයතන පිරිසිදු දැකීමේ වැඩපිළිවෙලක් බුදුන්වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව මෙම සූත්‍ර දේශනා නුවණින් විමසන විට පැහැදිලිවනු ඇත. ආර්ය මාර්ගය යයි සිතා අප බොහෝවිට වඩා ඇත්තේ බුදුකෙනෙක් නොසිටින කාලයක පවා, අන්‍ය තීර්ථකයන් පවා වඩන ලද ආනාපානසතියක් නම්, ත්‍රිලක්ෂණයක් නම්, මගඵල ලැබුවා යැයි සිතීම තවත් මුළාවක් පමණි. නමුත් පමා වී හෝ මුළාව මුළාව යැයි හඳුනාගැනීම ප්‍රඥාවක් වන අතර, එය ඉතා කළාතුරකින්

ලැබෙන ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් ප්‍රයෝජනයක් ලැබීමට ඉවහල් වනු ඇත. ඒ සඳහා මෙහි ඇති කරුණු ඵලෙසම පිළිගැනීමට නොව, ත්‍රිපිටක දහම් කරුණු තවතවත් නුවණින් විමසීමට ඔබට යම්කිසි උනන්දුවක් ඇතිවුවා නම් අපගේ මේ සුළු උත්සාහය සාර්ථක වී ඇත.

වෙනදා මෙන්ම වෙහෙස නොබලා මෙම පොත පරිඝනකගත කොට මුද්‍රණද්වාරයෙන් ඔබ අතට පත් කිරීමට උරුන් දිල් රුක්ෂි විරරන්ත මහත්මියටත්, මාතර අමරතුංග මහතාටත්, අදහස දුන් පමණින්ම එයට අනුකූල මනා පිටකවරයක් සකසා දුන් අමීල් මහතාටත් මෙම ජීවිතය තුළම බුදු දහම දකින දහම් ඇස පහල වී නැවත අපාගත නොවන අමා මහා නිවන් මගට පිවිසීමට මෙම පින් උපනිශ්‍රයක්ම වේවා! අපගේ මෙතෙක් පැවති අවබෝධය නිරවුල් කරදීම සඳහා බෙහෙවින් උපකාරී වූ මෙවැනි දහම් කරුණු හෙළි කරදීම සඳහා ධර්ම සාකච්ඡා වල යෙදුණු සහ භාවනා වැඩසටහන් වලට සහභාගී වූ සැමටත් මෙම කුසලය නිවන් පිණිසම උපනිශ්‍රය වේවා!! දැනට 95 වෙනි වියේ පසුවන දයාබර පියාණන්ටත්, සියලු සහෝදර සහෝදරියන් ඇතුළු ශ්‍රෝති හිතමිත්‍රාදීන්ටත් නිදුක් නිරෝගී භාවය සහ දහම් අවබෝධය පිණිසත්, පරලෝසැපත් දයාබර මෑණියන් සහ සහෝදරයා ඇතුළු, සියලුදෙනා නමින් මිය පරලොව ගිය ශ්‍රෝති හිතමිත්‍රාදීන්ට හිතසුව සහ දහම් අවබෝධය පිණිසත් මෙම ධර්ම දානමය කුසලය හේතු වාසනා වේවා!!!

මහාචාර්ය රවිඤ්ඤ කොත්ගලගේ

2017.06.03 දින සුභදාරාමයේ දී පැවැත්වූ ධර්ම සාකච්ඡාව

සාමාන්‍ය ජීවිතයේ දී විදර්ශනා වැඩිම - නිරෝධයේ ඥානය.

තමා තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස///

ප්‍රශ්නයක්: එළවලු කපන විට විදර්ශනා කරන්නේ කොහොම ද?

පිළිතුර: මේ විදර්ශනා කරණ විදිය තෝරාගන්න හරි සරලයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුවේ ආයතන වෙන් කරලා බලන්න කියලා. යම්කිසි දෙයක් දැනගත්තා නම් ඒ දැනගත්තේ මොන ආයතන වලින් ද කියලා බලන්න. උදාහරණයක් වශයෙන් පිහියෙන් ගෝවා ගෙඩියක් කපනවා කියලා හිතන්න. එතකොට මුලින් ම පෙනෙන්නේ අතින් පිහිය අල්ලගෙන ගෝවා ගෙඩිය කපනවා කියලා යි. දැන් දැනගත්තේ මොනවා ද? ගෝවා ගෙඩියක් තියෙනවා කියලා දැනගත්තා. පිහියකින් කපනවා කියලා දැනගත්තා. අත මෙහෙම යනවා කියලා දැනගත්තා. තමන් දැනගත්තු ටිකෙන් පටන්ගන්න.

දැන් මේ දන්න තැන රූප තියෙනවා - ඉති රූපං - මෙන්න මේකයි රූපය. දැනගත්ත රූප ටික හඳුනාගන්න. ගෝවා ගෙඩිය රූපයක්, පිහිය රූපයක්. අත රූපයක්.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනවා, ඔය දැනගැනීම තමයි ලෝකයට අයිති ඇත්ත. දැන් කවුරු හරි කිව්වොත් ගෝවා ගෙඩියකුත් නෑ, පිහියකුත් නෑ, අතකුත් නෑ කියලා, ඒක ලෝකයාගේ මට්ටමෙන් බලන කොට බොරුවක්. නැහැ කියලා කියන්න ගියොත් කියයි, ඒ කියපු කෙනාට පිස්සු හැදිලා කියලා. එතකොට ලෝකයාට ඇත්ත : ගෝවා ගෙඩියකුත් තියෙනවා, පිහියකුත් තියෙනවා, අතකුත් තියෙනවා. නමුත් ලෝකයාට ඇත්ත ආර්ය දර්ශණයේ දී ඇත්තක් වෙන්නේ නැහැ. නිකම් ම දෙයක් 'නැහැ' කිව්වොත් ඒක දෘෂ්ටියක් වෙනවා. ඒ දෘෂ්ටියට කියනවා උච්ඡේද වාදය කියලා. ඒකත් බුදුදහම නෙවෙයි.

ගෝවා ගෙඩිය තියෙනවා, පිහිය තියෙනවා, අත තියෙනවා කියන එකත් දෘෂ්ටියක්. ඒක 'ඇත' කියන දෘෂ්ටියට වැටෙනවා. ඒ තමයි ශාස්ත්‍ර වාදය. ඒකත් බුදුදහම නෙවෙයි.

ඇත්ත දකින්න නම් ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ඵභිගමො විදියට බලන්න කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා¹. රූපයක් තියෙනවා නම් හැමකිස්සේම ඒකේ සමුදය බලන්න කියලා කියනවා. එතකොට සමුදය හොයාගන්න ගියහම ලෝකයට අයිති විදියට ගෝවා ගෙඩියේ සමුදය බැලුවොත් : ගෝවා පැළයක් හිටෙව්වා, ඒකට පොහොර, වතුර දැම්මා, ගහේ ගෙඩි හැඳුනා, ගෙඩි කඩේට ගෙනාවා, ඒක සල්ලි දීලා ගත්තා. ඒ සමුදය ලොකිකයි. ලෝකයට අයිති ඕනෑම කෙනෙක් ඔය හේතු ටික කියයි.

නමුත් ලෝකයට අයිති ඇත්ත, ආර්ය දර්ශණයේ දී මුසාවක් බව අපි දැන් දන්නවා. මොසධම්මං. එතකොට ලෝකයා දකින ඇත්ත නෙවෙයි පවතින ඇත්ත, නැතිනම් යථාභූත ස්වභාවය. යථාභූත ස්වභාවය බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් පමණයි සර්වඥතා ඥානයෙන් දැකලා හෙළිකරලා තියෙන්නේ. ලෝකයට අයිති සමුදයේ දී ගෝවා ගෙඩිය හැඳුණ හැටි සෙව්වේ බාහිරයෙන්. ඒ වුණාට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි තමන් තුළින් දකින්න² කියලා යි. ආයතන විදියට බලන්න කියලා දේශනා කරනවා. ඕක දැනගත්තේ කුමන ආයතන වලින් ද කියලා දකින්න උදව් කරලාත් තියෙනවා.

ඒ නිසා තමයි මම මුලින් කිව්වේ මේක හරි ලෙහෙසියි කියලා. දහම දන්න කෙනාට බොහොම ටිකයි මතක තියාගන්න තියෙන්නේ. මොකක් හරි දැනගත්තා නම් ආයතනයකිනුයි ඒ ගැන දැනගත්තේ. වෙන දැනගන්න විදියක් නෑ. දැනගන්නේ විඤ්ඤාණයකින් නේ. විඤ්ඤාණ හයක් තියෙනවා. ඇහැ නිසා දැනගන්නවා, කන නිසා

¹ අනිච්චසඤ්ඤා සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, බ්‍රහ්ම සංයුක්තය, පුප්ඵ වග්ගය.

² රොහිතස්ස සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, සගාථාවග්ගපාළි, දෙවපුත්තසංයුක්තය, නානාතිත්ථියවග්ගය.

දැනගන්නවා, නාසය නිසා දැනගන්නවා, දිව නිසා දැනගන්නවා, කය නිසා දැනගන්නවා, මනස නිසා දැනගන්නවා. දැනගන්න ක්‍රම හයයි තියෙන්නේ.

එහෙනම් ඔය ටික දැනගත්තේ මොන විඤ්ඤාණ වලින් ද කියලා බලන්න ඕන. ගෝවා ගෙඩියක් තියෙනවා කියලා දැනගන්න ඇහෙන්න දකින්න ඕන. එහෙනම් ඇහූ වැඩ කරලා තියෙනවා. එතකොට ඒ වක්ඛු විඤ්ඤාණයයි. ගෝවා ගෙඩිය කියලා දැනගන්න උදව් වුණේ ඇහූ විතරක් නෙවෙයි. දකින දේ ගැන කල්පනා කරන්නත් ඕන. ඔය පෙනෙන්නේ ගෝවා ගෙඩියක් කියලා දැනගන්න හිතන්නත් ඕන. මනසත් උදව්වෙලා. එහෙනම් එතන වක්ඛායතනයයි, මනායතනයයි යෙදිලා තියෙනවා. වෙන ආයතන ඔතැනට සම්බන්ධ වුණේ නැහැ. කාලා බැලුවේ නැහැ නේ. තවම දැක්කා විතරයි. ගෝවා ගෙඩිය දැක්කහමයි දැනගත්තේ. එතකොට දැකලා දැනගන්නා නම් වක්ඛායතනයයි, මනායතනයයි යෙදුණේ. ඔන්න දැන් අපි ආයතන හඳුනා ගත්තා.

දැන් ආයතන වෙන්කරලා මදි. ඊළඟට ආයතන පිරිසිදු දකින්න ඕන. පිරිසිදු දකිනවා කියන්නේ ඇත්ත ඇති හැටියට දැකීම. ඒ සඳහා ආයතනවල හැකියාව හඳුනාගන්න ඕන. ඇහූට පුළුවන් මොකක් ද, මනසට පුළුවන් මොකක් ද කියලා තමන් ඒවා වෙනම දැනගෙන තියෙන්න ඕන. දැන් ඇහූට පුළුවන් වර්ණ සටහනක් අරන් දෙන්න විතරයි. ඕනෑ නම් හැඩයකුත් හිතාගන්න පුළුවන්. ඇහේ කාචයක් තියෙනවා. ඇහූ ඇතුළේ ප්‍රතිබිම්බයක් හදලා දෙන්නට පමණයි ඇහූට පුළුවන්. ඊට වඩා දෙයක් ඇහූට කරන්න බැහැ. වික්‍රපට ශාලාවේ කරන්නේත් ඕකම යි. ප්‍රොජෙක්ටර් එකේ කාචයක් තියෙනවා. ඒකෙන් තිරයට ප්‍රොජෙක්ට් කරනවා. මෙතන වෙනස තියෙන්නේ තිරය තියෙන්නේ ඇහූ ඇතුළේ වීම යි. එළියෙන් ඇහූ ඇතුළට ප්‍රොජෙක්ට් කරනවා. එතකොට ඇහූ ඇතුළේ වැටෙන්නේ ප්‍රතිබිම්බයක් විතරයි. වික්‍රපටයක් බලන කොට තිරයේ වැටෙන ප්‍රතිබිම්බය වගෙයි.

දැන් හිතන්න අපි චිත්‍රපට ශාලාවේ වාඩිවෙලා චිත්‍රපටය බලනවා. දැන් අපට පෙනෙන්නේ තිරය විතරයි. ප්‍රොජෙක්ටරය පෙනෙන්නේ නැහැ. පුටුවේ වාඩිවෙලා ඉන්න කොට පෙනෙන්නේ තිරයේ වැටෙන දේවල් ටික විතරයි.

ඒ වාගේ දැන් ඇහැ ඇතුළට, ඇහේ තිරයට චිත්‍රපටයක් පෙන්නනවා. ඒක දිහා කවුදෝ වාඩිවෙලා බලාගෙන ඉන්නවා. ඒ බලාගෙන ඉන්න කෙනාට කියනවා 'මනස' කියලා. හිත තමයි දැන් ඇහැ හදලා දෙන එක බලන්නේ. කැමරාවට ෆෝකස් අරන් දෙන්න පුළුවන්. නමුත් ගත්තේ කොයි ෆෝකස් එකද කියලා කැමරාව දන්නේ නැහැ. ඒ වාගේ ඇහැට පුළුවන් ප්‍රතිබිම්බ හදලා දෙන්න විතරයි. නමුත් ඇහැ දන්නේ නැහැ දැන් හැඳුවේ මොන ප්‍රතිබිම්බය ද කියලා. චිත්‍ර හදලා දෙන්න විතරයි ඇහැට පුළුවන්. ඒ හදපු එකට කියනවා වර්ණ සටහනක්, නැත්නම් වර්ණ සංඥාවක් කියලා. සංඥාව කියන්නේ ඒක 'රූපයක් වගේ' නිස යි. රූපයක් වගේ සංඥාවක්. චිත්‍රපටයේ තිරයේ වැටෙන්නේ රූපයක් වාගේ දෙයක් නේ - චිත්‍රයක්. ඒක ඇත්තට ම රූපය නො වෙයි. දැන් චිත්‍රපට තිරයේ දිය ඇල්ලක් වැටුණොත් එතැන වතුර නැහැ නේ. එතකොට ඒක ඇත්ත රූපය නො වෙයි. රූපයක් වගෙයි. ඒ 'වගෙයි' කියන එකට කියනවා 'සංඥා මාත්‍රයක්' කියලා.

එතකොට ඇහැට උපද්දලා දෙන්න පුළුවන් 'රූප සංඥාවක්' විතරයි. ඇහැට 'රූපයක්' උපද්දලා දෙන්න බැහැ. ඇහැ ඇතුළේ දිය ඇල්ලක් හෙම හැඳුණොත් කොහොමට හිටිවී ද? ඉඩ මදි වෙයි නේ ද? ඇහැ ඇතුළේ හැදෙන්නේ සංඥා මාත්‍රයක් පමණයි. වර්ණ සංඥාවක්, සටහනක් පමණයි. ඒකට අපි ප්‍රතිබිම්බය කියලා කියනවා. ඇහැ රූප සංඥාවක් උපද්දලා දෙනවා.

එතකොට දැන් නුවණක් එන්න ඕන, රූප සංඥාව කියන්නේ රූපය නො වෙයි. ඒක රූපය වාගේ ගතියක් විතරයි. අපි චිත්‍රපට ශාලාව තුළ වාඩිවෙලා තිරය දිහා බලාගෙන ඉන්නවා. 'අන්න දිය ඇල්ලක් තියෙනවා. ඔය වතුර හරි සිතල ඇති. නාගන්න පුළුවන්' කියලා හිතෙනවා. එහෙම හිතන්නේ මනස යි. දැන් වක්කායතනයේ වැඩිය

ඉවරයි. ඊළඟට මනායතනය තමන්ගේ වැඩය පටන් අරගෙන. මනසට වැඩේ භාරදුන්නා. දැන් මනස කල්පනා කරනවා. එයා තමයි දැන් දිය ඇල්ලක් ගැන හිතන්නේ. එයා තමයි විස්තර ටික දාන්නේ 'එළියේ තියෙන දිය ඇල්ලෙන් නාන්න පුළුවන්' කියලා කියන්නේ.

වක්බායතනයෙන් අරන් දෙන වර්ණ සංඥාව ගැන මනායතනය කල්පනා කරනවා. යං සඤ්ජානාති, තං විතක්කෙති - යමක් හඳුනා ගනියිද, ඒ ගැන දැන් කල්පනා කරනවා.

කල්පනා කරන එක ඊළඟට ප්‍රපංචයක් බවට පත්වෙනවා. ප්‍රපංචය කියන්නේ, 'ඔය එළියේ තියෙන දිය ඇල්ලක්. ඒකේ සීතල වතුර තියෙනවා'. දැන් ප්‍රපංච බවට පත්වෙලා. හිතෙන් හැඳුවා කියලා හිත දන්නේ නැහැ. හිත විශ්වාස කරන්නේ මේ 'බාහිර දෙයක්' කියලා යි. බාහිර දෙයක් කියන කොට ප්‍රපංචයක්. 'දෙයක්' කරලා.

අපි නිතරම ගන්න උපමාවේ වතුරට බල්ලා එබ්ලා, 'අන්න වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා' කියලා කියනවා වගේ වැඩක් නේද මේ සිද්ධ වුණේ? දැන් වතුරේ ඉන්න බල්ලා ප්‍රපංචයක් නේ ද? ඇත්තට තියෙන දෙයක් නෙවෙයි. හිතෙන් සකස්කරපු දෙයක් හිත දැනගෙන. හැබැයි විශ්වාස කරන්නේ එළියේ තියෙන දෙයක් කියලා යි. ප්‍රපංචයක් වෙලා. වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා ගොඩ ඉන්න බල්ලා විශ්වාස කරන කොට, වතුරේ ඉන්න බල්ලාට පුළුවන් නේද මුව තරහා ගස්සන්න? ප්‍රපංචයට පුළුවන් ප්‍රපංචය හදාපු කෙනා පාලනය කරන්න. ප්‍රපංචය එයාව අභිභවා යනවා. පපඤ්චසඤ්ඤාසඛිධා සමුදාවරන්ති අතීතානාගතපච්චුප්පන්තෙසු වක්ඛුච්ඤ්ඤායොසු රූපෙසු. අතීත රූප, වර්තමාන රූප, අනාගත රූප, කියලා ඇහෙන් දකින්න පුළුවන් රූප කරලා හදාපු කෙනාව ම අභිභවා යනවා. වතුරේ ඉන්න බල්ලාට පුළුවන් ගොඩ ඉන්න බල්ලාව තරහා ගස්සන්න. එයා දන්නේ නැහැ එයාම හදාපු ප්‍රපංචයකට මේ අහුවෙලා ඉන්නේ කියලා. ප්‍රපංචය හදපු කෙනාව ම ප්‍රපංචය විසින් පාලනය කරනවා. මේක තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ නිදානය කියලා පෙන්න්නේ. තතොනිදානං පුරිසං

පපඤ්චසඤ්ඤාසඛිඛා සමුදාචරන්ති අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු වක්ඛුච්ඤ්ඤෙයොසු රූපෙසු.

දැන් ප්‍රපංච හැදෙනවා. ප්‍රපංච කියන්නේ 'බාහිර දෙයක් ම යි ඔය දැක්කේ' කියලා විශ්වාස කරනවා. ඕක තමයි ලෝකයා - සාමාන්‍ය සත්ත්වයා ඉන්න තත්ත්වය. ඒක මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයේ³ දී විස්තර කරනවා වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති වක්ඛු ච්ඤ්ඤාණං තිණ්ණං සඛිගති එස්සො. එස්සපච්චයා වෙදනා, යං වෙදෙති තං සඤ්ජානාති - යමක් විදියි ද, ඕක හඳුනාගන්නවා. යං සඤ්ජානාති තං විතක්කෙති - යමක් හඳුනාගනී ද, ඒක ගැන කල්පනා කරනවා. විතර්ක කරනවා. යං විතක්කෙති තං පපඤ්චෙති - යමක් කල්පනා කරයි ද ඒක ප්‍රපංච බවට පත්වෙනවා. තතොනිදානං පුරිසං පපඤ්චසඤ්ඤාසඛිඛා සමුදාචරන්ති අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු වක්ඛුච්ඤ්ඤෙයොසු රූපෙසු.

දැන් බල්ලා වතුරට එබෙන කොට ප්‍රපංචය හදනවා නේ 'අන්න බල්ලෙක් ඉන්නවා' කියලා. ඊළඟට ගොඩට එනවා. ගහක් යටට වෙලා කල්පනා කරනවා, 'අර බල්ලා තවම ඉන්නවා ද දන්නේ නැහැ. ආයෙත් ගිහින් බලන්න ඕන' කියලා. දැන් ආයෙ ගිහින් බලන කොට අනාගතයේ කරන්න පුළුවන් එකක් ගැන හිතනවා. අනාගත බල්ලා. වතුරට එබෙන වෙලාවේ වර්තමාන බල්ලා. දැන් ගහ යටට ගිහින් හිතනවා, 'මම බලන්න කලින් උඹ ඉඳලා ඇති නේ' කියලා. අතීත බල්ලා. එතකොට ප්‍රපංචයෙන් දෙන දේවල් අතීත වෙන්නත් පුළුවන්, වර්තමාන වෙන්නත් පුළුවන්, අනාගත වෙන්නත් පුළුවන්. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු වක්ඛුච්ඤ්ඤෙයොසු රූපෙසු. අතීතයේත් මම ගිහින් බැලුවා නම් උඹව දකින්න තිබුණා. වර්තමානයේත් දකින්න පුළුවන්. අනාගතයේත් දකින්න පුළුවන්. ඒ විදියට අර ප්‍රපංචය කාල තුනටම අහුවෙලා.

දැන් පෙනෙනවා නේද වතුරේ මොහොතකටවත් නැති බල්ලෙක්, අතීතයේත් ඉඳලා, දැනුත් ඉන්නවා, අනාගතයේත් ඉදියි කියන

³ මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූල පන්තාසකය, සීහනාද වර්ගය.

මට්ටමකට ගෙනැල්ලා. අතීතයෙන් තියෙනවා, දැනුත් තියෙනවා, අනාගතයේත් තියෙනවා කියන පැවැත්මක් දීලා. 'තියෙන බවක්' පිළිඅරගෙන - හව පැවැත්මක්. බල්ලා 'ඉන්න බවක්' දූන් පිළිඅරගෙන. 'බවක්' තියෙන කොට බල්ලෙක් උපද්දලා ඉවරයි - හවපව්වයා ජාති. 'තියෙන බව' පිළිගන්නවා නම් ජාතියකුත්, ඉපදීමකුත් තියෙනවා. ඒක මව් කුසෙන් ඉපදීම නොවෙයි. මේ මොහොතේ හටගැනීම.

ඒ ඉපදීම තුළ, දැන් වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා නම්, අපි ඉගෙන ගෙන තියෙන ධර්මයට අනුව එළියේ බල්ලෙක් ඉන්නවා නම්, උඟ හැදිලා තියෙන්නේ සතරමහාධාතුවෙන්. එහෙම නැතිනම් කෙස්-ලොම්-නිය-දත් වලින්. සතරමහාධාතූ සහ උපාදාය රූප (වර්ණ-ගන්ධ-රස-ඕජා) මේ සේරම එතැන තියෙනවා. ඒවාට කියනවා ශුද්ධාණ්ඩක කියලා. ශුද්ධාණ්ඩකය නොදන්නා කෙනා මේවාට රූප කියනවා. බල්ලෙක්ගේ රූපයක් තියෙනවා. ඒ රූපය හැදිවිවි හැටියි ඔය කිව්වේ. ඒ තුළ මුළාව දුරුවෙයි ද?

දැන් එතැන රූපයක් උපාදාන වෙලා. වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියන කොට බල්ලාගේ රූපය උපාදාන කරලා. ඒ තමයි රූප උපාදානය. ඒ බල්ලා නිසා වේදනාවක් හටගත්තා. ඒ නිසා තමයි බුරන්නේ. අකැමැති ගතියක් ඇවිල්ලා. ඒ බල්ලාව අනෙත් දේවල් වලින් වෙන්කරගන්න පුළුවන් වෙන්නේ සංඥාවෙන්. තව කෙනෙකුට කියන්න පුළුවන් අන්න බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා. දැන් රූපය තියෙනවා. වේදනාව තියෙනවා. සංඥාව තියෙනවා. දැන් බල්ලා ගැන චේතනාත් ඇවිල්ලා. 'මු සැර බල්ලෙක්. හොඳ නැති බල්ලෙක්. එළවන්න ඕන. මගේ කෑම ටික කන්න තමයි ඔය ඇවිල්ලා ඉන්නේ' ආදී වශයෙන් චේතනා ටික ඇවිල්ලා. ඒවාට කියනවා සංඛාර කියලා. චේතනා තමයි සංඛාර වෙන්නේ. දූන් සංඛාරත් තියෙනවා. විඤ්ඤාණය කියන්නේ දැනගන්න ගතිය. දැන් මොනවා හරි දැනගත්තා. රූපයක් තියෙනවා, වේදනාවක් තියෙනවා, සංඥාවක් තියෙනවා, සංඛාරයක් තියෙනවා කියලා දැනගත්තා. ඒ දැනගත්තේ විඤ්ඤාණයෙන්.

දැන් පංචලපාදානස්කන්ධයම හටගෙනයි තියෙන්නේ. බන්ධානං පාතුභාවො, අයං චූච්චති ජාති. ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමට කියනවා ජාති කියලා. දැන් මෙතැන ස්කන්ධ පහක් ම පහළවෙලා. රූපය විතරයි තියෙන්නේ කියලා අපි හිතුවාට එතැන රූප-වේදනා-සංඥා-සංඛාර-විඤ්ඤාණ කියන පස්දෙනාම ඉන්නවා. දැන් ඔය පහම භාර අරගෙන තියෙන්නේ. ඒකට කියනවා උපාදාන චූණා කියලා. 'අන්න බල්ලෙක් ඉන්නවා' කියන කොට පංචලපාදානස්කන්ධයම හැඳුනා කියලා නුවණින් දකින්න ඕන. දහමට අනුව බැලුවොත් එතැන දුක සකස් වෙලා. සංඛිත්තෙන පංචලපාදානස්කන්ධා දුක්ඛා. ඇහෙන්න දැකලා බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා දැනගන්න කොට දුක ඉපදුනා කියලා බල්ලාට හිතුවේ නැහැ. පස්සේ තරහා ගන්න එක වෙනම කථාවක්. නමුත් උඟට මේ මොතොතෙත් දුක හටගත්ත බව හිතෙන්නේ නැහැ. බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා දැනගන්න එක හරි සතුටෙන් භාරගන්නවා.

ඇහෙන්න දකින රූප අපි කැමැත්තෙන් භාරගන්නවා. ඇහැ පෙනෙනවාට අපි හරි කැමැතියි. අපි කැමැති ඇහැ නො පෙනෙනවාට නෙවෙයි, පෙනෙනවාටයි. ඇහැ පෙනෙන්නේ නැතිවුණොත් මෙතැන බණ අහ අහා ඉන්නේ නැහැ. දොස්තර හොයාගෙන දුවනවා.

ඇහෙන්න පෙනෙනවා කියන්නේ අපි රූප කැමැත්තෙන් භාරගන්නේ. එහෙම කැමැත්තෙන් භාරගන්න ගතියක් තියෙනවා. ඒකට ඡන්දය කියලා කියනවා. ඒක ගැන අපි සතුටු වෙනවා - අභිනන්දනි. තව කෙනෙකුට කියන්න පුළුවන් - අභිවදනි. එකේ බැසගන්නවා - අජ්ඣෙදාසාය නිට්ඨනි. අභිනන්දනි. අභිවදනි. අජ්ඣෙදාසාය නිට්ඨනි. ඒකට කියනවා උපාදානය කියලා. ඒකමයි උපාදානය. දැන් ඒ රූපය උපාදාන වෙලා.

දැන් අපි නැවත ප්‍රශ්නයට යමු. ගෝවා ගෙඩිය තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ ඇහෙන්න දැකලා හිතෙන් හිතලායි. ආයතන දෙකක් වැඩ කරලා තියෙනවා. වක්ඛායතනයයි, මනායතනය යි. වක්ඛායතනයට පුළුවන් වර්ණ සටහනක් අරන් දෙන්න විතරයි. ගෝවා ගෙඩියක්

අරන් දෙන්න බැහැ. චිත්‍රපට තිරය මතක් කරගන්න. ඒකේ ගෝවා ගෙඩියක් වගේ පාට ටිකක්, වර්ණ සටහනක්, චිත්‍රයක් තියෙනවා. ඊළඟට මනායතනය ඒක දිහා බලාගෙන දැන් කල්පනා කරනවා. 'ඔහොම පෙනෙන්නේ නම් ගෝවා ගෙඩියක්' කියලා මනායතනයෙන් කියනවා. හිතටත් තනියම ඕක කියන්න බැහැ. පෙර ඇසුරත් උදව්කරගෙනයි මේ ටික කියන්නේ. ඕක කියන්න නම් කලින් ගෝවා ගෙඩියක් ගැන අත්දැකීමත් තියෙන්නත් ඕන. දැන් පරණ නිමිති ඇදලා ගන්නවා. පෙර ඇසුරු කරපුවා - ආශ්‍රව. දැන් පෙනෙන චිත්‍රයට පෙර ඇසුර එකතු කරලායි, 'ඔහොම පෙනෙන්නේ නම් ගෝවා ගෙඩියක්' කියලා කියන්නේ. ඒ මට්ටමට කියනවා මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ කියලා. ගෝවා ගෙඩිය කියන 'ධම්මය' හැදුවා. ඒක හැදුවේ මනස යි. ඒක මනසේ ම නිර්මාණයක්. මනසෙන්ම හදාපු දෙයක් තමයි ධම්ම කියන්නේ. ඒක දැනගත්තේ මනෝවිඤ්ඤාණය. ගෝවා ගෙඩිය කියන කොට මනසෙන් ගෝවා ගෙඩියක් හදලා මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් දැනගෙන. ඇහැ කලේ වර්ණ සංඥාව අරන් දුන්නා විතරයි. චිත්‍රය අරන් දුන්නා. මනස ඒ චිත්‍රය දිහා බලාගෙන, චිත්‍රපට ශාලාව තුළ වාඩිවෙලා ඉදගෙන බලාගෙන කල්පනා කරනවා. 'අන්න දිය ඇල්ලක්' කිව්වා වගේ 'අන්න ගෝවා ගෙඩියක්' කිව්වා. මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ.

දැන් ඕක හිත ඇතුළේ වැඩක්. මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ කියන්නේ කල්පනා කළා විතරයි - යං විතක්කෙති. නමුත් අපි විශ්වාස කලේ ගෝවා ගෙඩිය එළියේ තියෙනවා කියලා යි. අර වතුරට එබෙන බල්ලා කරපු දෙයමයි අපිත් කලේ. හිතෙන් හදාපු දෙය හිත ඇතුළේ කියලා දන්නේ නැහැ 'අන්න වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා' කියලා බලනවා. දැන් අපිත් 'අන්න ගෝවා ගෙඩියක් එළියේ තියෙනවා' කියලා එළියෙන් තිබ්බා. එහෙම එළියෙන් තිබ්බේ හිතෙන් හදාපු දෙය හිත දැනගත්තා කියන තැන සිහිය, නුවණ නැති නිසා යි. අවිද්‍යාවෙන්, මෝඩකමට තමයි ඔය දැනගත්තේ එළියේ තියෙන ගෝවා ගෙඩිය කියලා භාරගත්තේ. අපි ඒක කළා කියලා අපට හිතෙන්නේ නැහැ. නමුත් අපි කියනවා බල්ලා නම්

මෝඩකමට තමයි අර වතුරේ ඉන්න බල්ලාව දැනගත්තේ, හිතෙන් හදලා එළියෙන් තියලා නේ ද කියලා.

අපිත් මනායතනයෙන් කරලා තියෙන්නේ ඔය ටිකමයි. වක්බායතනයෙන් දීපු වර්ණ සංඥාව ගැන මනායතනයෙන් කල්පනා කළා. මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ - හිතෙන් හදාපු දෙය හිත දැනගත්තා. ඔය දැනගත්තු දෙය එළියේ තියෙන්නේ කියලා භාරගත්තේ, ගෝවා ගෙඩියක් උපාදාන කළේ අපේ සසර පුරුද්දටයි.

දැන් ඊළඟට ප්‍රශ්නයක් එනවා - 'හිතෙන් හදපු දෙයක් නම් ඕක අල්ලලා බලන්න පුළුවන් වුණේ කොහොම ද, පිහියෙන් කපන්නේ කොහොම ද' කියලා. දැන් ඒ අවස්ථාවක් හොඳට විදර්ශනා කරලා බලන්න. අල්ලලා බලලා ඔන්න ගෝවා ගෙඩියක් තියෙනවා කියනවා. දැන් ඇස් දෙක වහගෙන අල්ලලා බලනවා. දැන් මොන ආයතන ද සම්බන්ධ වුණේ කියලා නුවණින් විමසන්න. අල්ලන කොට කායායතනයෙන් ස්පර්ශයක් දෙනවා. එතකොට ගෝවා ගෙඩිය අහුවෙනවා.

දැන් ප්‍රශ්න කරන්නේ - ඇහෙන් දැකලා හිතෙන් හැඳුවා නම් කොහොම ද ඒක අල්ලලා බලන්නේ කියලා යි. ඇහෙන් දැකපු එක මොහොතකට පැත්තක තියන්න. දැන් ඇස් වහගෙන අල්ලලා බලනවා. අල්ලන කොට මොකක්දෝ (ගෝවා ගෙඩියක් කියලා හිතෙන්) අහුවෙනවා. දැන් මෙතන ක්‍රියාත්මක වුණේ කායායතනයයි, මනායතනය යි. ආයතන පිරිසිදු දකින්න නම් ආයතන ගැන දක්ෂ වෙන්න ඕන. (පළමුවෙන් ආයතන වෙන් කරනවා. ඊළඟට ඒවා පිරිසිදු දකින්න ඕන.)

දැන් අපි ආයතන වෙන් කරගත්තා. ඔතැන ආවේ කායායතනයයි මනායතනයයි විතරයි. එතැනට වක්බායතනය ආවේ නැහැ.

දැන් ආයතනවල හැකියාව විමසන්න ඕන. කායායතනයට පුළුවන් දැනීමක් දෙන්න විතරයි. කායායතනයට දැනෙනවා විතරයි. කායායතනයට ගෝවා ගෙඩියක් අරන් දෙන්න බැහැ. මොනවාදෝ දැනෙන ස්වභාවයක් පමණයි. 'දැනෙන ස්වභාවය' කියන එකේ රූප

නැහැ. දැනීම කියන එකක් අර වික්‍රපට ශාලාවේ තිරයේ ඡායාවක් වැටෙනවා වාගෙයි. දැනීම් වලින් අදින වික්‍රයක්. ඉස්සෙල්ලා 'පෙනීම්' වලින්, පාට පැන්සල් වලින් හදන වර්ණ සටහන් තිබුණේ. දැන් වික්‍රය අදින්නේ 'දැනීම්' කියන පැන්සල් වලින්. හැබැයි මනසට පුළුවන් ඒක බලන්න. කායායතනයෙන් හදලා දෙන්නේ පොට්ටියබිබ සංඥාව යි. සංඥාව කියන්නේ එළියේ තියෙන රූපය නෙවෙයි. රූපයක් වගේ ගතියක්. මේ ගතිය දෙන්නේ දැනීම් වලින්. කායායතනයට දෙන්න පුළුවන් දැනීම් විතරයි. කායායතනය දෙන දැනීම් වලින් දැන් වික්‍රය තිරයේ හදනවා. වික්‍රය දිහා බලන්නේ මනායතනය. මනස දැන් වික්‍රපට ශාලාවේ පුටුවේ වාඩිවෙලා තිරය දිහා බලාගෙන ඉන්නවා. එයාට ඊට වඩා දෙයක් කරන්න බැහැ. එයාට පුළුවන් අර ගොල්ලන් තිරයට වට්ටන දේ බලන්න විතරයි.

දැන් මනායතනය බලාගෙන ඉන්නවා දැනීම් වලින් අදින වික්‍රය දිහා. කායායතනයට පුළුවන් වික්‍රය අදින්න පමණයි. එයා දන්නේ නැහැ ඇන්දේ මොකක් ද කියලා. කායායතනයට පුළුවන් දැනීමක් අරන් දෙන්න විතරයි. මනායතනය දැනීම ගැන කල්පනා කරනවා. කල්පනා කරද්දී තව දේවල් ටිකක් ගන්නවා. එයා පෙර අත්දැකීම් ටික ගන්නවා. ඒක මනසේ වැඩක්. මනසේ වැඩේ තමයි දැන් තියෙන සංඥාවට පෙර අත්දැකීම් ටික එකතු කරලා මේ මොකක් ද කියලා අඳුරගන්නවා. එතකොට 'ඔහොම ඇල්ලුවේ ගෝවා ගෙඩියක්' කියලා කියන්නේ මනායතනය යි.

මනායතනයෙන් කියාපු දේ එළියේ තියෙන්න බැහැ. මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ - මනසෙන්ම හදාපු ධම්ම මනෝවිඤ්ඤාණයෙන් දැනගෙන තියෙනවා. මනසෙන් හදාපු දේ එළියේ තියෙන්නවත්, අල්ලන්නවත් බැහැ. ඒක විතර්කයක් විතරයි. කල්පනා කිරීමක් විතරයි. එතැනත් මනසෙන් හදාපු දේ මනසෙන් දැනගෙන තියෙනවා විතරයි. අපේ මෝඩකමට තමයි ඕක එළියේ තිබ්බේ. පරණ පුරුද්දට, ලෝකයාට අයිති පුරුද්දට, සංසාරයේ ආපු පුරුද්දට තමයි හිතෙන් දැනගත්ත ගෝවා ගෙඩිය නැවත එළියේ තියන්නේ.

දැන් නුවණින් විමසලා බලන්න - අල්ලලා දැනගත්තේ ගෝවා ගෙඩියක් ද, නැතිනම් ඇල්ලීම නිසා කල්පනා කරලා ගෝවා ගෙඩියක් හැඳුවා ද කියන කාරණාව. කායායතනයෙන් දීපු ස්පර්ශය ගැන කල්පනා කරලා මනසෙන් තමයි ගෝවා ගෙඩිය හැඳුවේ. ඊට පස්සේ තමයි ඕක ඵලයෙන් තිබ්බේ.

(ආයෙන් නුවණින් විමසලා බලන්න) ගෝවා ගෙඩිය ඵලයේ තිබ්බලා, ඒක අතින් අල්ලලා දැනගත්තා ද? නැතිනම් අල්ලාපු නිසා ආව දැනීම ගැන කල්පනා කරලා ගෝවා ගෙඩියක් හදලා ඒක ඵලයෙන් තිබ්බා ද?

දැන් ආයතන පිරිසිදු දැක්කොත්, ආයතන විදියට බලන කෙනා දකිනවා කායායතනයෙන් ස්පර්ශයක්, දැනීමක් දුන්නා. දැනීමේ රූප නැහැ. දැනීම ගැන මනායතනයෙන් කල්පනා කලා. කල්පනා කරන කොට දැනගත්තා, 'ඔය ගෝවා ගෙඩියක්' කියලා. හිතෙන් හදාපු එක හිතෙන් දැනගත්තා. ඉස්සෙල්ලා ඇති වුණේ කාය ස්පර්ශය යි. කාය ස්පර්ශයෙන් දැනීම දුන්නා. දැනීම දෙන කොට එතන ගෝවා ගෙඩියක් නැහැ. දැනීම දෙන කොට හිත දැනගෙනත් නෑ. කායායතනයෙන් ස්පර්ශයක් දුන්නා. අර තිරයේ චිත්‍රය වැටෙනවා විතරයි. තවම රූප ටික හදලා නෑ. කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා රූප ටික හදන්නේ මනායතනයෙනු යි. ඒක දෙවනුව වෙන සිද්ධියක්. පළමුවෙනි ආයතනයට ඒ රූපය අදාළ නැහැ. රූපය දිහා බලාගෙන පෙර ඇසුර අරගෙන නේ ද ඔය ගෝවා ගෙඩියක් කියන එකක් දැන් හිතෙන් මතක්කරලා දුන්නේ? මන-ධම්ම-මනොවිඤ්ඤාණ මට්ටම. ඒ දෙවැනි අවස්ථාව.

තුන්වෙනුව නේද ඕක තියෙන්නේ ඵලයේ කියලා විශ්වාස කළේ? අවිද්‍යාවෙන් රූපය ඵලයෙන් තිබ්බේ? හිතෙන් හදාපු දේ හිත දැනගත්තා කියන තැන සිහිය නුවණ නැතිකමට, මෝඩකමට හිතුවා 'ඔය දැනගත්තු දේ තියෙන්නේ ඵලයේ' කියලා. අර වතුරේ බල්ලා හැඳුවා වගේ.

එකකොට බල්ලාගේ මානසිකත්වයෙන් ආයතන පාවිච්චි කරන එකට කියනවා ලෝකයට අයිති විදියට ආයතන පාවිච්චි කරනවා කියලා. අපි මනුෂ්‍යයින් වුණාට අපට තවම බල්ලාගේ පුරුද්ද ගෙවිලා නැහැ. සංසාර දුක කොහොම වුණත් මේ මොහොතේ දුක හැදුවා කියලා දකින්න ඕන. මේ මොහොතේ හැදුවේ පංච උපාදාන ස්කන්ධය යි. රූපය හැදුවා, වේදනාව හැදුවා, සංඥාව හැදුවා, සංඛාරය හැදුවා, විඤ්ඤාණය හැදුවා. සංසාරයේ මොනවා කළාද කියලා අපි දන්නේ නැහැ. අපට ආපහු ගිහින් බලන්න බැහැ. නමුත් මේ මොහොතේ දුක හැදුවා කියලා නුවණ තියෙන කෙනාට පෙනෙනවා.

දුක හැදුවේ ආයතන ගැන සිහිය, නුවණ නැතිකමට යි. ආයතන පිරිසිදු දැකලා නැතිකමට යි. කායායතනයට මොනවාද පුළුවන්, මනායතනයට මොනවාද පුළුවන් කියලා නො දන්නා කමටයි ඔය විදියට දැනගත්තේ එළියේ දෙයක් කියලා පැනෙව්වේ. පැනවීමක් කළා. හිතෙන් හදාපු දේ දැනගෙන ඕක එළියේ තියෙනවා කියලා පනවාගත්තා. ප්‍රපංචය හදලා, ප්‍රපංචය විසින් ඊළඟට අපව පාලනය කරනවා. යං චිතක්කෙති, තං පපඤ්චෙති. යං පපඤ්චෙති තතොනිදානං පුරිසං පපඤ්චසඤ්ඤාසඛිබ්බා සමුදාවරන්ති අතීතානාගතපච්චුප්පන්තෙසු (මෙතැන) කායවිඤ්ඤෙයොසු රූපෙසු - දැන් අතින් අල්ලලා දැනගත්තු ගෝවා ගෙඩිය අතියේත්, අල්ලන්න කලිනුත් තිබිලා තියෙනවා. දැන් මේ මොහොතේ අල්ලන කොටත් තියෙනවා. අනාගතයේ කපන්නත් ගෝවා ගෙඩියක් තියෙනවා. පැවැත්මක් දුන්නා. අතියේත් තියෙනවා කියලා භාරගත්තා, අනාගතයේත් තියෙනවා කියලා භාරගත්තා, වර්තමානයේත් තියෙනවා කියලා භාරගත්තා. අතීතානාගත පච්චුප්පන්තෙසු කායවිඤ්ඤෙයොසු රූපෙසු - කයින් අල්ලලා දැනගන්න පුළුවන් රූපයට ඔන්න දැන් අහු වුණා. ප්‍රපංච වුණා.

අපි දන්නේ නැහැ ප්‍රපංච කියලා. දැන් බල්ලා දන්නේ නැහැ නේ බල්ලා හිතෙන් හදාපු බල්ලෙක් කියලා. ඒ වාගේ අපි දන්නේ නැහැ ඔය අපේ මනසෙන් හදලා එළියේ තියාපු ගෝවා ගෙඩිය කියලා. අපි තවම ඉන්නේ වතුරට එබිලා බුරන, බල්ලාගේ මානසිකත්වයේ ම යි.

ඒකෙන් මිදෙන නම් බුදුදහම අහලා ආයතන විදියට පිරිසිදු දකින්න. ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො. ඔන්න දැන් තව පැත්තකින් සමුදය හොයනවා. ඉස්සෙල්ලා හෙවිවේ බාහිරෙන් නේ. දැන් සමුදය හොයන්නේ ඇතුළෙන්, මේ ආයතන තුළින්මයි, තමා තුළින්මයි. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ ලෝකයයි ලෝක සමුදයයි තමන් තුළින් දකින්න කියලා යි.

ලෝකය තමන් තුළින් බලන්න පටන්ගත්තු තැන තමයි ලෝකයෙන් එතෙරවන විදර්ශනය පටන්ගන්නේ. බාහිරයෙන් හොයන තාක් කල් විදර්ශනය කිව්වාට ඒක ඇත්ත විදර්ශනය නො වෙයි. ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාව මිසක් ආයතී ප්‍රතිපදාව නෙවෙයි. ලෝකයෙන් එතෙරවෙන මාර්ගය නෙවයි.

දැන් ලෝකයයි ලෝක සමුදයයි කියන්නේ මොකක් ද කියලා පෙනෙනවා නේ ද? ගෝවා ගෙඩියයි, ගෝවා ගෙඩිය හටගත්තේ ඇයි කියලායි පෙනෙනවා නේ ද? ලෝකයයි ලෝක සමුදය යි. රූපයයි රූප සමුදය යි. ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො. ඔන්න සමුදය නුවණින් දකිනවා. ඒ සමුදය අතීතයේත් නෙවෙයි, අනාගතයේත් නෙවෙයි.

සමුදය දකිනකොට ඔන්න දැන් නුවණක් එනවා: 'දැන් මේ හිතෙන් හදාපු එක නේද එළියෙන් තියලා තියෙන්නේ' කියලා. අවිද්‍යාව යෙදෙන තෙක් නේ ද එළියේ රූපය තියෙන්නේ? එළියේ රූපය තියෙන්නේ මෝඩකම යෙදෙන තෙක් නේ ද? බල්ලාගේ මෝඩකම යෙදෙන තුරු වතුරේ බල්ලා ඉන්නවා. මෝඩකම යෙදුනේ නැත්නම් වතුරේ බල්ලෙක් උපදින්නේ නැහැ. එහෙනම් අපේ මෝඩකම යෙදුනේ නැත්නම්, අපට මනසෙන් හදාපු දේ මනස දැනගත්තා කියන සිහිය, නුවණ පිහිටියා නම් එළියේ ගෝවා ගෙඩියක් පිහිටන්නේ නැහැ. උපදින්නේ නැහැ. (හිතාගන්න අමාරුයි නේ ද?)

ගෝවා ගෙඩියට මොකද වෙන්නේ කියලා තමයි අහන්නේ. මෝඩකම නිසා පනවාගත්ත ගෝවා ගෙඩියට දැන් නුවණ එනකොට මොකක් වෙයි ද? දැන් මෝඩකමට වතුරේ හිටිය බල්ලාට නුවණ

පහළවෙන කොට මොකක් වෙයි ද? ගෝවා ගෙඩිය නැතිවෙනවා නෙවෙයි, ගෝවා ගෙඩියක් උපදින්නේ නැතිවෙයි. ඇතිවෙන-නැතිවෙන එක වෙනම කතාවක්. චතුරේ බල්ලා ඇති වුණා, නැති වුණා නොවෙයි. මෝඩකමට ඉපැද්දුවා මෝඩකම නැත්නම් උපදින්නේ නැහැ. උපදින්නේ නැති එකට කියනවා නිරෝධය කියලා. නැති වුණ එක නිරෝධය නෙවෙයි. නැති වුණ එක ලෝකයට අයිති යි. බල්ලෙක් හිටියා (සාස්වත), උඹ නැති වුණා (උච්ඡේද). ගෝවා ගෙඩියක් තිබුණා, ඒක නැති වුණා. (කවුද දන්නේ නැහැ සොරකම කළේ?) දැන් හොයනවා. ඒ නැති වුණා. ඉපදුනේ නැත්නම් අහයි ද හොරකම් කළේ කවුද කියලා? හටගත්තේ නැහැ. හටගත්තේ නැති එක නිරෝධය, ලෝක නිරෝධය.

ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි, ලෝක නිරෝධයයි දන්න කෙනාට කියනවා සම්මා දිට්ඨිය තියෙනවා කියලා. ඒ ලෝකයෙන් එතෙරවෙන සම්මා දිට්ඨිය තියෙනවා. රූපයයි, රූප සමුදයයි, රූප නිරෝධයයි දන්න කෙනාට කියනවා සම්මා දිට්ඨිය තියෙනවා කියලා. මොන සම්මා දිට්ඨිය ද? ලෝකයෙන් එතෙරවෙන සම්මා දිට්ඨිය යි. ලෝකය මොකක් ද කියලාත් පෙනෙනවා, ලෝක සමුදයත් පෙනෙනවා, සමුදය නැතිනම් ලෝකය හටගන්න බැහැ. නිරෝධයත් පෙනෙනවා. නිරෝධය ක්ෂාත් ක්ෂාත් කරනවා. ඒකට කියනවා නිරෝධයේ ඥානය කියලා. තවම නිරෝධ වුණේ නැහැ. දකින කොට ම 'අන්න ගෝවා ගෙඩිය තියෙනවා' කියලා කියයි. හැබැයි නිරෝධයේ ඥානය එනවා, මොකද ආයතන ගැන බලපු ගමන් පෙනෙනවා, චක්ඛායතනයයි, මනායතනයයි සම්බන්ධ බව. චක්ඛායතනයෙන් වර්ණ සංඥාව දුන්නා. මනායතනයෙන් ඒක ගැන කල්පනා කළා. පෙර අත්දැකීම ඇදලා ගත්තා. පෙර අත්දැකීම දැන් නැහැ. අතීතය ගෙවිලා ඉවරයි. ඒකත් ඇදලා අරන් තියෙන්නේ අපේ මෝඩකමට නේ. අතීතය නිරුද්ධ යි. දැන් තියෙන්න බැහැ. එතකොට ඒකටත් පැවැත්මක් දීලා, එතැනින් හදාපු සංස්කාරය එළියේ තියෙන රූපය කියලා භාරගන්නවා.

දැන් රූපය රූපයක් පිණිස සකස් කළා. රූපං රූපත්තාය සඞ්ඛං අභිසඞ්ඛරොන්තිති සඞ්ඛාරො. රූපං රූපත්තාය - රූපය රූපයක්

පිණිස, සඛ්ඛතං - සකස් කලා, අභිසඛ්ඛරොන්තිති - අභිසංස්කරණයක් කලා. ඒ කියන්නේ හිතෙනුයි ඒක හැදුවේ. එළියේ නෙවෙයි. හිතෙන් හදාපු එකයි අභිසංස්කරණය. ඕකට කියනවා සංඛාරය කියලා. එතකොට රූපය කියන්නේ සංස්කාරයක්.

සංස්කාර තියෙන්නේ ඇතුළේ. චේතනාවලිනුයි හැදුවේ. ඒ අභිසංස්කරණයක්. රූපය කියලා අභිසංස්කරණයක් කලා.

ප්‍රශ්නය: සෑම රූපයක්ම අපි භාරගන්නේ අතීත අත්දැකීම උදව්කරගෙන යි. එතකොට අතීතයේ මේ දැන් දැක්ක ගෝවා ගෙඩියක් දැකලා නෑ, අහලා නෑ. මේ මොහොතේ අතීත ගෝවා ගෙඩියක් තියෙන්නත් බැහැ. දැන් දකිනවා. එතකොට කොහොම ද අපි අත්දකින්නේ?

පිළිතුර: දැන් වික්‍රපටයක් බලනවා. තිරයේ වැටුනා. අර මොකක් ද හැඩයක් තියෙනවා. ඒක ගෝවා ගෙඩිය කියලා අහලා නෑ. දැකලාත් නෑ. මොකක්දෝ පෙනෙනවා. දැන් නමක් දාගන්න බැහැ, දන්නේ නැහැ නේ. එතැනත් වැඩ දෙකක් වෙනවා. මෙන්න මේ පාට 'දෙයක්' එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරන්න පුළුවන්. තවම අත්දැකලා නෑ. තමන් ම හදලා එළියේ තිබ්බා කියලා දන්නේ නැහැ. පෙනෙන දේ එළියේ තියෙනවා කියලා 'දෙයක්' කරලා නේ. අන්න ඒකට කියනවා රූපයක් සකස් කලා කියලා. රූපය හදන්න නමක් දෙන්නම ඕනෑ නැහැ. පුංචි ළමයෙක් ඉන්නවා, ගෝවා ගෙඩියක් ඊට කලින් දැකලා නැහැ. දැන් එයාගේ ඇහෙනුත් ඔය සිද්ධිය ම වෙනවා. තිරයේ වික්‍රය හැදෙනවා. දැන් එයා කල්පනා කරනවා මොකක්දෝ අන්න අරෙහෙ තියෙනවා කියලා. ඒ ගැන අදහස් ටිකකුත් එනවා, වචන දන්නේ නැති වුණාට. නම් දන්නේ නැහැ. භාෂාව දන්නේ නැහැ. සෙල්ලම් බඩුවක් එළියේ තියෙනවා කියලා එයා හිතයි. ඒකයි මම කිව්වේ, නම දාන්න අවශ්‍ය නැහැ. නම දාන වැඩේ කරන්නේ පසුව යි. ඒක දැනුම යි. දැනුමට කලින් ම ලෝකය හදනවා. ලෝකයේ 'දෙයක්' හදනවා. ඒ 'දෙයට' කියනවා රූපයක් කියලා. 'දෙය' කියන එක අපි විශ්වාස කරන්නේ මොනවායින් හරි හැදිලා කියලා යි. පඨවි-ආපෝ-තේජෝ-වායෝ-වර්ණ-ගන්ධ-රස-

ඕජා (අභිධර්මය දන්න අයට ඕන නම් විසිඅටක් ම කියන හැකි යි). මොකක් ගැන ද? රූපය ගැන. මේ රූපය දැන් මොකක් ද? සංඛාරයක් නේ ද? වතුරේ හදාපු බල්ලා ගැන නො දන්න කෙනාට පුළුවන් විසි අට ආකාරයකට වර්ග කරන්න. ඒ බල්ලාගේ පඨවිය තියෙනවා, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ තියෙනවා, වර්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජාව තියෙනවා... මේ විදියට විසි අට ආකාරයකට කථා කරනවා එළියේ තියෙන රූප ගැන. නමුත් එයා රූපයේ සමුදයයි නිරෝධයයි ගැන දන්නේ නැහැ. අන්න එතැනට යන්නයි මේ විසිඅට ගැනම ඉගෙනගන්නේ කියලා අපි දැනගන්න ඕන. අපි සමුදයයි නිරෝධයයි ගැන අමතක කරලා සංඛතය ගැන කථා කර කර ඉන්නවා. සකස්වන රූප ගැන කතා කර කර ඉන්නවා. අසංඛතය අවබෝධ කරන්නේ කොහොමද කියලා විමසනවාද?

එතකොට අපි නුවණින් දකින්න ඕන බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන්නේ මොකක්ද කියලා. රූපයක් තියෙනවා නම් ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමො කියලා බලන කෙනා රූපයේ අනිත්‍ය සංඥාව වඩනවා. රූපයේ අනිත්‍ය සංඥාව වඩනවා කියලා කියන්නේ මොකක් ද? කෙසේ වඩන අනිත්‍ය සංඥාවෙන් ද මේ කෙලෙස් දුරුවෙන්නේ කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ අහනවා. අහලා උත්තර දෙනවා ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමො කියලා කෙනෙක් බලනවා නම් එයා රූපයේ අනිත්‍ය සංඥාව වඩනවා. එයාගේ කාමරාග දුරුවෙනවා, භවරාග දුරුවෙනවා, අස්මීමාන දුරුවෙනවා, අවිද්‍යාව දුරුවෙනවා. රූපය වෙනස්වෙලා යනවා කියන කෙනාගේ නෙවෙයි ඒවා දුරුවෙනවා කියන්නේ. ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමො කියලා කෙනෙක් බලයි ද, එයා රූපයේ අනිත්‍ය සංඥාව වඩනවා. එයාගේ මේ කෙලෙස් දුරුවෙනවා. ඒ විදියට තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ. (අනිච්චසඤ්ඤා සූත්‍රය⁴ - අපේ තුන්වෙනි පොතේ මේ සූත්‍රය සාකච්ඡා කරලා තියෙනවා.)

⁴ අනිච්චසඤ්ඤා සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, බන්ධ සංයුත්තය, පුළුච්ච වග්ගය.

එහෙනම් ලෝකයෙන් එතෙරවන දර්ශණයේ දී ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඪගමො විදියට බලන්න ඕන කොහොම ද? දැන් සමුදය දැක්කොත් නුවණක් එනවා සමුදය තියෙනකම් තමයි එලය තියෙන්නේ - ඉමස්මිං සති ඉදං හොති - පටිච්චසමුප්පාදය - මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ. ඉමස්මිං අසති - මේ හේතු යෙදුනේ නැත්නම්, මේ මෝඩකම යෙදුනේ නැත්නම්, ඉදං න හොති - මෙය පිහිටන්න බැහැ. නිරෝධය. අන්න ඒක තමයි නිරෝධය ගැන නුවණ වෙන්නේ.

ඇහෙන්න දකින කොට තවම ගෝවා ගෙඩිය තියෙන්න පුළුවන්. ඒ වුණාට නිරෝධයේ ඥානය තියෙනවා ආයතන ගැන බලන්න පුළුවන් කෙනාට. ඕක දැනගත්තේ මොන ආයතනවලින් ද කියලා විමසන්න. ඇහෙන්න දැකලා, හිතෙන් හිතලා. එහෙම නැත්නම් අතින් අල්ලලා, හිතෙන් හිතලා. කායායතනය යි, මනායතනය යි. නැත්නම් චක්ඛායතනය යි, මනායතනය යි. ඔය දෙකේම යෙදෙන්නේ එකම ධර්මතාවය නේ ද? මූලික ආයතනයෙන් සංඥාව හදලා දුන්නා. මනායතනයෙන් සංඥාව ගැන කල්පනා කළා. ඉතින් කල්පනා කරලා දැනගත්තු ඒවා හිත ඇතුළේ නේ. තමන් කල්පනා කරන ඒවා අතික් එක්කෙනාට පෙනෙන්නේ නැහැ. එහෙනම් ඒක හිත ඇතුළේ වැඩක්. පෙනෙන්නේවත් නැති දෙයක් කොහොම ද අල්ලන්න පුළුවන් වෙන්නේ? මේවා හොඳට නුවණින් විමසන්න. අපේ මෝඩකමට නේ ද දෙයක් කරලා පෙනෙන, අල්ලන්න පුළුවන්, රස බලන්න පුළුවන් කියලා හැම විස්තරයක් ම දාලා, ආයතන හයෙන් ම අත්දකින්න පුළුවන් කරලා එළියේ තියලා තියෙන්නේ. මේ මෝඩකමට නේ ද? ආයතන හයෙන් ම අත්දකින්න පුළුවන් කියන්නේ, ආයතන හය ම ගැට ගැහුවා. ඡප්පානක සූත්‍රය⁵ - සතුන් හය දෙනෙක් එකට ගැට ගැහුවා වගෙ යි.

⁵ ඡප්පාණක සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, සළායතනවග්ගය, සළායතන සංයුක්තය, ආසීවිසවග්ගය.

සිද්ධ වුණේ ඇහෙන් දැකලා හිතෙන් හිතුවා විතරයි. නමුත් අල්ලන්ත පුළුවන් ගෝවා ගෙඩියක් අපි හදාගත්තා. ඉතින් කියනවා, 'අර ඇහෙන් දැකපු එක අල්ලන්තන් පුළුවන් නේ' කියලා. අර සතුන් හය දෙනාගේ ගැටය ලිහිලා නැහැ. ඇහෙන් දැකලා දැනගත්තු දේ අල්ලන්ත පුළුවන් දෙයක් බවට පත්කරලා. ඒකයි ගෝවා ගෙඩිය අල්ලන්ත පුළුවන් වෙලා තියෙන්නේ. ගැටය ගහලා. අභ්‍යන්තරය බාහිරයට ගැට ගහලා. එතකොට සතුන් හය දෙනාම ගැට ගහලා. සතුන් හය දෙනා කියන්නේ ආයතන හයම ගැටගහලා. ඔය එක ආයතනයකින් දැනගත්තු දේ අනෙකුත් ඕනෑම ආයතනයකින් අත්දකින්න පුළුවන් කියන මට්ටමකට ගෙනැල්ලා.

දැන් වතුරේ බල්ලා පිහිටන කොට මුලින්ම බල්ලා ඇහෙන් දැකලා හිතෙන් හිතලා විතරයි නේ හැදූවේ. නමුත් උඟු එළියේ තියපු ගමන් අල්ලන්ත පුළුවන්. අනික් ආයතන ටිකක් ඒකට ගැටගැහුවා. බාහිරයෙන් තියන කොටම, ලෝකය හදන කොටම අපි ආයතන ටික ගැටගහලා ඉවරයි. ආයතන උපද්දන්න පුළුවන් හැකියාව හදලා. හැකියාව තියෙන කොට තණ්හාවෙන් ඉතින් කොයි ආයතනය ද ඊළඟට හදන්නේ කියන එක තෝරාගන්නවා. ඒක බලවත් කරලා, අර සතුන් හයදෙනාම ඇදගෙන යන්න පුළුවන් විදියට ඊළඟ ක්‍රියාව කරනවා.

දැන් බලන්න, ඇහෙන් දකින දේ එළියෙන් තිබ්බොත් තමයි අල්ලන්ත පුළුවන් වෙන්නේ. ඇහෙන් දකින දේ එළියේ තිබ්බේ මෝඩකමට නේ ද? ආයතන පිරිසිදු දැකලා නැතිකමට යි. ආයතන ගැන සිහිය නුවණ නැතිකමට යි. ඇහැට පුළුවන් වර්ණ සංඥාවක් දෙන්න විතරයි. මනසෙන් තමයි සංඥාව ගැන කල්පනා කරන්නේ. කල්පනා කරලා දැනගත්තු දේ කවදාවත් එළියේ තියෙන්න බැහැ කියලා නුවණක් එන්න ඕන. එහෙම දකින කෙනාට කියනවා සම්මා දිට්ඨිය තියෙනවා කියලා. ලෝකයෙන් එතෙරවෙන සම්මා දිට්ඨිය. මොකද ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි, ලෝක නිරෝධයයි ගැන නුවණක් එයාට තියෙනවා. දුකයි, දුක්ඛ සමුදයයි, දුක්ඛ නිරෝධයයි ගැන නුවණ තියෙනවා. සිහිය පිහිටන කොට ඒක හිතට

පෙන්නනවා කියන්නේ මාර්ගය වඩනවා. ඒ තමයි ලෝක නිරෝධය, දුක්ඛ නිරෝධය.

ඕක පෙන්නන ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් ගානේ ඒ සදහා මාර්ගය තමයි වැඩෙන්නේ. එතකොට ලෝකයට අනුවෙන්නේ නැහැ. උපදින්නේ නැහැ. උපද්දන්නේ නැහැ. දැන් ඛන්ධානං පාතුහාවො වෙන්නේ නැහැ. දැන් පංචුපාදානස්කන්ධ උපද්දන්නේ නැහැ. නිරෝධයේදී උපද්දන්නේ නැහැ. ඒක සම්පූර්ණ කරපු දවසට රහතන් වහන්සේ කියනවා බිණා ජාති - ජාතිය ක්ෂය කළා. දැන් උපද්දන්නේ නැහැ. වෙනදා මෝඩකමට උපද්දපුවා, පෙර අවිද්‍යාවෙන් උපද්දපු දේවල් වල ඉපදීම සම්පූර්ණයෙන් නැවැත්කුවා, ක්ෂය කළා.

ප්‍රශ්නයක්: රහතන් වහන්සේ කල්පනා කරන්නේ නැද්ද?

පිළිතුර: අපි ඒ ගැන විමසලා බලමු. අපට සමහර දේවල් තේරුම් ගන්න අමාරුයි. ඒ නිසා ධර්මය නැවත නැවත අහන්න වෙනවා, විදර්ශනය කරන්න වෙනවා, භාවිතා කරන්න වෙනවා, බහුලව භාවිතා කරන්න වෙනවා. ආසෙවිතා භාවිතා බහුලීකතා කියන කරුණු තුනක් යෙදෙන්න ඕන. ටිකෙන් ටික තමයි මේවා තේරුම් යන්නේ. ඒ නිසා ම වෙන්න පුළුවන් මේක මේ සාමාන්‍ය කෙනාට තේරෙයි ද කියලා මේක කිව්වාට වැඩක් වෙයි ද කියලා අධ්‍යයනී වුණේ. එහෙම ගැඹුරකුත් තියෙනවා. නැතුවා නො වෙයි. එහෙම ගැඹුරුයි කියලා ඒකේ අනික් පැත්ත, මේක අවබෝධ කරන්න බැරි දෙයකුත් නො වෙයි. බුදු කෙනෙක් නිකම් ම වචන නාස්ති කරන්නේ නැහැ. මේ සත්ත්වයාට අවබෝධ කරන්න පුළුවන් හින්දා ම යි මේවා දේශනා කරන්නේ. ඒ සදහා ක්‍රමයකුත් කියනවා, මාර්ගයකුත් කියනවා, කරන්න ඕනෑ දේවල් ටිකත් කියනවා. තර්කයෙන් පමණක් දකින්න බැහැ.

ඇත්ත දකින්න ඕනෑ නම්, ආයතන විදියට දකින්න, ආයතන පිරිසිදු දකින්න කියලා කියනවා. දහමට ගළපලා බලන්න, මෙතැන වතුරායනී සත්‍යය තියෙනවා ද, පටිච්චසමුප්පාදය තියෙනවා ද කියලා. එතකොට කෙනෙක් පටිච්චසමුප්පාදය දැක්කොත් ධර්මය

දකිනවා කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. ඒ වාගේ ම තමන්ට බලන හැකියි, ලෝකයට අහුවෙනවා ද, ලෝකයෙන් එතෙර වෙනවා ද කියලා. එතකොට ලෝකයෙන් එතෙර වෙන්න ලෝකෝත්තර දර්ශණයක් මේ තියෙන්නේ.

අපේ මෝඩකමට තමයි මේ කාම ලෝකය කියන එක හදාගෙන තියෙන්නේ. කාම ලෝකය කියන්නේ සතර අපායයි, මනුෂ්‍ය ලෝකයයි, දිව්‍ය ලෝක හය යි. ඒ ඔක්කෝට ම කියනවා කාම ලෝක කියලා. දිව්‍ය ලෝකයේ ගියත් ඉන්නේ කාම ලෝකයේ ම තමයි. ඒවාට කාම ලෝකය කියන්නේ ආයතන හයෙන් ම අරමුණු ගන්නවා, ඒවාට ඇලෙනවා, බැඳෙනවා. ආයතන පිනවන්න තමයි ඔය ලෝක සෑම එකක ම උත්සාහ කරන්නේ. අපි හිතන ඒවා ලැබෙනවා ද නැද්ද කියන එක වෙනස් වෙනවා කර්ම ශක්තිය අනුව. සතර අපායේ දී ලැබෙන ඒවා නොවෙයි මනුෂ්‍ය ලෝකයේ දී ලැබෙන්නේ. මනුෂ්‍ය ලෝකයේ ලැබෙන ඒවා නොවෙයි දිව්‍ය ලෝකයේ දී ලැබෙන්නේ. හැබැයි ඔය කොහේ හිටියත් කරන්න හදන්නේ මේ ආයතන හය පිනවන එක යි. ආයතන හය පරිහරණය කරනවා.

එතකොට ආයතන හයක් ඇතිවෙලා තියෙන්නේ අපේ කෙලෙස් මතයි. ඔන්න ඕකයි තේරුම්ගන්න ඕන. ආයතන උපදවා ගන්නේ කෙලෙස් මතයි. සමාධියක් වඩලා රූපාවචර හෝ අරූපාවචර ධ්‍යානයක් වඩාගන්නොත් ඒක යම් මට්ටමකට තේරුම්ගන්න පුළුවන් වෙනවා.

රූපාවචර භූමිය කියන්නේ එතන ආයතන තුනයි තියෙන්නේ - ඇහැයි, කනයි, මනස යි. අරූපාවචර කියන කොට ඇහැ කන දෙකත් අයින් වෙනවා. එක ආයතනයයි තියෙන්නේ - මනස විතරයි. එතකොට කාම භූමියේ ආයතන හයක් වැඩ කරනවා - ඇහැ-කන-දිව-නාසය-කය-මනස. රූප භූමියේ ආයතන තුන යි. ඇහැ-කන-මනස. අරූපාවචර භූමියේදී මනස විතරයි.

එහෙනම් පෙනෙන්න ඕන ධ්‍යානයක් වඩනවා කියන්නේ කෙලෙස් යටපත් කිරීමක් බව. එතකොට කෙලෙස් යටපත් කිරීම තුළ ආයතන ඉපදීම නේ ද නවත්වන්නේ? එහෙම නම් ආයතන හඳලා තියෙන්නේ කෙලෙස්වලිනු යි. එතකොට කෙලෙස් යටපත් වෙන්න වෙන්න ආයතන උපද්දන්නේ නැහැ. හැබැයි ඒක යටපත් කිරීමක් පමණ යි. සමාධියක් වඩලා, ධ්‍යාන වඩලා ඔන්න කෙලෙස් ටිකක් යටපත් කරනවා. මේ ආයතන තුනක් හදන කෙලෙස් ටික රූපාවචරයේ යෙදෙන්නේ නැහැ. තව ටිකක් ඒක වඩලා අරූපාවචර මට්ටමට දියුණු කළොත් ආයතන පහකින් උපදින කෙලෙස් යටපත් වෙලා. එතකොට කෙලෙස් හදන්නේ මනායතනය පමණ යි. හැබැයි නුවණක් ගන්න, මනායතනයක් හදන්නේ කෙලෙස් මත යි. අරූපාවචර වුණත් සසරෙන් මිදිලා නෑ.

ආයතී පුද්ගලයාට කියනවා අපරියාපන්න යි කියලා. ඔය භූමි තුනට ම අනුවෙලා නෑ. අපරියාපන්න යි. ආයතී දර්ශණයේදී ඔය භූමි තුනට ම අනුවෙන්නේ නැහැ. ලෝකයෙන් ම එතෙර වෙනවා. තුන් ලෝකයෙන් ම එතෙර වෙනවා. තුන් ලෝකයට ම අනුවෙන්නේ නැති දර්ශණයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නලා දුන්න මේ ආයතී දර්ශණයෙන්.

පිළිතුරක්: අරූපාවචර මට්ටමේ දී සියුම් ශරීරයක් ගැන වත් කතා කරන්න බැහැ. දිව්‍ය ලෝකයේ විතරයි සියුම් ශරීර තියෙන්නේ. බ්‍රහ්මයණ්ට ඕන නම් ශරීරයක් මවාගෙන එන්න පුළුවන්කම තියෙනවා. ඔය තුනේ වෙනස තමයි, කාම භූමියේ ආයතන හය ම වැඩ කරනවා. රූප භූමියේ තුන යි. අරූපාවචරයේ එක යි.

කාමභූමියේ ඉඳන් රූපාවචර වෙන කොට කායායතනය, ජීවිතායතනය සහ ඝාණායතනය අයින් වෙනවා. කයයි, දිවයි, නාසයයි කියන තුන යටපත් කරලා තමයි රූපාවචර මට්ටමට යන්නේ. ඇහැ යි, කන යි ඉතුරුවෙනවා.

එතනත් ඇහැයි කනයි හැදෙන කෙලෙසුත් යටපත් කළහම මනස විතරක් ඉතුරු වෙනවා. එතකොට අරුපාවචර යි. ඔය ටික තමයි දහමෙන් ගන්න තියෙන්නේ. ඕකට අදාලව ඕන නම් හිතන්න.

ඒ අනුව කයෙන් අල්ලන්න පුළුවන් කාමලෝකයේ යි. දිව තියෙන්නේ කාමලෝකයේ යි. නාසය තියෙන්නේ කාමලෝකයේ යි. ඔය තුනට කියනවා මුත කියලා. ඒවායින් අරන් දෙන්නේ දැනීම යි. කයෙන් දැනෙනවා. දිවෙන් දැනෙනවා. නාසයෙන් දැනෙනවා. දැනීමට කියනවා මුත කියලා.

ඇහෙන් දකිනවා - දිටිය. කනෙන් අහනවා - සුත. එතකොට දිටිය, සුත, මුත කියන එකෙන් මුත කියන ටික තමයි අයින් වෙන්නේ කාමභූමියේ ඉඳලා රුපාවචර වෙන කොට.

අරුපාවචර වෙන කොට දිටිය, සුත දෙකත් අයින් වෙනවා. විඤ්ඤාත විතරයි ඉතුරු වෙන්නේ.

ඔය දැනුමක් විතරයි. දැනුම දැක්ම වෙන්නේ නැහැ. දැක්ම ඇතිකරගන්න දැනුම උදව්කරගන්න ඕන. ඕක පාඩම් කළා කියලා මාර්ගය වැඩෙන්නේ නැහැ.

ප්‍රශ්නය: රූපයයි, රූප සමුදයයි, අත්ඵඛිගමයයි බලන්න ඕනෑ බාහිරයෙන් ද අභ්‍යන්තරයෙන් ද?

පිළිතුර: අන්න එතැනින් තමයි බලන්න ඕන. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔය දෙකම කරන්න කියලා තියෙනවා. ඉති අජ්ඣන්තං වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති, බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති ඕක මගෙන් අහන්න ඕනැත් නෑ, වෙන කෙනෙකුගෙන් අහන්න ඕනැත් නෑ, සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ තියෙනවා. කායානුපස්සනාව දෙවිදියකට වඩන්න ඕන : ඉති අජ්ඣන්තං වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති, බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති කියලා. එකක්වත් ඉතුරු කරලා නැහැ. අජ්ඣන්ත බහිද්ධ දැම්මහම මුළු ලෝකයම, තුන් ලෝකයම අයිතියි. අජ්ඣන්ත කියන්නේ තමන්ගේ ශරීරයට අයිති,

බහිද්ධ කියන්නේ ශරීරයට අයිති නැති අතික් රූපයක් මොකක් හරි ගන්නවා නම් ඒ සියල්ල ම බහිද්ධ කියන එකට අයිතියි.

එතකොට ලෝකයක් තියෙනවා නම් ඒ ලෝකයේ තියෙන ඕනෑම දෙයක් අනුවෙන් තමයි කායානුපස්සනාව පනවලා තියෙන්නේ. අප්පකාමික රූපය ගැනත් බලන්න කියනවා. බහිද්ධ රූපය ගැනත් බලන්න කියනවා. සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති - සමුදය ධර්මය දකින්න. සමුදය දකින හැටි තමයි අපි කලින් කතා කළ ගෝවා ගෙඩියෙන් පෙන්නුවේ. ගෝවා ගෙඩිය බහිද්ධ යි. එතකොට ඔන්න දැන් බහිද්ධ රූපයක් තිබුණොත් කායානුපස්සනාව වඩන හැටි තමයි ඔය කිව්වේ. සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති - සමුදය තියෙනවා. බාහිරයෙන් සමුදය බලන්නත් කෙනෙකුට පුළුවන්. තමන් තුළින් බලන්නත් පුළුවන්.

එතකොට ගෝවා ගෙඩිය හැඳුනේ සතරමභාධාතුවෙන් කියලා කිව්වොත් තමන් තුළින් ද බලන්නේ, බාහිරයෙන් ද? බාහිරයෙන්. එහෙම නුවණක් එන්න ඕන. ඕක දැනගත්තේ මොන ආයතනවලින් ද කියන තැනින් බැලුවොත් සමුදය අනුවෙනවා. දැන් තමන් තුළින් නේ ද බලන්නේ. අන්න එයයි බුද්ධ දේශනාව.

ඊට කලින් අපි කරන්නේ පූර්ව ප්‍රතිපදාව යි. ඒක එපා කියනවා නොවෙයි. ඒකෙන් කැඩෙන කෙලෙස් තියෙනවා. හැබැයි තවම ආයතී ප්‍රතිපදාවට, ලෝකයෙන් එතෙර වෙන පැත්තට වැටිලා නැහැ. එතකොට නුවණක් තියෙන්න ඕන ආයතී ප්‍රතිපදාවට පැමිණීම සඳහායි අපි පූර්ව ප්‍රතිපදාව කරන්නේ කියන කාරණාව ගැන.

ආයතී ප්‍රතිපදාවේ දී සමුදය බලන්නේ - ඇහෙන් දැකලා මනසෙන් හිතලා ආදී වශයෙන් ආයතන වෙන්කර ගැනීමෙන්. අතින් අල්ලලා මනසෙන් හිතලා. කායායතනය යි, මනායතනය යි. එහෙම බලන කොට සමුදය පෙනෙනවා නේ ද? එළියේ රූපය පැනෙව්වේ 'හිතෙන් හදාපු එක හිතෙන් දැනගත්තා' කියලා නො දන්නා කමට යි, අවිද්‍යාවට යි, මෝඛකමට යි. පරිහරණය කරලා තියෙන්නේ පනවාගත්තු රූපයකු යි. ඇත්තට තියෙන එකක් නෙවෙයි,

පනවාගෙන යී. ප්‍රපංචයක් හදලා. නැත්නම් මඤ්ඤණා කරලා. මෙව්වර කල් පරිහරණය කරලා තියෙන්නේ හදාගත්තු එකක් නේ කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා. ඒක අවිද්‍යාවෙන්, මෝඩකමෙන් කරපු එකක්. දැන් අවිද්‍යාව, මෝඩකම යෙදුනේ නැත්නම් ඒවා උපදින්නේ නැහැ. නිරෝධ යී. සමුදය දකින කොට වය පෙනෙනවා. සමුදය-වයේ ලෝකයට අයිති පැත්තකුත් තියෙනවා. ලෝකයෙන් එතෙරවන පැත්තකුත් තියෙනවා.

ලෝකයට අයිති පැත්තෙන්, බාහිරයෙන් හෙව්වා නම් ඒකෙන් වැයක් පෙනෙනවා හටගත්තු එක නැතිවෙන්නේ කොහොම ද කියලා. මේ විදියට බැලුවොත්, මෝඩකම තියෙනකම් ඕක උපදිනවා, මෝඩකම නැති නම් උපදින්නේ නැහැ කියලා ලෝකයෙන් එතෙරවීමකුත් පෙනෙනවා. ලොකික මට්ටමේ දී පෙනෙන්නේ තියෙන දේ නැතිවීමකු යී. ඒක 'අත, නත' දෘෂ්ටි දෙක. ශාස්වතයේ ඉඳලා උච්ඡේදයට පනිනවා.

දැන් නුවණ යොදන කෙනා පටිච්ච සමුප්පාදය දකිනවා. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය. එතකොට එතන 'අත නත' කියන කතාවක් නැහැ. අවිද්‍යාව තියෙනවා නම් තියෙනවා. අවිද්‍යාව නැතිනම් උපදින්නේ නැහැ. 'නිරෝධයි' කියන නුවණක් එනවා. අවිද්‍යාව තිබුණොත් රූප උපාදාන වෙනවා. ඒකට කියනවා දුක කියලා. එතකොට දුකයි, දුක්ඛ සමුදයයි පෙනෙනවා. දුක්ඛ සමුදය යෙදුනේ නැත්නම් නිරෝධය යී. එහෙනම් ඒ අවබෝධය ගන්න නම්, අවිද්‍යාව දුරු කරන්න නම්, මොකක් ද කරන්න ඕන කියන මාර්ගයත් එතැන ම උපදියි. ඒක තමයි සම්මා දිට්ඨියෙන් පටන්ගන්නා ආයඪී අෂ්ඨාංගික මාර්ගය.

සම්මා දිට්ඨිය එන්නේ ලෝකයයි, සමුදයයි, නිරෝධයයි ගැන නුවණ තියෙන කෙනාට පමණයි. දුකයි, සමුදයයි, නිරෝධයයි ගැන නුවණ තියෙන කෙනාට පමණයි. දුක්ඛෙ ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං. එයාට තමයි මග්ගෙ ඤාණං තියෙන්නේ - අයං වුවච්චි සම්මා දිට්ඨී - ඒකට තමයි සම්මාදිට්ඨිය කියන්නේ. ඒකට අපි වෙන විදියකට කියනවා චතුරායඪී සත්‍යයේ සත්‍යය ඥානය

කියලා. මේ සත්‍යය ඥානය ආවොත් තමයි කෘතිය කරන්න පුළුවන්. සත්‍යය ඥානය නැතුව කෘතියක් වෙන්නේ නැහැ. මොනවා හරි දෙයක් වෙයි. නමුත් ආයච්චි මාර්ගය වැඩෙන්නේ නැහැ. මාර්ගඵල ලැබෙන්න විදියක් නැහැ. සම්මා දිට්ඨිය ආවේ නැත්නම් සෝවාන් වෙන්න බැහැ. සම්මා දිට්ඨිය නැත්නම් ඉතුරු මාර්ග අංග කොහෙත්ම වැඩෙන්න බැහැ.

එහෙනම් මේ ධර්මය අහන්නේ, සාකච්ඡා කරන්නේ, නුවණින් විමසන්නේ එතැනට යන හැටි දැනගැනීම පිණිස යි.

දැන් එතකොට බහිද්ධ රූපය (ගෝවා ගෙඩිය) බැලුවා. ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඛිගමො කියන එක. දැන් වය, මේ උපදින්නේ නැති හැටි පෙනුනා නේ ද? සමුදය තියෙන කොට උපදිනවා, සමුදය නැත්නම් නිරෝධයි කියන නුවණ එනවා. ඔය නුවණ ආවොත් යාවදෙව ඤාණමත්තාය - අනාගතයේ ඥානයක් පහළ වෙනවා. පටිස්සතිමත්තාය - එළඹ සිටි සිහියක් පිහිටනවා. අනිස්සිකොව විහරති - ඇසුරු කරන්නේ නැතුව ඉන්නවා. විදර්ශනය කළොත්, සිහිය නුවණ පිහිටියොත්, ගෝවා ගෙඩිය ඇසුරු කරන්නේ නැතුව ඉන්න පුළුවන්. (නිස්සිත කියන්නේ ඇසුරු කරනවා) එහෙම නැත්නම් ලෝකයට අයිති විදියට රූප ඇසුරු කරනවා. නමුත් දන්නේ නැහැ, නුවණක් නැහැ පනවාගත්තු රූපයක් ඇසුරු කරනවා කියලා. අත්ථි කායොති'වා පනස්ස : අත්ථි - ඇත. කායොති'වා - මේ රූපයක්, කයක්. පනස්ස - පනවාගත්තු කයක් ඇත. සති පච්චුපට්ඨිතා හොති - සිහිය පිහිටලා හිටිනවා, එළඹ සිටිනවා. කායානුපස්සනාව වඩන කෙනාට අනාගතයේ දී පනවාගත්තු කයක් නේ ද ඔය පරිහරණය කළේ කියන එළඹ සිටි සිහියක් එනවා. යාවදෙව ඤාණමත්තාය : අනාගතයේ දී තමයි ඥානය පහළවෙන්නේ. පටිස්සතිමත්තාය - සිහිය පිහිටලා හිටින්නේ. අනිස්සිකොව විහරති - වෙනදා ඇසුරු කරපු රූප දැන් ඇසුරු කරන්නේ නැතිවෙනවා. එදාට කියයි න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති - මේ ලෝකයේ මොකක් ම නෑ නේ දැන් ඇසුරු කරන්න කියලා. අනික් රූප ටිකත්, ඇහෙන් දැකලා දැනගත්තු සේරමත් ගෝවා

ගෙඩිය වගේ ම නේ. න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියනි වෙයි. ඔය සදහා තමයි කායානුපස්සනාව තියෙන්නේ.

ඔය කිව්වේ බහිද්ධ රූපයට යි. බහිද්ධාවා කායෙ කායානුපස්සි විහරති වෙන හැටි.

දැන් ඕක විතරක් මදි නේ. ඉති අප්ඤ්ඤානංවා කායෙ කායානුපස්සි විහරති වෙන්නත් ඕන. ගෝවා ගෙඩිය කපන්න පිහිය අල්ලාපු අතකුත් තිබුණා නේ. අත ගර්ථයට අයිතියි. ඒක අප්ඤ්ඤාන රූපයක්. එහෙමම දැන් අත ගත්තහම ඔන්න - ඉති රූපං - 'අත' කියලා රූපයක් තියෙනවා. ඕකේ ඇත්ත දකින්න නම් ආයතන විදියට දකින්න කියලායි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ. අත තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? අතේ සමුදය බලන්න. ඉති රූපං කියන්නේ අත. ඉති රූපස්ස සමුදයො කියන්නේ අත හැදුණු හැටි බලන්න ඕන. අත හැදුණේ කොහොම ද? ලේ-මස්-නහර-ඇට-ඇට මිදුලු ආදී කොටස් එකතුවෙලා හැදුණා. ඒවා හැදුනේ සතරමහාධාතුව හින්දා යි. සතරමහාධාතුව තියෙන තැනක අතක් පැනෙව්වා කියලා ඔහොම බලන ක්‍රමයකුත් තියෙනවා. දැන් ඔය බලන්නේ බාහිරයෙන්. ඕක ලෝකයට අයිති විදියට බලන ක්‍රමයක් බව තේරුම්ගන්න. ඔය තවම පූර්ව ප්‍රතිපදාව යි. ඒකේ උදව්වක් තියෙනවා, ඇලීම්-ගැටීම් දුරුවෙනවා. හැබැයි මෝහය අහුවෙන්නේ නැහැ. මෝහය අල්ලන්න නම් ආයතන විදියට බලන්න වෙනවා.

අත තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? ප්‍රායෝගිකව බලන්න. ඇහෙන්න දැකලා. දැන් ආයතන වෙන් කරන්න. වක්ඛායතනය යි, මනායතනය යි. වක්ඛායතනයේ හැකියාව වර්ණ සංඥාව හදලා දෙනවා. අතක් හදලා දෙන්න ඇහැට බැහැ. වර්ණ සංඥාවක් නම් හදලා දෙයි. ඊළඟට මනායතනයෙන් වර්ණ සංඥාව ගැන කල්පනා කරනවා. කල්පනා කරන කොට හිතෙනවා, 'ඔහොම පෙනෙන්නේ නම් අතක්, ඕක මගේ අත' කියලා. එහෙම කිව්වේ මනායතනය යි. ඒ තමයි මන-ධම්ම-මනො විඤ්ඤාණ මට්ටම. දැන් පෙනෙන එකට පෙර ඇසුර දාලා ඔන්න නිර්මාණය කලා.

දැන් ආයෙත් හිතෙන් හදාපු එක නේද හිත දැනගෙන තියෙන්නේ? හිතෙන් හදපු දෙයක් නම් ඒක අල්ලන්න බැරි වෙන්න ඕන. (නමුත් අපේ අත අතික් අතික් හරි අල්ලන්න පුළුවන් කියලා අපට හිතෙනවා) නමුත් හරියට විදර්ශය කළොත් එහෙම බැරි වෙන්න ඕන. ආයතන වෙන් කළොත් බැහැ. ලෝකයට අයිති විදියට නම් පුළුවන්. එතකොට ලෝකයට අයිති මට්ටමේ ඉඳලා ලෝකෝත්තර දර්ශනයට යන්න තමයි කායානුපස්සනාව තියෙන්නේ. ඒ සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙන උපදෙස තමයි ආයතන පිරිසිදු දකින්න කියලා. මොන ආයතනය වලින් ද ඕක දැනගත්තේ කියලා ආයතන පිරිසිදු දකින්න.

දැන් ඇහෙන්න දැකලා දැනගත්තු හැටි විතරක් දැනගෙන මදි. ගෝවා ගෙඩිය අල්ලලා බලන්නත් පුළුවන් නේ. කෙනෙකුට කියන්න පුළුවන් 'ඇහෙන්න දැක්කේ නැතුවාට අතට අහුවෙනවා නේ' කියලා. එතැනත් විදර්ශනය කරන්න ඕන. බාහිර යමක් අල්ලන කොට අල්ලන්න අතක් තියෙනවා කියලා දැනගත්තා නම් එතන යෙදිලා තියෙන්නේ කායායතනය යි, මනායතනය යි. කායායතනයට පුළුවන් දැනීමක් දෙන්න විතරයි. දැනීමේ රූප නැහැ. මේ 'දැනීම' කියන එක රූප බවට පත් කළේ මනායතනය යි. දැන් ආපහු මන-ධම්ම-මනො විඤ්ඤාණ මට්ටම යෙදිලා. මනසෙන්ම හදලා මනසෙන්ම දැනගෙන. ඔතැන සිහිය නුවණ නැති නිසායි 'එළියේ දෙයක්' පැනෙව්වේ. දැන් පෙනෙනවා නේද පනවාගත්තු රූපයක් තමයි අපි පරිහරණය කරලා තියෙන්නේ කියලා. අත්ථි කායොතිවා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිකා හොති. ඔය 'අත' කියන රූපයත් පනවාගෙන නේ ද කියලා ඔන්න දැන් සිහිය පිහිටනවා. අත්ථි කායොතිවා පනස්ස : කයක් ඇත කියලා පනවාගෙන. සති පච්චුපට්ඨිකා හොති : සිහිය, වර්තමානයේ ම පිහිටලා හිටිනවා. කායානුපස්සනාව වඩන කෙනාට ඒ විදියට එළඹ සිටි සිහියක් පිහිටයි. තමන්ටත් ඕන නම් කරන්න තියෙන්නේ ඔය විදියට කායානුපස්සනාව වැඩීම යි.

එතකොට කායෙ කායානුපස්සි විහරති වුණොත් වෙන දේවල් ටික තමයි ඔය කියන්නේ. අත්ථි කායොතිවා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිකා හොති. යාවදෙව ඤාණමත්තාය පටිස්සතිමත්තාය අනිස්සිතො ව

විහරනි, න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියනි - මේවා තමයි කායානුපස්සනාවේ ප්‍රතිපල. ඒ ප්‍රතිපලය එන විදියට කායානුපස්සනාව වැඩුවොත් ආයථි මාර්ගය වැඩෙයි. සෝවාන් වෙන්න පුළුවන් වෙයි. 'තියෙන අත වෙනස් වෙනවා' කියලා බල බලා ඉඳලා මොකක් ද වෙන්නේ කියලා තමන්ම නුවණින් විමසන්න. චතුරායථි සත්‍යය දකිනි ද, පටිච්චසමුප්පාදය දකිනි ද කියලා තමන්ම හොයාගන්න.

දුක්ඛෙ ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං තියෙන කෙනාටයි මාර්ගය තියෙන්නේ. සම්මාදිට්ඨිය තියෙන්නේ. නිරොධෙ ඤාණං කියන තැන තමයි අපි වරද්දාගත්තු තැන.

දැන් අපි අර කලින් අහපු ප්‍රශ්නය සාකච්ඡා කරමු: රහතන් වහන්සේ කල්පනා කරනවා ද කියලා කෙනෙක් ඇහුවා. දැන් තමන් භාවනා කරන්නේ මොකට ද? කවදා හරි රහත් වෙන්න යි. රහත් වුණහම, රහත්වෙනවා කියන්නේ කෙලෙස් ප්‍රභාණය වෙනවා, ආශ්‍රව නැතිවෙනවා, (බිණාසවො) අවිද්‍යාව නැතිවෙනවා, (අවිජ්ජායත්වෙව අසෙස විරාග නිරොධො) ඉතුරුවක් නැතුව ම අවිද්‍යාව දුරුවෙනවා. උපාදාන නැතිකරනවා, සියලු සංස්කාර දුරුවෙනවා, (එතං සන්තං එතං පණිතං යදිදං සබ්බ සංඛාර සමථො) එය ශාන්තයි, එය ප්‍රණිතයි, සබ්බ සංඛාර සමථයකට පත්වෙලා. මේ නිවන ගැන යි, රහතන් වහන්සේ ගැන යි කියන්නේ. (එතං සන්තං එතං පණිතං යදිදං සබ්බ සංඛාර සමථො. සබ්භුපධි පටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං) තණ්හාව ක්ෂය කරනවා. තණ්හාව ඉතුරුවෙන්න බැහැ.

ඇයි අපි රහත්වෙන්න හදන්නේ? දැන් තමන් දන්න අදහස් කියන්න බලන්න - 'දුක නැතිකරන්න යි. උපදින්නේ නැතුව ඉන්න යි. රහත්වෙන්න ඕන නැවත උපතක් නැතිකරගන්න යි. රහත් නො වුණොත් මැරුණායින් පස්සේ උපදිනවා. කොහේ යයි ද දන්නේ නැහැ. (ඒ හින්දා අපි පින් ටිකක් කරගන්නවා. ඊළඟ සැරේ දිව්‍ය ලෝකයටවත් පනින්න.) රහත් නො වුණොත් එහෙම මැරුණායින් පස්සේ ආයෙ උපදිනවාමයි. සංසාරයේ කොහේ හරි, තිස්එක්තලයේ

කොහේ හරි උපදිනවා. රහත් වුණොත් උපදින්නේ නැහැ'. දැන් අපි යමක සූත්‍රය⁶ කියවලා බලමු මේ අදහස් ගැන සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ මොකක් ද කියන්නේ කියලා.

එකං සමයං ආයස්මා සාරිපුත්තො සාවත්ථියං විහරති ජෙනවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ. තෙන ඛො පන සමයෙන යමකස්ස නාම භික්ඛුනො එවරූපං පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පන්නං හොති - "තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානිමි, යථා ඛිණ්ණාසවො භික්ඛු කායස්ස හෙදා උච්ඡ්ඡ්ඡති විනස්සති, න හොති පරං මරණා"ති.

සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ අනාථපිණ්ඩික ආරාමයේ වැඩසිටින කාලයේ යමක නම් වූ භික්ෂූන් වහන්සේ නමක් හිටියා. යමක හාමුදුරුවන්ට මෙන්න මේ විදියේ පාපක දෘෂ්ටියක් ඇති වුණා. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරණ ධර්මය මම මෙන්න මේ විදියට තේරුම්ගත්තා කියලා යමක ස්වාමීන් වහන්සේ කියා සිටියා. ආශ්‍රවක්ෂය කළ රහතන් වහන්සේ නමකගේ කය බිඳිලා විනාශවෙලා මැරිලා යනවා. රහතන් වහන්සේ මරණින් පස්සේ නෑ කියලා අතික් හාමුදුරුවරු මේ යමක හාමුදුරුවෝ කියනවා, 'ඕක පාපක දෘෂ්ටියක්. ඕක දුරු කර ගන්න' කියලා අනෙක් ස්වාමීන් වහන්සේලා කිව්වහම යමක හාමුදුරුවෝ ඒක පිළිගන්නේ නැහැ.

අපි හුඟ දෙනෙකුත් රහත්වෙන්න හදන්නේ මැරුණාට පස්සේ උපදින්නේ නැතුව ඉන්න යි!

දෙවැනි ඡේදයේ, නැවතත් අහනවා 'ඇත්ත ද යමකයෙනි, මෙන්න මෙහෙම පාපක දෘෂ්ටියක් උපන්නා කියන්නේ? බුදුරජාණන් වහන්සේ තේරුම් කරපු ධර්මය මෙන්න මෙහෙම ඔබ තේරුම් අරගෙන තියෙනවා. 'රහතන් වහන්සේ මරණින් පස්සේ නැහැ යි කියන්නේ මේ ඇත්ත ද?' කියලා යමක හාමුදුරුවන්ගෙන් අහනවා. 'ඒක ඇත්ත යි. බුදුරජාණන් වහන්සේ එහෙම තමයි ධර්මය දේශනා කරලා තියෙන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ රහතන්

⁶ යමක සූත්‍රය - සංයුත්තනිකාය, බන්ධවග්ගපාළිය, බන්ධසංයුත්තය, පෙරවග්ගය.

වහන්සේ මැරුණායින් පස්සේ නැහැ' කියලා යමක හාමුදුරුවෝ නැවතත් කියනවා.

'ඔය දෘෂ්ටිය අතහැරගන්න, යමක. එහෙම කියන්න එපා. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට එහෙම අපහාස කරන්න එපා. බුදුරජාණන් වහන්සේ එහෙම දේශනා කරලා නැහැ. ක්ෂීණාශ්‍රව භික්ෂුව මරණින් මත්තේ නැහැ කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා නැහැ' කියලා අනෙක් ස්වාමීන් වහන්සේලා කිව්වාට යමක ස්වාමීන් වහන්සේ ඒක පිළිගන්නේ නැහැ. මෙහෙම කිව්වත් ඒ දෘෂ්ටිය පරාමාස කරගෙන, ඒකෙම බැසගෙන, මේ විදියට ම කියනවා. 'බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ මරණින් පස්සේ නෑ කියලා' යි යමක හාමුදුරුවෝ නැවතත් කියනවා.

දැන් අනික් හාමුදුරුවරු ටික ගිහිල්ලා සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ හම්බවෙලා, උන්වහන්සේට මෙහෙම කියනවා : 'සාරිපුත්තයෙනි, මේ යමක කියන හාමුදුරුවන්ට මෙන්න මෙහෙම පාපගත දෘෂ්ටියක් ඉපදිලා' කියලා විස්තරය කිව්වා. 'මේ යමක භික්ෂුවට අනුකම්පා කරලා උන්වහන්සේට මේ පාපක දෘෂ්ටියක් ඉපදිලා තියෙන්නේ කියලා මේක පහදලා දෙන්න' කියලා අනෙක් ස්වාමීන් වහන්සේලා ඉල්ලනවා.

සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ නිහඬව ඉඳලා පසුව ගිහිල්ලා යමක හාමුදුරුවන් හම්බවෙලා සතුටුසාමීවියේ යෙදිලා, ඒ යමක හාමුදුරුවන්ගෙන් අහනවා: 'ඇත්ත ද යමක හාමුදුරුවනේ, ඔබ වහන්සේට මෙන්න මෙහෙම පාපක දෘෂ්ටියක් උපන්නා කියන්නේ?' 'ඒක ඇත්ත සාරිපුත්ත හාමුදුරුවනේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරපු ධර්මය මම දන්නේ මෙහෙම යි. මම තේරුම් අරන් තියෙන්නේ මෙහෙම යි. රහතන් වහන්සේගේ මේ කය බිඳිලා ගියහම මරණයෙන් පස්සේ වෙන්නේ නෑ කියලා තමයි මම තේරුම් අරන් තියෙන්නේ'.

දැන් සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ ප්‍රශ්න ටිකක් අහනවා: 'යමක හාමුදුරුවනේ මොකක් ද මේ ගැන භිතන්නේ? රූපය නිත්‍ය ද

අනිත්‍ය ද?’ මේ විදියට ම වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ ගැනත් අභනවා, නිත්‍ය ද අනිත්‍ය ද කියලා. උත්තර ලැබෙනවා, ‘අනිත්‍යයි ආයුෂ්මතුනි’ කියලා. එසේනම් යමක ‘යමක් අනිත්‍ය නම් එය දුක ද සැප ද?’ ‘ඇවැත්නි දුකයි’ කියලා කියනවා. ‘යමක් අනිත්‍ය වේ ද, දුක් වේ ද, පෙරලෙන ස්වභාව ඇත්තේ වේ ද, ඒ රූපය මම වෙමි, එය මාගේ ය, ඒ මාගේ ආත්මයයි දෘෂ්ටි වශයෙන් දැකීමට සුදුසු ද?’ ‘ඇවැත්නි සුදුසු නොවේ ම ය’. ඒ විදියට වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය ගැනත් අභනවා ‘නිත්‍ය ද අනිත්‍ය ද’ කියලා. ‘අනිත්‍ය යි ආයුෂ්මතුනි’ කිව්වා. ‘යමක් අනිත්‍ය නම් එය දුක ද සැප ද’ කියලා අභනවා. ‘දුකයි ආයුෂ්මතුනි’. ‘යමක් අනිත්‍ය ද, දුක ද, එය පෙරලෙන ස්වභාවයෙන් යුක්ත ද, එය මම වෙමි, මාගේ ය, මාගේ ආත්මයයි දක්නට සුදුසු ද?’ ‘ආයුෂ්මතුනි සුදුසු නො වේ’ කියලා කියනවා.

පංචඋපාදාන ස්කන්ධය ගැනම ඔය විදියට අහලා ඊළඟට දේශනා කරනවා, ‘ඇවැත් යමකයෙනි, එහෙයින් අතීත වූ හෝ අනාගත වූ හෝ වර්තමාන වූ හෝ ආධ්‍යාත්මික වූ හෝ බාහිර වූ හෝ මහත් වූ හෝ සියුම් වූ හෝ හීන වූ හෝ උතුම් වූ හෝ දුර වූ හෝ සමීප වූ හෝ (මේ එකොලොස් ආකාර වූ) යම්කිසි රූපයක් වේ ද, ඒ සියලු රූපයන් මාගේ නොවේ. මම නොවේ. මාගේ ආත්මය නොවේ යැයි මෙසේ තත්වූ පරිද්දෙන් යහපත් ප්‍රඥාවෙන් දත යුතුය’ කියලා.

එතකොට අපි කලින් සාකච්ඡා කරපු ගෝවා ගෙඩියටත් ඕක දකින්න ඕන, අතටත් දකින්න ඕන. ඒ දෙකම මේ එකොලොත් ආකාරයට අනුවෙලා තියෙන රූප යි. ඒ බව යහපත් ප්‍රඥාවෙන් දකින්න ඕන.

ඒ වාගේම වේදනාව, අතීත අනාගත, වර්තමාන ආදී ඔය එකොලොස් ආකාර වේදනාවක් වේ ද, ඒ සියලු වේදනාවන් මම නොවේ, මාගේ නොවේ, මාගේ ආත්මය නොවේ යයි ඇති සැටියෙන් යහපත් ප්‍රඥාවෙන් දත යුතුයි. ඒ විදියට ම සංස්කාර විඤ්ඤාණ ගැනත් දකින්න ඕන.

ඊළඟට, 'ඇවැත් යමකයෙහි, මෙසේ දක්නා වූ ශ්‍රැතවත් ආයඪී ශ්‍රාවක තෙම (ශ්‍රැතවත් ආයඪී ශ්‍රාවකයෙක් තමයි ඔය විදියට දකින්නේ) එයා රූපයෙහි ද කළකිරෙයි, වේදනාවෙහි ද කළකිරෙයි, සංඥාවෙහි ද කළකිරෙයි, සංඛාරයෙහි ද කළකිරෙයි, විඤ්ඤාණයෙහි ද කළකිරෙයි'.

එහෙම දකින කෙනා කළකිරෙනවා. එතකොට ගෝවා ගෙඩිය ගැනත් කළකිරෙන විදියට බලන්න ඕන. අත ගැනත් කළකිරෙනවා ද කියලා බලන්න ඕන. ශ්‍රැතවත් ආයඪී ශ්‍රාවකයා ඔහොම දකින කොට කළකිරෙන්න ඕන. ඇයි මෙහෙම කියන්නේ කියලා මේවා නුවණින් හොයන්න ඕන. භාවනාව හරියට කෙරුණොත් මේවා ගැන කළකිරෙන්න ඕන. ඇයි කළකිරෙන්නේ කියලා ඒක නුවණින් විමසලා හොයාගන්න වෙනවා.

එතකොට ඒ විදියට වේදනාවෙහි ද කළකිරෙනවා, සංඥාවෙහි ද කළකිරෙනවා, සංඛාරයෙහි ද කළකිරෙනවා, විඤ්ඤාණයෙහි ද කළකිරෙනවා. රූපයේ විතරක් නෙවෙයි පහේම කළකිරෙනවා.

කළකිරුනේ නො ඇලේ. කළකිරුණොත් තමයි නො ඇලෙන්නේ. එහෙම නැතුව අතහැරියාට නො ඇලෙන්නේ නැහැ. කළකිරුණොත් තමයි නො ඇලෙන්නේ. ඔය කළකිරීම හරි වැදගත්. කළකිරෙන්නේ ඇයි කියලා හොයාගන්න ඕන. අර විදියට ප්‍රඥාවෙන් දැක්කොත් කළකිරෙන්නේ ඇයි කියලා හොයාගන්න ඕන.

කළකිරීමෙන් නො ඇලේ, නො ඇලීමෙන් මිදේ. මිදුණු කල්හි මිදුනේයැයි ඥානය ඇතිවෙනවා. නිකම්ම මිදුනා නෙවෙයි. එතකොට ඉපදීම ක්ෂය වෙලා. ඒ ඥානය ඇති වුණහම ඉපදීම ක්ෂය වුණා. මැරුණාට පස්සේ නෙවෙයි. ඔන්න ඔතැනයි වැදගත් වෙන්නේ. ඥානය ආවහම ඉපදීම ක්ෂය වෙනවාය කියනවා. ඔය කියන්නේ රහත්වෙන මොහොත යි. අවිද්‍යාව දුරුවෙන මොහොත යි. පිරිනිවන්පාන මොහොත නෙවෙයි. ඔය දෙක හොඳට තේරුම්ගන්න ඕන. රහත්වෙන මෙහොතේ තමයි ඉපදීම ක්ෂය වෙන්නේ. 'මිදුනේ යැයි ඥානය ඇතිවිය. ඉපදීම ක්ෂය විය. මාර්ග

බුහුමවරියාවෙහි වැස නිමාවන ලද්දේය. කටයුතු කරණ ලද්දේ ය. (කතං කරණියං කියලා කියන්නේ) මේ රහත් ඵලය පිණිස කළයුතු අනෙකක් නැතැයි දැනගනී. රහත්වීම සම්පූර්ණයි.

ඔය ටික කිව්වේ රූපය-වේදනාව-සංඥාව-සංඛාරය-විඤ්ඤාණය යන පහට යි. ඔය ටික තේරුම් ගත්තාට පස්සේ යමක හාමුදුරුවන්ගෙන් අහනවා, 'ඇවැත් යමකයෙනි, කුමැයි හඟින්නෙහි ද? රූපය සත්ත්වයා යැයි දක්නෙහි ද?' (අපේ උපමාවේ නම් 'ගෝවා ගෙඩිය' සත්ත්වයා යැයි දක්නෙහි ද? 'අත' සත්ත්වයා ය යි දක්නෙහි ද?)

නුවණ ආවාට පස්සේ ඔය අහන්නේ. නුවණ ආවා කියන්නේ සමුදයත් දැක්කා, නිරෝධයත් දැක්කා. මේ ආයතන විදියට බලලා අවබෝධ කළේ මනායතනය ගැන සිහිය නුවණ නැති මෝඩකම තියෙනකම් තමයි ගෝවා ගෙඩිය පැනෙව්වේ. සිහිය නුවණ නැතිතාක් තමයි අතක් පැනෙව්වේ. එතකොට සමුදයත් දැක්කා, නිරෝධයත් දැක්කා. ඔය නුවණ ආවා නම් ගෝවා ගෙඩියට හරි අතට හරි 'සත්ත්වයෙක්' කියලා කියන්නේ නැහැ. (එහෙම කිව්වහම තේරෙන්නේ නැතිනම් අපේ පරණ උපමාව ම ගනිමු).

මෝඩකම තියෙනකල් වතුරේ බල්ලා හැඳුවා. මෝඩකම නැත්නම් වතුරේ බල්ලා පැනැවෙන්නේ නැහැ, උපදින්නේ නැහැ. දැන් වතුරේ බල්ලාට 'සත්ත්වයෙක්' කියලා කියන්නේ නැහැ. නිකමටවත් කියන්න බැහැ. වතුරේ ඉන්න බල්ලාට, 'සතෙක් වතුරේ ඉන්නවා' කියලා කියන්නේ නැහැ. නිකමටවත් එහෙම හිතෙන්නේ නැහැ. ඔය මෝඩකමට උපද්දවාගත්තු එකක් කියලා දන්නවා. පනවාගත්තු එකක් මිසක් මොහොතකටවත් පිහිටුවන්න බැහැ. මොහොතකටවත් නිත්‍ය සංඥාවෙන් ගන්න බැහැ. අනිත්‍ය ධර්මතාවයක්. මොහොතකටවත්, ක්ෂණයකටවත් වතුරේ බල්ලෙක් නැහැ. චිත්තක්ෂණයකටවත් ඇතිවෙලා නැතිවෙන බල්ලෙක් නෙවෙයි ඒ ඉන්නේ. මෝඩකම තියෙන කල් ඕනෑ තරම් කල් ඉඳියි. මෝඩකම දුරවුණොත්, ඔය ධර්මතාවය දැක්කොත් උපදින්නේ නැහැ.

මෝඩකම දුරුවුණොත් අපි ඔය රූපය සත්ත්වයෙක් විදියට ගන්නේ නැහැ. බල්ලා නම් බුරන්නේ තව බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා සත්ත්වයෙක් විදියට අරගෙන යි. ඒ උගේ මෝඩකම තියෙනකල්. දැන් උගේ මෝඩකම දුරු වුණ දවසට, 'ඔය පනවාගත්තු රූපයක් නේ මෙච්චරකල් පරිහරණය කළේ. මෙච්චර කල් මම වතුරට බුරලා තියෙන්නේ මොන මෝඩකමට ද' කියලා දැන් අනිවායථියෙන්ම කලකිරෙනවා නේ ද? ඇත්ත දකින කොට රූපය ගැන කලකිරෙන්නේ ඔහොම යි. ඔය කලකිරීම හරි වැදගත්. ඒක අවබෝධයකින් එන්න ඕන. මෙච්චරකල් මෝඩකමට පනවාගෙනයි ඔය පරිහරණය කරලා තියෙන්නේ. අත්පි කායොතිවා පනස්ස - කයක් ඇත කියලා පනවාගෙන නේ කියලා සිහියෙන් නුවණින් දකිනවා - සති පච්චුපට්ඨිතා හොති. දැන් ඔහොම දකිනකොට කලකිරෙනවා. ඔච්චර කල් මෝඩකමට පුද්ගලයෝ දේවල් 'ඉන්නවා, තියෙනවා' කියලා පනවාගෙන නේද හිටියේ? එතකොට කලකිරෙන්න ඕන. ඇත්ත දකින කොට මෝඩකමෙන් කරපු මෝඩ වැඩ ගැන කලකිරෙනවා. මෙච්චර කල් මේ වතුරට නේ බුරලා තියෙන්නේ. කලකිරීමක් එන්න ඕන. ඔය කලකිරීම තුළ තමයි නො ඇලෙන්නේ, මිඳෙන්නේ. නිකම් නෙවෙයි. ඇත්ත දකිනවා. ඇත්ත දැකීම තුළ මෝඩකම ගැන කලකිරෙනවා. කලකිරෙන කොට නො ඇලෙනවා. ආයෙ ඒවා හදාගන්න යන්නේ නැහැ. එතෙරවෙනවා. ඒ නුවණ ආවොත් කලකිරෙනවා.

දැන් අපි කලකිරෙන්නේ වෙන මට්ටමකින් - 'මේක ආරක්ෂා කරගන්න බැහැ, තියාගන්න බැහැ, හොරු ගන්නවා, ළමයි කියන විදියට ඉන්නේ නැහැ' කියලා කලකිරෙනවා. ඒ කලකිරීම ගැන නෙවෙයි මේ කියන්නේ. දැන් අපි කලකිරෙන්නේ 'මට සළකන්නේ නැහැ. මම කියන දේ අහන්නේ නැහැ. මෙච්චර ආදරයෙන් මම හැඳුවා' කියලා. ඔය කලකිරීම නිවන පිණිස ඇතිවෙන කලකිරීම නෙවෙයි. ඇත්ත ඇති හැටි දැකලා නෙවෙයි. ලබාගන්න බැරි හින්දා කලකිරෙනවා. ඒ ලෝකෙට අයිති කලකිරීමයි, මේ ලෝකෝත්තර දර්ශණයේ කලකිරීමයි කියන්නේ දෙකක්.

එතකොට නුවණින් දැකලා එන කලකිරීමෙන් නො ඇලෙනවා. නො ඇලීමෙන් අනභරිතවා, මිඳෙනවා. මේ කලකිරීම තුළ මිදුණා කියලා ඥානයකුත් පහළවෙනවා. මේ කලකිරීම එන්නේ සමුදයයි, නිරෝධයයි දන්න කෙනාට යි. හටගන්න හැටියි, නිරෝධයයි දන්න කෙනාට යි. ඒ කියන්නේ සත්‍යයේ ඥානය - සම්මා දිට්ඨිය තියෙන කෙනාට යි. සම්මා දිට්ඨිය එන්නේ ආයතීයන් ඇසුරු කිරීමෙනු යි. ඒ විදියට යමක සූත්‍රයේ කියනවා.

මන්න දැන් රූපය ගැන විස්තර කරලා අහනවා, 'ඇවැත් යමකයෙනි, දැන් කුමක් හඟින්නෙහි ද? දැන් මොකද හිතන්නේ - රූපය සත්ත්වයා යයි දකින්නෙහි ද?' අපේ මට්ටමෙන් නම්, ඕක හරියට අර වතුරේ ඉන්න බල්ලා සත්ත්වයා යයි දකින්නෙහිද කියලා අහනවා වගේ වැඩක්. දැන් යමක හාමුදුරුවෝ උත්තර දෙනවා, 'ඇවැත්නි එය නොවේ ම ය. ඒක වෙන්න ම බැහැ' කියලා. (වතුරේ ඉන්න බල්ලා සත්ත්වයෙක් වෙන්න නම් කොහෙන් ම බැහැ නේද?)

ඒ වාගේ ම අහනවා, 'වේදනාව සත්ත්වයා යයි දකින්නෙහි ද?' 'එය නොවේ ම ය.' ඊළඟට අහනවා, 'අතීත වූ, වර්තමාන වූ, අනාගත වූ (ආදී වශයෙන් එකොළොස් ආකාරය ම කියලා,) එහෙම රූපයක් සත්ත්වයා වෙයි ද? එහෙම වේදනාවක් සත්ත්වයා වෙයි ද? එහෙම සංඥාවක් සත්ත්වයා වෙයි ද? එහෙම සංඛාරයක් සත්ත්වයා වෙයි ද? එහෙම විඤ්ඤාණයක් සත්ත්වයා වෙයි ද?' කියලා. (එකොළොස් ආකාරයට තියෙන ඕනෑම එකක් යෙදෙනවා). එතකොට යමක හාමුදුරුවෝ උත්තර දෙනවා, 'ඇවැත්නි එය නොවේ ම ය' කියලා. එහෙනම් ඔය ජේරම යහපත් ප්‍රඥාවෙන් දහයුතුයි.

ඊළඟට 'රූපය, වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය සත්ත්වයා යැයි දකියි ද? කියලා අහනවා. ඒකටත් යමක ස්වාමීන් වහන්සේ උත්තර දෙනවා, 'ඇවැත්නි එය නොවේ ම ය' කියලා.

ඊළඟ ජේදයේ දී අහනවා: 'දැන් එහෙනම් මේ ගැන මොනවාද හිතෙන්නේ? රූපය ම සත්ත්වයා කියලා දකිනවා ද? රූපය කෙරෙහි සත්ත්වයෙක් ඉන්නවා ද කියලා හිතනවා ද? රූපය කෙරෙහි සත්ත්ව

තෙම වේ යයි දක්නෙහි ද?' 'ඇවැත්නි, එය නොවේ ම ය.' ඊළඟට අහනවා 'රූපයෙන් තොරව සත්ත්වතෙම වේ ය යි දක්නෙහි ද?' (දැන් රූපය නිසා සත්ත්වයා ඉන්නවා කියලා කියයි ද?) 'නෑ' කිව්වා නම් 'එහෙනම් රූපයෙන් තොරව ද ඔය සත්ත්වයා ඉන්නවාය කියලා හිතන්නේ?' 'එහෙම වෙන්තක් බෑ.' ධර්මය දකින කෙනාට මේ ප්‍රශ්න හරිම වැදගත්.

ඔය විදියට 'වේදනාවෙහි සත්ත්වතෙම වේ යයි දක්නෙහි ද?' 'එය නොවේ ම ය.' 'වේදනාව හැර සත්ත්වතෙම වේ යයි දක්නෙහි ද?' (ඒ කියන්නේ වේදනාවෙන් තොරව සත්ත්වයා වෙනම ඉන්නවා ද? කියලා) 'එහෙමත් නෑ.' ඔය ආකාරයට සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය ගැනත් අහනවා.

ඊගාවට අහනවා, 'ඇවැත් යමකයෙනි, රූපය, වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය යන පහ සත්ත්වයා යයි දක්නෙහි ද?' 'ඇවැත්නි එය නො වේ ම ය.' දැන් වෙන වෙනම අහලා එකටත් අහනවා. රූපය, වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය යන පහ සත්ත්වයා කියලා දකිනවා ද? කියලා. 'ඇවැත්නි එය නොවේ ම ය' කියලා යමක හාමුදුරුවෝ උත්තර දෙනවා.

'ඇවැත් යමකයෙනි, කුමක් හඟින්නේ ද? මේ රූප නැත්තේ, වේදනාව නැත්තේ, සංඥාව නැත්තේ, සංඛාර නැත්තේ, විඤ්ඤාණය නැත්තේ සත්ත්වයා ය යි දක්නෙහි ද?' 'ඇවැත්නි එය නොවේ ම ය.'

ඔය පහ තිබුණොත් ඒක සත්ත්වයා කියලා දකින්නෙත් නැහැ. ඔය පහ නැත්නම් ඒත් සත්ත්වයා කියලා දකින්නෙත් නැහැ. එහෙම නම් සත්ත්වයා පිහිටන්න ම බැහැ.

දැන් ඔන්න රහතන් වහන්සේ ගැන නුවණින් හිතන්න: මේ පහ තියෙනවා නම් රහතන් වහන්සේ ඉන්නවා ද? නැහැ. මේ පහ නැති නම් ඒත් රහතන් වහන්සේ ඉන්න බැහැ. අවිද්‍යාව සම්පූර්ණයෙන් දුරු කළොත් මේ පහම නෑ කියමුකෝ. මේ පහ නැත්නම් රහතන් වහන්සේව ඒත් පනවන්න බැහැ. ඒකයි මේ කියන්නේ. මේ පහ තිබුණත් 'කෙනෙක්' පනවන්න බැහැ. මේ පහ නැතත් 'කෙනෙක්'

පනවන්න බැහැ. ඔය 'කෙනා' ව දෘෂ්ටියෙන් ම දාපු එකක්. සක්කාය දෘෂ්ටිය තියෙනකම් විතරයි කෙනාව පනවන්නේ. අපි තමයි 'කෙනාව' පනවන්නේ. එහෙනම් අපි තමයි රහතන් වහන්සේ කියලා කෙනෙක් ඉන්නවා, උන්වහන්සේලා මැරුණාට පස්සේ උපදින්න නැහැ ආදිය කියන්නේ. ඒ අපේ සක්කායදිට්ඨිය නිසා කියන කතාවක්.

පිළිතුරක්: රූපය, වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය යන පහ පිරිසිදු දකින කෙනාට 'කෙනෙක්' පනවන්න බැහැ. ඒ පහ නිසාවත් 'කෙනෙක්' පනවන්නත් බැහැ. ඒ පහෙන් තොරව 'කෙනෙක්' පනවන්නත් බැහැ. ඕකට තමයි සක්කායදිට්ඨිය දුරුවෙනවා කියන්නේ. ඒ පහ තියෙන තැනකවත් 'කෙනෙක්' පනවන්න බැහැ. ඒ පහ නැති තැනකවත් 'කෙනෙක්' පනවන්න බැහැ. 'කෙනෙක්' පනවනවා නම් සක්කාය දිට්ඨියෙන් ම යි එහෙම පනවන්නේ. ඒක එන අවබෝධයක් බවත් මතක තියාගන්න.

දැන් නිකම් ම ඕක දැණුමෙන් පාඩම් කර ගන්නාට සක්කායදිට්ඨිය දුරුවෙන්නේ නැහැ. බල්ලා කොච්චර පාඩම් කළත් අර වතුරේ බල්ලාගේ 'කෙනෙක්' නෑ කියලා, ඒක හරි යන්නේ නැහැ. ඒක කටපාඩමක්. උඟට සමුදයයි, නිරෝධයයි ගැන අවබෝධයක් ආවොත්, මේක මෝඩකමට ම පනවාගත්තු බල්ලෙක් කියලා, එදාට සක්කාය දිට්ඨිය තියෙන්න විදියක් නැහැ. එදාට අර වතුරේ ඉන්න බල්ලා 'කෙනෙක්' කියලා කියන්නේ නැහැ. ඒ බල්ලාගෙන් තොරව 'කෙනෙක්' ඉන්නවාය කියලා කියන්නෙත් නැහැ. දෙයක් පැනවීම ම යි මෝඩකම. සමුදය දකින්නේ නැතිකම ම යි. සමුදය දැක්කොත් නිරෝධය පෙනෙනවා. ඒ නිසා තමයි දුක්බේ ඤාණං, සමුදයේ ඤාණං, නිරෝධේ ඤාණං කියන තුනම වැදගත් වෙන්නේ.

පිළිතුරක්: 'දෙයක්' පැනවීමෙන් හටගන්නවා ම යි. රූපය ඇසුරු කළොත් 'මම' ඉන්නවා ම යි. රූපං උපාදාය අස්මී ති හොති, නො අනුපාදාය - ආනන්ද සුත්‍රය⁷ ගැන අපි කලින් සාකච්ඡා කරලා

⁷ ආනන්ද සුත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, බන්ධක වග්ගය, බන්ධසංයුත්තය, ඵෙරවග්ගය.

තියෙනවා. රූපයක් ඇසුරු කළොත් 'මම' ඉන්නවා ම යි. ඇසුරු නො කරගෙන නෙවෙයි. සක්කාය දිට්ඨිය කැඩෙන්න නම් ඔය ධර්මතාවය තේරුම්ගන්න ඕන. (රහත්වෙන් නෙවෙයි).

පිළිතුරක්: රූපය ගත්තොත් 'මම' ඉන්නවා ම යි. හැබැයි සමහරු රූපය නෑ කියලත් 'මම' හදාගන්නවා. රූපය නෑ කියලා දෘෂ්ටිගත වුණාට හරියන්නේ නැහැ. නුවණින් සමුදය, නිරෝධය දකින්නම ඕන. එහෙම නැතුව රූපය තියෙනවා කිව්වත් දෘෂ්ටියක්, රූපය නෑ කිව්වත් දෘෂ්ටියක්.

ඒ නිසා නිකං 'රූපය නෑ' කියලා හරියන්නේ නැහැ. හේතු ඇතුව, අවබෝධයක් තුළ ම, මේ ආයතන පිරිසිදු දැකලා ම එන නුවණක් වෙන් න ඕන. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නවා, මේ ආයතනවලින් හදාගත්තු ලෝකයක්, සංස්කාර ලෝකයක් මේ තියෙන්නේ. අපි හිතාගෙන ඉන්නේ 'නෑ නෑ, කොහේද ඉඳලා අපි මේ පවතින ලෝකයට ආවා, මැරුණායින් පස්සේ ලෝකය දාලා යනවා' කියලා යි. ඔය ලෝකයට අයිති දැක්මක්. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන්නේ මේ ආයතන වලින් ලෝකයක් හදාගෙන පරිහරණය කරනවා. සංස්කාර හින්දා ලෝකයක් හදාගෙන පරිහරණය කරනවා.

ඒ නිසා තමයි කියන්නේ දැන් මේ මොහොතේ ධ්‍යානයක් වඩාගත්තොත්, දැන් තියෙන කාම ලෝකය දැන්ම ම නැතිවෙනවා. රූපාවචර ධ්‍යානයකට සම්චැදුණොත්, අරූපාවචර ධ්‍යානයකට සම්චැදුණොත්, අර ආයතන ටික යටපත් වෙනවා, හැදෙන්නේ නැහැ. ලෝකය මෙතැන ම යි නිරුද්ධ වෙන්නේ.

පිළිතුරක්: සංස්කාර ලෝකයක් තමයි මේ තියෙන්නේ. එතැනත් පෙනෙනවා නේ සංස්කරණය කරපු ලෝකයක් කියලා. රූපං රූපත්තාය සඞ්ඛතං අභිසඞ්ඛරොන්තීති සඞ්ඛාරො. රූපය රූපයක් කරලා, සංස්කරණයක් කරලා තියෙන්නේ. අපි දන්නේ නැහැ සංස්කරණයක් කියලා. අපි හිතන්නේ තියෙන රූපය ම යි කියලා යි. බල්ලා හිතන විදියට 'අර ඉන්න බල්ලා ම යි දැනගත්තේ' කියලා

තමයි හිතන්නේ. අපට නුවණක් නෑ නේද ඔය අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංස්කාරයක් කියලා දකින්න?

ඒ සඳහා ආයතන පිරිසිදු දකින්න කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නවා. මොකද මේ සලායතන ලෝකයකයි අපි ජීවත් වෙන්නේ. සලායතනය මොකක් ද, සලායතන සමුදය මොකක් ද, සලායතන නිරෝධය මොකක් ද කියලා තේරුම්ගන්න කෙනාට සම්මාදිට්ඨිය එනවා.

මතක තියාගන්න මේ සම්මාදිට්ඨිය හරි වැදගත්. සම්මාදිට්ඨිය එන තුරු මේ ප්‍රශ්න ටික තියෙනවා. මේ මත ටික තියෙනවා. ‘රහතන් වහන්සේ මැරුණායින් පස්සේ උපදින්නේ නෑ’ කියන මතය තියෙන්නේ සම්මාදිට්ඨිය නැතිකමට ම යි.

‘රහත්වෙලා පිරිනිවන් පෑවාට පස්සේ නැවත උපදින්නේ නෑ’ කියලා තමයි අපි අහලා තියෙන්නේ. ‘පිරිනිවන් පෑවාට පස්සේ ආයෙ උපදින්නේ නැහැ’ කිව්වහම පිරිනිවන්පාන්න ඉස්සෙල්ලා දැන් අපට රහතන් වහන්සේ ඉන්නවා. ඔන්න ඔතැන තමයි ප්‍රශ්නය. ඔය මතයට අනුවෙන්නේ ඔය දෘෂ්ටිය නිසා යි. රහත්වෙලා පිරිනිවන් පානකම් කෙනෙක් ඉන්නවාය කියන දෘෂ්ටියේ ඉන්නතාක් කල් තමයි, ‘මැරුණායින් පස්සේ එයා නෑ නේ’ කියලා කියන්නේ.

එතකොට නුවණ එන්න ඕන, අවිද්‍යාව දුරු වුණ මොහොතේ ම කෙනෙක් පිහිටන්න බෑ කියන කාරණාව. රහත්වීම තමයි පිරිනිවීම කියන්නේ. පරිනිබ්බතො කියන වචනය යෙදෙන්නේ රහත්වෙන මොහොතට යි. අපි තමයි ඒ ගැන වෙන අදහසක් හදාගෙන තියෙන්නේ. අවිද්‍යාව දුරුවෙන මොහොත තමයි රහත්වෙන මොහොත. අවිද්‍යාවෙන් හදන කෙලෙස් දුරුවෙන්නේ අවිද්‍යාව දුරුවෙන මොහොතේ යි. ආයෙ ඔය කොටසක් ඉතුරුවෙන කතාව මේ පස්සේ හදා ගත්තු එකක්. තේරුම්ගන්න, තේරුම්කරගන්න බැරිකමට හදාගත්තු එකක්. සලායතන නිරෝධය ගැන අවබෝධයක් නැතිකමට හදාගත්තු එකක්. සම්මාදිට්ඨිය නැතිකමට හදාගත්තු

එකක්. ලෝකයයි, සමුදයයි, නිරෝධයයි ගැන තේරුම්ගන්න බැරිකමට හදාගත්තු එකක්.

සම්මාදිට්ඨිය එනකොට ඔය ප්‍රශ්න යෙදෙන්නේ ම නැහැ. කියනකොට ම කෙලින් ම පෙනෙනවා ඕවා දෘෂ්ටි කියලා.

පිළිතුරක්: දැන් අපි මේ කතා කරන කොට දහම ගැන දැනගන්නවා විතරයි, දැකගන්නවා නෙවෙයි. අහගෙන දේශනාව දැනගන්නවා නේ. දැන් ඒක තමන්ගේ දැක්මක් වෙනකම් සම්මාදිට්ඨිය ආවේ නැහැ. කවුරුවත් කියාපු එකක් දැනගත්තාට සම්මාදිට්ඨිය එන්නේ නැහැ. මේක ඇත්ත ම යි කියලා තමන්ගේ දැක්මක් එන්න ඕන. ජානං පස්සං යථාභූතං. ජානං කියන්නේ දැනගත්තා. ඊටපස්සේ පස්සං වෙන්න ඕන. යථාභූත ස්වභාවය ගැන තමන්ගේ දැක්මක් වෙන්න ඕන. එයාටයි සාස්ස හොති සම්මාදිට්ඨී⁸ - සම්මාදිට්ඨිය තියෙනවා කියන්නේ. වක්ඛුං හික්ඛවෙ ජානං පස්සං යථාභූතං. සාස්ස හොති සම්මා දිට්ඨී. ඔය විදියටයි කියන්නේ. ඇත්ත ඇති හැටි දන්න, දකින වෙන්න ඕන. දැන් 'දන්න' අය තමයි බහුතරයක් ඉන්නේ. දන්න ටිකෙන් කතා කරන්න ගිහින් තමයි ප්‍රශ්න ඇතිවෙන්නේ.

දැනුමෙන් කතා කරන්න ගියහම ඔය ප්‍රශ්න තියෙනවා. 'ඉතින් රහතන් වහන්සේ උපදින්නේ නැහැ නේ මැරුණායින් පස්සේ' කියලා කියනවා. ඔය දැනුම. දැක්ම ආපු කෙනාට ඔය ප්‍රශ්නය යෙදෙන්නේ නැහැ. අර වතුරේ ඉන්න බල්ලා ගැන අහන ප්‍රශ්නයක් නේ ඔය. වතුරේ ඉන්න බල්ලා ගැන කවුරු හරි ප්‍රශ්නයක් අහන කොට අපට හිතෙන්නේ, 'ඔය මෝඩ ප්‍රශ්නයක්' කියලා නේ. 'අර වතුරේ ඉන්න බල්ලා සැර බල්ලෙක් ද? ඒ බල්ලා මැරුණායින් පස්සේ දිව්‍ය ලෝකේ යයි ද? ඒ බල්ලා හැදිලා තියෙන්නේ දෙතිස් කුණපයෙන් ද? ඔය බල්ලා හැදිලා තියෙන්නේ සතරමහාධාතුවෙන් ද?' ඕවාට උත්තර දීලා වැඩක් නැහැ. ප්‍රශ්නය ම වැරදි යි.

⁸ මහා සළායතනික සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසපාළි, සළායතන වග්ගය.

දැන් 'රහතන් වහන්සේ මැරුණායින් පස්සේ නැද්ද' කියන ප්‍රශ්නයට බුදුරජාණන් වහන්සේ උත්තර දුන්නේ නැහැ. මම එහෙම කියන්නේ නැහැ කියනවා. 'මැරුණායින් පස්සේ ඉන්නවා ද?' මම එහෙම කියන්නෙත් නැහැ. 'මැරුණායින් පස්සේ ඇත්තෙන් නැද්ද? නැත්තෙන් නැද්ද?' මම එහෙම කියන්නෙත් නැහැ. 'මැරුණායින් පස්සේ ඇත්තෙන් නැත්තේ නැද්ද? නැත්තෙන් නැත්තේ නැද්ද?' මම එහෙම කියන්නෙත් නැහැ. ඕවාට කියනවා අව්‍යාකෘත ප්‍රශ්න කියලා. ප්‍රශ්න වැරදි යි. ප්‍රශ්නයට තේරුමක් නැහැ. තේරුමක් නැති ප්‍රශ්නයකට කොහොමත් උත්තරයක් නැහැ නේ. උත්තරයක් දුන්නොත් එයා දෘෂ්ටිගතවෙලා ම යි උත්තරයක් දෙන්නේත්, උත්තරය අහන්නේත් දෘෂ්ටිගතවෙලා යි.

ආයඹී දර්ශණයේ දී ඔය ප්‍රශ්න අදාළ නැති ප්‍රශ්න යි. වැඩකට නැති ප්‍රශ්න යි. පනවාගත්තු දෙයක් ගැන අහන ඔක්කොම ප්‍රශ්න මෝඩ ප්‍රශ්න යි. ඒ ප්‍රශ්න වැරදියි කියන එකයි තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ. අපි පනවාගෙන අහන ප්‍රශ්න ඔක්කෝම අර වතුරේ ඉන්න බල්ලා ගැන බල්ලා අහන පනවාගෙන අහන ප්‍රශ්න ටික වාගෙයි. අපි රූපයක් ගැන ඇහුවොත්, අපි ශරීරයක් ගැන ඇහුවොත්, අපි රහතන් වහන්සේගේ ශරීරය ගැන අහන ප්‍රශ්න ඔක්කෝම අර බල්ලා වතුරේ ඉන්න බල්ලා ගැන අහන ප්‍රශ්න වාගෙයි. දෘෂ්ටියෙන් නේ රූපයක් පනවාගෙන තියෙන්නේ. එහෙම වෙන්නේ අප්ප්කමිත්ත රූපයේ සහ බහිද්ධ රූපයේ කායානුපස්සනාව වැඩිලා නැති නිසා යි.

එහෙම අයට තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුකම්පාවෙන් දේශනා කරන්නේ ඉති අප්ප්කමිත්තංවා කායෙ කායානුපස්සී විහරති, බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති, ආකාපි සම්පජානො සතිමා වින්‍යාය ලොකෙ අභිප්ප්කා දොමනස්සං කියලා.

එතකොට සමුදය ධම්මානුපස්සීවා කායස්මිං විහරති කියන එකේ ලොකු ගැඹුරක් තියෙනවා, ආයඹී දර්ශනය තියෙන කෙනා කොහොම ද සමුදය බලන්නේ, ලෝකයට අයිති කෙනා කොහොම ද සමුදය බලන්නේ කියලා. ලෝකයට අයිති විදියට වැඩුවොත් ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාව වෙනවා. ඒකේ මාර්ග එල නැහැ. කය

සතරමහාධාතුවෙන්, කය දෙතිස්කුණපයෙන් කියලා එහෙම බලන්න පුළුවන්. හැබැයි ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාව යි. නීවරණ යටපත් කරනවා. ඒ මනසෙන් ආයථී දර්ශණයට යන්න තියෙනවා. ලෝකයෙන් එතෙර වෙන පැත්තට. ඉතින් එතැන තමයි අඩුව. ඒක හදාගන්න තමයි දහම නුවණින් විමසන්න ඕන.

එකකොට සම්මා දිට්ඨිය ඇතිකරගන්න උත්සාහ කරන්න. සම්මාදිට්ඨිය ඇතිකරගත්තොත් බුදුරජාණන් වහන්සේ සහතිකයක් දෙනවා එහෙම කෙනා සෝවාන් නොවී මැරෙන්නේ නෑ කියලා. ඔය දර්ශණය ඇති වුනොත්. මොකද එයා සද්ධානුසාරී, ධම්මානුසාරී වෙලා. තවම සෝවාන් වෙලා නෑ. හැබැයි සෝවාන් නොවී මැරෙන්නේ නැහැ. බුදු දහම ගැන දර්ශනය ඇතිවෙලා තියෙනවා.

ඉතින් ඒ නුවණ ඇතිකරගන්න උදව්වෙන් තමයි මේ සූත්‍ර අරන් මේ පෙන්නන්නේ අපි කොච්චර වැරැදි දෘෂ්ටිවල ඉන්නවාද කියලා. බොද්ධයින් යයි කියාගෙන, 'ඉතින් රහතන් වහන්සේ රහත් වුණා නම් ඉතින් මැරුණායින් පස්සේ ආයෙ උපදින්නේ නැහැ නේ, ඉතින් ඔක්කෝම හරි' කියලා හිතාගෙන ඉන්නවා. දෘෂ්ටිගතවෙලා. ඔය දෘෂ්ටිය ඇතුළු මැරුණොත් මිත්‍යාදෘෂ්ටියක තමයි උපදින්නේ.

පිළිතුරක්: සෝවාන් විම සදහා කළකිරෙන්න ඕන. දැන් කෙනෙක්ට හිතෙන්න පුළුවන් මේ රහත්වීම සදහා, නැතිනම් අනාගාමී වුණාට පස්සේ කියන කතාවක් කියලා. එහෙම නෙවෙයි. මේ කතා කරන්නේ අපි නිරොධයෙ ඤාණං ඇතිකරගන්න නුවණ වඩන්නේ කොහොමද කියන තැන. නිරෝධය මොන වාගේ දෙයක් ද කියලා නුවණක් ඇතිකර ගැනීමක්. නුවණ ආවා කියන්නේ නිරෝධ වුණා නෙවෙයි. තවම රූපයට අනුවෙනවා. හැබැයි නිරොධයෙ ඤාණං තියෙන කෙනාට පෙනෙනවා 'මේ සමුදය යෙදෙනකම් නේ ඕක තියෙන්නේ. සමුදය නැත්නම් නිරෝධයී නේ. මට මෙහෙම උපන්නාට රහතන් වහන්සේට ඔහොම උපදින්නේ නැහැ නේ' කියලා නුවණක් එනවා. අවිද්‍යාව තියෙනකම් මේවා පැනෙව්වාට, අවිද්‍යාව නැති මනසට මේ ආයතන මුළාවෙන් පනවන එකක්වත්

පිහිටන්නේ නෑ නේ කියන නුවණක් එනවා. ඒ නුවණ තමයි සත්‍යය ඥානයට එන නිරෝධයේ ඥානය. තවම කෘත්‍යයත්, කෘතත් නැහැ.

මාර්ගය පටන්ගන්න අවශ්‍ය ටිකයි මේ සාකච්ඡා කළේ. ඒක මතක තියාගන්න. බොහෝ අය හිතනවා මේවා සෝවාන් වුණාට පස්සේ, අනාගාමී වුණාට පස්සේ තියෙන ඒවායි කියලා. නෑ - සෝවාන් වෙන්න මේ ටික දැනගන්න ඕන. ඒ සඳහා මූලික කරුණුයි මේ. ආයතී මාර්ගය පටන්ගන්නේ මෙතැනින්. ලෝකයෙන් එතෙරවෙත මාර්ගයට වැටෙන්න මේ නුවණ තියෙන්න ඕන. මේ නුවණ නැතුව සෝවාන් මාර්ගයට වැටෙන්නේ නැහැ. එතැනින් මෙහා ඉන්නේ 'සෝවාන් වුණ 'මම' ඉන්න අය යි. 'මම' සෝවාන් වුණා කියන අය.' ඒ කියන්නේ 'මම මැරුණායින් පස්සේ උපදින්නේ නෑ' වගේ කතා කියන අය තමයි ඒ සෝවාන් වෙලා තියෙන්නේ. ඉතින් නුවණින් තේරුම්ගන්න ඕක දෘෂ්ටිගතවීමක් මිසක් අවබෝධයක් නෙවෙයි. දහමක්, ආයතී දර්ශණයක් පැත්ත පළාතක නැහැ.

පිළිතුරක්: සත්‍ය ඥානය ඉතාමත්ම අවශ්‍ය දෙයක්. දුක්බෙ ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං, මග්ගෙ ඤාණං. අයං වුවිච්චි සම්මාදිට්ඨි කියලා නේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ. එතකොට නිරොධෙ අඤ්ඤාණං වෙලා සම්මාදිට්ඨියට එන්න බැහැ. සම්මාදිට්ඨිය නැතුව ආයතී අෂ්ඨාංගික මාර්ගයක් නැහැ. ආයතී අෂ්ඨාංගික මාර්ගයක් නැතුව මාර්ග එල නැහැ.

බුදුරජාණන් වහන්සේ සිංහනාදයක් කරනවා නේ - 'සෝවාන් කෙනා, සකාදාගාමී කෙනා, අනාගාමී කෙනා, අරහත් කෙනා කියන ඒ ශ්‍රමණයින් හතර දෙනා ම ඉන්නේ මේ ශාසනයේ විතරයි, අන්‍ය ශාසනවල නෙවෙයි' කියලා. අන්‍ය ශාසන කියන්නේ සම්මාදිට්ඨිය නැති ශාසන යි. අපි බුද්ධාගමේ කියලා කිව්වත් අන්‍ය ශාසන වෙනවා සම්මාදිට්ඨිය නැත්නම්.

පිළිතුරක්: සම්මාදිට්ඨිය ආවාට කෙලෙස් දුරු වුණා නෙවෙයි. සම්මාදිට්ඨිය ආවා කියන්නේ රහත් වුණා නෙවෙයි. සම්මාදිට්ඨිය

ආවා කියන්නේ සෝවාන් වුණාවත් නෙවෙයි. මාර්ගය පටන්ගන්න පුළුවන් සුදුසුකම ලැබුවා. සාස්ස හොති සම්මාදිට්ඨි.

ඒ සඳහා තව වැඩ පිළිවෙලක් සූත්‍රයේ තියෙනවා - ආයතීයන් දක්නා වූ, ආයතී ධර්මයෙහි දක්ෂ, ආයතී ධර්මයෙහි හික්මුණා වූ, සත්පුරුෂයන් දක්නා වූ, සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි දක්ෂ වූ, සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි හික්මුණා වූ, ශ්‍රැතවත් ආයතී ශ්‍රාවකයෙක් වෙන්න ඕන.

සූත්‍රයේ දීපු උපමාව මතක් කරගන්න. සම්මාදිට්ඨිය තියෙන කෙනා වධකයාව හඳුනාගන්නවා. හොඳට සල්ලි තියෙන, ආරක්ෂා සංවිධාන තියෙන සිටුවරයෙක් ඉන්නවා. කෙනෙකුට මේ සිටුවරයාව මරන්න හිතෙනවා. නමුත් එයාට කිට්ටුවෙන් බැහැ. ඒ නිසා එයා ඉස්සෙල්ලා ගිහිල්ලා යාළුවෙලා සිටුවරයාට උපස්ථාන කරන්න පටන්ගන්නවා. සිටුවරයා දන්නේ නැහැ මේ ආවේ වධකයෙක් කියලා. වධකයා හොඳට සේවය කරලා සිටුවරයාගේ හිත හොඳින් දිනාගෙන සිටුවරයාට ඉතාම සමීප වෙලා ඔහුව මරණවා. සිටුවරයා මැරුම්කන මොහොතේවත් දන්නේ නැහැ මේ ඉන්නේ වධකයා කියලා. සිටුවරයාට උපමා කරන්නේ මුළාවේ ඉන්න කෙනා යි.

නමුත් ආයතීයන් වහන්සේ දැක්ක, ආයතී දර්ශය ඇති වුණ කෙනාගේ දැක්ම වෙනස්. එයා ලඟට එනකොටම දන්නවා 'ඔය එන්නේ වධකයා' කියලා. පංචඋපාදානස්කන්ධය හමුවෙන කොට දකිනවා 'ඔය එන්නේ වධකයා' කියලා. රූපයක් තියෙන කොට අනික් පැත්තට දකිනවා, 'ඔන්න වධකයා' ආවා කියලා. වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය එනකොට දකිනවා, 'ඔන්න වධකයා' ආවා කියලා.

ඒ උපමාව හොඳට කියවලා බලන්න. සත්පුරුෂයන් ඇසුරු කරලා, සද්ධර්මය ශ්‍රවණය කරලා ආයතී දර්ශනය ඇතිකරගන්න කෙනා මේ වධකයාමයි, මේ මාරයාමයි කියලා දකිනවාලු. දැන් තමන්ගෙන් අහන්න මේවා (ගෝවා ගෙඩිය - අත) ඇසුරු කරන කොට වධකයෙක් කියලා දකිනවා ද? එකොළොස් ආකාර රූප - මොන දෙයක් ආවත් 'ඔන්න වධකයා, ඔන්න මාරයා, ඔන්න දුක' කියලා

දකින්න දක්ෂ වෙන්න ඕන. ඒ දක්ෂතාවය එන්නේ දහම අහලා, දැක්කොත් විතරම යි. ආයතී දර්ශනය එන්නේ එතකොට යි.

මේ දහමේ එහෙම ගැඹුරක් තියෙනවා. ඔය හිතන තරම් ලෙහෙසියෙන් නිකම් ම සමාධියක ඉඳලා 'ආ ඔක්කෝම කැඩිලා බිඳිලා ගියා, නැති වුණා. මම සෝවාන් වුණා' කියන දහමක් නෙවෙයි මෙතන තියෙන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ දහමේ ඊට වඩා මහා ගැඹුරක් තියෙනවා. කිසියම් ම කෙනෙක් පෙර නො ඇසූ, විරූ දහමක් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අවබෝධ කළේ. අපේ මෝඩකමට තමයි මේ වෙන වෙන දේවල් කියලා මාර්ගඵල ලැබුවා කියන්න හදන්නේ.

පිළිතුරක්: ජීවත් වෙන මට්ටමේ දී අපි පරිහරණය කරන කොට ඒක එක මට්ටමක්. ඒ පූර්ව ප්‍රතිපදාව යි. ගෝවා ගෙඩියට ඇලුණොත් නේ ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ. බොහෝ දෙනා ජීවත් වෙන්නේ සසරේ යන්න නේ. ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාව යි. එතැන දී කියනවා, 'ගෝවා ගෙඩිය හොරකම් කරන්න හොඳ නෑ. අපි සල්ලි දීලා ගත්තේ. ඉතින් ප්‍රශ්නයක් නැහැ. පවක් නෙවෙයි නේ. ගෝවා ගෙඩිය හොරකම් කළොත් අකුසලයක්. ගෝවා ගෙඩියෙන් දානයක් දුන්නොත් ඒක කුසලයක්. ගෝවා ගෙඩිය දිහා බලාගෙන ඉඳලා හිත එකඟ කරගත්තොත්, සමාධියක් වඩලා ධ්‍යානයක් හෙම වඩාගත්තොත් ඊටත් වඩා හොඳයි. ඒකෙන් බුන්ම ලෝකයට යන්න පුළුවන්. ඒකට කියනවා ආනෙඤ්ජාහි කියලා. එතකොට පුඤ්ඤාහිසංඛාරත් කරන හැකියි. අපුඤ්ඤාහිසංඛාරත් කරන හැකියි. ආනෙඤ්ජාහිසංඛාරත් කරන හැකියි. මේ සියල්ල ගෝවා ගෙඩිය හින්දායි.

ආයතී දර්ශනය ආපු කෙනා ඔය කුනම වධකයා නේ. අපව සසරේ ගෙතියනවා. තිස්සක්තලයේ ගෙතියනවා නේ. මේ හව දුක, සංසාර දුක නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ සංසාරය මොහොතකටවත් වර්ණනා කරන්නේ නැහැ නේ කියලා නුවණින් දකිනවා.

එතකොට ආයතී දර්ශනයේදී රූපය වධකයෙක්. අජ්ඣත්ත රූපය වේවා, බහිද්ධ රූපය වේවා, මේක වධකයෙක්. ඒකයි කියන්නේ

ආයථී දර්ශණයේදී මේවා හරි වෙනස්. ලෝකයේ අපි දන්න ටික නෙවෙයි. පුබ්බේ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු කියලායි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ. මේ අපි දන්නා ටිකෙන් නෙවෙයි. ‘ගෝවා ගෙඩිය අනිත්‍යයි නේ. ඕක නරක්වෙලා යනවා නේ’ කියන ලාමක මට්ටමකින් නෙවෙයි මේ දහම විමසන්න ඕන. ඔය අනිත්‍ය අන්‍යාගමීකයනුත් දන්නවා. ඔහොම ධර්මය දකින්න ගිහිල්ලා තමයි අනන්ත කාලයක් මේ තිස්ඵක්තලයේ රවුම් ගහන්නේ. ඔය ටික කරන්න විතරක් මේ බුද්ධෝත්පාද කාලයක උපදින්න ඕන නැහැ. බුදු කෙනෙක් පහළවෙලා පෙන්නන්නේ ඔතැනින් ගැලැවෙන හැටි යි. ලෝකයට අනුවෙන හැටි යි. එහෙම අනුවුණොත් වධකයාට අනු වුණා. මාරයාට අනු වුණා කියන එක යි.

ආයතන පරිහරණය කරලා නිමිති සකස් කලා කියන්නේ ලෝකයට අනු වුණා. නිමිති සකස් කලා කියන්නේ රූප එළියේ තියෙනවා කියලා භාරගත්තා. දන් නැවත සිහිකරගන්න පුළුවන්, තව කාට හරි ඒ ගැන කියන්න පුළුවන්, ‘අන්න අතන ගෝවා ගෙඩියක් තියෙනවා’ කියලා. ඒවා තමයි නිමිති. හිතෙන් හදාපු දේ එළියට සම්බන්ධ කලා. ආයතන කෘත්‍ය පිරිසිදු දැක්කේ නැහැ. ලෝකෙට අනු වුණා. ලෝකයට අනු වුණා කියන්නේ නිමිති සකස් කලා. නිමිති සකස් කලා කියන්නේ ඉතින් සංසාරයේ යන්නට පුළුවන්. හොඳට යන්නත් පුළුවන්, නරකට යන්නත් පුළුවන්. ඒක පින් පව් අනුව වෙනස්වෙයි. භයානක කම තමයි සසරේ යනවා. සසරෙන් එතෙර වෙන්න නම් ‘ගෝවා ගෙඩිය’ වධකයෙක්ය කියලා දකින නුවණ ඇතිකරගන්න ඕන. අවිද්‍යාවෙන් පනවාගත්තු එකක් නේද කියලා දකින්න ඕන.

පිළිතුරක්: කලකිරෙන්න ඕන. කලකිරීම හරිම වැදගත්. ආයථී දර්ශනය නැතුව කලකිරෙන්න බැහැ. යථා ස්වභාවය දකින්න ඕන. ඒ කියන්නේ මෝඩකමට ම යි ලෝකය පනවාගෙන තියෙන්නේ කියලා නුවණින් දකින්න ඕන. අර වතුරට එබෙන බල්ලා සිහිකරගන්න. ඔය බල්ලාගේ මානසිකත්වය යි. ලෝකය භාරගත්තා නම් ඒක බල්ලාගේ මානසිකත්වය යි. එතැනින් එහා කතා නැහැ. එහෙම ම පෙන්නන්න ඕන. නැතුව බැහැ ඕක කඩන්න.

පිළිතුරක්: සම්මා දිවිය කියන්නේ රහත් වුණා නෙවෙයි. සම්මා දිවිය තියෙන කෙනාට රහතත් වහන්සේ රූප පනවන්නේ නැහැ කියලා නුවණක් එනවා. තමන් තවම රූප පනවනවා කියලා දකිනවා. පෘතග්ජනයා මඤ්ඤති. රහතත් වහන්සේ න මඤ්ඤති. ශේඛ පුද්ගලයා මා මඤ්ඤති⁹. ඒ කියන්නේ ශේඛ පුද්ගලයා මඤ්ඤණා කළාට එතැනින් මිදෙන්න උත්සාහයක් තියෙනවා. මේක වැරදියි කියලා දන්නවා. මෝඩකමට වධකයාට අහු වුණා කියලා පෙනෙනවා. පරණ පුරුද්ද නිසා තවම නවත්තන්න බැහැ. රූප පැනවෙනවා. හැබැයි නුවණක් තියෙනවා 'මගේ කෙලෙස් මත රූප පැනවීමට රහතත් වහන්සේට, අවිද්‍යාව නැති මනසට රූප පැනවෙන්නේ නැහැ නේ' කියලා. ඒ නුවණ තියෙනවා. ඒක සම්මාදිවිය යි.

සම්මාදිවිය කියන්නේ නිරෝධය නෙවෙයි. සම්මාදිවිය කියන්නේ මාර්ගය පටන්ගන්න තැන. ආයතී අෂ්ඨාභිගික මාර්ගයේ පළමුවෙනි අංගය. අනිත් අංග ටික පිහිටන්නේ සම්මාදිවිය මත යි. මාර්ගය වැඩෙන කොට තමයි ඵල ලැබෙන්නේ. ඒ නිසා තමයි මේ සම්මාදිවිය ඇතිවුණොත් සෝවාන් නො වී මැරෙන්නේ නැහැ කියන්නේ. තවම සෝවාන් වෙලා නැහැ. හැබැයි සද්ධානුසාරී හෝ ධම්මානුසාරී මට්ටමට ඇවිල්ලා.

දැන් ඔය මට්ටමට ආවහම ලොකු ශුද්ධාවක් එනවා. 'බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් ම ඕන නේ මේක කියාදෙන්න. වෙන කෙනෙකුට හිතාගන්නවත් බැරි දර්ශනයක් නේ' කියලා. එතකොට එන ශුද්ධාව නොසෙල්වෙන ශුද්ධාවක්. 'වෙන කිසිම කෙනෙකුට තේරුම්ගන්න බැරි ධර්මතාවයක් නේ මේක' කියලා ලොකු ශුද්ධාවක් එනවා. එහෙම කෙනා මේ ශුද්ධාව මත තව තව භොයනවා. එතකොට ධම්මානුසාරී වෙනවා. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ නමකගේ දැක්ම නෙවෙයි. 'බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් හිටියත් නැතත් මේක

⁹ මූලපරියාය සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසපාළි, මූලපරියායවග්ගො.

නේ පවතින ඇත්ත' කියන එහිඑස්සික ඥානය එනවා. එතකොට මේක තමන්ගේ දැක්මක් විදියට තව කෙනෙකුට කියන්න පුළුවන්.

දැන් අපි කියන්නේ, 'පොතේ තිබුණ හින්දා මෙහෙමයි, අරයා කියපු හින්දා මෙහෙමයි, අර ස්වාමීන් වහන්සේ කියාපු හින්දා මෙහෙමයි' කියලා නේ. ඒක අනුන්ගේ දැනුමක්. නමුත් සම්මාදිට්ඨිය තියෙන කෙනාට 'ඇත්ත මේක නේ. මේක ඇවිල්ලා බලන්න' කියලා කියන්න පුළුවන් දැක්මක් එනවා. ඒ දැක්ම ආවා කියන්නේ කෙලෙස් දුරුකළා නෙවෙයි කියන කරුණත් මතක තියාගන්න. හැබැයි දැක්ම ආපු කෙනා දන්නවා, ලෝකයට අහු වුණා නම් කෙලෙස් මතයි අහු වුණේ කියලා. ඔය වධකයට අහු වුණා. අවිද්‍යාව දුරු කළොත් ඔහොම වෙන්නේ නෑ කියන නුවණක් තියෙනවා. ඒක තමයි සම්මාදිට්ඨිය වෙන්නේ.

සම්මාදිට්ඨිය කියන්නේ රහත් වුණා කියලා ගන්න එපා. මාර්ගයට වැටුණා විතරයි. ආයඝී මාර්ගය පටන්ගත්තා විතරයි. සම්මාදිට්ඨිය නැතුව මාර්ගඵල ලැබෙන්න විදියක් නැහැ. ඔන්න ඔතැන තමයි වැදගත් වෙන්නේ. මොකද මේ සමාධියකින් ලැබෙන අත්දැකීම්වලට අපි රැවටෙනවා දැන් සෝවාන් වුණා කියලා. හීනෙන් සෝවාන් වුණ අය තමයි බොහොමයක් ඉන්නේ. 'තමන් බුදුහාමුදුරුවෝ දැක්කා - ඉතින් ඔන්න සෝවාන් වුණා කියනවා. ශරීරය කැඩී කැඩී යනවා දැක්කා - ඔන්න සෝවාන් වුණා' කියනවා. (ඉතින් ආයෙත් නිදාගන්න වෙනවා ඒක දකින්න!). ඇහැරිලා හිටියා නම් තවම 'මම' ඉන්නවා නේ. සෝවාන් වුණ 'මම' ඉන්නවා!

ඉතින් ඕවා දෘෂ්ටි කියන එක තේරුම් ගන්න. රහතත් වහන්සේ මැරුණායින් පස්සේ නෑ කියන එකත් දෘෂ්ටියක් නම් මේ කියන කතා මොනවාද කියලා බලන්න. මේ දහම හරි ගැඹුරු යි. හරි සියුම්. ගැඹුරුයි කියනවාට වඩා මේක සියුම් කියලා යි කියන්න ඕන. අපි හිතන මට්ටමට වඩා හුඟාක් සියුම්.

අඩු ගණනේ ලෝකය, සමුදය, නිරෝධය කියන නුවණක්වත් නැතුව මාර්ගඵලයක් ගැන කතා කරන්නේ ම නිකම් හිස් වචන ටිකක් විතරයි, මහා මෝඩකමක් විතරයි කියලාවත් තේරුම් ගන්න පුළුවන්

මට්ටමකට නුවණ වඩාගන්න උත්සාහ කරන්න. මේ ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් ප්‍රයෝජනයක් ගන්න පුළුවන් මෙන් මේ මේවා දෘෂ්ටි කියලා තේරුම් අරගෙන ඒවායින් මිඳෙන්න උත්සාහ කළොත් විතරයි. ඒ සඳහා තමයි අපි සූත්‍ර නුවණින් විමසන්න ඕන.

රූපය ඇසුරු කළොත් 'මම වෙමි' කියලා දේශනා කරලා තියෙනවා - රූපං උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. ඇයි මෙහෙම දේශනා කරලා තියෙන්නේ කියලා නුවණින් හොයන්න. අපි රූපය ඇසුරු කරන ගමන්, 'මම නම් සක්කායදිට්ඨිය කැඩුවා' කිව්වාට ඒක තවත් හිස් වචන ගොඩක් විතරයි. රූපය ඇසුරු වුණොත් දකින්න ඕන, 'මේවා ඇසුරු වුණේ මගේ මෝඩකම තියෙනකම්. මේ මෝඩකම නැති කෙනාට ඇසුරුවෙන්න බැහැ නේ' කියන පැත්ත පැහැදිලි දර්ශනයක් වෙන්න ඕන. ඉතින් මම හිතෙනවා ඒ දර්ශනය තේරුම්ගන්න මේ සාකච්ඡාව උදව්වෙන්න ඇති කියලා.

2016-11-11 දින පැවැත් වූ සවනට සිසිලස ධර්ම සාකච්ඡාව

මාලුඬිඬාපුත්ත සූත්‍රය ඇසුරෙන්

අද මම මාලුඬිඬාපුත්ත සූත්‍රය¹⁰ සාකච්ඡාවට ගැනීමට අදහස් කළා. මේ සූත්‍රය බොහෝ අය ගැඹුරුයි කියලා හිතන සූත්‍රයක්. රහත් වෙනකුරු ම අවශ්‍ය කාරණා මේ සූත්‍රයේ තියෙන නිසා ඉතාම වැදගත් සූත්‍රයක් විදියටයි මම මේ සූත්‍රය දකින්නේ.

මාලුඬිඬාපුත්ත කියන්නේ බොහොම වයස් ගත වුණ ස්වාමීන් වහන්සේ නමක්. උන්වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේට කියනවා, “ බුදුරජාණන් වහන්ස, මට ධර්මය දේශනා කරන්න. මම බොහොම ජරා ජීර්ණ වෙලා, වයසට ගිහිල්ලා, මහළු වයසේ ඉන්නේ. ඒ හින්දා කෙටියෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කරන්න. එතකොට මම ඒවා අහලා තේරුම් ගත්තොත් ඔබවහන්සේගේ ධර්ම දායාදය ලබන්න පුළුවන්” කියලා. මේ සූත්‍රය බොහෝ විට බාහිය සූත්‍රයට ඉතා සමීප සූත්‍රයක්. බාහිය ස්වාමීන් වහන්සේත් ඒ වගේ බුදුරජාණන් වහන්සේට කෙටියෙන් ධර්මය දේශනා කරන්න කියලා ඉල්ලීමක් කළේ. ඒ වාගේ ම මාලුඬිඬාපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේත් තමන්ට කෙටියෙන් ධර්මය දේශනා කරන්න කියලා ඉල්ලීමක් කළා. බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ දෙදෙනාටම දේශනා කරන දහම බොහෝම සමානයයි. දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං හවිස්සති, සුතෙ සුතමත්තං හවිස්සති, මුතෙ මුතමත්තං හවිස්සති, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං හවිස්සති කියලායි මේ දෙදෙනාටම දේශනා කරන්නේ. නමුත් වෙනසකට තියෙන්නේ, දේශනා කරන්න කලින් ප්‍රශ්න කිහිපයක් අහනවා. ඉතින් ඒ ප්‍රශ්න ටික ඇහුවේ ඇයි කියන එකත් අපි තේරුම් ගත්තොත් දහම දකින්න උපකාරයක් වෙයි.

මහළු වයසේ ජරා ජීර්ණ වෙලා ඉන්න කෙනෙක් තමන්ට කෙටියෙන් ධර්මය දේශනා කරන්න කිව්වහම බුදුරජාණන් වහන්සේ යම්කිසි උපහාසාත්මක විදියේ දෙයකුත් ඉස්සෙල්ලා දේශනා කරනවා. ඇයි

¹⁰ සංයුත්ත නිකාය, සළායතන වග්ගය, වෙදනා සංයුත්තය, ඡලවග්ගය.

එහෙම දේශනා කළේ කියලා ඒකෙන් කිසියම් වැදගත්කමක් තියෙනවා. ඒ අදහසත් අපි සාකච්ඡාවට ගනිමු. “මාලුඩ්ඩාපුත්ත, දැන් මේ වාගේ මහළු කෙනෙකුට කෙටියෙන් දේශනා කරන්න කියලා කිව්වහම, මම ඔබ වගේ අයට මෙහෙම කෙටියෙන් දේශනා කළොත් තරුණ අයට මොනවා ද, කොහොම ද දේශනා කරන්නේ?” කියලා කිව්වහම, එතැන යම්කිසි උපහාසාත්මක ස්වභාසක් තියෙනවා. ඒක මම දකින්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දේශනා ප්‍රාතිහාර්යයේ ම ලක්ෂණයක් විදියට යි. ඇයි එහෙම දේශනා කළේ කියන එකත් සිතා බැලිය යුතු තැනක්.

ඊට පස්සේ මාලුඩ්ඩාපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේගෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රශ්න කිහිපයක් අහනවා - ‘තං කිං මඤ්ඤසි මාලුඩ්ඩාපුත්ත යෙ තෙ වක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍යා රූපා අදිට්ඨා අදිට්ඨපුබ්බා, න ච පස්සසි, න ච තෙ හොති පස්සෙය්‍යන්ති, අත්ථි තෙ තඤ්ච වඤ්ඤා වා රාගො වා පෙමං වා’ති. ‘නො හෙතං හන්තෙ’ කියලා මාලුඩ්ඩාපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ පිළිතුරු දෙනවා.

තං කිං මඤ්ඤසි මාලුඩ්ඩාපුත්ත - මාලුඩ්ඩාපුත්ත, මොකද හිතන්නේ? යෙ තෙ වක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍යා රූපා - වක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍ය වූ යම් කිසි රූපයක් - ඇහෙන් දැකලා දැනගන්න ඕනෑම රූපයක් - අදිට්ඨා - (දිට්ඨ කියන එකේ විරුද්ධ වචනය අදිට්ඨ) මේ මොහොතේ පෙනෙන්නේ නැහැ. අදිට්ඨපුබ්බා - (පුබ්බා කියන්නේ පූර්වයේ) එතකොට අතීතයේ දැකලාත් නැහැ. න ච පස්සසි - (පස්සසි කියන්නේ පාළි ව්‍යාකරණ අනුව අනාගතය) අනාගතයේ දකින්නෙත් නැහැ. එතකොට මෙතැන කාල තුන ගැනම දේශනා කරනවා. අදිට්ඨා, අදිට්ඨපුබ්බා, න ච පස්සසි - වර්තමානයේ පෙනෙන්නෙත් නැහැ, අතීතයේ දැකලාත් නැහැ, අනාගතයේ දකින්න හම්බවෙන්නෙත් නැහැ මේ වක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍ය වූ රූපය. න ච තෙ හොති පස්සෙය්‍යන්ති - කවදාවත් දකින්න ලැබෙන්නෙත් නෑ. අනාගතයේ දී මුළු ජීවිත කාලයේදී ම එහෙම රූපයක් දකින්න ලැබෙන්නෙත් නෑ. ඔන්න ඔහොම රූපයක් ගැනයි මේ කතා කරන්නේ.

ඊළඟට අහනවා, අතී තෙ තතථ- (තත්ථ කියන්නේ ඔය කියාපු රූපය ගැන) ඔන්න ඔය රූපයට ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වානි - ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද? එතකොට මාලුච්චාපුත්ත පිළිතුරු දෙනවා, 'නො හෙතං හන්තෙ' කියලා.

මේ කියන්නේ අපට දකින්න ලැබුණෙත් නැති, අපි දන්නෙත් නැති, තව විදියකට කිව්වොත් අපේ ලෝකයට නැති, කවදාවත් දැනගන්න ලැබෙන්නෙත් නැති රූපයකට අපට කැමැත්තක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද කියන එකයි. එතකොට පැහැදිලි වෙනවා එහෙම වෙන්න විදියක් නෑ කියලා.

මේ ආකාරයට දේශනා කරනකොට මේ කියන්නේ තමන් ගැනයි කියලා හැම තිස්සේම හිතා ගන්න. තව දැනුමක් එකතු කරගන්න නෙවෙයි මෙහෙම කියලා තියෙන්නේ, තමන්ගේ අත්දැකීමකට දාලා, තමන්ගේ ජීවිතය ගැනයි මේ කියන්නේ කියලා නුවණින් බලන්න. අපි රූපයක් කියලා භාරගන්න දෙයක් ගැනයි මේ කියන්නේ. එතකොට අපි ඇහෙන්න යමක් දකින අවස්ථාව සිහිකරගන්න. ඇහෙන්න දැකලා දැනගන්න ඕනෑම රූපයක්. ඒ වුණාට ඒක දැන් පෙනෙන්නෙත් නෑ, අතීතයේ අපේ ජීවිත කාලය තුළ දැකලාත් නෑ. අනාගතයේ දකින්න ලැබෙන්නෙත් නෑ. කවදාවත් දකියි කියලා හිතන්නවත් බැරි නම් ඔන්න ඔහොම රූපයකට කැමැත්තක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද? කියලා තමයි අහන්නේ. එතකොට එහෙම වෙන්න බැහැ කියලා කියනවා.

ඊළඟට අතින් ආයතන ගැනත් ඔය විදියට ම ප්‍රශ්න කරනවා. යෙ තෙ සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්දො අස්සුතා අස්සුතපුබ්බා, න ච සුණාසි, න ච තෙ හොති සුණෙය්‍යන්ති, අතී තෙ තතථ ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වානි. නො හෙතං හන්තෙ.

සොත විඤ්ඤෙය්‍ය වන ශබ්දයක් - ශබ්ද ගැන කතා කරන්න නම් සෝත විඤ්ඤෙය්‍ය වෙන්න ඕන. කනෙන් ඇහෙන ඒවා තමයි ශබ්ද. එතකොට ඒ ශබ්දය අස්සුතා - දැන් ඇහෙන්නෙත් නෑ. අස්සුතපුබ්බා - අතීතයේ අහලාත් නෑ. න ච සුණාසි - අනාගතයේ අහන්න

ලැබෙන්නෙන් නෑ. න ච තෙ හොති සුභෙය්‍යන්ති - අනාගතයේ කවදාවත් අහන්න ලැබෙයි කියලා හිතන්නත් බැහැ. එහෙම ශබ්දයකට අතී තෙ තත - ඇතිවෙයි ද, ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වාති - ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද? එතකොට ඒකටත් පිළිතුරු දෙනවා නො හෙතං හන්නෙ - 'එහෙම වෙන්න බෑ, ස්වාමීනි' කියලා.

ඒ වාගේම යෙ තෙ සානවිඤ්ඤෙය්‍යා ගන්ධා අසායිතා අසායිතපුබ්බා, න ච සායසි, න ච තෙ හොති සායෙය්‍යන්ති, අතී තෙ තත ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වාති. නො හෙතං හන්නෙ.

සාන විඤ්ඤෙය්‍ය වූ ගන්ධයක් - සාණ විඤ්ඤාණයෙන් දැනගත යුතු ගන්ධාරම්මණයක් - ඒක අසායිතා - දැන් දැනෙන්නෙන් නෑ, අසායිතපුබ්බා - අතීතයේ දැනිලාත් නෑ, න ච සායසි - අනාගතයේ දැනෙන්නෙන් නෑ, න ච තෙ හොති සායෙය්‍යන්ති - කවදාවත්ම දැනෙන්න විදියකුත් නැහැ. අතී තෙ තත - එහෙම ගන්ධයකට, ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වාති - ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද? නො හෙතං හන්නෙ - එහෙම වෙන්න බෑ, ස්වාමීනි.

ඊළඟට යෙ තෙ ජ්විහාවිඤ්ඤෙය්‍යා රසා අසායිතා අසායිතපුබ්බා, න ච සායසි, න ච තෙ හොති සායෙය්‍යන්ති, අතී තෙ තත ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වාති.

ඒ වාගේම ජ්විහා විඤ්ඤෙය්‍ය වූ රසයක් ගැන කතා කරද්දී, අසායිතා - ඒ රස දැන් දැනෙන්නෙන් නෑ, අසායිතපුබ්බා - අතීතයේ දැනිලාත් නෑ, න ච සායසි - අනාගතයේ ඒ රස විඳින්න ලැබෙන්නෙන් නෑ, න ච තෙ හොති සායෙය්‍යන්ති - කවදාවත් ම ඒ රස විඳින්න ලැබෙන්නෙන් නෑ. එහෙම රසයකට අතී තෙ තත - ඇතිවෙයි ද, ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වාති - ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද? නො හෙතං හන්නෙ - එහෙම වෙන්න බෑ, ස්වාමීනි.

ඊළඟට යෙ තෙ කායවිඤ්ඤෙය්‍යා චොට්ඨබ්බා අසම්චුට්ඨා අසම්චුට්ඨප්පබ්බා, න ච චුසසි, න ච තෙ හොති චුසෙය්‍යන්ති, අඤ්ඤා තෙ තඤ්ඤා ජඤ්ඤා වා රාගො වා පෙමං වාති. නො හෙතං භන්තෙ.

මේ කායායතනය නිසා උපදින, කාය විඤ්ඤාණයෙන් දැනගත යුතු පොට්ඨබ්බ ධර්මතාවයක් ගැන යි දැන් කතා කරන්නේ. අසම්චුට්ඨා - දැන් ස්පර්ශ වෙනවාත් නෙවෙයි. අසම්චුට්ඨප්පබ්බා - අතීතයේ ඒ ස්පර්ශය ලබලාත් නෑ. න ච චුසසි - අනාගතයේ ඒ ස්පර්ශය ලැබෙන්නෙත් නෑ. න ච තෙ හොති චුසෙය්‍යන්ති - කවදාවත් ඒ ස්පර්ශය දැනගන්න ලැබෙන්නෙත් නෑ. එහෙම එකකට අඤ්ඤා තෙ තඤ්ඤා ඇතිවෙයි ද, ජඤ්ඤා වා රාගො වා පෙමං වාති - ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද? නො හෙතං භන්තෙ - එහෙම වෙන්න බෑ, ස්වාමීනි.

ඊළඟට යෙ තෙ මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා අවිඤ්ඤාතා අවිඤ්ඤාතප්පබ්බා, න ච විජානාසි, න ච තෙ හොති විජානෙය්‍යන්ති, අඤ්ඤා තෙ තඤ්ඤා ජඤ්ඤා වා රාගො වා පෙමං වාති. නො හෙතං භන්තෙ.

යෙ තෙ මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා - මනො විඤ්ඤෙය්‍ය වන ධර්මතාවයක් අවිඤ්ඤාතා - දැන් ඒක හිතෙන් දැනගන්නවාත් නෙවෙයි. අවිඤ්ඤාතප්පබ්බා - අතීතයේ දැනගෙනත් නෑ. න ච විජානාසි - අනාගතයේ දැනගන්න ලැබෙන්නෙත් නෑ. න ච තෙ හොති විජානෙය්‍යන්ති - අනාගතයේ කවදාවත් එහෙම දැනගන්න ලැබෙන දෙයකුත් නෙවෙයි. අඤ්ඤා තෙ තඤ්ඤා - එහෙම එකකට, ජඤ්ඤා වා රාගො වා පෙමං වාති - ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද? නො හෙතං භන්තෙ - එහෙම වෙන්න බෑ, ස්වාමීනි.

දැන් ආයතන හයට ම අරමුණු වෙන දේවල් ගැනයි ඔය විදියට ඇහුවේ. එතකොට ඒවා මේ මොහොතේ අරමුණු වෙන්නෙත් නෑ, අතීතයේ අරමුණු වෙලාත් නෑ, අනාගතයේ අරමුණු වෙන්නෙත් නෑ, කවදාවත් අරමුණු වෙයි කියලා හිතන්නත් බෑ. අන්න එහෙම

දෙයකට ඡන්දයක්, රාගයක් ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද කියලා ඇහුවහම, 'නැහැ' කියලායි එතකොට පිළිතුරු දෙන්නේ.

දැන් හොඳට හිතන්න, ඇයි මෙහෙම ප්‍රශ්න කිහිපයක් ඇහුවේ? මේවා හරිම සරල ප්‍රශ්න කියලා අපට හිතෙන්න පුළුවන්. ඒ වුණාට මේවායේ ගැඹුරු අර්ථයක් තියෙනවා.

එහෙම පිළිතුරු ලබාගන්නට පස්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ ඊළඟට දේශනා කරනවා, එත ච තෙ මාලුඛිඛාපුත්ත දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතඛිඛෙසු ධම්මෙසු දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං හවිස්සති, සුතෙ සුතමත්තං හවිස්සති, මුතෙ මුතමත්තං හවිස්සති, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං හවිස්සති.

ඔය විදියට මාලුඛිඛාපුත්ත, දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතඛිඛෙසු ධම්මෙසු - දැකීම, ඇසීම, දැනීම, දැනගැනීම කියන ඒවායින් දැනගන්න සියලුම ධර්මතා - (මෙනන දිට්ඨ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත කියන කොට ආයතන හයම අයිති වෙනවා. දිට්ඨ කියන්නේ දකින ගතිය, සුත කියන්නේ අහන ගතිය, මුත කියන්නේ දැනෙන ගතිය. දැනෙන ගතිය කියන කොට ආයතන තුනක් තියෙනවා. නාසයෙන් දැනෙනවා, දිවෙන් දැනෙනවා, කයෙන් දැනෙනවා. ඒ ආයතන තුනම එකතු කරලා තමයි මුත කියන්නේ. ඊළඟට විඤ්ඤාත - මනායතනයෙන් දැනගන්නේ විඤ්ඤාත) - සඛිඛෙසු ධම්මෙසු - ඒවායින් දැනගන්නා සියලුම ධර්මතා වලට - දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං හවිස්සති - දැකීම දැකීම් මාත්‍රයක් වෙන්න. සුතෙ සුතමත්තං හවිස්සති - ඇසීම ඇසීම් මාත්‍රයක් වෙන්න. මුතෙ මුතමත්තං හවිස්සති - දැනීම දැනීම් මාත්‍රයක් වෙන්න. විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං හවිස්සති - දැනගැනීම දැනගැනීම් මාත්‍රයක් වෙන්න.

යතො ඛො තෙ මාලුඛිඛාපුත්ත දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතඛිඛෙසු ධම්මෙසු දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං හවිස්සති, සුතෙ සුතමත්තං හවිස්සති, මුතෙ මුතමත්තං හවිස්සති, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං හවිස්සති, තතො ත්වං මාලුඛිඛාපුත්ත න තෙන, යතො ත්වං මාලුඛිඛාපුත්ත න

තෙන, තනො තො. මාලුඛිඛාපුත්ත න තත, යතො තො. මාලුඛිඛාපුත්ත න තපේ, තනො තො. මාලුඛිඛාපුත්ත තෙවිධ න හුරං න උභයමන්තරෙන. එසෙවන්තො දුක්ඛස්සාති.

ඕය විදියට හික්මුණොත් මාලුඛිඛාපුත්ත, 'එයින්' මාලුඛිඛාපුත්ත කියලා කෙනෙක් පිහිටන්නේ නැහැ. 'එහින්' මාලුඛිඛාපුත්ත කියලා කෙනෙක් පිහිටන්නේ නැහැ. 'මෙහින්' මාලුඛිඛාපුත්ත කියලා කෙනෙක් පිහිටන්නේ නැහැ. 'ඒ දෙක අතරත්' මාලුඛිඛාපුත්ත කියලා කෙනෙක් පිහිටන්නේ නැහැ. මෙය ම දුකේ කෙළවර යි කියලා තමයි ඒ දේශනාවේ තියෙන්නේ.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මුලින් ප්‍රශ්න කීපයක් අහලා ඊටපස්සේ දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති කියලා කිව්වේ ඇයි කියන කාරණාව සම්බන්ධයෙන් දැන් අපි නුවණින් විමසලා බලමු.

දහම නිවැරදිව දැකීමට නම් ප්‍රායෝගිකව තමන්ගේ අත්දැකීමකට ම යොදාගෙන, සූත්‍ර වලට ගලපලා බලන්න ම වෙනවා. වචන ටික නිකම්ම මතක තියා ගන්නවාට වඩා ඒක වඩාත් සුදුසුයි කියන බව තමන්ට වැටහෙන්න ඕන.

දැන් සාකච්ඡාවේ දී අදහසක් ඉදිරිපත් වුණා තමන් යම්කිසි අකුරු කිහිපයක් දැකලා ඒ තියෙන අකුරු ටික හඳුනාගත්තා. ඒකට මුලින් තේරුමක් දෙන්න බැරි වුණා. නමුත් තේරුමක් දෙන්න පුළුවන් අකුරු ටිකක් තිබුණා නම්, යම්කිසි දෙයකට ඒ අකුරු ගලපාගන්න පුළුවන් වුණා නම් ඒ ගැන දිගින් දිගට අපට හිතන්න, ක්‍රියාකරන්න පුළුවන් කියලා.

හැමෝම පිළිගන්නවා ඇති දිගින් දිගට ගියා නම් ඔතන වැරද්දක් තියෙනවා කියන බව. එතන දුක සකස් වුණා, නැවත නැවත පංචඋපාදානස්කන්ධ සකස් කලා. මෙතැන අපි දක්ෂ වෙන්න ඕන බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නාපු ධර්මය මොකක් ද කියලා නුවණින් දකින්න. දැන් අපි ධර්මය පිළිබඳව හිතාගෙන ඉන්න මට්ටමකුත් තියෙනවා, මේක වෙන්න ඇති දේශනා කරන්න ඇත්තේ කියලා.

විශේෂයෙන් ම දිටියේ දිටියමත්තං කියන එක ගැන අදහස් රාශියක් තියෙනවා.

දැන් අපට මේ ධර්මතාවය කොහොමද අවබෝධ වෙලා තියෙන්නේ කියන එක ගැනත් ටිකක් අවධානය යොමු කරලා බලමු. අපට දහමක් ඇහුණත් නැතත්, අපි කොහොම විග්‍රහ කළත්, මේක තමයි පවතින ධර්මතාවය. එතකොට දහමක් නො දන්න කෙනාටත් අර වගේ දිගින් දිගට හිතන්නේ නැතුව 'දැක්කා විතරයි' කියන මට්ටමෙන් නවතින්න බැරි ද? එහෙම නම් බුදු කෙනෙකුට අමුතුවෙන් ඉදිරිපත් කරන්න, පෙර නො ඇසූ විරූ ධර්මතාවයක්, මේක මීට කලින් මනුෂ්‍යයෙක්, දෙවියෙක්, බ්‍රහ්මයෙක්, මාරයෙක් ආදී කිසියම් ම කෙනෙක් නො ඇසූ ධර්මතාවයක් මේ අවබෝධ වුණේ කියන මට්ටමෙන් දේශනා කරන්න විශේෂ දෙයක් තිබුණාද, එහෙම නැත්නම් ඕන කෙනෙකුට වර්තමානයේ සිහිය පිහිටලා (මෝඩයකු ලෙස) බලා සිටීම තුළින් පමණක්ම තමන් විසින්ම මේ ධර්මතාවය දකින්න පුළුවන් ද කියන කරුණු නුවණින් විමසන්න. දහමක් අහලා නො තිබුණ කෙනෙක් 'මම දැක්කා දැක්කා විතරයි, ඉතින් එතන මට දුකක් සකස් වුණේ නැහැ. ඇලීමක් ගැටීමක් ඇති වුණේ නැහැ' කියලා කිව්වොත් ඒකත් මේ දිටියේ දිටියමත්තං කියන තත්ත්වය ද කියලා අපට විමසලා බලන්න වෙනවා නේ ද?

මම මේ සම්බන්ධයෙන් වෙනත් පැත්තකින් ප්‍රශ්න කළොත් - මෙතැන චතුරාර්ය සත්‍යය තිබුණා ද, එහෙම නැත්නම් පටිච්චසමුප්පාදය දකින්න පුළුවන් වුණා ද? (අර මුලින් කියපු ආකාරයට දකපු අකුරු ටිකට තේරුමක් දෙන්න බැරි වුණ පමණින්). මේවා හොඳට නුවණ යොදලා දහමට ගළපා විමසිය යුතු තැන් බව මම මතක් කරනවා.

ඒ ගැන තව පැත්තකින් දකින්න පුළුවන් තව ටිකක් එහාට ගියොත්. දැන් අපි මේ දැනුම එකතු කරගෙන නේ ඉන්නේ. කිසිම භාෂාවක්වත් කියවන්නවත් දන්නේ නැති මට්ටමක කෙනෙක් හිටියා නම් ඒ කෙනා දිටියේ දිටියමත්තං වෙයි ද? එහෙම කෙනාට කිසිම අකුරක තේරුමක් එන්නේ නැහැ. එතකොට ඒක දැකීම දැකීම

මාත්‍රයක් විතරක් ද? එයාටත් පෙනෙනවා. ඉතින් එයා ඒ දැකපු දෙය අරඹයා දිගින් දිගට යන්නේ නැතුවා වෙන්න පුළුවන්.

අපි මේ දහම විමසමින් සාකච්ඡා කරනවා මිසක් පෞද්ගලිකව කාටවත් මොනවත් කියනවා නෙවෙයි. ධර්මය දැකීමේ අදහසින් ම මේ වාගේ දේවල් අපි සාකච්ඡා කරන්න ඕන. විමසන්න ඕන. මම හැම විටම මතක් කරනවා අපට මේ ලැබිලා තියෙන්නේ ක්ෂණ සම්පත්තියක්. ඒ අවස්ථාවෙන් අපි ප්‍රයෝජනය ගන්න ඕන.

දැන් අපි දිවයේ දිවිමත්තං කියන ස්වභාවය ගැන තව ටිකක් ගැඹුරින් සාකච්ඡා කරමු. සාකච්ඡාවේ දී කෙනෙක් අදහසක් ඉදිරිපත් කළා - මේ ලෝකයක් කියලා දෙයක් පවතිනවා කියලා. ඒ කියන්නේ බාහිරයේ තියෙන ඒවා අපි හිටියත් නැතත් පවතිනවා කියලා. ඔතෙත්ට අපි මේ කොහෙන්දෝ ඇවිල්ලා ටික කාලයක් ජීවත් වෙලා ආයෙ මැරිලා යනවා කියන මතයක්. ඒ කියන්නේ බාහිර ලෝකය පැවතුනා. අපි තමයි මේ ඇවිල්ලා ටික කාලයක් ජීවත්වෙලා ඉඳලා, ලෝකයේ තිබුණ රූප, ශබ්ද ආදිය අත්දැකලා ආපහු යන්න යන්නේ කියන එක. එතකොට ඒ වාගේ මට්ටමක් ද, ඒ වාගේ ස්වභාවයක් ද මේ තියෙන්නේ කියලා අපි නුවණින් විමසිය යුතුයි.

තව පැත්තකින් බැලුවොත් ආයතන සකස් නො වුණොත් එවැනි ස්වභාවයක් තියෙන්න පුළුවන් ද? මේ ආයතන මත පිහිටලා, අපිම හදාගෙන, උපද්දවාගෙන බලනවා කියන ස්වභාවයක් ද තියෙන්නේ කියන එක ගැනත් අපි නුවණ යොමු කරලා සාකච්ඡා කරමු.

ඉදිරිපත් වුණ අදහස් කිහිපයකට පිළිතුර: මම මෙහෙම දහම් කරුණු ඉදිරිපත් කරන කොට මුලින් ම සාමාන්‍යයෙන් අහන කෙනාට හිතෙන්න පුළුවන් ඒක අපි හිතාගෙන ඉන්න අදහස් වලට ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තක් නේ කියලා. ඉතින් එහෙම හිතුනා කියලා ගැටළුවකුත් නෑ. දැන් කෙනෙකුගෙන් අදහසක් මතු වුණා 'යමක් දැක්ක නිසා නේ ද ඒ ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වුණේ' කියලා. එතැන මේ සූත්‍රයට අනුව අපට හිතන්න දේවල් රාශියක් තියෙනවා.

එතැන අවස්ථා දෙකක් තියෙනවා. එකක් තමයි මොනවාදෝ දැක්කා. එතැන අකුරු වාගයක් තියෙනවා කියලාත් හඳුනාගත්තා. ඒ අකුරු ටිකට තේරුමක් දෙන්න බැහැයි කියන එකයි මුල අවස්ථාවේ ආවේ. ඊළඟට මෙතැන මෙන්න මේ විදියේ දෙයක් තිබුණා නම්, මේ විදියට හඳුනාගත්තා නම් අපි ඒකට නොයෙක් අදහස් දීලා දිගින් දිගට යනවා නේද කියන එක. එතැන අපි මූලිකව තේරුම් ගන්න ඕන මේ දිගින් දිගට යාම නම් වැරදි බව. ඒක සාමාන්‍යයෙන් ඕනෑ කෙනෙකුට පහසුවෙන් තේරුම්ගන්න පුළුවන් දෙයක්. දැන් අපි එතැනින් එහාට ගැඹුරකට ගියොත් - දැන් එතැන තේරුමක් දෙන්න බැරි වුණු අකුරු ටිකක් දැක්කා. මොනවාදෝ අකුරු වගයක්. ඒ වුණාට අපට ඒවායින් වචනයක් හදාගන්න බැරි වුණා. ඒ මට්ටමේදීත් දැනගත්තා මොනවාදෝ අකුරු ටිකක් එතැන තියෙනවා, යම්කිසි දෙයක් එහෙම ඇහෙන් දැක්කා කියලා. තේරුමක් නොදන්නත් ඕක ගැන අපට කතා කරන්න පුළුවන්කම තියෙනවා. ඒ තව මට්ටමක්.

දැන් මම නැවතත් මතක්කරනවා, ඔතැනින් එහාට තේරුමක් දීලා ගියොත් අනිවාර්යයෙන් එතැන කෙලෙස් සකස් වෙනවා. දුක සකස්වීම තියෙනවා. ඒ බව පැහැදිලියි. මේ සම්බන්ධයෙන් බොහෝ දෙනා දන්න නිසා මම ඒ ගැන වැඩිපුර කතා කරන්න යන්නේ නැහැ. ඒ තමයි මූලික මට්ටම.

ඇහෙන් දෙයක් පෙනුණා. ඒ හිතපු දෙය - ඔය අකුරු ටික අර පැත්තේ තියෙනවා. දැන් ඒ පැත්තේ තියෙන හින්දා තමයි තමන් දැක්කේ, නැත්නම් දැකලා දැනගත්තේ කියන කොට එතනත් මුලාවක් තියෙනවා ද කියන එක විමසන්න ඕන. දැන් මෙතැන තමයි ලෝකෝත්තර දර්ශණයෙයි ලෝකයට අයිති දර්ශණයෙයි වෙනස මම දකින්නේ. ඒ වාගේ ධර්මතාවයක් තමයි මේ ගැඹුරු සූත්‍රවල පෙන්නන්නේ කියන එකයි මම මේ මතුකරන්න උත්සාහ කරන්නේ.

අදිට්ඨා අදිට්ඨපුබ්බා - මේ මොහොතේ දකින්නෙන් නැති, අතීතයේ කවදාවත් දැකලාත් නැති, අනාගතයේ දකින්න ලැබෙන්නෙන් නැති,

කවදාවත්ම දකින්නක් බැරි - කියන එකෙන් මොකක් ද මේ අදහස් කළේ? එක පැත්තකින් අපට විමසන්න වෙනවා එහෙනම් මේ ඇහූ නො පෙනෙන මට්ටමක් ද, නැත්නම් ඇස් අන්ධ වුණ මට්ටමක් ද. එහෙම වෙන්න බැහැ කියලා ඔබ කාටත් පැහැදිලි ඇති කියලා මම හිතනවා.

අවිද්‍යාව දුරුකරගන්න නම්, අපි සාමාන්‍යයෙන් ඇහූ පාවිච්චිකරන අවස්ථාවේ දී ම, දැකිය යුතු ධර්මතාවයක් බව අපි වටහාගන්න ඕන. ඒ කියන්නේ අපි අවිද්‍යාව මත හදන දේවල් ටිකක් තියෙනවා. අන්න ඒ ටික හැඳුනේ නැත්නම් මොකක් ද මෙතන පවතින ධර්මතාවය?

අන්න ඒ තත්ත්වය නේද දිට්ඨියේ දිට්ඨිමත්තං කියන ස්වභාවය. දිට්ඨියේ දිට්ඨිමත්තං ස්වභාවයේ අවිද්‍යාව තියෙන්න බෑ. එතකොට ඒ ස්වභාවයට වඩා මොනවා හරි අපි දාලා දැනගෙන තියෙනවා නම්, ඒ ටික අවිද්‍යාව මතම එකතු කරපු දේවල් ටිකක්. මෙතැන දී විශේෂයෙන් ම බාහිර රූප (බහිද්ධ රූප) - පොදුවේ ගත්තොත් බාහිර ආයතන - ඇසෙන් නම් එළියේ තියෙන රූප, කනෙන් නම් එළියේ තියෙන ශබ්ද, නාසයෙන් නම් එළියේ තියෙන ගන්ධ ආදී වශයෙන් ගන්න පුළුවන්. ඔය වාගේ බහිද්ධ රූප කියන ජාතියක් අපි දැනට අවිද්‍යාව නිසා මේ ආයතන වලින් අත්දකිනවා.

එතකොට මෙතැන මේ අදහසක් මතු කරන්නේ - දැන් ඔය බාහිරේ තියෙන දෙයකට නේද ඇලීමක් ගැටීමක් ඇතිවෙන්නේ? ඔය තියෙන දෙය ඇහෙන් දැකලා දැනගත්තු දෙයක් නම්, අපට නුවණින් විමසන්න වෙනවා, ඕක ඇත්තටම මේ මොහොතේ බාහිරයෙන් පෙනෙන දෙය ද?

අර කියපු විදියට දක්ක අකුරු ටිකට 'ලයන්' කියන අදහසක් ගත්තොත්, ඒක ඇත්තටම මේ මොහොතේ බාහිරයේ පවතින නිසා පෙනෙන දෙය ද? එහෙම නැත්නම් පෙනෙන ස්වභාවයකට අපි තේරුමක් දීලා, ඒ දෙය අපි බාහිරයේ තියෙන දෙයකට සම්බන්ධ කලා ද? තව උදාහරණයක් සාකච්ඡාවේ දී ඉදිරිපත් වුණා - ස්වාමීන් වහන්සේ නමක් කෙනෙක්ව පෙන්නලා 'මේ නිමල් මහත්මයා'

කියලා කිව්වා කියලා. එතකොට 'නිමල් මහත්මයා' කියන එක පෙනීම මත තිබුණ දෙයක් ද, නැත්නම් හිතෙන් හදලා බාහිරයට අයිති කලා ද? අයිති කලා කියන්නේ ඒ බාහිරයේ ඉන්නේ මේ කෙනා කියලා භාරගත්තා නේ ද?

නමුත් මේ සිද්ධියම තව පැත්තකින් විමසුවොත් පෙනෙයි මේ ටික හිතෙන් නේ ද හැදුවේ කියලා. හිතෙන් හදලා නේ ද ඒ පැත්තේ තියෙන මොනවාම හරි ස්වභාවයකට (අපි නිකම් හිතමු දැනට සතරමහාධාතුවට කියලා) ඒ සතරමහාධාතුවට ඇලෙව්වේ මේ පැත්තේ හිතෙන් හදපු දෙයක් නේ ද? මේ පැත්තේ ටික හැදුවේ නැත්නම් ඇත්තටම ඒ පැත්තෙන් ඔහොම ස්වභාවයක් අත්දකින්න පුළුවන් වෙයි ද? එතකොට ඕක නුවණින් බලන කොට පෙනෙයි වක්කු විඤ්ඤෙයා රූප කියද්දී ඇහැ පාවිච්චි කරලා තියෙන්නේ. ඇහැ පාවිච්චි කරලා මේ මොහොතේ පෙනෙනවා කියලා හිතුවාට, ඇත්තටම මේ මොහොතේ යථාභූත ස්වභාවය දකින්න පුළුවන් ද කියලා දහමට අනුව අපට විමසන්න වෙනවා.

ඒක තේරුම් ගැනීමේ පහසුව සඳහා තමයි අපි බල්ලාගේ උපමාව ගන්නේ. බල්ලාගේ මානසිකත්වයට නම් ඇහෙන් දැකලා දැනගන්න බාහිර රූපයක් තියෙනවා. ඒ රූපය දැකලා උඟ හිතනවා වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා. මෙහෙම පෙනුනේ බල්ලෙක් වතුරේ ඉන්න නිසයි කියලා. හැබැයි ඒක ඒ මානසිකත්වයට පිහිටාපු රූපයක් විතරයි. බල්ලාට උගේ මානසිකත්වයට දකින්න රූපයක් තියෙනවා. හැබැයි මේ උපමාවට අනුව විමසුවොත්, අපට නුවණින් බලන විට පෙනෙනවා නේ ද, ඒ බාහිර තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරන රූපය කවදාවත් ඇසෙන් දකින්න පුළුවන් බාහිර රූපයක් නෙවෙයි කියලා. දැන් වර්තමානය ගත්තොත් එලියේ තියෙන රූපය නෙවෙයි ඔය පෙනෙන්නේ කියලා අපට ඒ මට්ටමේ දී වැටහෙනවා.

එහෙනම් බල්ලා අතීතයේ දී ඇසෙන් දැකලා තියෙනවා ද ඔය විදියට බාහිර බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා? මේ මොහොතේ දකින්න බැරි නම්, ඔය ඇහෙන් දැකලා නම් දැනගන්නේ, කවදාවත් අතීතයේ දී එලියේ තියෙන රූපයක් දකින්න පුළුවන් වෙයි ද? ඒකත් වෙනන

බැහැ කියලා නුවණින් විමසුවොත් පැහැදිලි වෙයි. එහෙනම් මේ මොහොතේ දකින්නත් බැරි නම්, අතීතයේ දී දැකලාත් නැත්නම්, අනාගතයේ දී හෝ කවදාහරි මේ ඇහැ පාවිච්චි කරලා දකින්න පුළුවන් වෙයි ද කියලා හොඳට කල්පනා කරලා බලන්න.

ඇහෙන් යමක් දැකලා දැනගන්නවා කියන කොට සාමාන්‍ය භෞතික විද්‍යා මට්ටමේ දී වුණත් අපි දන්නවා ඇහැට පුළුවන් වර්ණ සටහනක්, නැතිනම් ඇහැ ඇතුළේ ප්‍රතිබිම්බයක් හදලා දෙන්න විතරයි. එතකොට හිත දකින්නේ ඇත්තට ම එළියේ තියෙන දෙය ද, එහෙම නැත්නම් මේ ඇහැ ඇතුළේ සකස් කරලා දීපු ප්‍රතිබිම්බය ද? ඒ මට්ටමෙන් අපේ මේ භෞතික කොටස් ටික තියෙනවා කියලා ගත්තොත්, එතැනදිත් පෙනෙනවා, 'මේ ප්‍රතිබිම්බයක් නේ හිත දැකලා තියෙන්නේ, එළියේ තියෙන රූපය නෙවෙයි නේ' කියන කරුණ. එහෙනම් මේ මොහොතේ ඇහැ පාවිච්චි කරලා දකිනවා කියන කොට ඔය එළියේ තියෙන දෙය ද දකින්නේ? ඒ විදියට බහිද්ධායතනය ගැන තේරුම් ගන්න - මේ මොහොතේ වුණත් ඇහෙන් දකිද්දී, බාහිර තියෙන දේවල් දැක්කා කියලා හිතුවාට මේ වර්තමාන සිද්ධිය තුළ දී ඔය එළියේ තියෙන රූපය ඇහෙන් දකින්න පුළුවන් ද? ඔය අවස්ථාවේ දී අතීත අත්දැකීම් එකතු කළේ නැතිනම්, පෙර ඇසුරක් එකතු කළේ නැත්නම්, ඔය දැක්කේ ඇස උපද්දපු චිත්‍ර මාත්‍රයක් පමණයි නේ ද? සත්‍යය බාහිර රූපයක් නොව රූපයක් වගේ ස්වභාවයක්, රූප සංඥා මාත්‍රයක් නේ ද? එහෙනම් බාහිර තියෙන නියම ස්වභාවය මේ ඇහෙන් පෙන්න්න පුළුවන් ද?

ඒ වාගේම අතික් ආයතන පිළිබඳවත් - කනෙන්, නාසයෙන්, දිවෙන්, කයෙන් වෙත සිද්ධියත් නුවණින් විමසන්න. ආයතන පිරිසිඳ දැකීම තුළ දී පෙනෙනවා බහිද්ධ රූපය කියන එක අපේ මේ ආයතනයකින් දැනගන්න බැහැ. මේවාට අහුවෙන්නේ නැහැ. අපි හිතුවාට එළියේ තියෙන දේවල් තමයි මේ දකින්නේ කියලා, කවදාවත් මේ ඇහෙන් නම් එළියේ තියෙන දේවල් දකින්න බැහැ. ඇහේ හැකියාව මත සකස්කරපු යම්කිසි ස්වභාවයක් නම් දැනගෙන තියෙනවා කියන තැන හැම දෙනාටම තේරුම්ගන්න පුළුවන් ඇති

කියලා මම හිතනවා. අන්න ඒ අදහසින් තමයි මම දකින්නේ මේ වක්බු විඤ්ඤායා රූපා කියලා මේ අපි හිතන රූපය දිහා බලාගෙන හිටියාට මේ මොහොතේ අපි එළියේ තියෙන රූපයක් දකින්නේ නැහැ. බාහිර තියෙනවා කියලා හිතන රූපය මේ මොහොතේ දකින්න බැහැ - අදිටියා. මේ මොහොතේ දකින්න බැරි නම් අපි අතීතයේ මේ ඇහෙන් ම දැකලා දැනගත්තා කියලා හිතනවා නම් ඒකත් වෙන්න බැරි සිද්ධියක්, අදිටියුබ්බා. එහෙම නම් අනාගතයේත් ඕක වෙන්න බැහැ. මේ මොහොතේ වෙලා නැත්නම්, අතීතයේත් වෙලා නැත්නම්, අනාගතයේත් මේ ඇහෙන් ම නම් බලන්නේ, මේ ඇහැ හරහා එළියේ තියෙන බාහිර දේවල් දැකීමේ හැකියාවක් නෑ. මේ ඇහෙන් දැනගන්නවා නම්, ඇහේ හැකියාව අනුව සකස්කරලා දෙන දෙයක් ම යි දැනගන්නේ. වර්ණ අන්ධතාවයෙන් යුක්ත ඇහැක් තිබුණොත් අපට මේ පෙනෙන වර්ණ සමහර විට ඒ කෙනාට නො පෙනෙන්න පුළුවන්. කළු සුදු විතරක් පෙනෙන ඇහැක් තිබුණොත් ජීවිත කාලයේදී ම කළු සුදු විතරයි දකින්නේ. එතකොට ඇත්තට ම එළියේ තියෙන ස්වභාවය ද මේ ඇහැ හරහා දැනගන්නේ? අපි ඒ වුණාට මුළු ජීවිත කාලයේදී ම විශ්වාස කරන්න පුරුදු වෙලා තියෙනවා, එළියේ තියෙන දෙයමයි මේ ඇහෙන් දැකලා දැනගත්තේ කියලා. ඇස කියන විත්‍රපටි ශාලාව තුළ ඉඳන් දෘෂ්ටි විතානය මත පතිත වන විත්‍රපටිය නේද ජීවිත කාලය තුළම නරඹලා තියෙන්නේ? කවදාවත් ශාලාවෙන් එළියට ගිහින් තියෙනවා ද? ඇස ඉක්මවා දකින වක්බු ව නිරුප්පකති, රූපසඤ්ඤා ව නිරුප්පකති, සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ¹¹ කියන දහම් ඇස පහළ වුණා ද?

ඔන්න ඔතැන අඩුවක් තියෙනවා කියලා තමන්ට පෙනෙන්න ඕන. ලෝකයට අයිති දැක්මේ දී ඒක ඇත්ත වුණාට, මේ ආයතන ගැන සිහිය නුවණ පිහිටන කොට ඔය බාහිර රූපය දැක්කා කියලා හිතන එකේ අඩුවක් තියෙනවා. වරදක් තියෙනවා. යථාභූත ස්වභාවය

¹¹ කාමගුණ සුත්‍රය - සංයුත්තනිකාය, සළායතනවග්ගය, සළායතන සංයුත්තය, ලොකකාමගුණවග්ගය.

දකින කොට ඔන්න ඔය නුවණ පහලවෙනවා. ඒ අදහස තමයි මම මෙතැන අදිටියා, අදිටියුබ්බා, න ව පස්සසි, න ව තෙ හොති පස්සෙය්‍යන්ති කියන වචන තුළින් දකින්නේ. හැබැයි ඒ තත්ත්වයට එන්න පුළුවන් වෙන්නේ බාහිර රූපය ගැන නුවණින් මෙතෙහි කරලා ඇත්ත දකින කෙනාට විතරයි. අපි යමක් දැක්කා කියලා හිතුවාට ඒ දෙය මේ මොහොතේ දකින්නත් බෑ, අතීතයේ දැකලාත් නෑ, අනාගතයේ දකින්නත් බෑ, කවදාවත් ම දකින්න ලැබෙන්නෙත් නෑ. එහෙනම් එහෙම දෙයකට නේ ද මම මේ තණ්හා කරගෙන දිගින් දිගට ම හිතලා තියෙන්නේ. ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිකරගෙන තියෙන්නේ මේ මොහොතේ අත්දකින්න බැරි, අතීතයේත් දැකලා නැති, අනාගතයේත් දකින්න බැරි, දෙයකට නේ ද කියලා මේ ආයතන පිරිසිදු දැකීම තුළ දී නුවණක් පහළ වෙනවා. දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං කියන්නේ ආයතන පිරිසිදු දැකපු අවස්ථාව. එතැන ආයතන ගැන මූලාවෙලා නෑ. එතකොට එළියේ තියෙන දෙය දැක්කා කියලා හිතනවා නම්, ඒක මූලාවක් මත ම හිතන දෙයක් නේද කියන අදහසක් තමයි මට මෙතැන පැහැදිලි කරලා දෙන්න අවශ්‍ය වෙන්නේ.

ප්‍රශ්නයක්: එහෙනම් අපි මේ කතා කරන්නේ අපට වටහාගන්න බැරි බොහෝ දුර තියෙන දෙයක් ද? මේ කතා කළ යුතු දෙයක් ද? එහෙම නැත්නම් ප්‍රතිපදාව කරමින් ඉන්න කොට හේතුඵල ධර්මයක් හැටියට දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං තත්ත්වය ඇතිවෙයි ද?

පිළිතුර: සම්මා දිට්ඨිය කියන කොට අපි මේ කතා කරන්නේ ලෝකෝත්තර සම්මා දිට්ඨිය ගැන යි. අපි හුඟ දෙනෙක් ලෝකයට අයිති සම්මා දිට්ඨියේ - කම්මස්සතා සම්මා දිට්ඨියේ ඉන්නවා. කර්මඵල ගැන යම්කිසි අවබෝධයක් අපට තියෙනවා. දැන් අපි ඒ ලෝකයට අයිති දැක්මේ ඉඳලා බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් පෙන්නන මේ ලොකෝත්තර දර්ශය දකින්න උත්සාහ කරන්න ඕන. බුදු කෙනෙක් විතරයි එවැනි ධර්මතාවයක් පෙන්නන්නේ. අන්න ඒ දර්ශනය ඇතිකරගන්නේ කොහොමද කියන පැත්ත තමයි අපි මේ සාකච්ඡා කරන්නේ. මෙතැන දී හිතන්න එපා මේ ලොකෝත්තර සම්මා දිට්ඨිය අවිද්‍යාව සම්පූර්ණයෙන් ම දුරු වුණහම, එහෙම

නැත්නම් රහත් වුණහම එන මට්ටමක් කියලා. මම හිතන්නේ අපි කවුරුවත් ඒ මට්ටමේ නෑ කියලා (මම නම් නෑ, මම දන්නේ නෑ අනිත් අය ගැන!) නමුත් සම්මාදිට්ඨිය සඳහා නිරෝධයේ ඥානය අත්‍යවශ්‍යයි. නිරෝධයේ ඥානය කියන්නේ නිරෝධය නෙවෙයි. අවිද්‍යාව ඇති තාක් අවිද්‍යාවෙන් හදන දේවල් තියෙනවා. සමහරවිට ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා. නමුත් අවිද්‍යාව දුරු වුණ මනසට ඒවා උපදින්නේ නැහැ. මූලාවෙන් නෑ කියන නුවණ. ඛන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො කියන ජාතිය හටගැනීම, ඉපදීම ක්ෂය වුණා කියලා සඳහන් වන (බිණාජාති) මානසික ස්වභාවය ගැන නුවණ.

සම්මා දිට්ඨිය කියලා කියන්නේ ලෝකෝත්තර මාර්ගයට අවතීර්ණ වෙන්න, මාර්ගය පටන්ගන්න අවශ්‍ය සුදුසුකම යි. මේ දහමත් එක්ක ගලපලා බලනකොට මේ ලෝකෝත්තර සම්මා දිට්ඨියෙන් තොරව සෝවාන් වුණා කියලා කෙනෙක් හිතනවා නම් ඒක තනිකර මූලාවක් වෙන්නත් ඕන. ඒක හරි ද වැරදි ද කියලා බලන එකත් තම තමන් ට අයිති වැඩක්. දැන් අපට ඕනෑ වෙන්නේ ත්‍රිපිටක ධර්ම දේශනා අනුව මෙන් මෙවැනි දැක්මක් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ. ඒ තමයි මේ ලෝකෝත්තර දර්ශනය කියන එක. එතකොට ඒ ආකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨිය ඇති වුණ කෙනාට ඊළඟට මාර්ගයක් වඩන්න තියෙනවා. මේක බොහොම පැහැදිලිව සූත්‍රවල සඳහන් වෙලා තියෙනවා. උදාහරණයක් විදියට මහා සළායතනික¹² සූත්‍රය ගත්තොත් වක්ඛුං හික්ඛවෙ ජානං පස්සං යථාභූතං කියලා දේශනා කරලා තියෙනවා. සාමාන්‍ය කෙනා ඉන්නේ අජානං අපස්සං යථාභූතං මට්ටමේ.

මේ ඇහෙන්න දැකලා දැනගන්න රූපයේ ඇත්ත ඇති හැටි ගැන දැනුමක් අරගෙන - ජානං - ඒක තමන්ගේ දැක්මක් කරගන්න අවශ්‍ය කරුණු ගැන තමයි අපි මේ සාකච්ඡා කරන්නේ. එතකොට මේකේ මොනවාහරි නො පැහැදිලි දෙයක්, වැටහෙන්නේ නැති

¹² මහාසළායතනික සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසයක, සළායතන වග්ගය.

දෙයක් තියෙනවා නම් ඒවා ගැන නැවත නැවතත් ප්‍රශ්න කරන්න, නුවණින් විමසන්න. ඒ තුළින් තමයි මේ දැක්ම ඇතිකරගන්න පුළුවන් වෙන්නේ.

එතකොට ඒ දැක්ම ඇති වුණ කෙනාට කියනවා සම්මා දිවිය තියෙනවා කියලා. සාස්ස හොති සම්මා දිවිය. සම්මා දිවිය ඇතිවෙනකම් තමන් කොච්චර භාවනා කළත්, කුමන දෙයක් කළත්, මතක තියා ගන්න ලෝකෝත්තර මාර්ගයට වැටිලා නෑ කියන බව. එතකොට මේ කතා කරන්නේ ලෝකෝත්තර මාර්ගය පටන්ගන්න අවශ්‍ය වන සුදුසුකම හදාගන්නේ කොහොමද කියන එක ගැන මිසක් - මේක වරදවා ගන්න එපා. රහතන් වහන්සේ මෙහෙමයි, මෙහෙමයි කියලා අපි කතා කරනවා තමයි. කතා කිරීමෙන් තමයි අපට දැක්මක් ඇතිකරගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. නිකම් කතා කලා කියලා අපි කොහොමත් ඒ මට්ටමට පත්වෙන්නේ නැහැ. එතැනට යන්න මාර්ගයක් උපදවාගන්න, මාර්ගයක් හදාගන්න අවශ්‍ය අවබෝධය ගන්න තමයි අපි මේ දහම නුවණින් විමසන්නේ, සාකච්ඡා කරන්නේ.

අදහසක් ඉදිරිපත් වුණා - අපි රූපයක් දැකලා ඒකට තේරුමක් දෙනවා. ඒ දැක්ම තුළම, බාහිරයේ දකින්න මොනවාදෝ තියෙනවා කියලා දැනගැනීම තුළ ම මුලාවක් වෙලා ද, නැතිනම් ලෝකයට අහුවෙලා ද කියන කාරණාවක් නුවණින් විමසන්න ඕන තැනක්. ඒ කියන්නේ අපි තේරුමක් දෙන්න කලින් ඒ පැත්තේ මොනවා හරි දෙයක් තියෙනවා කියලා දැනගෙන තියෙනවා නේ. අකුරු ටිකක් හරි තියෙනවා නමුත් තවම අපට කියවාගන්න බැහැ කියලා හිතෙනවා නේ. එතකොට ඒ දෙය තියෙන්නේ බාහිරයේ කියන එක අපි භාර අරගෙන ඉවරයි. 'බාහිරය' කියපු ගමන් එළියේ දෙයක් තියෙන්න ඕන. ඒ කාට සාපේක්ෂව ද? මේ පැත්තේ 'මට' සාපේක්ෂව නේ ද අපි අර පැත්ත කියලා කියන්නේ? එතකොට ඔන්න එතන දෙපැත්තකට බෙදීමක් තියෙනවා. ඒකට තමයි ඔය ද්වයතාව කියලා කියන්නේ. මෙන්න මේ බෙදීම ආපු ගමන් ලෝකයට අහුවෙලා ඉවරයි කියන බව මතක තියාගන්න.

අභ්‍යන්තරයක් තියෙනවා, බාහිරයක් තියෙනවා කියලා වෙන් කිරීම තුළ ම ලෝකයට අනුවෙලා ඉවරයි.

ඊට පස්සේ අපේ දැනුම මත තමයි අපි ඕවාට තේරුම් දෙන්නේ. ඒ තේරුම් දීම තුළ දිගින් දිගට යෑමක් වෙන කොට ඒවා කොහොමත් කෙලෙස්. ඒ පැත්ත හැමෝම දන්නවා. දැන් මෙතැන අපි කතා කරන්නේ, 'බාහිර දෙයක් තියෙනවා, ඒ දෙය මම දැනගත්තා' කියන ස්වභාවයක් ඇවිල්ලා නේ ද? ඒකට සමහරවිට වැඩි විස්තර දාලා නැති වුණත්, මූලිකව දැකලා. ඒ හින්දා තමයි මම ඇහුවේ කුඩා ළමයෙක් මේ ගැන තේරුමක් මොකුත් දන්නේ නැහැ. ඒ වුණාට එළියේ දෙයක් පෙනෙන කොට 'අන්න මොකක් දෝ තියෙනවා' කියන මට්ටමේ දී වුණත් ලෝකයට අනුවෙලා, කෙලෙස් යෙදිලා.

එතකොට බහිද්ධ ආයතනයට බැසගෙන තියෙනවා. එළියේ තියෙන ඒ රූපය තමයි මේ දැනගත්තේ කියන මට්ටමට එයාගේ කෙලෙස් වැඩ කරනවා. ඒ හින්දා එතනක් රැවටිලා ලෝකයට අනුවෙලා. 'එවිට බාහිය ඔබ එයින් පිහිටයි'¹³ කියන අවස්ථාව. ලෝකෝත්තර දර්ශනය එතැන නෑ. සමහර අයට හිතෙනවා 'ඔතැන දැන් ඇලිලත් නෑ, ගැටිලත් නෑ, ඔය දැක්කා විතර නේ' කියලා. 'එළියේ මොකක් ද තියෙනවා, ඒක මම දැක්කා විතරයි. මම ඇලුනෙත් නෑ, ගැටුනෙත් නෑ' කියන මට්ටම ලෝකෝත්තර දහමට එකඟ ද නැද්ද කියන එක ගැනයි මම ඉස්සෙල්ලා හිතන්න කිව්වේ. එතැන වතුරායී සත්‍යය තිබුණා ද, පටිච්චසමුප්පාදය තිබුණා ද? තමන්ගේ ඒ අවබෝධය තුළ බුදු කෙනෙක් දේශනා කරන්න තරම් දහමක් තිබුණා ද? එහෙම වෙන්න බෑ නේ ද? මොකද, අපි එතන තවම ලෝකයට අනුවෙලා. ඒකට වැඩි විස්තර දැමීමේ නැතුවාට, 'අරෙහේ දෙයක් තියෙනවා, ඒ දෙය මම දැනගත්තා' කියන මට්ටමට ඇවිල්ලා. එතකොට අභ්‍යන්තර බාහිර බෙදීම වෙලා. ඒ වෙන කොට ලෝකයට අනුවෙලා ඉවරයි. දුක සකස්වෙලා ඉවරයි.

¹³ බාහිය සූත්‍රය - බුද්දකනිකාය, උදානපාළි, බොධිවග්ගො.

ඉතින් ලෝකයට අයිති දැක්මෙයි, ලෝකෝත්තර දර්ශනයෙයි වෙනස ඔතැනින් ඇතිකරගන්න පුළුවන් කියලා මම සඳහන් කළේ ඒ නිසා යි. 'එළියේ දෙයක් තියෙනවා, ඒ දෙය මම දැගත්තා' කියන තැන නුවණින් විමසන්න. යමක් ඇහෙන් දැකලා දැනගත්තා නම්, ඒ ගැන විමසන එක විදියක් තමයි - ඇහේ හැකියාව නුවණින් විමසන එක. ඇහැට හැකියාව තියෙන්නේ යම්කිසි වර්ණ සංඥාවක් හදලා දෙන්න විතරයි. ඒක නිකම් වික්‍රපටයක් වගෙයි. ඒ වික්‍රපටයේ තිරය දිහා තමයි අපි බලාගෙන ඉන්නේ. ඒ තිරය දිහා බලලා අපි විශ්වාස කළොත් එළියේ දෙයක් තියෙනවා කියලා එතැන මූලාවෙලා කියන එක නුවණින් දකින්න.

මේ ආයතන හයෙන්ම කරන්නේ වික්‍රපට හයක් බලනවා වගේ දෙයක් නේ ද? එතකොට එක එක ආයතනයේ හැකියාව තියෙන්නේ වික්‍රපටයක් හදලා දෙන එක විතරයි. මොනවාදෝ වික්‍ර ටිකක් හදලා දෙන එක විතරයි. අපි ශාලාවක් ඇතුළේ ඉන්නවා, තිර හයකට වික්‍ර හයක් වැටෙනවා. එතකොට ඕක දිහා බල බලා නේ ද අපි මේ එළියේ මේ මේ දේවල් තියෙනවා කිය කියා කතා කරන්නේ, කල්පනා කරන්නේ, හිතන්නේ? බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නලා දෙනවා මේ ලෝකයේ පවතින්නේ වික්‍ර ගොඩක් පමණයි කියලා. නෙතෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙ, සඞ්කප්පරාගො පුරිසස්ස කාමො, තිට්ඨන්ති චිත්‍රානි තථෙව ලොකෙ¹⁴.

ඔන්න ඔය එළියේ තියෙනවා කියන අදහස මේ සූත්‍රයේ බොහොම පැහැදිලිව කියනවා - අදිට්ඨා, අදිට්ඨපුබ්බා කියලා. මේ මොහොතේ එළියේ තියෙන දෙය දැන් පෙනෙන්නේ නැහැ. ඇයි අපි තිරය දිහා නේ බලාගෙන ඉන්නේ. ඕක මේ මොහොතෙදි විතරක් නෙවෙයි, අතීතයේ අපි එළියේ තියෙන දේවල් ඇසෙන් දැකලාත් නෑ. මේ ඇහෙන් නම් බලන්නේ, අනාගතයේ දී ඕක දකින්න හම්බ වෙන්නේත් නෑ. මොකද අපි තිරය දිහාමයි බලාගෙන ඉන්නේ. කවදාවත් එළියට ගිහින් නෑ. එහෙම නම් ඒක කවදාවත් අත්දකින්න

¹⁴ නිබ්බේධික සූත්‍රය - අංගුත්තර නිකාය, ඡක්කනිපාතපාළි, මහාවග්ගො.

හම්බවෙන දෙයකුත් නෙවෙයි. එතකොට ඔන්න ඔය වගේ දෙයකට නේ ද, අපි මේ ඡන්දය, රාගය, ප්‍රේමය ඇතිකරගෙන ඉන්නේ? දිටියේ දිටියමත්තං වුණා නම් ඔය ස්වභාවය ඇතිවෙයි ද? ඔන්න ඔය කරුණ තමයි මේ සුත්‍රයෙන් මතුකරන්නේ කියලායි මම දකින්නේ.

පිළිතුර: මම මේ කියන කරුණට සමහර අය අකැමැති වෙන්නත් පුළුවන්. නමුත් මගේ අරමුණ මෙතනට ඇවිල්ලා තවත් ධර්ම කරුණු ටිකක් කතා කරලා අයිත්වෙලා යන්න නෙවෙයි. මගේ අරමුණ නුවණින් විමසීම සඳහා, පැහැදිලි දැක්මකට යොමු කිරීම සඳහා දහම් කරුණු ඉදිරිපත් කිරීම යි. සමහර විට මම මේ කියන පැත්ත මීට කලින් අහලා නැති වෙන්න පුළුවන්. සමහර විට මේ කියන්නේ වාදයකට කුඩු දෙන (controversial) දේවල් වෙන්නත් පුළුවන්. අපට හැමදාම අහන්න ලැබෙන, අපි දන්න දේවල්ම අනික් පැත්තට මමත් කිව්වා නම් ඒකෙන් ගන්න දෙයකුත් නැහැ නේ. ඉතින් මම මේ කියන කරුණු ගැන හිතලා බලන්න කියන මට්ටමෙන් තමයි මම කතා කරන්නේ. අපි හැමෝටම අවශ්‍යතාවය තියෙනවා ලෞකික සම්මාදිට්ඨියේ ඉඳලා ලෝකෝත්තර සම්මාදිට්ඨිය ඇති කර ගන්න. ඒ සඳහා ඔය දෙකේ වෙනස තේරුම් ගන්න ඕන. ඒ තේරුම් ගැනීමේ දී දැන් මෙතැන වතුරායාඪි සත්‍යය, පටිච්ච සමුප්පාදය තියෙනවා ද කියලා අපට විමසන්න වෙනවා. ඒ ගැන නුවණින් විමසන්න ම වෙනවා.

ඒ ධර්මතා ඇතිවෙන හැටිත් මම කෙටියෙන් මතක් කරන්නම්. සාමාන්‍ය ජීවිතයේ දී ඇහෙන්න රූපයක් දැකලා එළියේ තියෙනවාය කියලා භාරගන්න මට්ටමක තමයි අපි ඉන්නේ. ඔය එළියේ තියෙන දේ තමයි දැන් දැකලා දැනගත්තේ කියන මට්ටම. එතන දී මේ අවස්ථාවේ දී දුක සකස් වුණා ද කියන එක අපට බලන්න වෙනවා. ඒක බලන්න පහසුම විදිය තමයි පංචුපාදානස්කන්ධය ඔතැන තියෙනවාද කියලා විමසීම. රූප-වේදනා-සංඥා-සංඛාර-විඤ්ඤාන ඔතැන තියෙනවා ද? එළියේ ගහක් තියෙනවා කිව්වහම එතන යම්කිසි රූපමය ගතියක් තියෙනවා කියන එක අපි භාරගන්නා නම් තේරුම්ගන්න, රූප උපාදානය එතැන සකස් වුණා. බාහිර තියෙන

දෙය අපි උපාදාන කළා. රූපයක් උපාදාන කළා. එතකොට ඒක හඳුනාගන්න යම්කිසි සංඥා මාත්‍රයක් ඇති වුණා. ඒ ගැන යම්කිසි කැමැති අකැමැති ස්වභාවයක් තියෙනවා නම් ඒ තමයි වේදනාව. ඊළඟට ඒක ගැන මොනවාම හරි අදහසක් ඇතිවෙනවා නම් ඒ තමයි චේතනාව - සංඛාර. ඔය හතර ගැනම දැනගන්නේ මොකෙන් ද? දැනගත්තා කියන්නේ විඤ්ඤාණයකුත් ඇති වුණා. එතකොට අපි කැමැති වුණත්, අකැමැති වුණත් ඔය පංච උපාදානස්කන්ධයක් නේ ද සකස් වුණේ කියලා නුවණින් දකින්න පුළුවන්.

එතකොට එතැන දී තේරුම්ගන්න: ඇහෙන්න රූපයක් දැකීම තුළ, ඒ කියන්නේ ඇහැ පාවිච්චි කිරීම තුළ, එළියේ දෙයක් තියෙනවා කියන කොට පංචඋපාදානස්කන්ධයම සකස් වුණා. තව විදියකට බැලුවොත් එතන ලෝකය සකස් වුණා. බාහිර රූපයක් තියෙනවා කියලා පිළිගන්න, භාරගන්න මට්ටමකට පත් වුණා. පංචඋපාදානස්කන්ධය සකස් වුණා නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා ඒක දුකයි කියලා.

ඊළඟට දුක්ඛ සමුදය කියන කොට දකින්න වෙනවා ආයතන පිරිසිඳ නො දැකීම නිසාමයි, අවිද්‍යාව මතමයි 'ඔය එළියේ තියෙන දෙයක් දැනගත්තා' කියන මට්ටමට ගියේ. ඕක තමයි අපේ සසර පුරුද්ද. මෙව්වර කල් ආපු පුරුද්ද. එතකොට ඒ තමයි සමුදය.

ඒ සමුදය යෙදුනේ නැත්නම්, මෙතැන සිහිය නුවණ පිහිටියොත් එළියේ රූපයක් තියෙනවා, ඒක භාරගත්තා කියන මට්ටමට යයි ද? ඒ තමයි නිරෝධය. උපදින්නේ නෑ. බාහිර දේවල් උපද්දවන්නේ නෑ.

එක මට්ටමක් ගත්තොත්, ඇහෙන්න වර්ණ සංඥාවක් හදලා දුන්නා. ඒ ගැන හිතෙන් හිතුවා. ඒක හිත ඇතුළේ වැඩක්. මේ එළියේ තියෙන දෙයක් කියලා එළියෙන් තිබ්බේ නැත්නම්, බාහිර ස්වභාවයකට ගැටගැහුවේ නැත්නම්, රූප උපාදානයක් වෙන්නේ නෑ. රූපයක් උපද්දන්නේ නැහැ. එතකොට යමක් එළියේ තියෙනවා කියන මට්ටමට යන්නේ නෑ. හිතෙන් හදපු දෙය හිත දැනගත්තා විතරයි. දැන් ඔහොම නිතර නිතර නුවණින් බලනකොට පෙනෙනවා බාහිර

ලෝකය නූපදින මට්ටමකට යනවා කියලා. ඒ කියන්නේ බාහිරයක් උපද්දන්නේ නෑ. ඒ උපද්දන්නේ නැති මට්ටමට තමයි නිරෝධය කියලා කියන්නේ.

මෙන්න මෙතන හරිම වැදගත් ධර්මතාවයක් යෙදෙනවා. තව පැත්තකින් අපි මේ දකින්නේ පටිච්චසමුප්පාදය යි. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති - කියන ධර්මතාවය. යම් ඵලයක් හටගන්න හේතු යෙදුණොත් ඵලය හටගන්නවා. බාහිර රූපය තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරන්න හේතු යෙදුණොත් එතකොට ඒවා තියෙනවා. ඒ හේතු යෙදුනේ නැත්නම්, උපදින්නේ නැහැ. මෙන්න මේ 'උපදින්නේ නෑ' කියන ධර්මතාවය පෙන්වන්න තමයි මම නිතරම උත්සාහ කරන්නේ. මෙතන බොහෝ දෙනා තේරුම් නො ගත්ත තැනක් විදියටයි මට පෙනෙන්නේ. අපි හුඟක් වෙලාවට හිතාගෙන ඉන්නවා මේ 'හටගත්ත දෙය නැති වුණා' කියලා. පංච උපාදානස්කන්ධය හටගත්තා, ඊටපස්සේ ඒක නැතිවෙලා ගියා කියලා. බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ආකාරයෙන් දකින්න කියලා දේශනා කරලා තියෙනවා කියලා යම්කිසි මතයක් තියෙනවා. ඒකට උදය-වැය කියලත් කියනවා.

නමුත් අනිත්‍යය කියලා කියන කොට, මේ පංච උපාදානස්කන්ධයේ අනිත්‍යය දකින්න කියන කොට, මේ හටගත්තු දෙය නැති වුණා කියන එක ගැන ද බුදුරජාණන් වහන්සේ බලන්න කියන්නේ, එහෙම නැත්නම්, හේතු යෙදෙන කම් මෙහෙම ඵලයක් තියෙනවා - ඉමස්මිං සති ඉදිං හොති, මේ හේතු යෙදුනේ නැත්නම් මෙහෙම දෙයක් උපදින්න බැහැ - ඉස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවයද දේශනා කරලා තියෙන්නේ කියලා තම තමන් හොඳට නුවණින් විමසන්න.

ඔය 'නූපදින' ගතියෙයි, 'තියෙන දේ නැති වුණා' කියන එකෙයි ලොකු පරතරයක් තියෙනවා. මම නම් දකින්නේ ඔන්න ඔය නූපදින ගතිය තමයි මේ ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී දැකිය යුත්තේ කියලා. ලෝකයක් උපදින්නේ නෑ, ලෝකයෙන් එතෙරවීමක් තියෙන්නේ. එතන ක්ෂණයකටවත් ඉපදිලා නැතිවෙනවා කියලා කියන්න බැහැ.

අපි හුඟාක් වෙලාවට විදර්ශනය කරනවා කියලා පුරුදුවෙලා තියෙන්නේ, මේ 'හටගත්තු දේ නැති වුණා' කියලා දකින්න යි. නමුත් එතැන නුවණින් බැලුවොත් පෙනෙයි: මේ හටගන්න මොහොතෙ දී මොකක් ද සිද්ධ වෙලා තියෙන්නේ? ඒ ක්ෂණයට අර පැත්තේ දෙයක් තියෙනවා, මේ පැත්තේ ඒ බව දැනගන්න 'මම' ඉන්නවා. 'මම' කියන වචනය කිව්වේ නැති වුණත් එතන දෙපැත්තකට බෙදීමක් තියෙනවා නේ ද? අභ්‍යන්තර බාහිර කියලා බෙදීමක් වෙලා තියෙනවා.

එතකොට ඔන්න ඔතැන තමයි නුවණින් බලන්න වෙන්නේ - ක්ෂණයකටවත් යමක් උපදින්න පුළුවන්ද කියන කරුණ. එහෙම ඉපදුනා නම්, ඒ අවිද්‍යාව මතමයි උපදින්නේ. අවිද්‍යාව දුරු වුණා නම් උපදින්න විදියක් නැහැ. ඒ කියන්නේ අභ්‍යන්තර-බාහිර බෙදන ස්වභාවයක් තියෙන්න බැහැ. තව විදියකට කිව්වොත්, අජ්ඣන්ත-බහිද්ධ බෙදීමක් වෙන්න බැහැ. බහිද්ධ රූපය ගැනයි අපි විශේෂයෙන් කථා කළේ. මේ බහිද්ධ රූපය ගැන නේ ද බුදුරජාණන් වහන්සේ පැහැදිලිව පෙන්න්නේ - අදිට්ඨා, අදිට්ඨපුබ්බා කියලා. මේ මොහොතේ බාහිර තියෙන දෙයක් දැක්කත් නෙවෙයි, අතිතයේ ඕක දැකලාත් නැහැ, අනාගතයේ දැනගන්නත් බැරි එකක් ගැන නේ ද ඔය අපි එළියේ තියෙනවා කියලා කතා කරන්නේ?

එතකොට මේ අවිද්‍යාව තියෙනකම් එහෙම දෙයකට ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙලා තියෙනවා. හැබැයි ඔය අවබෝධය ආපු දවසට, බාහිර යමක් නූපන්න දවසට, නිරෝධ ධර්මයක් කියලා අවබෝධ වුණ දවසට, ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙන්න දෙයක් තියෙයි ද? මොනවා හරි දෙයක්, ක්ෂණයකටවත් එළියේ පිහිටයි ද? අන්න එහෙම නූපදින ස්වභාවයක් තියෙනවා. ඒ නූපදින ස්වභාවය තමයි නිරෝධය කියන්නේ. අවිද්‍යාව තියෙනවා නම් බාහිරයක් උපදිනවා. අවිද්‍යාව නැත්නම්, ඒ කියන්නේ ඇත්ත ඇති හැටි දැක්ක දවසට බාහිර යමක් උපදින්න බැහැ. එදාට තේරෙයි

අදිටියා, අදිටියුච්චා, න ච පස්සසි¹⁵ - මේ කාල තුනට ම දාලා කවදාවත් දකින්න බැරි දෙයක් නේ ද අපි ඔය හදාගෙන ඇලුම් කරන්නේ කියලා.

එතකොට දිටියේ දිටියමත්තං වුණොත් ඔය ස්වභාවය නෑ නේ ද? අන්න ඒ නිසායි - 'දැන් අර එළියේ දෙයක් තියෙනවා නමුත් මම ඒකට ඇලුණෙත් නෑ, ගැටුණෙත් නෑ' කියන කොට දිටියේ දිටියමත්තං ද කියන එක හොඳට විමසන්න කියලා මම කිව්වේ. ඒක දිටියේ දිටියමත්තං නෙවෙයි. මොකද, අපට ඇලීම ගැටීම නැති වුණාට එළියේ දෙයක් තියෙනවා කියන එක භාර අරගෙන ඉවරයි. එතකොට එතන මෝහය යෙදෙන විදිය තමයි මේ ලෝකෝත්තර සම්මාදිටියියේ දී පෙන්නුම් කරන්නේ. එතකොට මෙතැන දී හටගත්ත දේ නැති වුණා, හටගත්ත දේ නැති වුණා කියනවාට වඩා, හටගත්තා මේ හේතු යෙදුන හින්දා; මේ හේතු යෙදුනේ නැත්නම් උපදින්නේ නෑ කියන පැත්තෙන් විමසන්න වෙනවා.

මේ ධර්මතාවය බුද්ධ දේශනා රාශියකම උපමාවලින් පෙන්නලා තියෙනවා. නන්දකොවාද සූත්‍රයේ¹⁶ පනන්දැල්ලේ උපමාව එහෙම බලන්න. තෙලුයි-තිරයයි-දැල්ලයි තියෙන කොට ආලෝකය තියෙනවා. මේවා තිබුණේ නැත්නම් ආලෝකය උපදින්න බෑ කියන ස්වභාවය ඒ සූත්‍රයේ පැහැදිලි කරනවා. එතකොට මේ 'නූපදින ස්වභාවය' කියන එකයි, 'හටගෙන නැති වුණා' කියන එකයි අතර ලොකු වෙනසක් තියෙනවා. මෙන්න මේ පිළිබඳව නුවණින් විමසන්න කියලා මම කළාණ මිත්‍රයන්ට යෝජනා කරනවා.

එතකොට මේ දැනුම මත තමයි අපේ ප්‍රතිපදාව සකස් විය යුත්තේ. ප්‍රතිපදාවේ යෙදෙන්න පෙර මේ ලෝකෝත්තර දැක්ම පිළිබඳ හොඳ අවබෝධයක් තියෙන්න ඕන. බුදුරජාණන් වහන්සේ පැහැදිලිව දේශනා කරලා තියෙනවා, 'දන්න දකින කෙනාටයි මාර්ගය

¹⁵ මාලුච්චාපුත්ත සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, සළායතන වර්ගය, සළායතන සංයුත්තය, ජලවග්ගය.

¹⁶ නන්දකොවාද සූත්‍රය, මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසයක, සළායතන වග්ගය.

තියෙන්නේ' කියලා. ජානං එස්සං යථාභුතං. මේ දහම තේරුම් ගත්තේ නැත්නම් අපි මොකක් හරි මාර්ගයක් වඩයි. මොකක් හරි දෙයක් කරයි. හැබැයි ඒක ආයතී මාර්ගය වෙයි ද කියන එක නම් ප්‍රශ්නයක්. වතුරායතී සත්‍යය දකින, පටිච්චසමුප්පාදය දකින, ස්කන්ධ, ධාතූ, ආයතන වශයෙන් විමසලා ලබන ඒ දැක්ම තමයි ආයතී මාර්ගය වෙන්නේ - සම්මා දිට්ඨිය වෙන්නේ. ඒක ගන්න පුළුවන් දහමක් අහලා තේරුම්ගන්න කෙනාට විතරයි. නිකම්ම දෙයක් දිහා බලලා 'මම ඒකට ඇලුනෙත් නෑ, ගැටුනෙත් නෑ' කියපු පලියට ම ඇත්ත ඇති හැටි දැක්කා වෙන්නේ නැහැ. එතැන යම්කිසි කෙලෙස් තුනී වීමක් තියෙනවා. ඒ ස්වභාවය සමථයක් වැඩීම තුළින් ගන්න පුළුවන්. ඕනෑම සමථ භාවනාවක් කරන කෙනෙකුට සිත එකඟ කිරීම තුළින් ඇලීම් ගැටීම් යටපත් වුණ බවක් අත්දකින්න පුළුවන්. 'අපි ඉස්සර වගේ දැන් ඇලෙන්නෙ නෑ. ගැටෙන්නේ නෑ' කියලා කියන්න පුළුවන්.

නමුත් ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ එපමණකින්ම ලෝකය ඉක්මවා යන මාර්ගයට අවතීර්ණ වුණා ද කියන එකයි. ඒ සඳහා දකින්න ඕන ලෝකය හැදෙන හැටි යි, ලෝකය නිරුද්ධ වෙන හැටි යි. හැබැයි එහෙම දකින්න වෙන්නේ තමන් තුළින් මිසක් බාහිරයෙන් නෙවෙයි.

රෝහිතස්ස සුත්‍රයේ¹⁷ දී පෙන්නනවා, මේ සළායතනවලින් හදන ලෝකයක් තුළයි අපි ජීවත් වෙන්නේ කියලා. එතකොට සළායතන මුළාව තියෙනකම් ලෝකය තියෙනවා - ඉමස්මිං සනි ඉදං හොති. සළායතන පිරිසිදු දැක්ක දවසට, ඔය එක සළායතනයකටවත් බෑ අපට බාහිර දෙයක් උපද්දලා දෙන්න. අර ඉස්සෙල්ලා පෙන්නපු විදියට චිත්‍රපට හය බලනවා වගේ වැඩක් වෙනවා. චිත්‍රපට හයක් දකින කොට එළියේ දෙයක් දකිනවා කියන අදහසට නො එන මට්ටමකට එන්න පුළුවන්කමක් තියෙනවා.

එතකොට මෙන්න මේ ධර්මතාවය තේරුම් ගැනීමට, ඒ සඳහා මනස සකස් කරගන්න, අපි අනුක්‍රමයෙන් යන්නේ කොහොම ද? අර

¹⁷ රෝහිතස්ස සුත්‍රය. සංයුක්ත නිකාය, සගාථා වර්ගය, 2. දෙවපුත්ත සංයුක්තය, නානාතිර්ථය වර්ගය.

පහාරාද සුත්‍රයේ¹⁸ සඳහන් වෙනවා වගේ, ටිකෙන් ටික මුහුදේ ගැඹුරට යනවා වගේ, අපේ ප්‍රඥාව වඩාගන්නයි තියෙන්නේ. එතකොට වඩාත් ම ධ්වටෙන තැන, ඉස්සෙල්ලාම කඩන්න පුළුවන් තැන හඳුනාගන්න තමන් දක්ෂ වෙන්න ඕන. එතැන දී මම දකින්නේ, අපි මේ 'හිතේ හදපු දෙය බාහිරයෙන් තියෙනවා' කියන එක අල්ලන්න සාමාන්‍ය කෙනෙකුට ටිකක් ලෙහෙසියි. එතකොට මේ ආයතන තුළින් ඔය ධර්මතාවය මෙනෙහි කරන්න පටන්ගත්තොත් - ඒ සඳහා උදාහරණයක් හැටියට මම කියලා තියෙනවා, කතෙන් ශබ්දයක් ඇහෙන අවස්ථාව ගත්තොත්, එතන දී ඇහෙන් දකින්න පුළුවන් රූපයක් හදාගත්තේ කොහොම ද?

අපි කලින් සාකච්ඡා කරලා තියෙනවා යම් ශබ්දයක් ඇහෙන කොට නුවණින් බැලුවොත් පෙනෙයි ශබ්දයේ කිසිම රූපයක් නැහැ. එහෙනම් හිතෙන් හදාපු දෙයක් හිතෙන් දැනගත්තා නේ, ඒක කොහොම ද එළියේ තියෙන්නේ? කියන ඇත්ත ටිකෙන් ටික පෙන්න්න. ඔන්න ඔය ඇත්ත විතරක් මූලිකව පෙන්න්න පටන්ගන්න. දැන් මේක අනුමාන ඥානයක් වුණාට, ඒක ටිකක් පුරුදු කරණ කොට තමන්ට පුළුවන්කම එයි ඇහෙන් දකින ඒවාටත් මේ ඇත්ත පෙන්න්න - හිතෙන් හදන දෙය නේ මේ එළියේ තියෙනවා කියලා කියන්නේ. ඔහොම ඔහොම ආයතන කීපයකට බලන කොට මේක ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයක් වෙනවා. ඒ දැක්ම එතකම් ආයතනවලට මේ ධර්මතාවය ප්‍රායෝගිකව යොදලා බලන්න. එතකොට එතන විදර්ශනා නුවණක් වැඩෙනවා. එතකොට තමන්ට ම ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙනවා ඇත්ත තමයි, මේ බාහිර ලෝකය කියන එක අපි මූලාවෙන් නේ මෙව්වර කල් හදලා තියෙන්නේ කියන බව. අවිද්‍යාව මත පනවාපු එකක් නේ කියලා. මේ අවිද්‍යාව දුරු වුණා නම් ලෝකයක් උපදින්නේ නැහැ නේ. එදාට බලන්නේ 'ඇතිවෙලා නැතිවෙන' ලෝකයක් පිළිබඳව නෙවෙයි, අවිද්‍යාව තියෙනකම් ලෝකයක් උපදිනවා; අවිද්‍යාව දුරු වුණොත්, සිහිය නුවණ පිහිටියා

¹⁸ පහාරාද සුත්‍රය - අංගුත්තර නිකාය, අට්ඨකාදිනිපාතපාළි, මහාවග්ගො.

නම් ලෝකය උපදින්නේ නෑ කියන නුවණක් එනවා - ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය.

එතකොට ඔය සම්මා දිට්ඨිය මත පදනම් වුණ ප්‍රතිපදාවක් තමන්ට සකස් කරගන්න පුළුවන් වෙනවා. මම මේ කිව්වෙන් ආරම්භය විතරයි. හිතන්න එපා මේක මහා ගැඹුරක් කියලා. මාර්ගය පටන්ගන්නා තැන විතරයි මේ පෙන්නුම් කළේ.

මේ සූත්‍රය කියවන කොට ඔය අවබෝධය ලබා ගන්න පුළුවන්. එක්ඛුච්ඤාදායා රූපා අදිට්ඨා අදිට්ඨපුබ්බා, න ච පස්සසී, න ච තෙ හොති පස්සෙය්‍යන්ති, අඤ්ඤා තෙ තඤ්ඤා වා රාගො වා පෙමං වා - එතකොට බුදු කෙනෙක් හිටියත් නැතත් පවතින යථාභූත ස්වභාවය මේක නේ ද? අපේ මුළාව මත ම නේ ද බාහිර දෙයක් හදාගෙන තියෙන්නේ? ඒකට නේ ද අපි මෙව්වර කල් ඇලිලා, ගැටිලා, තණ්හා කරලා තියෙන්නේ? එතකොට ඔහොම බාහිර රූපයක් පනවා ගත්තේ නැත්නම් කවදාවත් ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද කියලා තමන්ම නුවණින් විමසන්න. ඒ ස්වභාවයට නේද දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං, සුතෙ සුතමත්තං, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාත මත්තං කියන්නේ කියලා තමන්ට යම්කිසි අදහසක් ගන්න පුළුවන් වුණොත් ඒක හුඟක් වටිනා දැක්මක්.

ඔන්න ඔය අදහස තමයි මට දෙන්න තියෙන්නේ. මම නැවත නැවතත් කියන්නේ මේ ධර්මතා නුවණින් විමසන්න. අපි සාකච්ඡා වල කතා කරන වචන බොහෝමයක්ම මේ හා සම්බන්ධයි - අධිවචන සම්ඵස්සය, පටිස සම්ඵස්සය, එස්සය, එස්ස සමුදය, එස්ස නිරෝධය, රූපය, රූප සමුදය, රූප නිරෝධය, ඔය ඕන පැත්තකින් මේ ලෝකෝත්තර සම්මා දිට්ඨිය ඇතිකරගන්න පුළුවන්. ඒ සඳහා සුදුසු දේශනා තමයි අපි නිතර නිතර සාකච්ඡා කරන්නේ, කළ යුත්තේ.

ප්‍රශ්නය: විඤ්ඤාණය කියන්නේ සිත කියලා කියනවා. එතකොට විඤ්ඤාණය ධාතු වක් නම් අපි කොහොමද විඤ්ඤාණය සිතක් හැටියට ගන්නේ?

පිළිතුර: විඤ්ඤාණයයි සිතයි ගැන ප්‍රශ්න ඉදිරිපත් වුණා. ධාතුවක් කියන කොට එතනත් තේරුම්ගන්න දෙයක් තියෙනවා. ධාතු කියන්නේ ස්වභාවයක්. වචන වලින් ගළපනවාට වඩා අර්ථය පැත්තෙන් ගත්තොත්, විඤ්ඤාණය කියන්නේ දැනගන්න ගතිය. දැනුවත්වෙන ස්වභාවය. එතකොට ධාතු කියන වචනය යෙදෙන්නේ මොනවාම හරි ස්වභාවයක් හඳුන්වන්න. අපි දන්නවා සතරමහා ධාතු, අටළොස් ධාතු කියලා යෙදෙන තැන් සඳහන් වෙනවා. යම්කිසි ස්වභාවයක් කියන එක කියන්න තමයි ධාතු කියලා කියන්නේ. එතකොට ඕනෑම ස්වභාවයකට, ගතියකට ධාතු කියන වචනය යොදන්න පුළුවන්.

උදාහරණයක් හැටියට - අටළොස් ධාතු කියන කොට වක්ඛු ධාතු, සොත ධාතු... නැත්නම් රූප ධාතු, වක්ඛු විඤ්ඤාණ ධාතු ආදී වශයෙන් යෙදෙනවා. සිත කියන්නේ මොකක්ද, විඤ්ඤාණය කියන්නේ මොකක්ද කියන තැන ඉඳන් තමයි අපට විමසන්න පටන්ගන්න වෙන්නේ.

බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් කවුරුහරි ප්‍රශ්නයක් ඇහුවහම උන්වහන්සේ ප්‍රතිප්‍රශ්නයක් අහනවා තමන් මේකෙන් අදහස් කරන්නේ මොකක් ද කියලා, ඉන්පසුවයි උත්තරයක් දෙන්නේ. දහම පැත්තෙන් විමසලා බැලුවොත් හිත කියන එකට අවස්ථා දෙකක් තියෙනවා - කෙලෙස් යෙදෙන අවස්ථාවයි, කෙලෙස් නො යෙදෙන අවස්ථාවයි. කෙලෙස් නො යෙදෙන අවස්ථාව කියන්නේ රහතන් වහන්සේලාගේ සිත. අවිද්‍යාව සම්පූර්ණයෙන් දුරු කරපු මට්ටමක සිත.

එතකොට සිතේ විශේෂ අවස්ථා තියෙනවා. ඇත්තටම විඤ්ඤාණය කියන්නේ සිතේ තියෙන මායාකාරී අවස්ථාව යි. විඤ්ඤාණය බුදුරජාණන් වහන්සේ උපමා කරන්නේ මායාකාරයෙක් ලෙසට යි. එතනින් අපට විඤ්ඤාණය ගන්න පුළුවන් සිතේ මායාකාරී ස්වභාවයක් හැටියට - කෙලෙස් යෙදුනු අවස්ථාවක්. පටිච්ච සමුප්පාදයේ දී විඤ්ඤාණය යෙදෙන තැන ඒක හොඳට පැහැදිලි වෙනවා - අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියන අවස්ථාව. අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාර නිසාමයි විඤ්ඤාණය හටගන්නේ. එතකොට විඤ්ඤාණයෙන් දැනගන්නේ අර අවිද්‍යාවෙන් සකස් කරපු ස්වභාවයක්. අවිද්‍යාවෙන් සකස් කරපු දෙයක් දැනගන්න සිත එතකොට මායාකාරී යි. ඇත්ත ඇතිහැටි නෙවෙයි දැනගන්නේ.

නමුත් රහතන් වහන්සේගේ විඤ්ඤාණය සඳහන් වෙන්නේ අනිදස්සන විඤ්ඤාණයක්¹⁹ ලෙසයි. කිසිම දෙයක් දර්ශනය කරන්නේ නැහැ. දර්ශනය කරන්නේ නැත්තේ මොනවා ද? සාමාන්‍යයෙන් ලෝකයාට අවිද්‍යාවෙන් දර්ශනය කරන දේවල් අවිද්‍යාව දුරු වුණු මනසට දර්ශනය වෙන්නේ නැහැ.

ඒ ගැන තේරුම් ගන්න උපමාවක් ගත්තොත් - චතුරට එබෙන බල්ලා හිතන්නේ චතුරේ තව බල්ලෙක් ඉන්නවාමයි කියලා යි. එතකොට එතන පැහැදිලියි ඒක අවිද්‍යාව මත දර්ශනය කරන දෙයක් කියලා. බල්ලා හිතනවා චතුරේ ඉන්න බල්ලාමයි මේ පෙනෙන්නේ කියලා. ඒක අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාරයක් කියන එක පැහැදිලියි නේ ද? එතකොට චතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා දැනගන්න සිතක් තියෙනවා නම්, අන්න එතන ලෝකයට අයිති විඤ්ඤාණයක් කියලා කියන්න පුළුවන්. සිත හෝ විඤ්ඤාණය කියලා කියන්නේ මොනවා හරි දැනගන්න ගතියක්.

මායාවෙන්, මුළාවෙන් දැනගන්න ගතිය තමයි විඤ්ඤාණය වෙන්නේ. රහතන් වහන්සේගේ විඤ්ඤාණය අනිදස්සනයි කියන්නේ මුළාවෙන් දැනගන්න දේවල් ඒ දැනගැනීමට අදාළ නැහැ.

¹⁹ කෙවට්ට සුත්‍රය - දීඝනිකාය, සීලස්කන්ධ වග්ගය.

ඒක හරියට බල්ලාට වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියන මට්ටමේ දැනුවත් වීමක් වුණාට, අපේ මට්ටමට වතුරේ බල්ලෙක් කියන දැනුවත් වීමක් යෙදෙන්නේ නැහැ. ඒ උපමාවේ දී අවිද්‍යාව යෙදුණු මනසයි, නැති මනසයි කියලා ගත්තොත් - බල්ලාගේ මනසේ අවිද්‍යාව යෙදිලා, අපේ මනසේ ඒ අවස්ථාවට අදාළ අවිද්‍යාව යෙදිලා නැහැ. ඒ නිසා අපේ විඤ්ඤාණයට වතුරේ බල්ලෙක් දර්ශනය වෙන්නේ නැහැ. එතකොට ඒ උපමාවේ දී අපේ විඤ්ඤාණය අනිදස්සනයයි. බල්ලාගේ විඤ්ඤාණය වතුරේ ඉන්න බල්ලෙක්ව දර්ශනය කරනවා. මේක උපමාව විතරයි.

දැන් අපි ඉන්නේ ලෝකයට අයිති දැක්මක, නමුත් රහතන් වහන්සේට තියෙන්නේ ලෝකයෙන් එතර වුණු මනසක්. එතකොට අපි වතුරට එබෙන බල්ලා වගේ - ලෝකයට අයිති දැක්මේ දී ඇහෙන්න දැකලා අපට බාහිරයේ නොයෙකුත් රූප පිහිටනවා. නමුත් අවිද්‍යාව දුරු වුණු මනසට ඇහෙන්න දැකලා බාහිරයේ රූප පිහිටන්නේ නැහැ.

එතකොට සිතේ පැහැදිලි මට්ටම එක මට්ටමක්, සිතේ මායාකාරී මට්ටම තව එකක්. විඤ්ඤාණය කියන වචනය යෙදෙන්නේ බොහෝ වෙලාවට සිතේ මායාකාරී මට්ටමට යි. ඒ කියන්නේ ඇත්ත ඇතිහැටි නෙවෙයි පෙන්න්නේ. නැති දෙයක් ඇති විදියට පෙන්නුම් කරන ගතියක් තියෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය: පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො, ආකාස, විඤ්ඤාණ කියන ධාතු ගත්තහම විඤ්ඤාණ ධාතුව ගැන මට පටලැවීමක් තියෙනවා. ඒ වෙලාවට ඇතිවෙලා නැතිවෙන දෙයක් මිසක් තියෙන දෙයක් ගැන මට හිතට එන්නේ නැහැ.

පිළිතුර: අපි එතන අනිත් ධාතු ටිකෙන් පටන් ගනිමු. පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො ධාතු කියන කොට මොකක් ද අදහස් වෙන්නේ? පඨවිය කිව්වහම එළියේ තියෙන ස්වභාවයක් විදියට ද, නැත්නම් ඊට වෙනස් ස්වභාවයක් විදියට ද තමන්ට හිතෙන්නේ? මේ ගැන අපි හොඳට නුවණින් විමසන්න ඕනේ.

ඒ ස්වභාවය ඒ වෙලාවට ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා නිකම් හිතමු කො. පෙර නො තිබීම හටගෙන, ඉතුරු නැතුව නිරුද්ධ වෙනවා කියලා ගත්තොත්, දකින අවස්ථාවේ දී ඇහැයි, රූපයයි, වක්බු විඤ්ඤාණයයි පෙර නො තිබීම හටගෙන, ඉතුරු නැතුව නිරුද්ධ වෙනවා කියලා කියනවා. ඒ ආකාරයට ධර්මයේත් සඳහන් වෙනවා - අහුත්වා සම්භුතං හුත්වා න භවිස්සති²⁰ කියලා. එතකොට හටගන්න මොහොතකට කලිනුත් ඒක තිබිලා නැහැ, ඊට පසුවත් තිබිලා නැහැ. හටගන්න මොහොතේ දී තමයි තිබුණොත් තියෙන්නේ. ඒ ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ.

බුදුරජාණන් වහන්සේ අපට දේශනා කරනවා අතීතය ගෙවිලා ඉවරයි. ඒ නිසා අතීතය ගැන බලලා වැඩක් නැහැ. අනාගතය ඇවිල්ලා නැහැ. ඒ නිසා අනාගතය ගැන බලලාත් වැඩක් නැහැ, නො පැමිණි දෙයක් නේ. ඊටපස්සේ දේශනා කරනවා වර්තමානයේ යම්කිසි ධර්මතාවයක් තියෙනවා නම් ඒ ගැන එතන එතනම නුවණින් බලන්න කියලා. පව්වුප්පන්න යො ධම්මං තත්ථ තත්ථ විපස්සති²¹. පව්වුප්පන්න යො ධම්මං කියන්නේ වර්තමානයේ යම්කිසි ධර්මතාවයක් තියෙනවා නම්, තත්ථ තත්ථ විපස්සති - එතන එතනම විපස්සනා කරන්න කියලා. එතන එතනම ඇත්ත දකින්න උත්සාහ කරන්න කියලා කියනවා.

එහෙනම් දැන් අපට නුවණක් එනවා ඇහැයි, රූපයයි, වක්බු විඤ්ඤාණයයි ඊට කලින් තිබිලා නැහැ. එහෙනම් අතීතය ගැන කතා කරලා අපට වැඩක් නැහැ. ඊළඟට අනාගතයේ ඕක තියෙන්නෙත් නැහැ කියලා අපි අහලා තියනවා. එතකොට අනාගතය ගැන විදර්ශනය කරලා වැඩකුත් නැහැ, අතීතය ගැන විදර්ශනය කරලා වැඩකුත් නැහැ. වර්තමානය තමයි විදර්ශනය කරන්න ඕනේ.

²⁰ ඤාණකථා - බුද්දක නිකාය, පටිසම්භිදාමග්ගපාළි, මහාවග්ගො 15,16

²¹ හද්දෙකරත්ත සුත්තය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසපාළි, විහඞ්ඝවග්ගො.

දැන් ඇහෙන්න දකින මොහොතක් ගත්තොත් - ඇහැට ගහක් පෙනෙනවා කියලා හිතමු. ගහේ කොළ අපට කොළ පාටට පෙනෙනවා. කොළ පාට කියන එක එතකොට වර්තමාන ධර්මතාවයක් - මේ මොහොතේ පෙනෙන සිද්ධියක් නේ. එක පැත්තකින් අපි බලන්න ඕනේ ඒ පෙනෙන ස්වභාවය ඇත්තටම අර එළියේ ගහේ තියෙන එකක් ද කියලා. දැන් මේ කරන්නේ විදර්ශනය. එළියේ ගහක් තියෙනවා, මෙහේ ඇහැ තියෙනවා, වක්බු විඤ්ඤාණය පහළ වුණ හින්දා තමයි ඒ බව දැනගත්තේ කියලයි අපි හිතන්නේ. එතකොට ඔය ජාති තුන ගැන අපි නුවණින් මෙනෙහි කරන්න ඕනේ. ඒක වර්තමානයේ ධර්මතාවයක් නේ.

එතකොට ලෝකයට අදාළ විදියට අපි පිළිගෙන තියෙන්නේ එළියේ ගහක් තියෙනවා, ඒ ගහ මේ ඇහෙන්න පෙනෙනවා, විඤ්ඤාණයෙන් තමයි ඒ ගැන දැනගත්තේ කියලා. එතකොට විඤ්ඤාණයෙන් දැනගත්ත ජාති දෙකක් තමයි ඇහැ කියන එකයි, ගහ කියන එකයි. විඤ්ඤාණයක් පහළ වුණේ නැත්නම් දැනගන්න විදියක් නැහැ නේ. එතකොට විඤ්ඤාණයෙන් දැනුවත් කරලා තියෙනවා ගහක් සහ ඇහැක් තියෙනවා කියලා. අපි දැන් මේ වක්බු ද්වාරය ගැනයි කතා කරන්නේ - ඇහෙන්න දකින ක්ෂණයක් ගැන.

දැන් සාමාන්‍ය ලෝකයාගේ මට්ටමේ දී අපට හිතෙනවා එළියේ ගහක් තිබුණ නිසා තමයි මෙහෙම පෙනුනේ කියලා. තව ඕනේ නම් විස්තර කරන්න පුළුවන් ඒ ගහ හැදිලා තියෙන්නේ පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො වලින් කියලා. ඊළඟට වර්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජාත් දාන්න පුළුවන්. දැන් කොළ පාට කියන කොට වර්ණයක්. එතකොට එතන තියෙන සතර මහා ධාතුව ඇසුරු කරගෙන තමයි මේක පෙනුනේ කියලා කියනවා. ඊළඟට ඇහැ හැදිලා තියෙන සතර මහා ධාතුවකුත් තියෙනවා. පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො, වර්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජා. ඊළඟට ඕවා දැනගත්ත විඤ්ඤාණයකුත් තියෙනවා කියලා මම අදහස් කරන්නේ ඒ ක්ෂණය තුළ - දැකීම කියන සිද්ධිය වෙත මොහොත තුළ. ඒක එතකොට පෙර තිබ්ලා නැතුව හටගෙන, ඉතුරු නැතිවම නිරුද්ධ වෙලා. කල්පනා කරන කෙනෙකුට දකින්න පුළුවන් එක්තරා ධර්මතාවයක් ඕක.

බුදු දහමේ හැමවිටම තියෙන්නේ ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ගැඹුරට යෑමක්. ඕක සාමාන්‍ය ලෝකයාට තේරුම්ගන්න පුළුවන් මට්ටමක් වෙනවා. එතකොට මේක පෙර නො තිබීම හටගෙන, ඉතුරු නැතිවම නිරුද්ධ වෙනවා කියන කරුණ ගැන නුවණින් මෙනෙහි කරන කෙනාට දැන් නුවණක් එනවා මේ ගහ මීට කලින් තිබිලා වෙන්නත් බැහැ, මීට පසුව තියෙනවා වෙන්නත් බැහැ, මේක පෙනෙන මොහොතේ සිද්ධියක් බව. මේ ඇස මීට කලින් තිබිලා වෙන්නත් බැහැ, මීට පසුව තියෙනවා වෙන්නත් බැහැ, ඔය සිද්ධිය තියෙන මොහොතේ හටගත්ත දෙයක්. ඊළඟට විඤ්ඤාණය මීට කලින් තිබිලාත් නැහැ, පසුව තියෙන්නත් බැහැ, මේ මොහොතේ ඔය සිද්ධිය නිසා හටගත්ත දෙයක් කියලා.

ඔය එක මට්ටමක්. දහම විමසීමේ දී ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ගැඹුරට යන්න වෙනවා. මේ සිද්ධියේ දී ඔය ජාති තුන පෙර නො තිබීම හටගෙන ඉතුරු නැතිවම නිරුද්ධ වුණා. ඊළඟට අපට තව එහාට ඕක විපස්සනාවේ දී විමසන්න තියෙනවා. එකක් තමයි - ඔය එළියේ තියෙන ගහක් ද අපි දනගන්නේ? එහෙම නැත්නම් එළියේ තියෙන කොළ පාට ද මේ ඇහෙන්න පෙන්නුවේ කියන එක. ගහේ තියෙන කොළ පාට ද මේ ඇහෙන්න දැක්කේ? දැන් මොකද හිතෙන්නේ? මතක තියාගන්න අපි මේ කතා කරන්නේ දකින ක්ෂණය ගැනයි කියලා. ඒ ක්ෂණයේ දී ඔය කොළ පාට එළියේ තියෙනවා ද කියන ප්‍රශ්නයයි මම අහන්නේ. ඊට කලින් වත්, පසුව වත් කතාවක් නෙවෙයි. පෙනෙන මොහොතේ දී කොළ පාටක් පෙනුනා නේ. ඒ පෙනුන කොළ පාට අර ගහේ තියෙන එකක් ද, නැත්නම් ඇහෙන්න උපද්දපු එකක් ද කියලායි මම අහන්නේ.

එවෙලේ හදලා පෙන්නපු එකක් නම් ඒක බාහිරයේ තිබිලා වෙන්න බැහැ. ඒ සම්බන්ධව කුඩා පරීක්ෂණයක් අපි කළොත් - රතු පාට කණ්ණාඩියක් දාලා බැලුවොත් රතු පාටට පෙනෙනවා, නිල් පාට කණ්ණාඩියක් දාලා බැලුවොත් නිල් පාටට පෙනෙනවා නේ ද? එතකොට අපි කියන්නේ නැහැ නේ රතු පාටත් අර කොළේ තියෙනවා, නිල් පාටත් අර කොළේ තියෙනවා කියලා. එතකොට පෙනෙනවා මේ ඇහෙන්න උපද්දපු ස්වභාවයක් තමයි දැන් හිත

දූතගෙන තියෙන්නේ කියන එක. ඒක එතකොට එළියේ තියෙන එක වත්, ඇහැ වත්, විඤ්ඤාණය වත් නෙවෙයි, එතනම පැන නැග්ග ස්වභාවයක්. ඒකට තමයි තජ්ජො සමන්තාභාරො²² කියලා කියන්නේ. තජ්ජො කියන්නේ එතැනින්ම පැනනැග්ග ගතියක්. හේතුන් නිසා යම් දෙයක් හටගත්ත ස්වභාවයක්. එතකොට හටගත්ත ස්වභාවය හේතු නෙවෙයි. ගිනි පෙට්ටියකට ගිනිකුර ගැහුවහම ගින්දර හටගන්නවා නේ. ගින්දර කියන්නේ ගිනි පෙට්ටියක් නෙවෙයි, ගිනිකුරක් නෙවෙයි වගේ.

අන්න ඒ වගේ මේ පෙනුන වර්ණය කියන්නෙත් හේතුන් නිසා හටගත්ත ගති ස්වභාවයක් විතරයි. ඒක බාහිරයේ තියෙනවා කිව්වොත් වැරදියි. එක ක්ෂණයක් ගැනයි අපි මේ කියන්නේ. යමක් තියෙනවා කියන්නේ පවතින, නිත්‍ය අර්ථයකින් නෙවෙයි. ඒ ක්ෂණයේ දී වුණත් අපි ඔය දූකපු පාට එළියේ තියෙනවා කිව්වොත් වැරදියි. ඒක පැහැදිලි ද? ඇහැ තුළම පැනනැග්ග ස්වභාවයක් තමයි දැන් හිතට අරමුණු වෙලා තියෙන්නේ.

මේ ගැන තව පැත්තකින් අපි භෞතිකව හිතුවොත් - ඇහැට පුළුවන් ඇස තුළ ප්‍රතිබිම්බයක් නැත්නම් චිත්‍රයක් හදලා දෙන්න විතරයි. ඒක මොනවායින් හරි හැදිවිව රූපයක් නෙවෙයි. එතනින් ඒ ගැන හිතාගන්න පුළුවන්. එහෙනම් හිතට අරමුණු වුණේ ඇහැ හදලා දීපු ප්‍රතිබිම්බයක්, ඡායාවක් විතරයි. ඒක කවදාවත් එළියේ පවතින දෙය වෙන්න බැහැ. ඒ පැත්තෙන් හිතුවත් මේ සම්බන්ධව තේරුම්ගන්න පුළුවන්. කොහොම හරි ඔතන ගන්න ඕනේ අදහස තමයි එළියේ තියෙන දෙය නෙවෙයි ඔය දැන් දූතගත්තේ කියන කරුණ. මෙතනම පැනනැග්ග ස්වභාවයක්, එතැනින් හටගත්ත ස්වභාවයක් තමයි ඔය දූතගත්තේ.

ප්‍රශ්ණයකට පිළිතුර: විපාක ගැන අපට වෙනම කතා කරන්න වෙනවා. විපාකයක් ගැන කතා කරන්න පුළුවන් පෙර කර්මයක් තිබුණොත් විතරයි. පෙර කර්මයක විපාකයක්. දැන් ටිකක් නුවණින්

²² මහානත්ටීපදොපම සූත්‍රය - මජ්ඣිමනිකාය, මූලපණ්ණාසපාළි, ඔපම්මවග්ගො.

හිතන්න - අපි මේ කර්මඵල ගැනයි කතා කරන්නේ. කර්මඵල ගැන කතා කරන්නේ මොන සම්මාදිට්ඨියෙන් ද? කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨියෙන්. ඒකත් සත්‍යයක් මිථ්‍යා දෘෂ්ටියට සාපේක්ෂව. නමුත් ඒක ලෝකයාට අයිති ඇත්තක්. ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨියත් එක්තරා විදියක මිථ්‍යා දෘෂ්ටියක් වෙනවා. ඒකත් පිළිගන්න වෙනවා. කර්ම විපාක ගැන කතා කරන කොට කලින් කරපු කර්මයක විපාකයක් මේක කියලා කතා කරන්න පුළුවන්. හැබැයි එහෙම කියන කොට මතක තියාගන්න අපි ආයෙන් ලෝකයට අහුවෙනවා. එතන දී කලින් කරපු කරපු කෙනා ඉන්නවා, එයාට තමයි මේ විපාක එන්නේ කියලා කිව්වහම ඒක ඇතුළේ ආත්ම දෘෂ්ටිය තියෙනවා. ඒ නිසායි ඒක ලෝකයට අයිතියි කියලා කියන්නේ.

ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී ඕක ටිකක් වෙනස් පැත්තක් වෙනවා. තව උදාහරණයක් ගත්තොත් - අපට කාගෙන් හරි බැණුම් අහන්න වෙනවා. දැන් බැණුම් අහන්න වෙන්නේ අපි කලින් ජීවිතයක කාට හරි බැණලා තියෙන නිසා නේ ද? පරණ අකුසලයක විපාකයක්. දැන් බැණුම් අහනවා කියන එක අපි තව ටිකක් ගැඹුරට ලෝකෝත්තර දර්ශනය පැත්තෙන් ආයතන විදියට විමසලා බලමු. ආයතන විදියට බලන කොට බැණුමක් ඇහුවා කියන්නේ මොකක් ද? සොත්‍යායතනයෙන් ශබ්දයක් ඇහුවා. ඊටපස්සේ ඒ ශබ්දය ගැන මනායතනයෙන් කල්පනා කලා. ඔය දෙක නිසා නේ බැණුමක් අහන්න සිද්ධ වුණේ. දැන් ආයතන වෙන් කරලා බලන්න ඕනේ. එතකොට කනට පුළුවන් වුණේ ශබ්දයක් අරන් දෙන විතරයි - සොත්‍යායතනය. මනසින් ඒ ශබ්දය ගැන හිතන්න ගිහිල්ලා තමයි බණිනවා කියන සිද්ධියක් හටගත්තේ. සකස් කරගත්තේ. එතකොට ඒක සකස් නො වුණා නම් බැණුමක් අහන්න වෙන්නේ නැහැ.

ඒ නිසා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේට හෝ රහතන් වහන්සේලාට කාටවත් බණින්න බැරි. උන්වහන්සේලා බැණුම සකස් කරගන්නේ නැහැ. ශබ්දය අහනවා. ඒකට අපි සොත්‍යායතනය වැඩ කරනවා කියනවා. නමුත් අවිද්‍යාවෙන් කරන ටික කරන්නේ නැහැ. එතන දී අපට කර්ම විපාක ගැන කතා කරන්න විදියක් නැහැ. එතකොට

කර්ම විපාක තියෙන්නේ මේ ලෝකයේ යන කෙනාට මිසක් ලෝකයෙන් එතරවෙන දර්ශනයේ දී ඒක ඉක්මවා යනවා. එතකොට කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨිය එක මට්ටමක්, ලෝකෝත්තර සම්මාදිට්ඨිය, නැතිනම් වතුසව්ව සම්මාදිට්ඨිය එතැනින් එහාට යනවා. කර්මඵලත් ඉක්මවා යනවා. ලෝකයත් ඉක්මවා යනවා. තිස්එක් තලයම ඉක්මවා යන දර්ශනයක් ලෝකෝත්තර කියන කොට. මේ දෙක කවලම් වෙන කොට තමයි ඔය නොයෙකුත් ප්‍රශ්න ඇතිවෙන්නේ.

දැන් මේ කතා කරන්නේ ලෝකෝත්තර දර්ශනය ගැන යි. ඔය දකුණු වර්ණය මෙතනම ඉපදුන එකක් කියන කොට ඒක ලෝකෝත්තර දර්ශනය. ලෝකයට අයිති දර්ශනයේ ඉඳලා දැන් ගැඹුරකට යනවා. එතකොට අපි කලින් කතා කරපු අදහස් ටිකක් වෙනස් වෙනවා. ඒකත් මතක තියාගන්න ඕන.

එතකොට අපි පටන්ගන්න වෙලාවේ දී ඔහොම ඇහැට පෙනුනේ පරණ කර්මයක විපාකයක් නිසායි කියලා පටන්ගන්න පුළුවන්. ලෝකයට අයිති මට්ටමේ දී - ඇහැත් තියනවා, රූපයත් තියනවා, විඤ්ඤාණයෙන් දැනගන්නවා කියන මට්ටම. මොකද ඒ මට්ටමේ දී එයාට ඇහැත් තියනවා, රූපයත් තියනවා, විඤ්ඤාණයත් තියනවා. තියනවා කියන්නේ නිත්‍ය සංඥාවෙන් නෙවෙයි, ඒ ක්ෂණය තුළ දී ඒ තුන තියනවා. එයා විශ්වාස කරනවා එළියේ තියෙන දෙය තමයි මේ ඇහෙන් දැක්කේ කියලා. අජ්ඣන්ත බහිද්ධ දෙක වෙන් කරගෙනයි ඉන්නේ.

දැන් මෙතනින් එහාට විමසීමේ දී ඔය වෙන් කිරීම නො වෙන පැත්තකටයි අපට යන්න තියෙන්නේ. ලෝකයට අයිති මට්ටමේ ඉඳන් ලෝකයෙන් එතර වීමක් ගැනයි දැන් කතා කරන්නේ. එතකොට මේ දැක්කේ ඇහෙන් උපද්දපු, එතනම හටගත්ත දෙයක් නම්, දැන් බාහිරයක් පැනවෙන්නේ නැහැ.

ඔතන තමයි මම අර බල්ලාගේ උපමාව යොදා ගන්නේ. බල්ලාගේ මානසිකත්වයේ දී වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා. හැබැයි ප්‍රඥාව

යෙදෙන කොට බාහිර බලලෙක් ගැන කතා කරන්න බැහැ. ඇහෙන්න වර්ණ සටහනක් අරන් දුන්නා. ඊටපස්සේ ඒක ගැන කල්පනා කලා. කල්පනා කරන කොට හිතෙන් හදපු බල්ලාව තමයි හිත දැනගෙන තියෙන්නේ. දැන් බාහිරය උපදින්නේ නැහැ. බාහිරය ඉපැද්දුවේ නැත්නම් එක්තරා මට්ටමකට ලෝකයට අනුවෙන්නේ නැහැ. ලෝකයට අනුවෙන්නේ නැහැ කියන්නේ දැන් ලෝකෝත්තර දර්ශනයයි මේ යෙදෙන්නේ. එතන දී කර්මඵල ගැන එත අදහස් ටික අයිත් වෙනවා. ඒ බවත් තේරුම් ගන්න ඕනේ. ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨියෙන් එහාට යනවා.

ලෝකයට අයිති කිසිම දෙයක් නූපදින පැත්තකටයි මේ යන්නේ. මුළු ලෝකයෙන්ම - තිස්එක් තලයෙන්ම මිදෙන පැත්තක් ගැනයි මේ කතා කරන්නේ. එතන දී තමයි ආයතන පිරිසිදු දකින්න තියෙන්නේ. එතන දී අපි දැනට ඉන්න දැක්මේ ඉඳලා යථාභූත ස්වභාවය දක්වා මනස මෙහෙයවනවා. එතකොට යථාභූත ස්වභාවයේ දී අපි දකින්න තියෙන්නේ ආයතනය මොකක් ද, ආයතන සමුදය මොකක් ද, ආයතන නිරෝධය මොකක් ද කියන පැත්ත යි.

ආයතන කිව්වහම අජ්ඣන්ත ආයතනයයි, බහිද්ධ ආයතනයයි දෙකම අයිතියි. ඇහැත් අයිතියි, රූපයත් අයිතියි. එතකොට මෙතැන පිරිසිදු දකින කොට ඔය දෙකෙන්ම මිදෙනවා. මිදෙනවා කියන්නේ ඕවා අවිද්‍යාවෙන් නේද ඉපැද්දුවේ කියන නුවණක් වෙනටයි මේ යන්නේ. ඒ සඳහා අපි පටන්ගත්තේ බාහිර රූපයෙන්. අපි මූලික අවස්ථාවේ දී බාහිර රූපය තමයි මේ දැනගත්තේ කිව්වාට දැන් නුවණක් එනවා 'ඔය දැනගත්තේ බාහිර රූපයක් නම් වෙන්න බැහැ, ඇහේ හැකියාව අනුව උපද්දපු යම්කිසි ස්වභාවයක් තමයි ඔය දැනගෙන තියෙන්නේ' කියලා. බැරිවෙලාවත් අපට කලු සුදු විතරක් පෙන්නන ඇහැක් තිබුණා නම් එතකොට කොළපාට පෙනෙන්නේ නැහැ, කලු සුදු විතරයි පෙනෙන්නේ. එහෙනම් මේ බාහිරය නෙවෙයි දැකලා තියෙන්නේ. ඇහේ හැකියාව අනුව එතන උපද්දපු දෙයක් තමයි අත්දැකලා තියෙන්නේ කියන පැත්ත පෙනෙන්න ගන්නවා.

එතකොට මේ විඤ්ඤාණයට ඇත්තටම අහුවෙන්නේ එතැනින්ම පැන නගින දෙයක් පමණයි. ඒකට තමයි තජ්ජෝ සමන්තාභාරො කියලා කියන්නේ. එතැනම පැන නගින දෙයකට අවධානය යොමු වුණොත් තමයි විඤ්ඤාණය හටගන්නේ. නැත්නම් විඤ්ඤාණය හටගන්නේ නැහැ. දැන් ඔතැන නුවණ පිහිටන කොට, ප්‍රඥාවෙන් මේ බව දකින කොට, බාහිර රූප වලින් ටික ටික මිඳෙනවා. ඒ කියන්නේ මේ ඇහැට කවදාවත් එළියේ තියෙන දෙයක් පෙන්නන්න බැහැ. මේ ඇහැට පුළුවන් යම්කිසි හේතු ටිකක් යෙදුනු හින්දා අවස්ථාවට එතැනම උපද්දපු දෙයක් පෙන්නන්න විතරයි. එහෙනම් අපි කවදාවත් එළියේ තියෙන දෙයක් දැකලා නැහැ. දැකලා තියෙන්නේ ඇහේ හැකියාව මත උපද්දපු ස්වභාවයක් විතරයි කියන අවබෝධය වැඩෙන්න ගන්නවා.

ඉතිරි ආයතන වලටත් මේ විදියටම 'මේ දැනගත්තේ බාහිර දෙයක් නෙවෙයි, ආයතනයේ හැකියාව මත උපද්දපු ස්වභාවයක් විතරයි' කියලා බලන්න පුළුවන්. ඔහොම බලන කොට බාහිර රූප වලින් ටිකෙන් ටික මිඳෙනවා. කලින් මුළාවෙන් භාරගත්ත රූප දැන් භාරගන්නේ නැති තැනකට ගමන් කරනවා. දැන් පෙනෙන්න ගන්නවා මෙව්වර කල් අපි ඇසුරු කරලා තියෙන්නේ පනවා ගත්ත රූප ගොඩක් නේ කියලා. හරියට අර ගොඩ ඉන්න බල්ලා වතුරේ බල්ලෙක් හදලා ඒක ඇසුරු කලා වගෙයි. බුර බුරා හිටියා වගෙයි. අපිත් මෙව්වර කල් ඒ වගේ දෙයක් නේද ඇහෙන් දැකලා කරලා තියෙන්නේ කියලා දැන් ටික ටික වැටහෙන්න ගන්නවා. මේ ඇහෙන් දකින දකින දෙය එළියේ තියෙනවා කියලා භාර අරගෙන ඒවාට නේද මේ ඇලීම් ගැටීම් ඇති කරගෙන තියෙන්නේ කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා.

ඒක එහෙනම් මුළාව මත, අවිද්‍යාව මත ම කරපු දෙයක්. යම්තාක් බාහිර රූප ඇහෙන් දැකලා නම් දැනගෙන තියෙන්නේ, ඒවා ඔක්කෝම මෝඩකමට පනවා ගත්තු දේවල්. අනිත් ආයතන ගැනත් වෙන වෙනම මේ විදියට බලන කොට ඒ වගේම නුවණක් එයි. කතෙන් අහලා දැනගන්න ඒවා, නාසය නිසා දැනගන්න ඒවා ඔක්කෝම මෙව්වර කල් අපි ලෝකයට අයිති දැක්ම තුළ 'එළියේ

තියෙන දේවල් තමයි ඔය දැනගත්තේ' කියලා හිතුවාට, එළියේ තියෙන ඒවා නෙවෙයි ඔය දැනගෙන තියෙන්නේ. ආයතනයේ හැකියාව අනුව යම්කිසි සංඥාවක් උපද්දලා දුන්නා - ඇහැ නම් වර්ණ සංඥාවක්, කන නම් ශබ්ද සංඥාවක්, නාසය නම් ඝාන සංඥාවක්, දිව නම් රස සංඥාවක්, කය නම් පොට්ඨබ්බ සංඥාවක්, මනසෙන් නම් ධම්ම සංඥාවක්. ඔය සංඥාව ගැන මනසෙන් කල්පනා කරලා තමයි ඊට අදාළ රූප ටිකක් හිතෙන් නිර්මානය කළේ. ඒ හිතෙන් හදපු රූප ගැන තමයි ඇත්ත වශයෙන්ම හිත දැනගෙන තියෙන්නේ. ඒකට තමයි මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණ කියන්නේ.

දැන් අපට මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණ කියන තැන සිහිය-නුවණ පිහිටියේ නැති හින්දා තමයි 'ඔය දැනගත්තේ එළියේ තියෙන දේවල්' කියලා භාර අරගෙන, ඒවා ඇසුරු කරමින් තව තවත් හිතන්නේ. එතකොට අන්න ඒ මූලාවෙන් මිඳෙන්න තමයි දැන් ආයතන ගැන මේ විදියට නුවණින් බලන්න තියෙන්නේ. එතකොට ඔතන සිහිය-නුවණ පිහිටියොත් පෙනෙයි 'බාහිරයේ රූප මේ ආයතන වලින් නම් කවදාවත් දැනගන්න බැහැ' කියන කාරණාව. මේ ආයතන හයෙන් එකකින්වත් අපට එළියේ තියෙන රූප ගැන දැනගන්න බැහැ.

මෙව්වර කල් අපි එහෙම පුළුවන් කියලා විශ්වාස කරපු නිසා තමයි සසරේ ආවේ. ඒ වුණාට පවතින ඇත්ත දකින කොට, යථාභූත ස්වභාවය දකින කොට නුවණක් එනවා එළියේ තියෙන රූප මේ ආයතන හරහා නම් දැනගන්න බැහැ කියලා. මහාසළායතනික සූත්‍රයේ²³ මේ ගැන විස්තර වෙනවා - වක්ඛුං භික්ඛවෙ ජානං එස්සං යථාභූතං. ඇහේ යථාභූත ස්වභාවය දැනගන්න කියනවා. රූපෙ ජානං එස්සං යථාභූතං. ඇහෙන් පෙන්නන රූපයේ යථාභූත ස්වභාවය දන්න දකින කෙනෙක් වෙන්න කියනවා. ඊළඟට වක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ ජානං එස්සං යථාභූතං. ඔය විදියට ආයතන

²³ මහා සළායතනික සූත්‍රය, මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසපාළි, සළායතන වග්ගය.

හයටම දේශනා කරනවා. එහෙම දන්න දකින කෙනාට සම්මාදිට්ඨිය ඇති වෙනවා. ඒක ලෝකයෙන් එතරවෙන සම්මාදිට්ඨිය වෙනවා.

එතකොට එතැනට තමයි අපි මේ එන්න හදන්නේ. එතැනට ආවොත් නුවණක් පිහිටයි 'අපි මෙව්වර කාලයක් බාහිර රූප කියලා හිතුවාට ඒවා බාහිරයේ නෙවෙයි තිබ්ලා තියෙන්නේ, මේ හිතෙන් හදපු දේවල් තමයි අපේ මෝඩකමට බාහිරයෙන් පනවා ගෙන තියෙන්නේ' කියලා. දැන් බාහිර රූප පිළිබඳ ගන්න ඕනේ දැක්ම පැහැදිලි ද? බාහිර රූප කියන්නේ පනවා ගත්ත දේවල්මයි.

මම මූලින් ප්‍රශ්නයක් ඇහුවා පය්වි, ආපො, තෙජො, වායො - මේ එළියේ තියෙන ඒවා ද අපි දැනගන්නේ? එළියේ තියෙන දේවල් අපට දැනගන්න විදියක් නැහැ. අපි විශ්වාස කළාට බාහිර දේවල් දැනගත්තා කියලා, ඒකත් හරියට බල්ලා වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා විශ්වාස කරන වගේ දෙයක්. ඒ තාක් කල් උග්‍ර හිතනවා වතුරේ ඉන්න බල්ලා හැදිලා තියෙන්නේ පය්වි, ආපො, තෙජො, වායො වලින් කියලා. හැබැයි උග්‍ර නුවණක් ආවොත් හිතෙන් හදපු බල්ලෙක්වයි මේ දැනගන්නේ, එළියේ ඉන්න බල්ලෙක් නෙවෙයි කියලා ප්‍රඥාව පිහිටිය දවසට, සිහිය-නුවණ පිහිටිය දවසට, දැන් අර බල්ලා හැඳුනු පය්වි, ආපො, තෙජො, වායො බාහිරයේ තියෙනවා කියන එකට තේරුමක් නැති වෙනවා. 'තියෙනවා' කියන එකෙන් මම අදහස් කරන්නේ ඒ 'දකින මොහොතේ' දී හෝ බාහිරයේ ඒ ටික හටගන්න විදියක් නැහැ. බල්ලා හැඳුනු සතරමභාධාතුවක් හටගන්න බැහැ නේද කියන නුවණ යි.

මූලපරියාය සූත්‍රයේ²⁴ දේශනා කරලා තියෙනවා පෘතග්ජනයා පය්විං පය්විතො මඤ්ඤති, රහතන් වහන්සේ පය්විං පය්විතො න මඤ්ඤති. රහතන් වහන්සේට පය්විය කියලා වත් මඤ්ඤාණා වෙන්නේ නැහැ. පෘතග්ජනයාට තමයි මඤ්ඤාණා වෙන්නේ. සේබ පුද්ගලයා පය්විං පය්විතො මා මඤ්ඤති. මා මඤ්ඤති කියන්නේ තවම මඤ්ඤාණා වෙනවා. නමුත් එයා දන්නවා අවිද්‍යාව සහිත

²⁴ මූලපරියාය සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූල පණ්ණාසකය, මූලපරියාය වග්ගය.

මනසටයි මෙහෙම පෙනෙන්නේ, අවිද්‍යාව දුරු වුණු මනසට මෙහෙම පිහිටන්න විදියක් නැහැ කියලා. ඒ නිසා එම අවබෝධය සඳහා එයා වැඩපිළිවෙලක යෙදෙනවා. ඒකෙන් මිඳෙන්න උත්සාහයක් තියෙනවා මා මඤ්ඤති කියන කොට. පෘතග්ජනයා මඤ්ඤති, සේඛ පුද්ගලයා මා මඤ්ඤති, රහතන් වහන්සේ න මඤ්ඤති. රහතන් වහන්සේට පයවියේ පයවිය කියලා මඤ්ඤාණා වෙන්වෙම නැහැ. ඒ දක්වා තමයි ප්‍රඥාවෙන් අපේ දැක්ම දියුණු කරගෙන යන්න තියෙන්නේ.

දැන් පෙනෙනවා නේද බහිද්ධ කියලා රූප මෙනෙක් කල් ඇසුරු කළා නම්, ඒ සියල්ලම අපේ අවිද්‍යාව මත පනවා ගත්ත දේවල් කියලා. මේ ආයතනයෙන් හටගත්ත සංඥාවක් ගැන මනසින් කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා - මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ මට්ටමකින් තමයි අපි රූප ස්වභාවයක් දැනගෙන තියෙන්නේ. මනසින් දැනගත්ත දෙය, හිතෙන් හදපු දෙය හිත දැනගෙන නේ, ඒක එළියට සම්බන්ධයක් තියෙන්න පුළුවන් ද කියලා හොඳට නුවණින් විමසන්න ඕනේ. එහෙම බාහිරයේ තියෙන්න විදියක් නැහැ. හිතෙන් හදපු දෙය හිත දැනගත්තා කියන්නේ හිතයක් දැක්කා වගේ වැඩක්. එතකොට හිතෙන් දකින දේවල් කවදාවත් බාහිරයට සම්බන්ධයක් නැහැ. මනසින් හදලා මනසට පෙන්නුවා. ඒක ධර්මතාවයක්.

මම නැවතත් මතක් කරනවා, ඔය මට්ටමට එනකොට ලෝකයට අයිති දර්ශනයේ ඉඳලා ලෝකෝත්තර පැත්තට, ලෝකයෙන් එතරවෙන පැත්තට යෑමක් මේ තියෙන්නේ. මේ දක්වා ආවහම දැන් කර්මඵල ගැන ප්‍රශ්න ඉවරයි. මොකද කර්මඵල තියෙන්නේ ලෝකයට අයිති ධර්මතා තුළ යි. අටලෝදහම තුළ යි. දැන් ඒ ප්‍රශ්න මේ මට්ටමට අදාළ නැහැ. මේ යන්නේ ලෝකයක් පිහිටන්නේ නැති පැත්තකට යි. ලෝකයෙන් එතර වීම පිණිස යි.

ඇහැ උපකාරයෙන් බහිද්ධ රූපය ගැන අපි කතා කළා. ඊළඟට අජ්ඣන්ත රූපය ගැනත් ඔය විදියටම බලන්න තියෙනවා. ඇහැ කියන්නේ මොකක් ද, කන කියන්නේ මොකක් ද? එතකොට ඒවාටත් මුලින් පටන්ගන්න කොට අපට නුවණක් එන්න ඕනේ

මේවා පෙර තිබුණ ඒවා නෙවෙයි, ඒ ක්ෂණයේ දී හටගෙන ඉතුරුවක් නැතුවම නිරුද්ධ වෙන දේවල් කියලා.

එතන ඉඳලා, ඊළඟට ඊට එහාට ගිය දැක්මකට යන්න වෙනවා. අපි දෙවෙනියට කියපු ආකාරයට පවිච්ඡපන්න යො ධම්මං තත්ථ තත්ථ විපස්සනි කියන විදියට වර්තමානයේ ඒ ඒ මොහොතේ වෙන සිද්ධිය විදර්ශනය කරන්න වෙනවා. එහෙනම් මේ ඇහූ හටගත්ත වෙලාවේ ඇහූ කොහේ ද තියෙන්නේ? එළියේ තියෙන සතරමහාධාතුවෙන් හැදුන දෙයක් ද, නැත්නම් අර බහිද්ධ රූපය වගේම සිද්ධියක් ද? එතන දී නැවතත් ඒ පරීක්ෂණය කරන්න පුළුවන් - දැන් අපි මේ මොහොතේ ඇහෙන්න දකිනවා කියලා හිතමු. මේ මොහොතේ ඇහූ පාවිච්චි කරන කොට ඇත්තටම අපට ඇහූ දකින්න පුළුවන් ද? ඇහූ දකින්න බැහැ. ඇහෙන්න එළියේ දෙයක් දකිනවා මිසක් ඇහූ දැකීමේ හැකියාවක් නැහැ. එහෙනම් අපි කොහොමද ඇහූ තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ? ඇහූ තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ පෙනෙන නිසායි. පෙනීමට ඇහූ අනුවෙන්නේ නැහැ නේ. එහෙනම් පෙනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිත් නේද 'ඔහොම පෙනෙන්න නම් ඇහූක් තියෙන්න ඕනේ' කියන එක හිතෙන් කිව්වේ? එහෙනම් ඒකත් විඤ්ඤාණයෙන් කියපු දෙයක්. මනසින් හදලා මනසින් දැනගත්ත දෙයක්. මනසින් හදපු දෙය කවදාවත් අල්ලන්න පුළුවන් දෙයක් නෙවෙයි. ඒක හිත ඇතුළේ වැඩක්.

ඔතන සිහිය නුවණ පිහිටන කොට පෙනෙයි මෙව්වර කල් මේ අප්ඤ්ඤාත්ත ආයතන කියලා - ඇහූ, කන. නාසය, දිව, කය කියලා අපි යමක් ගැන හිතාගෙන හිටියා නම් ඒකත් පනවා ගත්ත දෙයක්. අර වතුරේ හදපු බල්ලා වගේම පනවා ගත්ත දෙයක්. හිතෙන් හදලා හිත දැනගෙන ඒක අල්ලන්න පුළුවන් දෙයක් බවට මෝඩකමට පත්කරගෙන නේද කියන සිද්ධියක් තියෙනවා. පැහැදිලි ද?

ප්‍රශ්නය: ධර්මයේ සඳහන් වෙනවා නේ යමක් ඇතිවෙන්නේ අවිද්‍යා, කර්ම, තණ්හා, ආහාර නිසා කියලා. ඊළඟට ඉදිරියට එන රූපය කොටස් තිස්දෙකකින් යුක්තයි කියනවා. මේවායින් අදහස්

කරන්නේ මායාවම ද? ඔබතුමා පෙන්නපු ධර්මතාවයට මේවා ගළපන්නේ කොහොම ද?

පිළිතුර: මම කලිනුත් මතක් කළා එතන දී මතක තියාගන්න ඕනෑ බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කරන්නේ කුම කුමයෙන් ප්‍රඥාව වැඩෙන විදියට යි. යම් කෙනෙක් දැනට ඉන්න මට්ටමේ ඉඳලා කුම කුමයෙන් තමයි ගැඹුරට ගෙනියන්නේ. එතකොට ශරීරයක් තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරන මනසකට පෙන්නලා දෙනවා 'ඕක ටිකක් කඩලා බලන්න මොනවායින් ද ඔය ශරීරය හැදිලා තියෙන්නේ' කියලා. එතකොට කෙස්, ලොම්, නිය, දත්... කියලා දෙතිස් කුණපයක් හම්බවෙනවා. ඒකත් බුද්ධ දේශනාවක් ම තමයි. හැබැයි එතන දී නුවණක් එන්න ඕනේ තවම මේ පටන්ගැන්ම විතරයි කියලා. මෙතන දී අපි ශරීරයෙන් මිදුනාට, කෙස්, ලොම්, නිය, දත්... කියන කොටස් ටිකෙන් මිදිලා නැහැ. ඒවා ඉතුරු වෙනවා.

එහෙම බලන කෙනාට ඊළඟට තව පියවරක් දෙනවා - කෙස්, ලොම්, නිය, දත්... කියන්නේ මොනවා ද කියලා බලන්න කියනවා. ඒවාත් සතරමහාධාතුව නේද කියන මට්ටමකට ගෙනියනවා. දැන් සතරමහාධාතුවට හිත පිහිටන කොට - පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො වලට හිත පිහිටන කොට කෙස්, ලොම්, නිය, දත්... ටිකෙනුත් මිදෙන්න පුළුවන්. ඉස්සෙල්ලා ශරීරයෙන් මිදුනා කෙස්, ලොම්, නිය, දත්... වලට හිත තියලා. දැන් පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො වලට හිත තියලා කෙස්, ලොම්, නිය, දත්... වලින් මිදෙනවා.

හැබැයි දැන් පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො ඉතුරුවෙලා. එතෙන්ට එතකම් හොඳට මතක තියාගන්න මේක තවම ලෝකයට අයිති මට්ටමක්. තවම අපි බාහිරයෙන් මේ හොයන්නේ. එතකොට දැන් නුවණක් එන්න ඕනේ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා මේ ලෝකයේ ඇත්ත දකින්න නම් බාහිරයෙන් දැකලා හරියන්නේ නැහැ. තමන් තුළින් - මේ බඹයක් පමණ ශරීරය තුළින් දකින්න කියනවා.

බඹයක් පමණ ශරීරය පැත්තෙන් බලන්නයි දැන් මේ පටන් ගන්නේ. ආයතන පැත්තෙන් බලනවා - මේ ආයතන තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? එතන ඉඳන් තමයි එතකොට ඇත්තටම ලෝකෝත්තර මාර්ගය පටන්ගන්නේ - තමන් තුළින් මේ ධර්මතාවයන් බලන්න පටන්ගත්තහම. බාහිරයෙන් භායන තාක් කල් ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාවක් විතරයි. ඒකෙන් ප්‍රයෝජනයක් තියෙනවා. පූර්ව ප්‍රතිපදාවෙන් අපේ බලවත් කෙලෙස් යටපත් කරනවා. නිවරණ යටපත් කරනවා. ඒ නිසා ඒක අවශ්‍ය යි. හැබැයි ඒක ලෝකයෙන් එතර වීම දක්වා ගෙනියන්න මදි. පූර්ව ප්‍රතිපදාවෙන් නිවරණ යටපත් වුණු මනසට දැන් ලෝකෝත්තර සම්මාදිට්ඨියේ ඉඳන් කරන්න තව දේවල් ටිකක් තියෙනවා. ඒ සඳහා තමයි මේ ආයතන විදියට විමසා බලන්න කියන්නේ.

එතකොට ආයතන පිරිසිදු දැකීම තුළ තමයි 'මේ ලෝකයත් පනවා ගත්ත එකක් නේද' කියන නුවණ එන්නේ. මේ බඹයක් පමණ ශරීරය තුළමයි ලෝකය තියෙන්නේ කියන පැත්තෙන් තමයි දැන් භායන්නේ. බාහිරයෙන් නෙවෙයි.

ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළා කියලා පූර්ව ප්‍රතිපදාවේ නැවතුනොත් අපට එතැනින් එහාට යන්න බැරි වෙනවා. ඒ දේශනා කරන්නේ ඒ මට්ටමේ කෙලෙස් කොටසක් කඩාගන්න. ඒ මට්ටමේ කෙලෙස් කැඩුනේ නැත්නම් එතැනින් එහා ධර්මතා තේරෙන්නේ නැහැ. ඒක කැඩුනේ නැත්නම් ඊළඟ මට්ටම තේරෙන්නේ නැහැ. අර මුහුදු වෙරළේ ඉඳන් ටිකෙන් ටික ගැඹුරට ගෙනියනවා වගේ ගමනක් මෙතන තියෙන්නේ කියලා නුවණින් දකින්න ඕනේ. එතකොට අපි එක කොටසක් විතරක් අල්ලගෙන මේක බුද්ධ වචනය, මේක චරදින්න බැහැ කියලා එතන රැඳුනොත් එතනින් නවතිනවා. එතනින් එහා ලෝකයෙන් එතෙර වෙන පැත්තකට යන්න බැරි වෙනවා.

එතකොට මේ හැම දෙයකම එක පැත්තකින් සමුදය-වය බලන්න කියනවා. අනිත් පැත්තෙන් අනිවිච සඤ්ඤාව වඩන්න කියනවා. ඔය දෙකෙන්ම කියන්නේ යමක් හටගත්තේ කොහොම ද කියලා බලන

එකයි. සමුදය භෞයාගන්ත වෙනවා. සමුදය භෞයන කොට ඒක දෙපැත්තකින් කරන්න පුළුවන්. ලෝකයට අයිති මට්ටමකින් යමක් හැදුණු හැටි භෞයන්ත පුළුවන්, ලෝකයෙන් එතෙරවෙන විදියටත් සමුදය බලන්න පුළුවන්. ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් ඇවිල්ලා තමයි ලෝකයෙන් එතෙරවෙන පැත්තට හිත යොමු කරන්න වෙන්නේ. එතකොට ලෝකයට අයිති පැත්තේ ඉඳන් සමුදය භෞයන කොට ශරීරයට සමුදය කෙස්, ලොම්, නිය, දත්... කෙස්, ලොම්, නිය, දත්... වලට සමුදය පයවි, ආපො, තෙජො, වායො. ඒ ටික තවම ලෝකයට අයිති යි.

ලෝකයෙන් එතර වෙන්න නම් ආයතන පැත්තෙන් බලන්න වෙනවා. දන් පයවි, ආපො, තෙජො, වායො ගැන දැනගත්තේ කොහොම ද? එතකොට තමයි තමන් තුළට හැරිලා බලන්න වෙන්නේ - ලෝකය තියෙන්නේ තමන් තුළයි කියන පැත්තෙන් බලන්න පටන් ගන්න වෙන්නේ. 'මේ ආයතන හයෙන් නේ මුළු ලෝකයම හදලා තියෙන්නේ' කියලා. මේ ආයතන හයෙන් තොරව අපට බාහිර කිසිම දෙයක් දැනගන්න බැහැ නේ කියලා නුවණ යොදවන්න තියෙනවා.

ඊළඟට ආයතනයෙන් ආයතනය පිරිසිදු දකින මට්ටමට ආවහම පෙනෙනවා කිසිම ආයතනයකට එළියේ තියෙන දෙයක් දැනුවත් කරන්න බැරි බව. ඇහැට බැහැ නේ එළියේ තියෙන දෙයක් දැනුවත් කරන්න, ඇහැ උපද්දපු දෙයක් නේ දැනුවත් කරලා තියෙන්නේ, කනට බැහැ නේ එළියේ තියෙන දෙයක් ගැන දැනුවත් කරන්න, කනේ හැකියාව මත කන උපද්දපු දෙයක් නේ දැනුවත් කරලා තියෙන්නේ, ඒ වගේම නාසය, දිව, කය කියන ආයතන වලටත් ඒ විදියටම බලන කොට පෙනෙනවා ඒවායින් උපද්දපු සියල්ලම සංඥා මාත්‍රයක් විතරමයි නේ කියලා. සංඥාවක් කියන්නේ එළියේ තියෙන දෙයක් නෙවෙයි. යමක් උපද්දලා ඒක ගැන කල්පනා කරලා නේ අපි ඒවා බාහිරයේ තියෙනවා කියලා පනවාගෙන තියෙන්නේ - අර වතුරට එබෙන බල්ලා වගේ කියලා ටිකෙන් ටික පෙනෙන්න ගන්නවා. එහෙම ගැඹුරට යෑමක් මේ තියෙන්නේ.

ඒ නිසා තමයි මම කිව්වේ ලෝකෝත්තර දර්ශනයට එන කොට කලින් කතා කරපු කර්ම විපාක ගැන ප්‍රශ්න ටික අයිත් වෙනවා කියලා. අර මුලින් කිව්වා වගේ ඇහැට, රූපයට හේතු පෙන්නනවා ආහාර, කමී, තණ්හාව, අවිද්‍යාව කියලා. එතකොට බලන්න ආහාර, කමී, තණ්හා කියන තුනෙන්ම මේ සසරේ යන සත්ත්වයා ගැනයි කියන්නේ. නැවත බැලුවොත් කමී-ඵල - කමීය නිසා ඇහැ, කමීය නිසා රූප කියලා ඇත්තක් තියෙනවා. හැබැයි ඒ ඇත්ත ලෝකයට අයිතියි. ආහාර නිසා ඇහැ, ආහාර නිසා රූපය කියන කොට ඒක ලෝකයට අයිතියි. මොකද බාහිරයක් ගැනයි ඔය කතා කරන්නේ. තණ්හාව නිසායි මේවා තියෙන්නේ කියන කොට අපට හිතාගන්න පුළුවන් ගිය ජීවිතයේ මැරෙන කොට තණ්හාව තිබුණ නිසා තමයි මේ ජීවිතයේ ආයතන හය උපද්දවා ගත්තේ කියලා. ආයෙත් මේක ලෝකයට අයිති පැත්තක් ගැනයි කතා කරන්නේ.

නමුත් ලෝකෝත්තර දර්ශනය විමසන කොට අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යයෙන් ආයතන උපද්දවන්නේ කියන ධර්මතාවය පෙනෙන්න ගන්නවා. දැන් එළියේ රූපය හටගත්තේ මේ මොහොතේ කියන කොට ඒක මේ මොහොතේ සිද්ධියක්. මේ මොහොතේ අවිද්‍යාව තියෙන කෙනාට එළියේ රූප තියෙනවා. මේ මොහොතේ අවිද්‍යාව නැති කෙනාට එළියේ රූප උපදින්නේ නැහැ, හටගන්නේ නැහැ. එතකොට අවිද්‍යාව කියන එක අහුවෙන්නේ ලෝකෝත්තර දර්ශනයට. අනිත් තුන - ආහාර, කමී, තණ්හා තවම ලෝකයට අයිතියි. අපි දැන් මේ සාකච්ඡා කරන්නේ අවිද්‍යා මට්ටම ගැන යි.

ප්‍රශ්නය: ඇතිවෙමින් නැතිවෙන තැන තියෙන වේදනාව ගැන මොනවා ද කියන්නේ?

පිළිතුර: මේ ධර්මතාවය අපට යොදන්න තියෙනවා පංචඋපාදානස්කන්ධයටම. අපි කලින් රූපය ගැන බැලුවා වගේම වේදනාව ගැනත් බලන්න තියෙනවා. සංඥාවට, සංඛාරයට, විඤ්ඤාණයටත් බලන්න තියෙනවා. ඒ පහටම බලන්නේ කොහොම ද? රූපය මොකක් ද, රූප සමුදය මොකක් ද, රූප නිරෝධය මොකක් ද, වේදනාව මොකක් ද, වේදනා සමුදය මොකක් ද,

වේදනා නිරෝධය මොකක් ද කියලා. ඒ වගේම සංඥාවටත්, සංඛාරයටත්, විඤ්ඤාණයටත් ඒ විදියට බලන්න කියනවා.

දැන් අපට දැනෙන්නේ නිකම්ම වේදනාවක් නෙවෙයි. කකුලේ වේදනාවක් දැනෙයි, කොන්ද රිදෙනවා කියලා, ඔළුව රිදෙනවා කියලා දැනෙයි. එතකොට ඒ වේදනාව අපට දැනිලා තියෙන්නේ රූපයක් සම්බන්ධ කරගෙනම යි. ඕනෑම වේදනාවක් අරගෙන බලන්න රූපයක් සම්බන්ධ නො කරගෙන විදින්න පුළුවන් ද කියලා? ඒකට හේතුව තමයි අපට තවම යෙදෙන්නේ කාමලෝකයට අදාළවෙන කෙලෙස් මට්ටමක්. කාම ලෝකය කියන්නේ ඇහැ, කන, නාසය, දිව, ශරීරයෙන් ගන්න පුළුවන් රූප බාහිර ලෝකයේ තියෙනවා කියන මට්ටම. ඒ මට්ටමේ කෙලෙස් යෙදෙන නිසා අපි තවම ඉන්නේ කාම ලෝකයේ. එතකොට කාම ලෝකයේ දී අපි බලවත්වම අනුවෙලා ඉන්නේ රූපයට. අපි වේදනාව කියලා බලන්න හැදුවාට ඇත්තටම බලන්නේ රූපය දිහා.

එතන දී මතක තියාගන්න කායානුපස්සනාව තවම වැඩිලා මදි වේදනාව ගැන බලන්න. බාහිර රූපයට වගේම අප්ඤ්ඤාන රූපයටත් බලන කොට විශේෂයෙන් ශරීරය ගැන බලන්න තියෙනවා. ඒ සඳහා එක විදියක් තමයි 'මේ මොහොතේ මගේ ශරීරය තියෙන්නේ මොන වගේද?' දැන් කල්පනා කරලා බලන්න තමන් වාඩිවෙලා ඉන්නවා නම් වාඩිවෙලා ඉන්න ආකාරයේ ශරීරයක් අපි දැනගන්නවා. ඇහෙන්න බලලා නෙවෙයි, නිකම් මතක් කරන කොට ශරීරය තියෙන විදිය හිතට පෙනෙනවා. එතන දී පෙනෙන්නේ ඇහැට නෙවෙයි, හිතට කියන ඒ නුවණත් යෙදෙන්න ඕනේ. මෙහෙම හිතට පෙනෙන්න උදව් වුණේ මොනවා ද? කයෙන් දැනුණ වේදනා ටිකක්. කයෙන් දැනෙණ දැනීම. කායාතනයෙන් දැනෙණ දැනීම ටික ගැන කල්පනා කරලා තමයි අපි තීරණයකට එන්නේ මේ වෙලාවේ මගේ ශරීරය තියෙන්නේ මේ හැඩයෙයි කියලා.

දැන් එතනදීත් ඇත්ත දකින්න නම් ආයතන වෙන් කරන්න ඕනේ. කායායතනයයි, මනායතනයයි තමයි එතන යෙදිලා තියෙන්නේ. ඊළඟට කායායතනයට කරන්න පුළුවන් මොනවාද කියලා ඒකේ

කෘත්‍ය බලන්න. කායායතනයට පුළුවන් දැනීම ටිකක් දෙන විතරයි. එතකොට ඒ දැනීම ටික ඇත්තටම ශරීරයක් ද? නැත්නම් දැනීම ගැන කල්පනා කරලා ද අපි ශරීරයක් සම්පූර්ණ කළේ? එතකොට පෙනෙයි මේ දැනීම ටික වෙනම අරගෙන සටහන් කළොත්, plot කළොත් තිත් ටිකක් විතරයි ලැබෙන්නේ. ඒකේ ශරීරයක් නැහැ. ඒ තිත් ටික ශරීරයක් බවට පත් කරලා තියෙන්නේ අපේ මනස - මේ දැනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා. එතකොට කායායතනයෙන් දුන්න දැනීම ගැන මනායතනයෙන් කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා තමයි ශරීරයක් හදලා තියෙන්නේ. එහෙනම් ඒ දැනගත්තේ හිතෙන් හදපු ශරීරය. ඒකත් හිතෙන් හදපු දෙයක් හිතෙන් දැනගෙන මිසක්, අල්ලන්න පුළුවන්, මොනවායින් හරි හැදිවීම දෙයක් බවට පත් කරලා තියෙන්නේ අපේ මෝඩකමට නේ ද? ආයතන වලට සිහිය නුවණ පිහිටලා නැති හින්දා නේ ද? ඔන්න ඔතන දී පෙනෙනවා ශරීරය හටගන්න හැටියි, නිරෝධවෙන හැටියි. ඕකට තමයි ඉති අප්කාන්තංවා කායෙ කායානුපස්සි විහරති සමුදයවය ධම්මානුපස්සිවා කායස්මිං විහරති කියලා කායානුපස්සනාවේ දීලා තියෙන්නේ.

ඉස්සෙල්ලා කිව්වේ බහිද්ධාවා කායෙ කායානුපස්සි විහරති කියන එක යි. එතකොට කායානුපස්සනාව වැඩීම තුළ තමයි රූපය පිරිසිදු දකින්නේ. මෙපමණ කල් ලෝකයට අයිති රූපයට අපි අනුවෙලා හිටියාට, සමුදය බැලීම තුළින් රූපය පිරිසිදු දැකීම තුළ තමයි රූපයෙන් එතෙර වෙන්න හැකි වෙන්නේ කියලා දැන් පෙනෙනවා නේ ද?

ඒ නිසා වේදනාව ගැන බැලුවාට කමක් නැහැ. නමුත් හරියටම වේදනානුපස්සනාව කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ කායානුපස්සනාව හොඳට වැඩුණාට පසුව යි. මේ කියන්නේ ආර්ය දර්ශනයේ දී. එතකොට අපි පුළුවන් තරම් උත්සාහ කරන්න ඕනේ කායානුපස්සනාව වඩන්න. කායානුපස්සනාව කියන කොට මතක තියාගන්න වේදනාව දිහා බැලුවත් අපි බලන්නේ වේදනාව නිසා උපන්න රූපයක් ගැන යි. එතකොට ඇත්තටම ඒක

වේදනානුපස්සනාවට වඩා කායානුපස්සනාව වෙලා. හැබැයි රූපය පිරිසිදු දකින කොට වේදනාව ගැනත් සෑහෙන අවබෝධයක් එනවා.

ප්‍රශ්නය: මට වේදනාවත් එනකොට මම ඒක දිහා බලාගෙන ඉන්නවා. එතකොට කය දූනෙන්නේ නැහැ, වේදනාව විතරක් දූනෙනවා. මගේ ප්‍රශ්නය තමයි මට එහෙම දූනෙන්නේ මම නිකම් කඩපාඩම් කරපු දෙයක් නිසා ද, නැත්නම් එතන ප්‍රඥාව යෙදීලා ද කියලා කොහොමද දැනගන්නේ?

පිළිතුර: ඒක දැනගන්න තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ආයතන විදියට බලන්න කියලා දේශනා කරන්නේ. එතකොට අපට හැමකිස්සේම 'ඕක දැනගත්තෙන් මොන ආයතන වලින් ද?' කියලා විමසන්න වෙනවා. ඒක කටපාඩමක් නෙවෙයි. අපට මේ වෙලාවේ යෙදුණේ මොන ආයතන ද කියලා නුවණින් බලන්න ඕනේ. එහෙම දකින්න පුළුවන් වෙන්නේ ප්‍රඥාව තුළින් මයි. එතකොට ඒ මොහොතේ සිද්ධිය පවිච්ඡපන්න යො ධම්මං ත්ඤ්ඤාං විපස්සති - ඒ මොහොතේ හටගන්න ධර්මතාවය එතන එතනම විදර්ශනා කරන්න කියනවා. එහෙම කරන කොට ඒක ප්‍රඥාවෙන් කරනවා මිසක් කටපාඩම් කිරීමක් වෙන්නේ නැහැ. මුලින් මේ ධර්මතාවය අහගන්න වෙනවා. ඉන් පසුව තමයි එහෙම කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එහෙම දකින්න දකින්න යථාභූත ස්වභාවය මේකයි නේ කියලා නුවණක් එනවා.

ප්‍රශ්නය: බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා නේ අහුත්වා සම්භූතං හුත්වා න භවිස්සති කියලා. හේතු යෙදුණු නිසා ඇතිවෙලා නැති වුණා කියලා බැලුවොත් හරි ද?

පිළිතුර: පළවෙනි දෙය තමයි 'ඇති වුණා, නැති වුණා' කියන එක නෙවෙයි මේ බලන්න කියන්නේ. හේතු යෙදුණු නිසා හටගත්තා, හේතු යෙදුණේ නැත්නම් හටගන්න බැහැ කියන ධර්මතාවය දකින්න තියෙනවා. ඉමස්මිං සති ඉදං භොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න භොති කියන ධර්මතාවය තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අනිච්ච

සඤ්ඤාව කියලා දේශනා කරලා තියෙන්නේ. සමුදයයි අත්ඵඛිගමයයි.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: ප්‍රසාදය කියන කොට ඒක රූපය පැත්තට අයිති දෙයක්. රූප ස්කන්ධයක්. එතකොට ඒකෙන් අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩන්න තියෙනවා. අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩන්න කියන්නේ ඇතිවෙලා නැතිවෙන හැටි බලන එක නම් නෙවෙයි. ප්‍රසාදය තියෙන බව දැනගන්න සමුදය මොකක් ද? යම්කිසි ප්‍රසාදයක් තියෙන බව දැනගත්තේ මොන ආයතනයෙන් ද? ආයතන වෙන් කරලා බලන්න. ආයතන වෙන් කරන කොට පෙනෙයි දැකීමක් වෙනවා මිසක් වක්ඛු ප්‍රසාදය දකින්න බැහැ කියලා. දැකීම මුල් කරගෙන හිතන්න ගිහිල්ලා තමයි වක්ඛු ප්‍රසාදය කියන අදහසකට ආවේ. එහෙනම් ඒකත් මනසම හදලා මනසම දැනගන්න දෙයක් - මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණ මට්ටමක් නේද?

එතකොට මතක තියාගන්න රූප වලට අදාළ හැම එකක්ම මනසින් හදලා මනසින්ම දැනගන්න දේවල් මිසක් මොහොතකටවත් බාහිරයෙන් තියන්න බැහැ. ඒ දකින මොහොතටවත් බාහිරයෙන් තියන්න බැහැ. ඒකයි ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා කියන්නත් බැහැ කියන්නේ. වක්ඛු ධාතුව, සොත ධාතුව, ඝාත ධාතුව, ජ්විභා ධාතුව, කාය ධාතුව ඇතිවෙන මොහොතෙන් ආහාර, කමී, තණ්හා, අවිද්‍යා කියන ප්‍රත්‍ය යෙදෙනවා. මෙතැන දී අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍ය වෙන බව හොඳට මතක් කරගන්න. එතකොට මෝඩකම මතමයි යමක් තියෙනවා කියන තැනට යන්නේ.

ඊට කලින් කර්මය ප්‍රත්‍ය වෙන්වේ කොහොමද කියලා බලන එකක් වැදගත් වෙනවා. දැකීම වෙන කොට අපි දන්නවා දකින්න නම් ඇහැ තියෙන්න ඕනේ කියලා. ඇහැ ගැන තවම ඉගෙන ගත්තේ නැති පොඩි ළමයෙක් දකින්නේ නැත් ද? එයාත් දකිනවා. නමුත් එයා කියයි ද දකින්න නම් ඇහැක් තියෙන්න ඕනේ කියලා? එහෙම එකක් වෙන්වේ නැහැ, මොකද එයා ඇහැ ගැන දන්නේ නැහැ. එතකොට අපි දැකීම මත පිහිටලා තමයි 'දකින්න නම් ඇහැක්

තියෙන්න ඕනේ කියන තැනට යන්නේ. දැකීමේ සිද්ධිය මත කල්පනා කරන්න ගිහිත් තමයි ඇහැ කියන එකක් පනවන්නේ.

ඇයි අපට ඇහැ කියන එකක් පනවන්න පුළුවන් වුණේ? මේ මොහොතේ පෙනෙන නිසා යි. ඊට අමතරව. අපට පෙර ඇහැ ගැන තියෙන අත්දැකීමත් මෙතෙක්ට ගන්න වෙනවා. අපි මීට කලින් ඇහැ ගැන අහලා ම නො තිබුණා නම් අපට ඇහැ කියන ධර්මතාවයක් ගන්න බැහැ. පෙනීම විතරයි තියෙන්නේ. ඒ කියන්නේ පෙර ඇසුර උදව් කරගන්නවා. එතකොට පෙර ඇසුර කියන්නේ ආසුව. ආසුව කියන්නේ අතීතයේ හදාගත්ත නිමිති. එතකොට අතීතයේ හදාගත්ත නිමිති කියන්නේ මොනවා ද? කර්ම.

එතකොට දැන් මේ මොහොතේ තියෙන දැකීමේ සිද්ධියට ඇහැක් පනවන්න නම් පැරණි කර්මයක් ඕනේ වෙනවා නේ ද? නිමිත්තක් ඕනේ වෙනවා නේ ද? ඒ නිසා තමයි ඇහැ පුරාණ කර්මයක් කියලා කියන්නේ. අපට හිතෙන්නේ ඇහැ මේ මොහොතේ තියෙන දෙයක් කියලා නේ. ඇහැ කියන එක මේ මොහොතෙ තියෙන දෙයක් නෙවෙයි. ඇහැ කියන එක පුරාණ කර්මයක්, කන කියන එක පුරාණ කර්මයක්. ඒ ඇයි? දැකීමේ සිද්ධියට ඒක අයිති නැහැ. දැකීම මත කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා අර නිමිති සිහි කරගන්නවා. පුරාණ කර්මය නැති වුණා නම් අපට ඇහැ කියන නිමිත්ත එන්නේ නැහැ. කන කියන නිමිත්ත එන්නේ නැහැ. එතකොට ඒවා පුරාණ කර්ම. හැබැයි පුරාණ කර්මයට වැඩ කරන්න පුළුවන් අපේ අවිද්‍යාවත් ප්‍රත්‍ය වුණොත් විතරයි.

ප්‍රශ්නය: පෙනීමට ඇහැ සම්බන්ධ නැත්නම් පෙනීමට සම්බන්ධ මොකක් හරි හේතුවක් තියෙනවා ද?

පිළිතුර: මෙතන විමසන්න කියන්නේ පෙනීමට ඇහැ සම්බන්ධ නැහැ කියන කාරණාව නෙවෙයි. මම අහන්නේ ඇහැ කියන එක සම්බන්ධ කළේ කොහොම ද? සම්බන්ධ කරන්න ඇහැක් හම්බ වුණේ කොහෙන් ද? පෙර නිමිත්තකින් නේ ද? අතීත කර්මයක් නේ

ද? පෙනීමේ සිද්ධිය මත ඉදගෙන කල්පනා කරන්න ගිහින් තමයි ඔය දැනුමට එන්නේ. හිතෙන් හදන දෙය හිත දනගන්නේ.

ඔන්න ඔතන සිහිය නුවණ පිහිටන කොට තමයි ඇත්තටම මේ දිටියේ දිටියමක්තං කියන්නේ මොකක් ද කියන එක තේරෙන්නේ. දැකීම දැකීමක් පමණයි. එතන ඇහැක් පනවන්නත් බැහැ, රූපයක් පනවන්නවත් බැහැ. දැකීම දැකීමක් විතරයි. ඇසීම ඇසීමක් විතරයි. කනක් පනවන්නත් බැහැ, ශබ්දයක් පනවන්නවත් බැහැ කියන ධර්මතාවයක් තියෙනවා. ඒ ඇයි? ඒවා අවිද්‍යාවෙන් හදන හින්දා. ඒවා හදන්න අවිද්‍යාව තියෙන කොට කර්මයත් උදව් වෙනවා. කර්මය විතරක් නෙවෙයි, තණ්හාව තියෙන්නත් ඕනේ. තණ්හාව විතරක් නෙවෙයි, ඒ සදහා ආහාර තියෙන්නත් ඕනේ.

ප්‍රශ්නය: අපට පෙනීම ඇතිවෙන්නේ ඇයි කියලා භාග්‍යයන්ත අවශ්‍යතාවයක් නැත් ද?

පිළිතුර: හෙව්වාට කමක් නැහැ නමුත් භාග්‍යයන්ත පුළුවන් ද? භාග්‍යයන්තේ මොකෙන් ද? එහෙම භාග්‍යයන්ත තව ආයතනයක් තියෙනවා ද?

ප්‍රශ්නය: ඒක අහුවෙන්නේ නැහැ, ඒක තමයි ප්‍රශ්නය.

පිළිතුර: අහුවෙන්නේ නැති එකක් ගැන අපි මනසින් උපකල්පනයක් කරලා තියෙනවා. ඒ නිසා තමයි ඔය මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ ගොඩක් කියලා කියන්නේ. පෙනීමට අමතරව පෙනීමේ සිද්ධියේ දී වෙන කිසිම දෙයක් යෙදෙන්නේ නැහැ. පෙනීමට අමතරව මොනවා හරි දැමීමොත් අපේ අවිද්‍යාව මතමයි ඒවා දාලා තියෙන්නේ. ඒ දමන ඒවාට තමයි ලෝකය කියලා කියන්නේ. අජ්ඣන්ත ආයතන, බහිද්ධ ආයතන කියන්නේ ලෝකය. ඒකටම තමයි රූප උපාදාන ස්කන්ධය කියලාත් කියන්නේ. ඇහැ කියන රූපයයි, රූප කියන රූපයයි. ඒ දෙක අපි උපාදානය කරනවා. මෝඩකමට පනවලා නිකම් ඉන්නේ නැහැ, ඒක එහෙම මයි කියලාත් භාරගන්නවා.

ගොඩ ඉන්න බල්ලා වතුරේ බල්ලෙක්ව මෝඩකමට පනවලා නිකම් ඉන්නේ නැහැ. ඒ බල්ලා ඉන්නවා මයි, ඉන්න හින්දයි මෙහෙම පෙනුණේ කියලා හිතනවා. අපිත් ඒ වගේම ඵලියේ රූප තිබුණ හින්දයි මෙහෙම පෙනුණේ, ඇහැක් තියෙන හින්දයි මෙහෙම පෙනුණේ කියලා හිතනවා. අපි දන්නේ නැහැ ඔය දෙකම මෝඩකමට අවිද්‍යාවෙන් පනවපු දේවල් කියලා.

ප්‍රශ්නය: පෙනීම කියන එක සංඛ්‍යායක් ද?

පිළිතුර: සංඛ්‍යායක් නම් ඒකෙන් හේතු ටික භොයාගන්න ඕනේ. පෙනීම ගැන නෙවෙයි නේ ඔය කතා කරන්නේ. ඇහැයි, රූපයයි ගැන නේ ඔය අහන්නේ. ඇහැ ගැන, වක්බු ප්‍රසාදය ගැන නේ කතා කළේ. වක්බු ප්‍රසාදය කියන්නේ පෙනීම නෙවෙයි. සෝත ප්‍රසාදය කියන්නේ ඇසීම නෙවෙයි. ඉස්සෙල්ලා අපි පනවාගන්න ටික අයින් කරගන්න ඕනේ. එතකොට ඉතුරු වෙන්නේ මොනවා ද? දිට්ඨි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත කියන හතර විතරයි.

ඊළඟට එතැනින් එහාට තව ධර්මතා ටිකක් තියෙනවා. නමුත් මුලින් ඒ විදියට හික්මෙන්න කියලා නේ කියන්නේ. අපි ලොකු මෝඩකමකින් පනවන අජ්ඣන්ත බහිද්ධ දෙක කැඩුන දවසට තමයි දිට්ඨි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත විදියට හික්මෙන්න පුළුවන්. 'ඔය දැකීමක් විතර නේ, ඔතන ඇහැකුත් නැහැ, රූපයකුත් නැහැ, ඒ දෙකම පනවාගත්ත ඒවා නේ, දැකීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා පනවාගත්ත ඒවා නේ, පෙර ඇසුර උදව් කරගෙන පනවාගත්ත ඒවා නේ' කියලා ඒ විදිහට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් නුවණ වැඩෙනවා.

ප්‍රශ්නය: රූපයේ ඇත්ත දැකින්නේ නැතුව අපට ඉදිරියට යන්න බැහැ නේ ද?

පිළිතුර: ඔව්, ඒ වුණාට ඉතින් රූපය ඉතුරු කරගෙන තමයි පෙනීම සංඛ්‍යා ද කියලා අහන්නේ! ඊළඟට සංඛ්‍යායට හේතු ටික භොයන්නේ අපි පනවාගත්ත රූප වලින්! ඒ නිසා මූලිකව රූපයෙන් මිදෙන්නේ නැතුව උත්තර භොයන්න ගියොත් අපට ලෝකයෙන්ම

තමයි උත්තර හම්බවෙන්නේ. ලෝකයෙන් එතෙර වෙන දර්ශනය වෙතට නෙවෙයි අපි යන්නේ.

ඒ නිසා තමයි දේශනා කරලා තියෙන්නේ ඉති අප්‍රේක්ෂිතංවා කායෙ කායානුපස්සි විහරති කියලා. කෙතෙක් කල් වඩන්න වෙයි ද? අප්‍රේක්ෂිත බහිද්ධ රූප පිරිසිදු දකින තාක් කල් - න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති වෙන තාක් කල් - අනිස්සිකොච විහරති වෙන තාක් කල් කායානුපස්සනාව වඩන්න තියෙනවා.

ඒක හිතන තරම් පහසු වැඩකුත් නෙවෙයි, නමුත් අපහසුමත් නැහැ මේ ධර්මතාවය තේරුම් ගත්ත කෙනාට. ඒ නිසා තමයි සම්මා දිට්ඨිය තියෙන කෙනාටමයි මාර්ගය වඩන්න පුළුවන් කියලා කියන්නේ. සම්මා දිට්ඨියෙන් තොරව මාර්ගයක් නැහැ කියනවා. දහම අහලා දූනගත්ත කෙනාට විතරයි මේ මාර්ගය වඩන්න පුළුවන් වෙන්නේ.

දිට්ඨ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත කියන හතර ගැන විමසන කොට තමයි උණ්ණාහඬුන්මණයාට කියන්නේ පඤ්ච ඉන්ද්‍රියට පිළිසරණ මනස, මනසට පිළිසරණ සතිය, සතියට පිළිසරණ විමුක්තිය, විමුක්තියට පිළිසරණ නිවන කියලා කියන්නේ. (උණ්ණාහඬුන්මණ සූත්‍රය²⁵) එක අවස්ථාවක් අතහැරෙන කොට ඊළඟ එකට යනවා. ඉතින් අපේ ආයතන පහ අතහැරෙනකම් මේ විදියට බලන්න තියෙනවා. ඊළඟට 'දිට්ඨ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත කියන ධර්මතාවයන්ට ආයතන අයිති නැහැ, අපි අවිද්‍යාවෙන් පනවගෙන හිටියාට' කියලා නුවණක් එයි. එහෙනම් මනස තමයි පිළිසරණ වෙලා තියෙන්නේ කියලා තේරුම් ගන්න ඕන.

එතකොට අර කලින් අහපු ප්‍රශ්නයේ දී 'දැකීමක්' වෙන්න නම් වක්ඛු ප්‍රසාදයක් තියෙන්න ඕනේ නේ ද කියන ප්‍රශ්නයට යන්නේ - අපි අභිධර්මයෙන් ගත්තොත් විත්ත විථි ගැනත් අහපු නිසා මම කියන්නම් - හවාංග, හවාංග වලන, උපච්ඡෙද, පංචද්ද්වාරාවජ්ජණ

²⁵ උණ්ණාහ ඛාන්මණ සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, මහාවග්ගපාළි, ඉන්ද්‍රිය සංයුක්තය, ජරා වර්ගය.

කියන ඒවා භෞතික දේවල් ද, නැත්නම් හිතේ ඇතිවෙන දේවල් ද? විත්ත විටියක් කියන්නේ සිත් ගොඩක් විතරයි. එතන අපි හිතන විදියේ රූප එකක්වත් නැහැ. විත්ත විටියක් කියන්නේ සිත් පේලියක්. එතැනින් තේරුම් ගන්න වක්බු විඤ්ඤාණ - පංචදේවාරාවජ්ජණ කියන්නේ හිතේම වෙන සිද්ධියක් මිසක් භෞතික දෙයක් නෙවෙයි. ඒක භෞතික දෙයක් කරගෙන තියෙන්නේ අපේ මෝඩකමට යි.

එතකොට මේ හිත දැනගන්න දිට්ඨ, සුත, මුත, විඤ්ඤාණ කියන ස්වභාව හතරක් තමයි අපි වර්ග කරලා තියෙන්නේ ආයතන හයකට බෙදාගෙන. ඇත්තටම ගත්තොත් අන්තිමට තියෙන්නේ සිත දැනුවත් වෙන ගතියක් විතරයි. ඒ ගතිය ආයතන හයකට හරවන්නේ අවිද්‍යාව මත යි. ඒ නිසා තමයි අවිද්‍යාව මතයි සළායතන තියෙන්නේ කියලා කියන්නේ. සළායතන සමුදයයි, සළායතන නිරෝධයයි නුවණින් දකින්න ඕනෑ. එතකොට තමයි සම්මා දිට්ඨිය එන්නේ. මේ කාරණා ටිකක් ගැඹුරුයි නමුත් මේ විදියට විදර්ශනා කරන කොට ඒ ගැඹුර ටික ටික දකින්න පුළුවන් වෙනවා.

ප්‍රශ්නය: අත්ටි කායොතිවා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා භොති කියන එකේ 'පනස්ස' කියන වචනය කරුණාකර පැහැදිලි කරන්න. ඒක හරිම වැදගත් වචනයක් කියලා හිතෙනවා.

ප්‍රශ්නය: 'පනස්ස' කියන වචනයේ තේරුම පොත් වල නැහැ. ඒක මගේ අදහසක්. 'අජ්ඣත්ත කයයි, බහිද්ධ කයයි දෙකම මෙපමණ කල් ඇසුරු කළේ පනවාගෙන නේ ද' කියලා - සති පච්චුපට්ඨිතා භොති සිහිය පිහිටුවනවා. ඒ සඳහා තමයි කායානුපස්සනාව තියෙන්නේ. විදර්ශනය කරන කොට පෙනෙනවා දැකීමට අමතරව අනිත් සියල්ලම පනවාගත්ත දේවල් නේද කියලා. අජ්ඣත්ත ආයතනයත් පනවාගෙන, බහිද්ධ ආයතනයත් පනවාගෙන. එතකොට අජ්ඣත්ත බහිද්ධ කියලා මේ ආයතන දොළහම ඇත්තටම පනවාගත්ත ඒවා.

ප්‍රශ්නය: බුදුරජාණන් වහන්සේ කයක් තියෙනවා කියන්නෙන් නැත්තේ, නැහැ කියන්නෙන් නැත්තේ පැනවීමක් නිසා නේද?

පිළිතුර: ඔව්, මොකද පනවාගත්ත කෙනාට කය තියෙනවා. අර බල්ලාට වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා වගේ. ඒ දෘෂ්ටියෙන් මිදෙන තාක් කල් එයාට කයක් තියෙනවා. කයක් නැහැ කිව්වාට තේරෙන්නේ නැහැ. දැන් කෙනෙක්ට කිව්වොත් වක්බු ප්‍රසාදය පනවාගත්ත එකක් කියලා, විදර්ශනයක් වෙනකම් ඒක එයාට තේරෙන්නේ නැහැ. එතැන යම්කිසි නුවණක් යෙදෙන්න ඕන. ආයතන පැත්තෙන් විදර්ශනය වඩන හින්දා කෙනෙකුට තේරෙනවා මිසක් එහෙම නො බලන කෙනෙකුට මේ කියන්නේ මොකක් ද කියලා තේරුම් ගන්න පුළුවන් වෙයි කියලා මම හිතන්නේ නැහැ. මේ පැත්තෙන් නුවණ මෙහෙයවුවොත් විතරයි ඔය මට්ටමට හිතන්න පුළුවන්. මේ ඇසුරු කරපු ඔක්කෝම පනවාගත්ත ඒවා කියලා.

සමුදය තියෙනකම් අප්පකාමික බහිද්ධ දේවල් තියෙනවා. සමුදයේ හැමකිසිසේම අවිද්‍යාව තියෙනවා. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති. එතකොට අවිද්‍යාව දුරු වුණහම ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය යෙදෙනවා. ඔහොම දකින කෙනාට ඇසුරු කරන්න රූප නැති වෙනවා. අනිස්සිතො ච විහරති, න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති කියන මට්ටමට නුවණක් පිහිටනවා. පනිස්සති මත්තාය - එළඹ සිටි සිහියක් එනවා. ඒ මොකක් ද? අනිස්සිතො ච විහරති - අනිස්සිත කියන්නේ ඇසුරු කරන්න බැහැ. ඇසුරු කරන්න අප්පකාමික බහිද්ධ රූප පිහිටන්නේ නැහැ. ඕවා ඔක්කෝම පනවාගත්ත ඒවා කියලා නුවණින් පෙනෙනවා. එතකොට නුවණ පිහිටනවා අත්ථි කායොතිවා පනස්ස - 'කයක් ඇත' කියලා පනවාගෙන නේ අපි ඉඳලා තියෙන්නේ. සති පච්චුපට්ඨිතා හොති - ඒ සඳහා සිහිය පිහිටලා සිටිනවා.

ඒ සඳහා තමයි විදර්ශනය කරන්න කියන්නේ. අප්පකාමික කය ගැනයි, බහිද්ධ කය ගැනයි යථාභූත ස්වභාවයෙන් දකින්න. කය කියන්නේ පොදුවේ ගත්තොත් රූප. අපට කිසියම් ම රූපයක්

තියෙනවා නම් ඒක එතන එතනම විදර්ශනය කළ යුතුයි. පව්වුප්පන්න යො ධම්මං තඝ්ඤානං විපස්සති. විදර්ශනය කරණ කොට රූපයෙන් මිඳෙනවා. මිඳෙනවා කියන්නේ 'ඕකත් පනවාගත්ත එකක් නේ' කියලා පෙනෙනවා. එතකොට 'ඇත' කතාවත් නැහැ, 'නැත' කතාවත් නැහැ, 'ඇතිවෙලා නැති වුණ' කතාවත් නැහැ. ඒකත් මතක තියාගන්න.

'ඇතිවෙලා නැති වුණ' කතාවටත් වඩා වෙනස් ධර්මතාවයක් අපි මේ සාකච්ඡා කරන්නේ. සමුදය තියෙනකම් යමක් තියෙනවා, හරියට අර කණ්ණාඩියේ ප්‍රතිබිම්බය වගේ. හේතු යෙදෙනකම් කණ්ණාඩියේ ප්‍රතිබිම්බය තියෙනවා. ඒ හේතු යෙදුණේ නැත්නම් ඒක ගැන කතා කරන්නවත් බැහැ, උපදින්නේ නැහැ. අන්න එහෙම ධර්මතාවයක් තියෙන්නේ. නැතුව කණ්ණාඩිය ඉස්සරහට ගිහිල්ලා 'ඔය ප්‍රතිබිම්බය වෙනස් වෙනවා, වෙනස් වෙනවා' කියලා කියන්නේ, ඇතිවෙලා නැති වුණා කියන්නේ ලෝකයට අයිති ඇත්තක් වෙන්න පුළුවන්. නමුත් ආයච්චිනියට බොරුවක්. මොකද ප්‍රතිබිම්බය හටගන්න හේතු යෙදෙන තාක් කල් ප්‍රතිබිම්බය තියෙනවා. නැත්නම් ගහක හෙවනැල්ල හේතු යෙදිලා තියෙන තාක් කල් - ගහයි, හිරුළියයි, පොළොවයි තියෙන තාක් කල් හෙවනැල්ල තියෙනවා. 'ඔය හෙවනැල්ල වෙනස් වෙනවා, වෙනස් වෙනවා' කියන එක නෙවෙයි පෙන්නන්නේ. මේ හේතු ඇති කල්හි මේක තියෙනවා, මේ හේතු යෙදුණේ නැත්නම් ඕවා උපදින්න බැහැ කියන පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාවය තේරුම් ගන්න ඕනේ. සංඛත ස්වභාවය විතරක් නෙවෙයි, පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාවයත් දකින්න වෙනවා. සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පන්නයි කියලා.

එතකොට පටිච්ච සමුප්පාදය දැක්කොත් තමයි ධර්මය දැක්කා වෙන්නේ. පටිච්ච සමුප්පාදය දැක්කොත් 'ඇත' කියන දෘෂ්ටියට වැටෙන්නෙත් නැහැ, 'නැත' කියන දෘෂ්ටියට වැටෙන්නෙත් නැහැ. දැන් මේ කියන්නේ මේවා 'නැත' කියලා නෙවෙයි. මුළාව තියෙන තාක් කල් ඒවා තියෙනවා. අවිද්‍යාව තියෙන තාක් කල් ඒවා තියෙනවා. යමක් දෙයක් තියෙන කෙනාට ඕවා නැහැ කියලා කියන්න ගිහිල්ලා වැඩක් නැහැ. අවිද්‍යාව දුරු වුණොත් ඕවා

පිහිටන්නේ නැහැ. උපදින්නේ නැහැ, හටගන්න බැහැ. ඒ තමයි නිරෝධය.

ඔන්න ඔය නුවණට තමයි සම්මා දිට්ඨිය කියලා කියන්නේ. යමක් තියෙන කොට ඒක රූප උපාදානය, ඒකට තමයි දුක කියලා කියන්නේ. එතකොට දුකයි, දුක්ඛ සමුදයයි. පිහිටන්නේ නැති වෙන කොට දුක්ඛ නිරෝධය. රූප ඇසුරු කරන්නේ නැති වෙන කොට දුක්ඛ නිරෝධය. ඔය නුවණ තියෙන කෙනාට තමයි මාර්ගය තියෙන්නේ.

ඒ නිසා තමයි ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ සෝවාන් වුණ ආකාරය ආනන්ද සුත්‍රයේ²⁶ පෙන්නන්නේ උපාදාය ආවුසො ආනන්ද, අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. කිඤ්ච උපාදාය? රූපං උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. රූපය ඇසුරු කළොත් තමයි 'මම වෙමි' කියන අස්මිය ඇතිවෙන්නේ, ඇසුරු නො කරගෙන නෙවෙයි. වෙදනා උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. සඤ්ඤා උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. සඛ්ඛාරා උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. විඤ්ඤාණං උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. එතකොට මේ පහ ඇසුරු කළොත් 'මම වෙමි' කියන එක තියෙනවා. ඇසුරු නො කරගෙන නෙවෙයි.

එහෙනම් ඔය පහේම සමුදය බලලා, නිරෝධය දක්ක දවසට ඇසුරු වෙන්නේ නැහැ. ඇසුරු නො වුණොත් 'මම' කියන එක පිහිටන්න පුළුවන් ද? හොඳට නුවණින් විමසලා බලන්න. සමුදයයි, නිරෝධයයි දකින කොට එදාට සක්කාය දිට්ඨිය පිහිටන්න තැනක් තියෙනවා ද? සමුදය - අවිද්‍යාව මතයි මේවා පැනවෙන්නේ, අවිද්‍යාව නැත්නම් පැනවෙන්නේ නැහැ කියන නුවණ එතකොට ආයේ සක්කාය දිට්ඨියක් ඉතුරු වෙයි ද? එතනින් තේරුම් ගන්න පුළුවන් ඇයි ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ මේ සුත්‍රය අහලා සෝවාන් වුණේ කියලා. සෝවාන් වුණා විතරයි, රහත් වුණා නෙවෙයි. ඒකත් මතක තියාගන්න.

²⁶ ආනන්ද සුත්‍රය - සංසුත්ත නිකාය, බන්ධක වග්ගය, බන්ධසංසුත්තය, ථෙරවග්ගය.

එතකොට සෝවාන් වෙන්න අවශ්‍ය ධර්මතාවය ඔතන තියෙනවා. දුක, සමුදය, නිරෝධය, මාර්ගය ගැන පැහැදිලි නුවණක් ගන්න අවශ්‍ය ටික ඔතන තියෙනවා. ලෝකෝත්තර සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගන්න අවශ්‍ය ටික ඔතන තියෙනවා. ඔය දැක්ම ඇතුළුව, ඒ දක්වා තමයි අපි දහම නුවණින් විමසන්න ඕන.

මම මුලින් අජ්ඣන්ත බහිද්ධ කියලා කිව්වේ රූප ගැන යි. රූපය ඇසුරු කරන තාක් කල් 'මම වෙමි' කියන දෘෂ්ටිය තියෙනවා. රූපය තියාගෙන අපට 'මම' දුරු කරන්න බැහැ. ඒ නිසා තමයි කියන්නේ ලෝකයෙන් එතෙර වෙන දර්ශනයට එන්නම ඕනේ සක්කාය දිට්ඨිය දුරු වෙන්න. නැත්නම් ඉතින් සක්කාය දිට්ඨිය දුරු කරපු 'මම' ඉතුරු වෙනවා! අද කාලයේ ඔය වගේ සෝවාන් වුණු අය ගැන බහුලව අහන්න ලැබෙනවා. 'මම සෝවාන් වුණා' කියන කට්ටිය තමයි ඉන්නේ. සක්කාය දිට්ඨිය දුරු කළා කියපු 'මම' ඉන්නවා. මේ දර්ශනය දැක්කොත් ඇසුරු වෙන්න රූප නැතිවෙන කොට, සක්කාය දිට්ඨිය පිහිටන්න විදියක් නැති වෙනවා.

ප්‍රශ්නය: සක්කාය දිට්ඨිය නැත්නම් 'මම' කියන දෘෂ්ටිය විතරයි නේද සෝවාන් වෙන කොට නැතිවෙන්නේ? 'මම' කියන එක සංයෝජන ධර්මවල අවසානයට යනකම්, රහත්ඵලයට යනකම් තියෙනවාද?

පිළිතුර: ඔව්. අස්මිය තියෙනවා. එතකොට රූපය ඇසුරු කිරීම නිසායි අස්මිය තියෙන්නේ කියලා 'නුවණක්' එනවා. හැබැයි තවම රූපය ඇසුරු කිරීමෙන් මිදිලා නැහැ. කලින් අපි සාකච්ඡා කරලා තියෙනවා සේඛ පුද්ගලයා පඨවිය තවම මඤ්ඤණා කරනවා, තවම මිදිලා නැහැ. එයා මා මඤ්ඤති. රූපයෙන් මිදෙන්න උත්සාහයක ඉන්නවා මිසක් තවම මිදිලා නැහැ. හැබැයි එයා දන්නවා අවිද්‍යාව මතයි මේක ඇසුරු කරන්නේ කියලා. රහතත් වහන්සේ මේක ඇසුරු කරන්නේ නැහැ නේ කියන නුවණක් එයාට තියෙනවා. ඒ නුවණ තියෙන්නේ සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගත්ත නිසා යි. අපි මේ ටික අහලා දැනගත්තා කියලා රූපයෙන් මිදෙන්නේ නැහැ නේ. දැන් අපට තව කරන්න වැඩ කොටසක් තියෙනවා. මේක තේරුම් ගත්ත පලියටම ඇහෙන්න මිදෙන්නෙත් නැහැ, රූපයෙන් මිදෙන්නෙත්

නැහැ. ඒ නිසා තමයි මේ ගැන තව තව විමසිලිමත් වෙන්න තියෙන්නේ - භාවිතා බහුලීකතා - බහුලව භාවිතා කරන්න ඕන.

ප්‍රශ්නය: අපි මේ දර්ශනය අහලා තේරුම් ගත්ත පමණින්ම වුල්ල සෝකාපන්න වෙනවා කියලා සූත්‍ර වල දේශනා කරලා තියෙනවා ද?

පිළිතුර: වුල්ල සෝකාපන්න පුද්ගලයා තවම සෝවාන්වෙලා නැහැ. නමුත් මාර්ගස්ථයි. ඒ කියන්නේ එයා අනිවාර්යයෙන් මැරෙන්න කලින් සෝවාන් වෙනවා කියන එක. එතකොට සම්මා දිට්ඨිය ඇති වුණ කෙනාට තමයි සද්ධානුසාරී, ධම්මානුසාරී²⁷ කියන අංග දෙක යෙදෙන්නේ. ඒ සූත්‍රයේ කියන්නේ එහෙම කෙනා සෝවාන් වෙන්නේ නැතුව මැරෙන්නේ නැහැ කියලා යි. මේ දැක්ම ඇති කරගත්ත කෙනා සෝවාන් නොවී මැරෙන්නේ නැහැ කියලා පැහැදිලිව ම කියලා තියෙනවා. එතකොට මේ දර්ශනය අපි නිවැරදිව තේරුම් ගත යුතු එකක්. ඒක මම තේරුම් අරගෙන තියෙන්නේ මේ ලෝකයෙන් එතෙර වෙත දර්ශනය විදියට යි. ලෝකය හටගන්නේ මෙහෙමයි, නිරෝධය මේකයි කියන දැක්ම ඇතිවෙන කෙනා මැරෙන මොහොතේ හරි සෝවාන් වෙලා තමයි මැරෙන්නේ. ඒ තරම් ම පැහැදිලි දර්ශනයක් මේ තියෙන්නේ.

එතකොට සෝවාන් වෙනවා කියන්නේ තවම රූපයෙන් මිදිලා නෙවෙයි. නමුත් රූපයට අනුවෙන්නේ මෙහෙමයි කියලා නුවණක් එයාට තියෙනවා. මේ අවිද්‍යාව මතයි රූපය අපි ඇසුරු කරන්නේ, අවිද්‍යාව නැති වුණා නම් ඇසුරු වෙන්නේ නැහැ කියන දැනුම තියෙනවා. හැබැයි තවම අපේ අවිද්‍යාව දුරුවෙලා නැහැ. රහත් වෙනකම් ම අවිද්‍යාව දුරු වෙන්නේ නැහැ. ඒ හින්දා 'මම වෙමි' කියන එක පිහිටනවා, මොකද තවම රූපය ඇසුරු වෙන නිසා. ඒ වුණාට නුවණ තියෙනවා රූපය ඇසුරු වෙන්නේ අවිද්‍යාව මතයි කියලා. අවිද්‍යාව නැත්නම් ඇසුරු වෙන්නේ නැහැ කියලා දකින්න හැකියාව තියෙනවා. එහෙම දකින දකින, එහෙම හිතට මතක් කරලා දෙන හැම මොහොතක්ම ආර්යජයාංගික මාර්ගය වැඩිමක්

²⁷ වක්ඛු සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, බ්‍රහ්ම වග්ගය, ඔක්කන්ති සංයුත්තය, වක්ඛුවග්ගය.

වෙනවා. ලෝකෝත්තර මාර්ගය වැඩිමක් වෙනවා. එතකොට සම්මා දිවිය මත හිතට ඇත්ත පෙන්නලා දෙනවා. ඔය දැනගත්ත යථාභූත ස්වභාවය නිතරම මතක් කරලා දෙනවා. අපේ පරණ පුරුදු නිසා අපි ඉන්නේ ලෝකයට අයිති පැත්තේ යි. රූප වලට අහුවෙලා. නමුත් සිහිය, නුවණ පිහිටන හැම මොහොතේම ලෝකයෙන් එතෙර වෙන විදියේ මාර්ගයක් තමයි වැඩෙන්නේ. භාවිතා බහුලීකතා කළ යුත්තේ ඒ නිසා යි.

ප්‍රශ්නය: කායනුපස්සනාවේ දී කායෙ කායානුපස්සි විහරති කියලා දෙවරක් කය ගැන සඳහන් වෙන්නේ මේක පනවාගත්ත කයක් කියලා බැලිය යුතු නිසා ද?

පිළිතුර: එහෙම හිතන්න පුළුවන් මේ ලෝකෝත්තර අවබෝධය ආවාට පසුව විතරයි. ඒ අවබෝධය එන්න කලින් මේ ශරීරය තියෙනවා. එහෙනම් ඒ ශරීරයේ ඇත්ත දකින්න නම් ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො කියන පැත්තෙන් විමසන්න ඕන. මේ 'පනවාගත්ත එකක්' කියලා කෙලින්ම පටන්ගන්න ගියොත් දෘෂ්ටිගත වෙනවා. අපි ජීවත්වෙන්නේ ශරීරයක් තියෙනවා කියලා නේ. ඕක නැහැ කියන්න ගියොත් දෘෂ්ටිගත වෙනවා. එතකොට ඒක උච්ඡේදවාදය වෙනවා. එතකොට 'නැහැ' කියන පැත්තට පනින්න හදනවා. නැහැ කියන එක නෙවෙයි මේ කියන්නේ. කෙනෙකුට ශරීරය තියෙනවා නම් ඒක තියෙන බව දැනගත්තේ කොහොම ද? සමුදය හොයන්න. එතකොට ආයතන විදියට වෙන් කරද්දී පෙනෙනවා 'දෘතීම් ටිකක් අනුව කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා නේ ශරීරයක් හිතට පෙනිලා තියෙන්නේ' කියලා. එතකොට හිතට පෙනුණ ශරීරය අපේ මෝඩකමට අල්ලන්න පුළුවන් භෞතික දෙයක් කරලා, පනවාගෙන නේ කියන නුවණ එන කොට තමයි 'පනවාගත්තා' කියන එක පෙනෙන්නේ. ආයතන විදියට බලන විට තමයි පනවාගත්තා කියන එක දකින්න පුළුවන් වෙන්නේ. නැතුව නිකම් පනවාගත්තා පනවාගත්තා කිව්වොත් දෘෂ්ටිගත වෙනවා. එතකොට තමයි අර එළියේ මොකක්වත් නැහැ කියලා කියන්න යන්නේ. ඒක අවබෝධයක් නෙවෙයි, ඒක දෘෂ්ටියක්.

මෙතන හරි ප්‍රවේසමින් 'ඇත, නැත' දෙකට අහු නොවී පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකින්න ඕනේ. මේ හේතු ඇති කල්හි යමක් තියෙනවා. මේ හේතු නැත්නම් ඔහොම දෙයක් උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය දකින්න ඕනේ. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය දකින්නයි අපි මනස පුහුණු කරන්න ඕනේ.

ඒ නිසායි ඉඬ හික්ඛවෙ හික්ඛු කියන කොට 'මේ ශාසනයේ හික්ඛු' කියන කොට යථාභූත ස්වභාවය දන්න දකින කෙනා - දහම අහලා දැක්ක කෙනා - ඡානං පස්සං යථාභූතං කෙනාට තමයි මේ විදියට කායානුපස්සනාව කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඒ කියන්නේ ලෝකෝත්තර දර්ශනය එන විදියට කරන්න පුළුවන් මේ ශාසනයේ හික්ඛුට විතරයි. එතකොට අපි ඒ ටික අහලා දැනගන්නේ නැතුව කායානුපස්සනාව වැඩුවොත් 'තියෙන කය වෙනස් වෙනවා, අනිත්‍යයි, අනිත්‍යයි, හටගෙන නැතිවෙනවා' කියන තැනින් නවතිනවා. ඒක ලෝකයට අයිති යි.

ඒ දැක්මෙන් ලෝකයෙන් එතෙර වෙන්න බැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේ රූපයේ අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩන්න කිව්වේ ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අන්ථඛිගමො කියන වචන භාවිතා කරලා. එතකොට සමුදය පැත්ත හොඳට තේරුම් ගන්න ඕනේ. ඒක කරන්න පුළුවන් මේ ශාසනයේ විතරමයි. 'මේ ශාසනයේ' කියන්නේ දහම අහලා තේරුම්ගත්ත කෙනාට විතරයි. නමට බෞද්ධ නෙවෙයි, දහම අහලා තේරුම්ගත්ත කෙනා මේ ශාසනයට ඇතුල් වෙනවා.

එතකොට අන්න ඒ දර්ශනය ආපු කෙනා සෝවාන් නොවී මැරෙන්නේ නැහැ කියන අදහස තමයි චූල සෝතාපන්න කියන එකේ අර්ථය විදියට මම දකින්නේ. සද්ධානුසාරී, ධම්මානුසාරී කෙනා කියන්නේ මේ දර්ශනය තේරුම්ගත්ත කෙනා. එයාට තමයි මේ ශාසනයට අයත් කෙනා කියලා කියන්න පුළුවන්. ඒ කියන්නේ ආර්ය මාර්ගයට ඇතුල් වුණා කියලා කියන්න පුළුවන්. එතැනින් මෙහා කොච්චර බෞද්ධ කිව්වත්, ධර්මය දැනගත්තත් ශාසනයට ඇතුල්වෙලා නැහැ. මොකද බාහිරයෙන් තමයි ලෝකය ගැන හොය

හොයා ඉන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු විදියට තමන් තුළින් ලෝකය දකින්න පටන් අරගෙන නැහැ. ඒකත් ඉතින් මගේ අදහසක් විතරයි.

ප්‍රශ්නය: යාවදෙව ඤාණමත්තාය පටිස්සතිමත්තාය අනිස්සිතො ච විහරති කියන එක කරුණාකර පැහැදිලි කරන්න.

පිළිතුර: යාවදෙව ඤාණමත්තාය අනාගතයේ ඥානයක් පිණිස. අපට ඒ නුවණ දැනට නැහැ. ඊළඟට පටිස්සතිමත්තාය එළඹ සිටි සිහියක් පිණිස, අනිස්සිතො ච විහරති කියන්නේ ඇසුරු නො කරගෙන, නිශ්‍රය කර නො ගෙන වාසය කරනවා. මොනවා ගැන ද මේ කියන්නේ? කායානුපස්සනාව වඩන නිසා රූපය ගැනයි මේ කියන්නේ. අප්ඤාන්ත සහ බහිද්ධ රූප ඇසුරු කරන්නේ නැති මට්ටමක් දක්වා කායානුපස්සනාව වඩන්න කියනවා. එදාට න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති - මේ ලෝකයේ කිසිම දෙයක් ඇසුරු කරන්න නැහැ නේ කියලා නුවණක් පහළ වෙයි. කායානුපස්සනාව වඩන කෙනා අවසානයේ දී ඔය මට්ටමට පත්වෙනවා. දැනට ඉන්නේ ඇසුරු කරන මට්ටමේ. දැනට ඥානය නැහැ, දැනට එළඹ සිටි සිහිය නැහැ.

මෙතන මම නිතර නිතර මතක් කරන දෙයක් තමයි 'ඇතිවෙලා නැතිවෙන' කතාවක් නෙවෙයි මේ කියන්නේ. සමුදය තියෙන තාක් කල් හටගන්නවා, සමුදය නැත්නම් උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය දකින්න ඕන. 'ඇතිවෙලා නැතිවෙන' කියන කොට මම අහන්නේ ඇති වුණ ක්ෂණයේ දී මොකද වෙලා තියෙන්නේ? ඒ ක්ෂණයේ දී එතන අවිද්‍යාව යෙදිලා කියන එක දකින්න ඕනේ. එතකොට පෙර නො තිබීම හටගෙන ඉතුරු නැතුව නිරුද්ධ වුණා කියලා බේරෙන්න බැහැ. හටගත්ත මොහොතෙන් පව්වුප්පන්න යො ධම්මං තඤ්ඤා විපස්සති කියන තැනට යන්න ඕනේ. හටගත්ත මොහොතේ දීත් විදර්ශනයක් තුළින් මේකේ ඇත්ත දකින්න ඕනේ. 'මේ සමුදය යෙදුණ හින්දා නේ හටගත්තේ, ඔය සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් හටගන්න බැහැ නේ. අපට ඕක හටගත්තාට රහතත්

වහන්සේට හටගන්නේ නැහැ නේ' කියන නුවණට එන්න ඕනේ. එහෙම දැක්කොත් බොහෝ ප්‍රශ්න වලට උත්තර ලැබෙනවා.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: සක්මන් කරන විට හරියට සිහිය නුවණ පිහිටියොත් ඇවිදින්න කකුලකුත් නැහැ, කකුල නියන පොළවකුත් නැතිවෙයි. කාය ස්පර්ශයෙන් එන දැනීමක් නම් තියෙයි. දූනෙන ස්වභාවයක් විතරයි තියෙන්නේ. ඒ දූනෙන ස්වභාවය ගැන කල්පනා කරලා තමයි කකුලයි, පොළවයි හදන්නේ. මුත කියන ස්වභාවය විතරයි තියෙන්නේ. මුත කියන ස්වභාවයට අමතරව කකුලකුයි, පොළවකුයි පැනෙව්වේ අපි. ඒවා අපේ මෝඩකමට එකතු කරපු දේවල්. ඒවා තමයි උපදාන කරපු රූප. ඒවාට තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දුක කියලා කියන්නේ. ලෝකය කියලා කියන්නේ. ලෝකය පිහිටලා තියෙන්නේ දුක මත කියලා කියන්නේ.

අපි නියමාකාරයට විදර්ශනය කරන වෙලාවේ දී අවිද්‍යාව යෙදෙන්නේ නැහැ. සක්මන කරද්දී මුලින් පොළොවේ ඇවිදිනවා. කකුල ඔසවනවා, තබනවා. හැබැයි අන්තිමට එතන තියෙන්නේ දැනීම් ගොඩක් විතරයි. කකුලක් පනවන්නෙත් නැහැ, පොළොවක් පනවන්නෙත් නැහැ. එතකොට ඒ මට්ටමට සිහිය පිහිටිය දවසට 'මෙතන තියෙන්නේ දැනීම් ගොඩක් විතරයි' කියලා දකිනවා. අවිද්‍යාව තියෙන කෙනා අනිත් සියල්ලම පනවා ගන්නවා නේද කියලා ඕනේ නම් බලන්නත් පුළුවන්. බැරි කමක් නැහැ. අපිත් මේ අවිද්‍යාව තියෙන කාලයේ මේවා පනවාගෙන නේද පොළොවේ කකුලෙන් ඇවිද්දේ. ඒ නුවණ පිහිටන කොට දැනීම් ටිකක් විතරයි නේද තියෙන්නේ කියලා දූකලා, රැවටීමකින් තොරව ඇසුරු කරන්න පුළුවන්. ඒක අපට අත්දකින්න පුළුවන් විදර්ශනය කරන මොහොතේ දී විතරයි. අපි අනිත් හැම වෙලාවකම ඉන්නේ ලෝකයට අහුවෙලා.

රහතන් වහන්සේට විදර්ශනයක් අවශ්‍ය නැහැ, මොකද කොයි වෙලාවේ දී වත් ලෝකයට අහුවෙලා නැහැ. අවිද්‍යාව මත පනවන ඒවාට අහුවෙලා නැහැ. එතකොට උන්වහන්සේලා මේ ලෝකයට විතරක් නෙවෙයි, තුන් ලෝකයටම අහුවෙලා නැහැ. අපි සමහර විට මේ ලෝකයෙන් මිදුණත් රූපාවචර හෝ අරූපාවචර ලෝක

අල්ලගන්නවා. රහතන් වහන්සේ ඒ මට්ටමට අල්ලගන්නෙත් නැහැ. ඒකත් අවිද්‍යාවෙන් මයි පනවාගත්තේ කියන නුවණ තියෙනවා. තුන් භූමියෙන්ම එතෙර වීමක් අපරිපූර්ණ භූමිය කියන්නේ. ඒක අපි ඉන්න කාමලෝකයේ මට්ටමේ දී හිතන්න පහසු නැහැ. දැනට පුළුවන් වෙන්නේ විදර්ශනාවක දී ඒ මට්ටම් අත්දකින්න විතරයි. අනුමාන ඥානයක් විතරයි ගන්න පුළුවන් වෙන්නේ උපමා අනුසාරයෙන්, 'මෙහෙම වෙන්න ඇති' කියලා.

අපි කාමලෝකයේ ඉඳන් කතා කරන දේවල් - 'රහතන් වහන්සේ පිණ්ඩපාතයේ වැඩියා, ආහාර ගත්තා, ලෙඩ වුණා' කියන අදහස් කාමලෝකයටයි අයිති වෙන්නේ. අරූපාවචර බ්‍රහ්මයෝ ඔය කතා කියයි ද? නැහැ, බ්‍රහ්මයන්ට කාමලෝකයේ දේවල් පිහිටන්නේ නැහැ. එතකොට අරූපාවචර ලෝකයටත් අහු නො වෙන ස්වභාවයක් ගැන නේද අපි මේ කාමලෝක මට්ටමේ ඉඳන් කතා කරන්න හදන්නේ රහතන් වහන්සේගේ මනස පිළිබඳව? අන්න ඒ විදියට හිතන කොට ඔය ප්‍රශ්න ටිකෙන් ටික අඩුවෙනවා. නිකම් නෙවෙයි, විදර්ශනය කරන කොට ඇත්තටම ඔය ප්‍රශ්න යෙදෙන්නේ නැති වෙනවා. එතකොට අපට තේරෙනවා කාමලෝකයේ මානසිකත්වයෙන් කියන දේවල් කාමලෝකය ඉක්මවා ගිය මනසකට අදාළ නැහැ නේද කියලා. එහෙම නුවණකින් තමයි දැනට දකින්න තියෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය: රහතන් වහන්සේලා ස්කන්ධ පංචකය විතරයි පරිහරණය කරන්නේ, උපාදානයක් නැහැ කියන එක කරුණාකර පැහැදිලි කරන්න. ත්‍රිපිටකයේ කොතැනද මේ ගැන සඳහන් වෙන්නේ?

පිළිතුර: ඒකත් ඇත්තටම යම්කිසි කෙලෙස් මට්ටමකින් කියන කතාවක් කියලායි මට නම් කියන්න තියෙන්නේ. මොකද ස්කන්ධ පංචකය කියන්නේ තව විදියකට ගත්තොත් විඤ්ඤාණ-නාමරූප. විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූප. විඤ්ඤාණය එක ස්කන්ධයක්, නාමරූප වල රූපය තව ස්කන්ධයක්, නාම කියන කොට ඉතුරු ජාති තුන - වේදනා, සංඥා, සංඛාර. එතකොට පංචස්කන්ධය තියෙනවා කියන්නේ ඔන්න ඔතන - විඤ්ඤාණ-නාමරූප. හැබැයි

මතක තියාගන්න රහතන් වහන්සේ කියන කොට අවිද්‍යාවෙන් පටන් අරගෙන මුළු පටිච්ච සමුප්පාදයම නිරෝධ කරපු මට්ටමක්. එතකොට අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා විතරක් නෙවෙයි නිරෝධ වෙලා තියෙන්නේ, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණත් නිරෝධයි, විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපත් නිරෝධයි. සලායතන ආදිය සියල්ලම එතකොට අයිති නේ. දැන් ඔය කතාව කියන්නේ විඤ්ඤාණ-නාමරූප දෙක අල්ලගෙන. විඤ්ඤාණයයි නාමරූපයයි තිබුණා කියලා නේ ඔය කියන්නේ පංචස්කන්ධය තිබුණා කියන කොට?

ත්‍රිපිටකයේ රහතන් වහන්සේලා ගැන, නිවන ගැන විස්තර වෙන තැන් විමසලා බලන්න. නිවන ගැන කතා කරන කොට ගෙවල්-දොරවල්, යාන-වාහන, අඹුදරුවෝ, හරකාබාන, හවභෝග, ඉර-හඳ-තාරකා පවා පිහිටන්නේ නැහැ කියලා කියනවා නේ ද? එහෙම විස්තර කරපු තැන් ඕනෑ තරම් තියෙනවා.

ස්කන්ධ පංචකය කියන්නේ මොකක් ද? රූප ස්කන්ධය, වේදනා ස්කන්ධය, සංඥා ස්කන්ධය, සංඛාර ස්කන්ධය, විඤ්ඤාණ ස්කන්ධය. එතකොට රූප ස්කන්ධය කියන්නේ මොකක් ද? එකොළොස් ආකාර රූප. අතීත, වර්තමාන, අනාගත රූප, දුර, ළඟ රූප, ඕලාරික, සුබ්‍රම රූප, හීන, ප්‍රණීත රූප, අජ්ඣන්ත බහිද්ධ රූප වලට. එකොළොස් ආකාරයෙන් දමන්න පුළුවන් රූපයක් තියෙනවා නම් ඕකට තමයි රූප ස්කන්ධය කියන්නේ. ඒක පැහැදිලිව සූත්‍ර වල සඳහන් වෙනවා. ධාතු විභංග සූත්‍රය²⁸, මහාහත්ථිපදොපම සූත්‍රය²⁹ වගේ සූත්‍ර කියවලා බලන්න.

රූප තියෙන්නේ කාට ද? අවිද්‍යාව තියෙන කෙනාට. දැන් නිකමට හිතන්න දුර රූප, ළඟ රූප තියෙන්නේ කාට ද? දුර, ළඟ තියෙන්න නම් 'මම' ඉන්න ඕනේ නේ ද? නැත්නම් දුරක් ළඟක් ගැන කතා කරන්න බැහැ නේ ද? අජ්ඣන්ත බහිද්ධ තියෙන්නේ කාට ද? රූපය ඇසුරු කරපු කෙනාට. රූපය ඇසුරු කළොත් අස්මිය තියෙනවා.

²⁸ ධාතු විභංග සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසකය, විභංගවග්ගය.
²⁹ මහාහත්ථිපදොපම සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසකය, ඔපම්මවග්ගය.

ස්කන්ධ වෙන වෙනම අරන් බැලුවොත් ස්කන්ධ තියෙන්නේ අවිද්‍යාව මත කියලා පෙනෙනවා නම්, රහතන් වහන්සේ අවිද්‍යාව ඉතුරුවක් නැතුවම නිරුද්ධ කරලා නම් - අසෙස විරාග නිරොධ - ශේෂයක් නැතුවම අවිද්‍යාව දුරු වුණ මනසක් නම් අවිද්‍යාවෙන් හදන එකක් වත් ඒ මනසට පිහිටයි ද, අදාළ ද? නුවණින් තම තමන් මේ ගැන විමසන්න. ධර්මයේ තියෙන කරුණුම තමයි මේ කියන්නේ. නැත්නම් වෙන කොහෙන්වත් ගත්ත ඒවා නෙවෙයි. ධර්මයේ තියෙනවා නමුත් අපි ඒක ගලපගන්න දන්නේ නැහැ.

බුද්ධත්වය ලබපු මොහොතේ තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළේ විසංඛාරං ගතං චිත්තං කියලා. එතකොට අපට හිතන්න තියෙන්නේ එතෙක් තිබ්ලා තියෙන්නේ සංඛාරගත චිත්තයක් කියලා යි. සංඛාර සකස්වෙන සිතක් තමයි එතෙක් තිබ්ලා තියෙන්නේ. බුද්ධත්වය ලැබුවාට පස්සේ විසංඛාරං ගතං චිත්තං වුණා.

අපි වචන අල්ලගෙන තර්ක කරන්නේ නැතුව එතන තියෙන අර්ථය ගන්න බලන්න ඕනෑ. වචන වල තේරුම් කියන කොට ඒ කියන කෙනාගේ මානසික මට්ටම සහ අවබෝධ මට්ටමේ විදියට තමයි විස්තර වෙන්නේ. ඒ නිසා වචනයක තේරුම මේකද කියලා තර්ක කරන එකෙන් නෙවෙයි දහම් අවබෝධයට යන්න ඕනේ. වචනයක තේරුම පොතකින් හෝ කවුරු හරි කියපු එකකින් තමයි අපි සාමාන්‍යයෙන් ගන්නේ. නමුත් ඒක රහතන් වහන්සේගේ මට්ටම කියන්න දීපු තේරුමක් ද කියන තැනින් හොයන්න ඕනේ. රහතන් වහන්සේ නමක් හෝ බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ විදියට කාටද කිව්වේ කියන එකත් බලලා තමයි හොයන්න ඕන. ඒ ඒ කෙනාට තේරෙන විදියට නේ දේශනා කරන්නේ. ඒ නිසා වචන අල්ලගන්නේ නැතුව අර්ථය පැත්තෙන් හොයන්න උත්සාහ කරන්න. ඕනෑම වචනයක තේරුම් ප්‍රඥාවේ වැඩිමත් එක්ක එක එක මට්ටමට වෙනස් වෙනවා. අපි ලෝකයට අයිති මට්ටමෙන් කතා කරන කොට එක තේරුමක්, ලෝකෝත්තර දර්ශනයට යන කොට ඊට වඩා වෙනස් මට්ටමකින් කතා කරන්නේ. දකින මට්ටම අනුව එහෙම වෙනසක් වෙනවා. එතකොට කාගේ මට්ටමේ මනසකට ද මේ කතා කරලා තියෙන්නේ කියන තැනත් එක්කත් තේරුම බලන්න වෙනවා.

අන්තිමට ඔය වචන එකක්වත් වැඩක් නැති වෙනවා, මොකද වචන ඔක්කෝම මේ ලෝකයට අයිති දේවල් වලින් නේ හදාගෙන තියෙන්නේ. සම්මතයෙන් එහාට යන කොට සමුදයයි, නිරෝධයයි පැත්ත තමයි දකින්න තියෙන්නේ.

ඉතින් නිවන ගැන කියද්දී බුදුරජාණන් වහන්සේ පැහැදිලිව මේ ලෝකයට අයිති කිසිම දෙයක් පිහිටන්නේ නැති මට්ටමක් කියලා තියෙනවා නම්, ඔය ස්කන්ධ පහ ලෝකයට අයිති දේවල් නම් - රූපය කියන එක ලෝකයට අයිතියි කියලා දැන් හොඳටම පැහැදිලියි නේ. එහෙනම් ලෝකයෙන් එතර වුණ, අවිද්‍යාව දුරු වුණ මනසට රූප පිහිටනවා ද කියලා නුවණින් විමසන්න. අරූපාවචර බ්‍රහ්ම මට්ටමටවත් පිහිටන්නේ නැති රූප රහතත් වහන්සේට පිහිටයි ද? එතකොට ඒක බ්‍රහ්මයාටත් වඩා පහළ මට්ටමක් වෙනවා නේ!

ප්‍රශ්නය: රහතත් වහන්සේගේ විසංඛාර මනසට පටිච්ච සමුප්පාදයක් නැහැ නේද?

පිළිතුර: නැහැ. අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා නැත්නම් ඉතින් එතැනින් එහාට පටිච්ච සමුප්පාදයක් තියෙන්න බැහැ නේ ද? ඒ නිසා තමයි මම අහන්නේ මැදින් යෙදෙන විඤ්ඤාණ නාමරූප කියන ටික විතරක් ඉතුරු කරන්නේ කොහොම ද? විඤ්ඤාණ නාමරූප කියන ටික තමයි ඔය පංචස්කන්ධය කියලා කියන්නේ. විඤ්ඤාණ ස්කන්ධයි, රූප ස්කන්ධයි, නාම කියන කොට ඉතුරු තුන - වේදනා, සංඥා, සංඛාර. එතකොට විඤ්ඤාණ නාමරූප තියෙනවා කියලා කියන්න නේ ඔය හදන්නේ. එහෙම වෙන කොට පටිච්ච සමුප්පාදයේ කොටසක් ඉතුරු කරනවා!

ප්‍රශ්නය: සමහර විට අවිද්‍යාවෙන් තොර පටිච්ච සමුප්පාදයක් ගැන කතා කරනවා. එතකොට ඒක දහමට ගැලපෙන්නේ නැහැ නේද?

පිළිතුර: ගැලපෙන්නේ නැහැ. ඉතින් ගැලපෙන්නේ නැති ඒවා ගැලපෙන්නේ නැහැ කියලා දකින්න අපි නුවණ වඩන්න ඕන, ඒ විදියට දහම හොයන්න ඕන. කවුරුහරි කිව්වා කියලා ඒක

පිළිගන්නවා ද, නැත්නම් දහමට ගළපලා බලනවා ද කියන එක තම තමන් හිතලා බලන්න. ඉතින් මේ අවබෝධය ලැබෙන තාක් කල් අර විදියට තමයි කියන්න වෙන්නේ. මේ දැක්ම එන තාක් කල් රහතන් වහන්සේ කියන්නේ තණ්හාව, උපාදානය දුරු කරපු කෙනෙක් විතරයි, එතනින් මෙහා ටික ඔක්කෝම - වේදනාව, එස්සය, සළායතන, නාමරූප, විඤ්ඤාණය තියෙනවා කියන එකක් නේද ඔය කියන්න හදන්නේ? ඊළඟට අනිත් පැත්තට සංඛාර තියෙනවා කියන්න බැහැ මොකද ඒ එක්කම අවිද්‍යාව යෙදෙන නිසා. එතකොට ඒ දෙකත් හලනවා, මැද අංග ටිකක් ඉතුරු කරලා. ඒක ඉතින් අලුත් පටිච්ච සමුප්පාදයක් හදනවා, ඒක බුද්ධ දේශනාව නම් නෙවෙයි. 'පච්චයා' 'නිරෝධා' කියලා දෙපැත්තටම වචන ටික කියාගෙනත් යනවා. හැබැයි විස්තර කරන්න ගියහම කැල්ලක් හලලා තමයි විස්තර කරන්නේ. මේව ගැන කවුරුවත් අහන්නේ, විමසන්නේ නැති එකෙයි ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ!

අපේ පළවෙනි පොතේම මම ඔය ගැන ප්‍රශ්න කරනවා. නුවණින් භායන අයට මේක පටිච්ච සමුප්පාදය ද කියලා බලන්න කියනවා. පටිච්ච සමුප්පාදය වරද්ද ගත්තොත් ඉතින් දහම කොහොමත් දකින්න බැහැ නේ. දහමට ගළපන්න කියන්නේ පටිච්ච සමුප්පාදයට ගැළපීම. දහම දැක්කා කියන්නේ පටිච්ච සමුප්පාදය දැකීම. එතන වරද්දගෙන වෙන කොහෙන් කියන්න ගියත් කොහොම දහමක් දකියි ද කියලා මම නම් දන්නේ නැහැ!

ඉතින් ඔය කරුණු වලට උත්තර එන්නේ සළායතන නිරෝධය ගැන නුවණක් ආපු දවසට යි. සළායතනය මොකක් ද, සළායතන සමුදය මොකක් ද, නිරෝධය මොකක් ද, කියලා අනුමානයෙන් හරි හිතාගන්න පුළුවන් වුණ දවසට විතරයි ඔය මට්ටම ගැන කතා කරන්න පුළුවන්. ඒ දැක්ම ආවොත් සම්මා දිට්ඨිය ආවා කියලා පැහැදිලිව සම්මා දිට්ඨි සුත්‍රයේ³⁰ තියෙනවා. මේවා තමයි ගැඹුරෙන් භායන කොට බලන්න ඕන ධර්මතා. අඩුපාඩු තියෙනවා නම් අපි

³⁰ සම්මාදිට්ඨි සුත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසකය, මූලපරියාය වග්ගය.

ටිකෙන් ටික ඒවා හදාගන්න උත්සාහ කරන්න ඕනේ. වැරදි තිබුණොට කමක් නැහැ, වැරදියි කියලා තේරුම් ගන්න දක්ෂ වුණොත් තමයි මාර්ගයේ ඉදිරියට යන්න පුළුවන් වෙන්නේ. අනිත් පැත්තට මතක තියාගන්න මේවා එකක් වත් මම කියපු හින්දා හරියි කියලා ගන්නත් එපා. තම තමන් නුවණින් හොයන්න ඕන, විදර්ශනය කරන්න ඕන. අහපු දෙය ගැන කල්පනා කරන්න, සාකච්ඡා කරන්න, දහමට ගැලපෙනවා ද කියලා බලන්න. ඊටපස්සේ ඒක භාවිතා කරන්න. ආයතන වැඩ කරන කොට යොදලා බලන්න. ඔය තුන කරලා හරියි කියලා හිතෙනවා නම් එදාට ඒක පිළිගන්න කියලා කියන්න ඕනේ නැහැ, තමන්ටම ඒක ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙයි.

රූපං රූපත්තාය සඞ්ඛතං අභිසඞ්ඛරොන්තීති සඞ්ඛාරො, වෙදනං වෙදනත්තාය සඞ්ඛතං අභිසඞ්ඛරොන්තීති සඞ්ඛාරො, සඤ්ඤං සඤ්ඤත්තාය සඞ්ඛතං අභිසඞ්ඛරොන්තීති සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරෙ සඞ්ඛාරත්තාය සඞ්ඛතං අභිසඞ්ඛරොන්තීති සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණත්තාය සඞ්ඛතං අභිසඞ්ඛරොන්තීති සඞ්ඛාරො කියලා ධජ්ජනීය සූත්‍රයේ³¹ දේශනා කරලා තියෙනවා.

සංඛාරය කියන්නේ 'සකස් කරනවා' කියන අර්ථය යි. කුමකින් ද සකස් කරන්නේ? අවිද්‍යාවෙන්. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා. සංඛාර සකස් කරන්නේ අවිද්‍යාව තියෙනකම් විතරයි. අවිද්‍යාව නැත්නම් සංඛාර වෙන්වේ නැහැ. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාර නිරොධො. ඒ තමයි පටිච්ච සමුප්පාදය පටන්ගන්න තැන.

මෙතන දී සංඛාර ජාති පහක් ගැන සඳහන් වෙනවා. රූපයත් සංඛාර කරනවා, වේදනාවත් සංඛාර කරනවා, සංඥාවත් සංඛාර කරනවා, සංඛාරයත් සංඛාර කරනවා, විඤ්ඤාණයත් සංඛාර කරනවා. අවිද්‍යාවෙන් කරන සංඛාර.

එතකොට රූපයක් කොහොම ද සංඛාරයක් වෙන්නේ? රූපං රූපත්තාය සඞ්ඛතං - රූපයක් රූපය පිණිස සකස් කරනවා. හේතුප්‍රත්‍යයෙන් සකස් වුණ දෙයට සංඛත කියනවා. අභිසඞ්ඛරොන්තීති - අභිසංස්කරණයක් කරනවා. අභිසංස්කරණය කරන්නේ මනසින් කියලා හොඳට මතක තියාගන්න. මනසෙන් නැවත සකස් කිරීමක් කරනවා. ඒකට සංඛාර කියලා කියනවා. පාලියෙන් සඞ්ඛාරො කියන්නේ ඒකවචන - සංඛාරය.

දැන් රූපය රූපයක් පිණිස සකස් කලා. එතකොට පෙනෙනවා ඒක මනසින් තමයි කරලා තියෙන්නේ කියලා. මනසින් සකස් කලාට

³¹ ධජ්ජනීය සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, ඛණ්ඩකවග්ග, ඛණ්ඩසංයුක්තං, ධජ්ජනීය වග්ගය.

පස්සේ අපට රූපය රූපයක් පිණිස පාවිච්චි කරන්න පුළුවන් වෙනවා.

ඒ වගේම වේදනාව වේදනාව පිණිස පාවිච්චි කරන්න පුළුවන් වේදනාව සංඛාරය වුණාට පස්සේ, වේදනාව කියන සංඛාරය හැඳුවාට පස්සේ. සංඥාවට, සංඛාරයට සහ විඤ්ඤාණයටත් මේ වගේම දේශනා කරනවා.

සංඛාර කියන්නේ අභිසංස්කරණ ගොඩක්. රූපය රූපයක් විදියට සංස්කරණය වෙනවා, වේදනාව වේදනාවක් විදියට සංස්කරණයක් වෙනවා, සංඥාව සංඥාවක් විදියට සංස්කරණයක් වෙනවා, සංඛාරය සංඛාරයක් විදියට සංස්කරණයක් වෙනවා, විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණය විදියට සංස්කරණයක් වෙනවා.

එතනම පෙනෙනවා රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන ඒවා සංස්කරණ ගොඩක් කියලා. හදපු දේවල් ගොඩක්. අභිසංස්කරණ. ඒවා පවතින දේවල් නෙවෙයි, හිතෙන් අභිසංස්කරණ කරපු දේවල්. හිතෙන් නැවත සකස් කරපු දේවල්. රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියලා දෙයක් අපි දන්නවා නම්, ඒවා හිතෙන් නැවත සකස් කරපු දේවල්. එතකොට හිතෙන් සකස් කරලා හිත දූනගත්ත දේවල්. ඒ කියන්නේ 'උපද්දලා' දූනගත්ත දේවල්.

'උපද්දලා' දූනගත්ත දෙයකට උදාහරණයක් තමයි වතුරේ බල්ලෙක් හදලා බල්ලෙක් ගැන දූනගත්තා. කවුද? වතුරට එබෙන බල්ලා. ඒක අභිසංස්කරණයක් නේ ද? එළියේ ඇත්තටම තියෙන එකක් නෙවෙයි. හිතෙන් අභිසංස්කරණයක් කරලා තමයි දූනගත්තේ.

එතකොට ඒ විදිහට නැවත සකස් කිරීමෙක් මේ වෙන්නේ. බල්ලෙක් වගේ පෙනෙන කොට බල්ලෙක්ව සකස් කරලා එළියේ ඉන්නවා කියලා භාරගන්න කොට ඒක අභිසංස්කරණයක් වෙනවා. දූන් 'බල්ලා' කියන රූපයක් එතන සකස් කරලා - හදලා - උපද්දලා. උපද්දලායි බල්ලා ගැන දූනගෙන තියෙන්නේ. බල්ලෙක්ව වතුරේ උපද්දලා තමයි එතන බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා දූනගත්තේ.

රූපය රූපයක් බවට අභිසංස්කරණයක් කරලා තමයි රූපය එළියේ තියෙනවා කියලා දැනගන්නේ. දැන් අපි ඇහෙන්න මොනවා හරි දැක්කොත්, දකින්නේ රූපයක් ද, වර්ණ සටහනක් ද? සටහනක්. ඇහැට අරගෙන දෙන්න පුළුවන් වර්ණ සටහන විතරයි. කනට අරගෙන දෙන්න පුළුවන් ශබ්ද සටහන විතරයි. නාසයට අරගෙන දෙන්න පුළුවන් ගන්ධයට අදාළ සටහනක් විතරයි. දිවට අරගෙන දෙන්න පුළුවන් රසකට අදාළ සටහනක් විතරයි. රස අරගෙන දෙන්න බැහැ. කයට පුළුවන් ස්පර්ශයට අදාළ (පොට්ටුබඩයට අදාළ, හැපෙන දෙයට අදාළ) සටහනක් අරන් දෙන්න විතරයි. 'හැපෙන දෙය' අරගෙන දෙන්න බැහැ. සටහනක් කියන්නේ චිත්‍රයක් වගේ දෙයක්. අරගෙන දෙන්න පුළුවන් සංඥා මාත්‍රයක් විතරයි. රූපයක් අරගෙන දෙන්න බැහැ.

එතකොට ඇහැ අරන් දෙන්නේ වර්ණ සංඥාවක් විතරයි. ඒක සංඥා මාත්‍රයක් විතරයි, රූපයක් නෙවෙයි. ඇහැ ඇතුළේ හැදෙන ප්‍රතිබිම්බය රූපයක් නෙවෙයි. ඒක සංඥා මාත්‍රයක්. කණ්ණාඩිය ඇතුළේ ප්‍රතිබිම්බය වගෙයි. ඒක කවදාවත් අල්ලන්න බැහැ. සංඥා මාත්‍රයක් විතරයි. ඒක දැන් රූපයක් පිණිස අභිසංස්කරණයක් කරනවා. අභිසංස්කරණය හැමතීස්සේම කරන්නේ මනස යි. මනස ඇතුළෙන් ඒ ගැන කල්පනා කරලා අභිසංස්කරණයක් කරනවා. එතකොට කල්පනා කිරීම තුළ හදන දේවල් කියන්නේ හිත ඇතුළේ කරපු වැඩක්. මනසින් හදන දෙයක් මනස දැනගන්නවා. ඒ වුණාට ඔතන අපට සිතිය නුවණ නැහැ. අපි හිතන්නේ ඔය දැනගන්නේ එළියේ තියෙන දෙයක් කියලා යි. ඒකට තව වචනයක් කියනවා - කල්පනා කරන දෙය 'දෙයක්' කරන්නේ ප්‍රපංචයක්. යං විකල්කෙති තං පපඤ්චෙති - ප්‍රපංචයක් බවට පත් කරනවා. ඔය දැනගන්නේ එළියේ තියෙන දෙයමයි කියලා.

දැන් ඒක මනසෙන් කරන අභිසංස්කරණයක් නේ ද? මනසෙන් නැවත සකස් කිරීමක් නේ ද? හිතෙන් හදපු දෙය එළියේ තියෙන 'දෙයක්' බවට නැවත සකස් කරනවා. අභිසංස්කරණය නීති - ඕකට කියනවා සංඛ්ඛාරො කියලා. එතකොට රූපය රූපයක් බවට සකස් කරනවා. අභිසංස්කරණය කරනවා. ඒ සකස් කරපු දෙයට කියනවා

සඞ්ඛාරො කියලා. අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා - සඞ්ඛාර කියන්නේ බහු වචනයක්. සඞ්ඛාරො කියන්නේ ඒක වචන. සඞ්ඛාරො කියන කොට සඞ්ඛාරයක් හැඳුවා.

එතකොට රූපය සංඛත ධර්මයක්. සකස් වුණ ධර්මයක්. කොහොම ද සකස් වුණේ? අභිසංඝාරොන්තීති සඞ්ඛාරො. රූපය කියන සංඛතය අභිසංස්කරණය කරපු සංඛාරයක්. අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාරයක්. අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරයක්. රූපය කියලා අපි දැනගන්නේ අභිසංස්කරණයක්. චතුරේ ඉන්න බල්ලා කියලා ගොඩ ඉන්න බල්ලා දැනගන්නේ අභිසංස්කරණයක්. බල්ලෙක්ගේ රූපයක් කියලා දැනගැනීම අභිසංස්කරණයක් මිසක් ඇත්තටම බාහිර පවතින රූපයක් නෙවෙයි.

අභිසංස්කරණයක් තමයි අපි රූපයක් කියලා භාරගන්නේ. භාරගන්නවා කියන්නේ ඒක එහෙම මයි කියලා විශ්වාස කරනවා, දැඩිව පිලිගන්නවා, උපාදාන කරනවා. සංඛාර වෙන කොට ඒක උපාදාන කරන මට්ටමකට ඇවිල්ලා. එළියේ තියෙන රූපයමයි මේ දැනගත්තේ කියන මට්ටමට ඇවිල්ලා. එතකොට අභිසංස්කරණයක් කියන එක අමතක වෙලා. අභිසංස්කරණය හිතෙන් නේ කරන්නේ. එළියේ තියෙන රූපය කියලා භාරගන්න කොට දැන් අභිසංස්කරණයක් කියන එක දන්නේ නැහැ.

ඇහෙන් දැකලා අපි විශ්වාස කරන්නේම තියෙන රූපයක්මයි ඔය දැනගත්තේ කියලා. අපි දන්නේ නැහැ ඒක අභිසංස්කරණයක් කියලා. ඒක පැහැදිලි කරන්න පුළුවන් බුදුරජාණන් වහන්සේට විතරම යි. එළියේ තියෙන රූපයක් කියලා භාරගන්නට ඔය එළියේ තියෙන රූපයක් නෙවෙයි, අභිසංස්කරණයක්. මනසේ නැවත සකස් කරපු සිද්ධියක්. එළියේ දෙයක් බවට මනසේ සකස් කරලා.

ඒ වගේම වේදනාව 'දෙයක්' බවට අභිසංස්කරණයක් කරලා. වේදනාව වේදනාවක් බවට අභිසංස්කරණයක් කරලා. එතකොට හිතෙන් තමයි වේදනාවකුත් පනවලා තියෙන්නේ. අභිසංස්කරණයක්. සංඥාවත් අභිසංස්කරණයක්, නැත්නම්

සංඛාරයක්. සංඛාරයන් අභිසංස්කරණයක්. සංඛාර කියන්නේ කර්ම - වේතනාව නේ සංඛාරය බවට පත්වෙන්නේ. අන්න ඒකත් හිතෙන් කරපු අභිසංස්කරණයක් මිසක් එළියේ තියෙන දෙයක් නෙවෙයි.

මෙතන තේරුම් ගන්න අමාරුම දෙය තමයි විඤ්ඤාණයත් අභිසංස්කරණයක්. විඤ්ඤාණයෙන් නේ මේ ඔක්කෝම දැනුවත් කරන්නේ. ඒකත් බලන කොට හිතේ අභිසංස්කරණයක් මයි. එහෙම වෙනම දෙයක් කොහේවත් තියෙනවා නෙවෙයි. ඒකත් මේ හිතෙන්ම අවිද්‍යාවෙන් සකස් කරපු අභිසංස්කරණයක්.

එතකොට රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන පහම සංඛාර ගොඩක්. ඔය සංඛාර පහක්. රූපය කියන්නේ සංඛාරයක්, වේදනාව කියන්නේ සංඛාරයක්, සංඥාව කියන්නේ සංඛාරයක්, සංඛාරය කියන්නේ සංඛාරයක් (මෙතන සංඛාරය කියන්නේ කර්මය/වේතනාව), විඤ්ඤාණ කියන්නේ සංඛාරයක්. ඒවා සේරම අභිසංස්කරණය කරපු දේවල්. නැවත සකස් කරපු දේවල්. සකස් කරපු දේවල් කියන්නේ උපද්දපු දේවල්. ඉපද්දුවේ අවිද්‍යාව, මෝඩකම නිසා යි. ඇත්ත ඇති හැටි නො දන්නාකම මත තමයි උපද්දලා තියෙන්නේ. පටිච්ච සමුප්පාදයේ අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා කියන අවස්ථාව.

මේවා ටිකක් ගැඹුරුයි හැබැයි මේ ධර්මතාවය දැක්කොත් ප්‍රශ්න රාශියක් විසඳෙනවා. තමන් ඇත්ත කියලා හිතාගත්ත ඒවාත් සමහරවිට බොරු වෙනවා. මේ ගැන තව ගැඹුරට විස්තර වෙනවා මූලපරියාය සූත්‍රයේ³².

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: නාමරූප කියන්නේ සංඥාවක් පමණයි. නාමරූපයත් සංස්කරණයක්. විඤ්ඤාණයත් සංස්කරණයක්. දැන් අපට හිතෙනවා නේ නාමරූපයි විඤ්ඤාණයයි තියෙනවා කියලා. ඒවා නිකම් තියෙනවා නෙවෙයි, එතනත් තියෙන්නේ අවිජ්ජා පච්චයා සඛිධාරා, සඛිධාර පච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණ පච්චයා

³² මූලපරියාය සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූල පණ්ණාසකය, මූලපරියාය වග්ගය.

නාමරූපං. නාමරූප විඤ්ඤාණ තියෙන්නෙන් අභිසංස්කරණයක් මත යි. දන් ඔය අහපු ප්‍රශ්නයත් නාමරූප විඤ්ඤාණ ගැන නේ. විඤ්ඤාණත් අභිසංස්කරණයක්, සංඛාරයක්. එතකොට රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන පහම අභිසංස්කරණය කරපු සංඛාර ගොඩක් - අභිසංස්කරණයින් සංඛාරො.

පංචඋපාදාන ස්කන්ධයම අපි උපද්දලා තමයි පරිහරණය කරන්නේ. දන් අර උපමාවේ වතුරේ බල්ලාව උපද්දලා තමයි උගට බුරන්නේ. උපද්දනවා කියන්නේ ආයතන හය වැඩ කරන අවස්ථාව යි. ආයතන පරිහරණය කිරීමේ දී උපද්දන රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ තමයි අභිසංස්කරණය කරන්නේ. ආයතනයක් වැඩ කිරීමේ දී උපදින ස්වභාව පහක් තමයි ඔය රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන්නේ. උපදිනවා කියන කොට අපට හිතෙන්නේ අපි නෙවෙයි උපද්දන්නේ, ඕවා එළියේ නිකම් හටගන්නවා කියලා. එළියේ හටගන්නවා නෙවෙයි, ඕවා හටගන්නේ තමන්ගේ මනසේ. මේවා මනසෙන් කරන අභිසංස්කරණ.

අවිද්‍යාව නිසා මේවා මනසෙන් හදන සංඛාර කියලා අපි දන්නේ නැහැ. අවිද්‍යාව නිසා අභිසංස්කරණය කරපු සංඛාර කියලා අපි දන්නේ නැහැ. නැවත සකස් කරපු දේවල්, අපි හදාගත්ත දේවල් කියලා දන්නේ නැහැ. දන්නේ නැත්තේ අවිද්‍යාව නිසා යි. ඔය පහත් මනසෙන් හදපු ඒවා කියලා දැනගත්තොත් එතකොට සංස්කරණයක් වෙන්නේ නැහැ. ඇයි ඒ? අවිද්‍යාව යෙදෙන්නේ නැති නිසා. මනසෙන් හදපු ඒවා කියලා දැනගත්තොත් ඒවා පිහිටවන්නේ නැහැ, 'දෙයක්' කරන්නේ නැහැ. ප්‍රතිෂ්ඨාවක් ලබන්නේ නැහැ කියලා කියනවා. බාහිරයේ 'දෙයක්' පිහිටියේ නැත්නම් විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න බැරි වෙනවා. විඤ්ඤාණයට ඒවා අල්ලගන්න බැරි වෙනවා. මේවාත් මේ ක්ෂණයේ දී මනසෙන් උපද්දපු දෙයක් කියලා දැක්කොත් විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න බැරි වෙනවා. පිහිටන්න තැනක් නැති වෙනවා.

විඤ්ඤාණය පිහිටන තැන් තමයි රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර කියන්නේ. රූපයක් අල්ලගෙන අපට නැවත නැවතත් හිතන්න

පුළුවන්. හිතන්න පුළුවන් කියන්නේ පිහිටන්න පුළුවන්. විඤ්ඤාණයට බැසගන්න පුළුවන්. නැවත නැවතත් ඒක ගැන හිතන්න පුළුවන්. එහෙම හිතන්න පුළුවන් වෙන්නේ රූපය එළියේ 'දෙයක්' කළොත් විතරයි. එළියේ තියෙන දෙයක් ගැන නේද නැවත නැවතත් හිතන්න පුළුවන්? නැත්නම් තමන්ගේ ශරීරය ගැන නැවතත් හිතන්න පුළුවන්. ඒ ඇයි? ඒක 'දෙයක්' කරලා, පිහිටවලා. එතකොට විඤ්ඤාණයට වැඩ තියෙනවා.

එතකොට ශරීර රූපයත් එළියේ තියෙන එකක් ද, නැත්නම් උපද්දලා පරිහරණය කරන එකක් ද? උපද්දලා කියන කොට 'කණ්ණාඩිය ඉදිරියට ගිහිල්ලා අපි මුහුණ බලන්නේ ප්‍රතිබිම්බයක් උපද්දලා නේද' කියන පැත්තෙන් හිතන්න. අපි ගිහින් බලනකම් කණ්ණාඩිය ඇතුළේ ප්‍රතිබිම්බයක් තිබුණේ නැහැ. ඒ ක්ෂණයේ දී ඒක උපද්දලා තමයි බැලුවේ. බලන නිසායි පෙනෙන්නේ.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ආනන්ද සූත්‍රයේ³³ දේශනා කරනවා යම්කිසි ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් කණ්ණාඩියකින් හෝ පැහැදිලි වතුරෙන් බලන කොට, බලන නිසාමයි පෙනෙන්නේ කියලා. උපද්දන නිසාමයි පෙනෙන්නේ. තජ්ජො සමන්තාභාරො³⁴ කියන්නේ ඒ වගේ අවස්ථාවක් - 'එතැනින්ම පැන නැග්ග' දෙයකට අවධානය යොමු කරනවා.

ඕනෑම ආයතනයක් ක්‍රියා කරන්නේ ඕය ආකාරයට යි. උපද්දලායි බලන්නේ. 'දෙයක්' උපද්දපු කෙනාට එයා ඉන්න ඒ මට්ටමෙන් කතා කරද්දී ඒක උපද්දන්න ඕනේ දේවල් ගැන කතා කරන්න පුළුවන්. ඒ වුණාට ඒවා එහෙමම තියෙනවා කියන එකක් එතැනින් අදහස් වෙන්නේ නැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කරන්නේ ක්‍රම ක්‍රමයෙන් - මුහුදු වෙරළේ ඉඳන් ටික ටික ගැඹුරට ගෙනියනවා වගේ. එතකොට ඇතැම් අයට ගැඹුරින්ම කිව්වාට මේ ධර්මතා තවම තේරෙන්නේ නැතිවෙන්න පුළුවන්. එතකොට ඒ මට්ටමේ ඉන්න

³³ ආනන්ද සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, බන්ධක වග්ගය, බන්ධසංයුත්තය, ථෙරවග්ගය.
³⁴ මහාහත්විපදොපම සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසකය, ඔපම්මවග්ගය.

කෙනාට ඉපැද්දුව දේවල් වලින්මයි මුලින් දහම තේරුම් කරලා දෙන නවෙන්. එයාට තේරෙන භාෂාවෙන්. ඇහෙන් දකින කොට දකින්න නම් ඇහැක් තියෙන්න ඕනේ, රූපයක් තියෙන්න ඕනේ, විඤ්ඤාණයක් තියෙන්න ඕනේ කියන මට්ටමෙන් පටන් ගන්නවා. ඒ වුණාට ඒක අවසාන දක්ම නෙවෙයි කියන එක හිතේ තියාගන්න ඕන. ඒක මූලික මට්ටමක් විතරයි. හරියට බාලාංශය වගේ. එකවරම සාමාන්‍ය පෙළ මට්ටමේ පාඩම් උගන්වන්නේ නැහැ වගේ.

එතකොට ඇහැ, රූපය, විඤ්ඤාණය තියෙනවා කියලා හිතාගෙන ඉන්න කෙනාට කියා දෙනවා ඔය ජාති තුන තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ එස්සය නිසා කියලා. එස්සය කියන්නේ වෛතසිකයක්, හිතේ ඇතිවෙන ස්වභාවයක්. එස්ස වෛතසිකයෙන් කියලා තියෙන්නේ මොනවා ද? ඇහැක් තියෙනවා, රූපයක් තියෙනවා, විඤ්ඤාණයක් තියෙනවා කියලා. ඒක වෛතසිකයෙන් කරපු දෙයක්. මේ විදියට මූලික මට්ටමේ දී කිව්වාට එස්සය කියන්නේ පනවගත්ත දෙයක් කියලා මධුපිණ්ඩික සුත්‍රයේ³⁵ දේශනා කරලා තියෙනවා. ඇස ඇති කල්හි, රූප ඇති කල්හි, වක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති කල්හි, එස්ස පඤ්ඤප්තියක් පනවාගන්නවා කියන සිද්ධියක් විද්‍යමාන වෙනවා. වක්ඛුස්මිං සති, රූපෙ සති, වක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ සති එස්සපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතීති ධානමෙනං විජ්ජති මෙහෙම දෙයක් විද්‍යමාන වෙනවා. එහෙනම් ඇහැක් තියෙන, රූපයක් තියෙන, වක්ඛු විඤ්ඤාණය තියෙන කෙනා තමයි එස්සය කියලා සිද්ධියක් පනවගත්තේ කියලා දකින්න පුළුවන්.

අර වතුරට එබෙන බල්ලා බුරුණ කොට අපට දකින්න පුළුවන් බල්ලාගේ ඇහැකුත් තිබ්ලා තියෙනවා වතුරේ බල්ලාව දකින්න, එයාගේ මට්ටමට බාහිරයේ බල්ලෙකුත් ඉඳලා තියෙනවා දකින්න, ඒ බව දැනගත්ත විඤ්ඤාණයකුත් පහළවෙලා තිබ්ලා තියෙනවා.

³⁵ මධුපිණ්ඩික සුත්‍රය, මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසකය, 2. සීහනාද වර්ගය.

එහෙනම් ඒ මට්ටමේ දී එයාගේ එස්ස වෛතසිකය වැඩ කරලා තියෙනවා. ඒ එස්සයෙන් කියපු දෙය විශ්වාස කරලා තමයි වතුර දිහා බලාගෙන බුර බුරා ඉන්නේ එතන තව බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා. එස්ස පඤ්ඤප්තියක් පනවගෙන කියන එක දැන් නුවණ යෙදෙන කෙනාට විද්‍යමාන වෙනවා. එස්ස පඤ්ඤප්තිය තියෙනකම් ඒකෙන් වේදනාවකුත් විදිනවා කියලා සිද්ධියකුත් විද්‍යමාන වෙනවා. නුවණින් බලන කෙනාටයි විද්‍යමාන වෙන්නේ. ධවටෙන කෙනාට විද්‍යමාන නැහැ. ධවටුන කෙනා ඒක ඇත්ත කරගෙන තමයි ජීවත් වෙන්නේ. ප්‍රඥාවෙන් දකින කෙනාට මෙහෙම සිද්ධියක් වෙලා නේ කියලා පැත්තක ඉඳලා පෙනෙනවා. මේ ප්‍රපංචයක් පනවාගෙන නේ කියන සිද්ධියක් විද්‍යමාන වෙනවා.

මධුපිණ්ඩික සුත්‍රයේ ඊළඟ කොටසේ තියෙනවා වක්ඛුස්මිං අසති රූපෙ අසති වක්ඛුච්ඤ්ඤාණෙ අසති - ඇහැ නැති කල්හි, රූප නැති කල්හි, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණය නැති කල්හි, එස්සය පඤ්ඤප්තියක් පනවනවා කියන සිද්ධිය දකින්න බැහැ කියලා කියනවා. එස්සය නැත්නම් වේදනා පඤ්ඤප්තියක් පනවනවා කියන සිද්ධිය දකින්නත් බැහැ. වේදනාව නැත්නම් සංඥාවක් තියෙන්නෙත් නැහැ. සංඥාවක් නැත්නම් විතක්ක කරන්න දෙයකුත් නැහැ. සංඥාවක් තිබුණොත් විතරයි කල්පනා කිරීමක් වෙන්නේ. කල්පනා කරන්නේ නැත්නම් ප්‍රපංච හැදෙන්න විදියකුත් නැහැ.

දැන් තව ටිකක් ගැඹුරට යන ධර්මතාවයක් මේ පෙන්වන්නේ. යමක් පැනෙව්වොත් මේ ආකාරයට සිද්ධ වෙනවා, යමක් පැනෙව්වේ නැත්නම් එහෙම වෙන්නේ නැහැ කියනවා. මේ පෙන්වන්නේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මතාවය - ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය. ඒක තේරුම් ගන්න නම් ඇසයි, රූපයයි, වක්ඛු ච්ඤ්ඤාණයයි හටගන්නේ කොහොමද, හටනොගන්නේ කොහොමද කියන ධර්මතාවය තේරුම් ගන්න වෙනවා.

එහෙනම් ඇස, රූපය, වක්ඛු ච්ඤ්ඤාණය හටගන්න හේතුව, සමුදය හොයාගන්න වෙනවා. මේ සමුදය යෙදෙනකම් තමයි යමක්

තියෙන්නේ. සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් ඉමස්මි. අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය යෙදෙනවා.

එතකොට විඤ්ඤාණයට සමුදය මොකක් ද? ඇහැයි, රූපයයි. වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති වක්ඛුච්ඤ්ඤාණං - වුණහම තමයි වක්ඛු විඤ්ඤාණය ඉපදෙන්නේ. මොනවා නිසා ද? ඇහැයි, රූපයයි නිසා. ඇහැයි, රූපයයි තිබුණේ නැත්නම් විඤ්ඤාණයට ඉපදෙන්න විදියක් නැහැ. ඇහැයි, රූපයයි නැති වුණොත් විඤ්ඤාණං අසති. විඤ්ඤාණය පිහිටන්නේ නැහැ. ඇහැයි, රූපයයි තියෙන කෙනාට විඤ්ඤාණය තියෙනවා.

ඊළඟට ඇහැයි, රූපයයි තියෙන්නේ කොයි වෙලාවේ ද කියලා හොයාගන්න වෙනවා. උපමාව ගත්තොත් වතුරේ ඉන්න බල්ලා කොයි වෙලාවේ ද හටගන්නේ? බලන වෙලාවේ නේ ද? බලන්න කලිනුත් හිටියේ නැහැ, ඊට පසුවත් නැහැ. වතුරේ ඉන්න බල්ලා උපද්දපු එකෙක් ද, නැත්නම් ඇත්තටම ඉන්න එකෙක් ද? උපද්දපු එකෙක්. එහෙනම් අවිද්‍යාව, මෝඛකම තමයි එතන සමුදය වෙන්නේ. එතකොට මෝඛකම තියෙනකම් විතරයි වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නේ. වතුරේ බල්ලෙක් ඉඳලා නැති වුණා එහෙම නෙවෙයි. මෝඛකම යෙදුණේ නැත්නම් වතුරේ බල්ලෙක් උපදින්නේ නැහැ.

උපදින්නේ නැහැ කියන්නේ නිරෝධය. හටගෙන නැති වුණා කියන්නේ නිරෝධය නෙවෙයි. ඉපදිලා නැති වුණා කිව්වොත් නිරෝධය නෙවෙයි. එතකොට සාස්වතයේ ඉඳලා උච්ඡේදයට පැන්නා වෙනවා. හටගත්ත මොහොතේ තියෙනවා, දැන් නැහැ. ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියන්නේ ලෝකෝත්තර දැක්මේ දී අනිත්‍ය දැකීමක් නෙවෙයි. ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කිව්වොත් ඇති වුණ මොහොතේ තියෙනවා, නැති වුණහම නැහැ. ඒ තමයි සාස්වත උච්ඡේද දෘෂ්ටි දෙක. පටිච්ච සමුප්පාදය ඔය අන්න දෙකටම වැටෙන්නේ නැහැ - මැද මාවත. පටිච්ච සමුප්පාදය කියන්නේ හේතු ඇති කල්හි තියෙනවා, හේතු නැත්නම් නිරෝධයි. නිරෝධයි කියන්නේ ඉපදිලා නැහැ. ඇති වුණා නැති වුණා නෙවෙයි. ඇති වුණා නම් හේතු යෙදිලාමයි ඇති වුණේ. හේතු යෙදුණේ නැත්නම්

ඇතිවෙන්න විදියක් නැහැ. ඒක ධර්මතාවයක්. ඒක තමයි ලෝකයෙන් එතෙර වෙත අනිච්ච සඤ්ඤාව.

චතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නේ බලනකම් ද, මෝඩකම තියෙනකම් ද? මෝඩකම තියෙනකම්. මෝඩකම නැතුව කොච්චර චතුරට එබුණත් ප්‍රශ්නයක් නැහැ. චතුරේ බල්ලෝ උපදින්න හේතු නැහැ. ඡායාවක් නම් පෙනෙයි. නමුත් මෝඩකම නැති නිසා බල්ලෙක් උපද්දන්නේ නැහැ. එහෙනම් බාහිර රූප උපද්දන්නේ මෝඩකම තියෙනකම් විතරයි. දැන් නුවණක් එනවා එහෙනම් ඇහෙන්න දැනගත්ත බාහිර රූප තියෙන්නේ මෝඩකම, අවිද්‍යාව තියෙනකම් විතරයි නේ කියලා. එහෙනම් ඒකත් සංඛාරයක්. අභිසංස්කරණයක්. රූපං රූපත්තාය සඛ්ඛතං අභිසඛ්ඛරොත්තීති සඛ්ඛාරො - රූපයක් පිණිස රූපය සකස් කලා. අන්න ඒ අභිසංස්කරණය තමයි සංඛාරය. මෝඩකම තියෙනකම් රූපය කියන සංඛාරයක් සකස් කලා. මෝඩකම නැත්නම් ඒ සංස්කරණය වෙන්නේ නැහැ. රූපයක් පිණිස රූපය සකස් කරන්නේ නැහැ. අවිද්‍යාව නැති වුණා නම් පරිහරණය කරන්න රූප සකස් කරන්නේ නැහැ. අභිසංස්කරණයක් කරන්නේ නැහැ. අවිද්‍යාව, මෝඩකම තියෙන කොට නැවත නැවත පරිහරණය කරන්න රූප සකස් කරනවා.

ඒ බල්ලා හොඳ බල්ලෙක් ද, නරක බල්ලෙක් ද කියලා හිතන්න රූපයක් සකස් කලා. විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න රූපයක් සකස් කලා, නැවත නැවත ඒ ගැන හිතන්න. එතකොට තමයි බුරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න පුළුවන් වුණොත් තමයි ඊටපස්සේ බුරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. පිහිටියොත් තමයි එයා ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. දැන් අපටත් එක එක්කෙනා ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ පිහිටියොත්, රූපං රූපත්තාය සඛ්ඛතං - සංඛත කළොත්. රූපයක් රූපයක් බවට පිහිටුවොත්, අභිසංස්කරණය කළොත් තමයි අවිජ්ජා පච්චයා සඛ්ඛාරා. අවිජ්ජා පච්චයා සඛ්ඛාරා කළොත් දැන් රූපයක් තියෙනවා නැවත නැවත විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න.

මේ සිද්ධියට තමයි නිමිති තියෙනවා කියන්නේ. නිමිති ඉතුරු කරගන්නා. එතකොට ඒ නිමිති නැවත නැවතත් විඤ්ඤාණයේ පිහිටන්න පුළුවන්. විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න භූමියක් සකස් කලා. ඒ සකස් කිරීම මයි, නිමිත්තම තමයි කර්මය වෙන්නෙත්. අවිද්‍යාවෙන් දැන් ලෝකයට අයිති දෙයක් හැඳුවා.

එතකොට ලෝකයට අයිති දෙය කිව්වහම ඒකෙන් ගැඹුරක් තියෙනවා. අපි දැන් කතා කරන්නේ එළියේ තියෙන 'දෙයමයි' කියලා. එළියේ තියෙන 'දෙයක්' කළොත් කොහොමත් දැන් අහුවෙලා නේ. ඒක හොඳට පැහැදිලි කරගන්න. බල්ලා වතුරේ හිටියොත් කොහොමත් දැන් ලෝකයට අහුවෙලා. ඔතනින් ටිකක් එහාටත් ගැඹුරක් තියෙනවා. එළියේ ඉන්න බල්ලා නැති වුණාට හිතෙන් හදපු බල්ලා හිටියත් උඟ ගැන කතා කර කර ඉන්න පුළුවන් නේ ද? ඒත් හිත හිතා ඉන්න පුළුවන්. එතකොටත් විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න හැකියාවක් තියෙනවා. තවම දකින්න පුළුවන් බල්ලෙක් ඉන්නවා. භෞතික, සතරමහා ධාතු නො වෙන්න පුළුවන්, එළියේ නො වෙන්න පුළුවන්, ඒ වුණාට දකින්න පුළුවන් බල්ලෙක් ඉන්නවා. හීනෙන් හරි දකින්න පුළුවන්. හීනෙන් දැක්කත් ඇති බය වෙන්න නේද?

මේ මට්ටමේ දී බාහිර රූප වලට අහුවෙන්නේ නැහැ. එළියේ තියෙන අල්ලලා බලන්න පුළුවන් මට්ටමේ රූපයක් නෙවෙයි, ඒ වුණාට දැන් ඒක හිතෙන් දකින්න පුළුවන් රූපයක් බවට පත්වෙලා. තවම දකින්න පුළුවන් රූපයක්. ඒ කියන්නේ ඇහැ නැතිවෙලා නැහැ. ඇහෙන් දකින්න පුළුවන් බල්ලෙක් ඉන්නවා නේ. මනසෙන් දකිනවා කියලා අවබෝධය නැහැ. අල්ලන්න බැහැ හැබැයි දකින්න පුළුවන් මට්ටමක්. බල්ලෙක්ව පෙනෙනවා හැබැයි අල්ලන්න පුළුවන් එකෙකුත් නෙවෙයි. කාටුන් චිත්‍රපටියක් බලන්න පුළුවන්, තවම ලෝකයට අහුවෙන්න පුළුවන්. ලෝකයට අයිති දේවල් හදාගෙන රස විඳින්න පුළුවන්. හැබැයි ඒක අල්ලන්න පුළුවන් ලෝකයක් නෙවෙයි කියලාත් දන්නවා.

එතකොට එක මට්ටමක් තමයි අල්ලන්න පුළුවන් ලෝකයක් තියෙන එක, අනිත් මට්ටම තමයි අල්ලන්න බැරි හිතෙන් හදපු රූපයක් ඔය තියෙන්නේ කියලා දැනගන්න එක. ඒ අවස්ථාවේදීත් තවම රූපයට අහුවෙලා. ඒ මට්ටමට කියනවා රූපාවචර මට්ටම කියලා. දැන් කාමාවචර මට්ටමෙන් ටිකක් එහාට ගිහිල්ලා. කාමාවචර මට්ටම කියන්නේ එළියේ දේවල් තියෙනවාමයි කියන මට්ටමට. බාහිර අහුවෙන දේවල් තියෙනවා. රූපාවචර මට්ටමේ දී අහුවෙන්නේ නැහැ, නමුත් තවම එළියේ දේවල් තියෙන බවක් හිතෙනවා. හිතෙන් බලමින් ඉන්න පුළුවන්. දැන් කාමාවචර මට්ටමෙන් ඔබ්බට ගිය රූපාවචර මට්ටමේ කෙලෙස් වලට අහුවෙලා. කාමාවචර මට්ටමට වඩා ඉහළ මට්ටමකට ගිහිල්ලා. ඒ අවස්ථාවට එන්න කාමාවචර මට්ටමේ කෙලෙස් යටපත් වෙන්න ඕනේ.

ධ්‍යාන නැතුවත් රූපාවචර මට්ටම් තියෙනවා. හොඳට විදර්ශනය කළොත් රූපාවචර මට්ටම අත්දකින්න පුළුවන්. ඇස් ඇරගෙනත් අත්දකින්න පුළුවන්. ධ්‍යානයට යන්න නම් ඇස් වහගන්න වෙනවා නේ. නමුත් අවබෝධය තුළින්, ප්‍රඥාව තුළින් රූපාවචර මට්ටම කෙනෙකුට අත්දකින්න පුළුවන්.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: කාමාවචර මට්ටමෙන් ඔබ්බට ගිය විට කාමලෝකය සංස්කරණය වෙන්නේ නැහැ. හැබැයි රූපාවචර ලෝකයයි, අරූපාවචර ලෝකයයි සංස්කරණය වෙන්න පුළුවන්. ඒ මට්ටමේ කෙලෙස් තවම පවතිනවා. අපි මේ මට්ටමේ දී කඩන්න ඕනේ කාමාවචර මට්ටම. අපට යෙදෙන්නේ කාමලෝකයේ කෙලෙස්. මේ ටික කියන්නේ වැඩිපුර දැනුමට යි.

රූපාවචර මට්ටමේ දී හිතෙන් හදලා එළියේ තියන්නේ නැහැ. හැබැයි හිතෙන් හදපු එක තියෙනවා කියලා හිතෙනවා. හිතෙන් හදපු එකටත් කෙලෙස් ඇතිවෙනවා. ඒවා සියුම්, ඒ මට්ටම සියුම්. ඒ මට්ටම කැඩෙන්න නම් ඒ මට්ටමත් තේරුම්ගන්න වෙනවා. හැබැයි විඤ්ඤාණයෙන් හදපු ලෝකයක් තවම තියෙනවා. ඕකට කියනවා විඤ්ඤාණ වාදය කියලා. තවම පටිච්ච සමුප්පාදය දැකලා නැහැ. හැම දෙයක්ම හිතෙන් හදපු දේවල් කිව්වහම තවම විඤ්ඤාණ වාදය

තුළයි ඉන්නේ. තවම ලෝකයෙන් එතෙර වෙලා නැහැ. දැන් භෞතික වාදයේ ඉඳලා විඤ්ඤාණ වාදයට පත්වනවා. භෞතික දෙයක් තියෙනවා කිව්වහම අල්ලන්න පුළුවන් නේ. අල්ලන්න පුළුවන් කියන ලෝකයෙන් 'ඇත-නැත' කියලා කතා කරන්න පුළුවන්. විඤ්ඤාණයෙන් හදපු ලෝකයෙන් 'ඇත-නැත' කියලා කතා කරන්න පුළුවන්. 'ඇත-නැත' කියන කොට පටිච්ච සමුප්පාදය නෙවෙයි. ඒවා සාස්වත-උච්ඡේද දෘෂ්ටි.

විඤ්ඤාණයෙන් හදපු දෙය තියෙනවා, විඤ්ඤාණයෙන් හදපු දෙය නැහැ කියලා එතනත් දෘෂ්ටි දෙකකට වැටෙන්න පුළුවන්. ඔය දෙකටම අහු නොවෙන්නේ පටිච්ච සමුප්පන්න බව දැක්කොත් විතරයි. ඉමස්මිං සති ඉදං භොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න භොති කියන ධර්මතාවය දැක්කොත් විතරයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ මේ තුන් ලෝකයන්ම එතෙර වෙන දහමක්. එහෙනම් අපි රූපය ගැන විතරක් බලලා මදි. වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය ගැනත් බලන්න තියෙනවා. අපි ඒවා ගැන තවම කතා කෙරුවේ නැහැ. ඒ ටික ගැන කතා කරන්න ඉස්සෙල්ලා රූපය පිරිසිදු දකින්න තියෙනවා. අපි රූපයේ මූලාවෙලා ඉදගෙන වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය ගැන බලන්න යනවා කියන එක කරන්න අපහසු වැඩක්. ඉස්සෙල්ලා අපේ තදබල කෙලෙස් ටික කඩාගන්න වෙනවා. කාමාවචර මට්ටමේ කෙලෙස් ටික කඩාගන්න වෙනවා.

එතකොට කාමභූමිය කියන්නේ මේ ඇහැ, කන, නාසය, දිව, ශරීරයට අහුවෙන දේවල් එළියේ තියෙනවා කියන මට්ටම. එළියේ තියෙනවාමයි කියලා අපට දැනගන්න නම් ඒවා ගැටෙන්න ඕනේ. හැපෙන්න ඕනේ. එතකොට නේ එළියේ තියෙනවා කියලා කියන්නේ. හැපෙන්නේ මොකකට ද? ශරීරයට. කයට හැපෙනවා. දිවටත් හැපෙන්න ඕනේ. එළියේ කෑම තිබුණාට රස දැනෙන්නේ නැහැ නේ ද? හොද්ද උයලා තිබුණාට ලුණු වැඩියි කියලා දන්නේ නැහැ නේ ද? නාසයෙන් ගැටෙන්න ඕනේ. සමහර මළ මිනි සිල් කරනවා එළියට ගද එන්නේ නැති වෙන්න. එතකොට ගණිය

නාසයේ හැපෙන්නේ නැති නිසා එළියේ ඉන්න අයට ගදයි කියලා දූනෙන්නේ නැහැ.

එහෙම නම් කායායතනය, ජීවිතායතනය, ඝානායතනය තුළින් අපව බලවත්ව කාම ලෝකයට පොළඹවනවා. බාහිරයේ රූප තියෙනවා මයි, හැපෙන්න දේවල් තියෙනවා, අල්ලන්න පුළුවන් දේවල් තියෙනවා කියන මට්ටමකට ඔය ආයතන තුනෙන් දැනුවත් කරනවා. ඒ ආයතන වල යමක් හැපුණේ නැත්නම් ඒවා අත්දකින්න බැහැ කියන මට්ටම. දැන් ඇහෙන්න අත්දකින්න නම් හැපෙන්න ඕනේ ද? ඇත ගින්නදර පෙනෙන කොට දකින්න නම් ගින්නදර ඇවිල්ලා ඇහේ හැපෙන්න ඕනේ නැහැ නේ ද? රස දූනෙන්න වගේ හැපෙන්න ඕනේ නැහැ. එතකොට ඇහැටයි, කනටයි ඔය වගේ ධර්මතාවයක් තියෙනවා. කන ගැන අපට හිතාගන්න ටිකක් අපහසුයි, ඒ වුණාට ඇහෙයි, කනෙයි සියුම් මට්ටම එහෙමයි.

දෙව්වරුන්ට දිබ්බසොක, දිබ්බවක්ඛු කියලා තියෙන්නේ. දිබ්බවක්ඛුවෙන් ඇත තියෙන දේවල් දකින්න පුළුවන්. ඇත තියෙන ශබ්ද අහන්න පුළුවන්. එතකොට කනේ වැදිලා නෙවෙයි ඒ ඇහෙන්නේ. නුවණින් හිතලා බලන්න. ඔතනින් ගන්න ඕනේ නුවණ තමයි කාමාවචර මට්ටමේ දී මේවා හැපෙන්න ඕනේ ගතියක් තියෙනවා. කාමාවචර ඇහේ දී, කාමාවචර කනේ දී හැපෙන්න ඕනේ. රූපාවචර මට්ටමේ දී ඇහැ, කන තියෙනවා හැබැයි හැපෙන ගතිය නැහැ. දූතගන්නවා විතරයි. ඇහෙන්න දකින්න, කනෙන්න අහන්න පුළුවන්. නමුත් අල්ලන්න පුළුවන් ගතිය යෙදෙන්නේ නැහැ. කයෙන්, දිවෙන්, නාසයෙන් අල්ලන්න පුළුවන් මට්ටමට ලෝකය හදන්නේ නැහැ. ඒවායින් අත්දකින මට්ටමට ඕලාරික නැහැ. ඊට වඩා සියුම්. සියුම් අවස්ථාවේ මේ මට්ටමට තමයි රූපාවචර මට්ටම කියලා කියන්නේ. තවම රූප තියෙනවා, හැබැයි අල්ලන්න බැහැ. හොඳට නුවණින් මේ ගැන කල්පනා කරලා බලන්න. තමන්ට අත්දකින්න ඕනේ නම් ධ්‍යානයක් වඩලා බලන්න. රූපාවචර මට්ටමේ දී තියෙන්නේ ඔය වගේ ධර්මතාවයක්.

ඊළඟට අරූපාවචර වෙන කොට රූපාවචර මට්ටමේ කෙලෙස් යෙදෙන්නේ නැහැ. දකින්න පුළුවන්, අහන්න පුළුවන් කියන මට්ටමටත් රූප සකස්වෙන්නේ නැහැ. සියුම්ව වත් සකස්වෙන්නේ නැහැ. ඒත් ඉතින් නිදාගෙන හීන බලනවා වගේ වැඩක් වෙන්නේ. මනායතනයෙන් දැනගන්නවා. එතකොට මනායතනයෙන් රූප විඳ විඳ ඉන්න පුළුවන්. දැන් අනික් ආයතන පහෙන් රූප අත්දකින්න පුළුවන් කියලා කොහෙන්ම හිතෙන්නේ නැහැ. ඇහෙන් දකින්න පුළුවන්, කනෙන් අහන්න පුළුවන් කියන මට්ටමටත් යන්නේ නැහැ. හැබැයි තවම මනායතනයෙන් හිත හිතා විඳින්න පුළුවන්. තවමත් ලෝකයට අනුවෙනවා. ඒ අවස්ථාවට කියනවා අරූපාවචර මට්ටම කියලා. මනායතනය විතරයි එතකොට වැඩ කරන්නේ. අනිත් ආයතන පහ උපදින්න කෙලෙස් පිහිටන්නේ නැහැ. ඒවා යටපත් වෙලා වෙන්නත් පුළුවන්, ප්‍රඥාවෙන් කැඩිලා වෙන්නත් පුළුවන්. නැවත නූපදින විදියට අතහැරිලා වෙන්නත් පුළුවන්, නැත්නම් තාවකාලිකව ධ්‍යාන බලයෙන් යටපත් වෙලා වෙන්නත් පුළුවන්.

මනායතනය වැඩ කරනවා නම් තවම අවිද්‍යාව තියෙනවා. මනායතනය හරහා වේදනා, සංඥා, චේතනා එන්න පුළුවන්. ඒ මොනවා ගැන ද? රූප ගැන. රූප නැති වුණාට රූප ගැන වේදනා, සංඥා, චේතනා එන්න පුළුවන්. හැබැයි ඒ රූපය අල්ලන්න පුළුවන් රූපයක් කියලා භාරගන්නේ නැහැ. අල්ලන්න කායායතනය නැහැ. කායායතනයෙන් අල්ලන්න පුළුවන් රූපයක් කරන්නේ නැහැ. කරන්න පුළුවන් එකම වැඩේ සිතීම විතරයි. කල්පනා කිරීම විතරයි.

එතකොට එතැන දී හැදෙන ප්‍රපංච අපට මේ මට්ටමේ තියෙන කාමාවචර ප්‍රපංච නෙවෙයි. දැන් අපට හැදෙන්නේ කාම ලෝකයට අයිති ප්‍රපංච නේ. ඇහෙන්, කනෙන්, නාසයෙන්, දිවෙන්, කයෙන් අත්දකින්න පුළුවන් දේවල් අපට තියෙනවා. නමුත් රූපාවචර මට්ටමේ දී හැදෙන ප්‍රපංච කායායතනයෙන් අත්දකින්න බැහැ, ජීවිතායතනයෙන් අත්දකින්න බැහැ, ඝානායතනයෙන් අත්දකින්න බැහැ. මොකද ඒවා උපද්දන කෙලෙස් දැන් යටපත් වෙලා. තවම ප්‍රපංච කිරීම තියෙනවා. එහෙම වෙන්නේ කොහොමද කියලා වෙනම හොයාගන්න තියෙනවා. ඒක ප්‍රඥාවෙන් කළ යුතු වැඩක්.

දැන් අරූපාවචර ලෝකයේත් හිත හිතා ඉන්නේ කොහොමද කියන එක හෙවිවොත් තමයි ඒකෙනුත් එතෙර වෙන්න පුළුවන් වෙන්නේ. සමුදය හොයාගත්තොත්, හටගන්නේ කොහොමද කියලා හොයාගත්තොත් තමයි, හටගන්න හේතු ටික නැති කළොත් තමයි ඒ මට්ටමෙනුත් මිදෙන්න, එතෙර වෙන්න පුළුවන් වෙන්නේ.

ඔය ජාති පහම ගත්තොත් අපි රූපය ගැන වැඩිපුර කතා කරන්නේ මේ කාමලෝක මට්ටමේ දී කෙලෙස් වැඩිපුරම තියෙන්නේ රූපය ගැන යි. ඒ වුණාට වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය ගැනත් හොයන්න තියෙනවා. විඤ්ඤාණයත් සංඛත ධර්මයක්. විඤ්ඤාණයත් පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්මයක්. සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පන්නයි. සමුදය යෙදෙනකම් විතරයි ඕක තියෙන්නේ, සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් ඕක හටගන්න බැහැ කියන ධර්මතාවයට යටත්. මෙතන 'ඇත-නැත' කතාවක් නැහැ. හිත ඇතිවෙනවා නැතිවෙනවා තමයි, පවතින එක හිතක්වත් නැහැ නේ? එහෙනම් රහත්වෙන්න එපැයි ඒ ටික දැනගත්තා කියලා! එහෙම රහත්වෙන්නේ නැහැ. ඔය හිත ඇතිවෙනවා නැතිවෙනවා කිය කියා බලාගෙන ඉඳලා සෝවාන්වෙන්න වත් බැහැ. මොකද ඔය දකින්නේ පටිච්ච සමුප්පාදය නෙවෙයි. ඔතන දකින්නේ ඵලය ගැන විතරයි, සමුදය දකින්නේ නැහැ. හිත කියන ඵලය දිහා බල බලා ඉන්නවා ඇතිවෙනවා නැතිවෙනවා කියලා. ඉතින් ඔහොම බැලුවත් ඇතිවෙනවා නැතිවෙනවා, නො බැලුවත් ඇතිවෙනවා නැතිවෙනවා. ඕක හිතේ ලක්ෂණයක්. ඕනෑම කෙනෙක්, අන්‍යාගමිකයෙකු වුණත් විඤ්ඤාණය ඇතිවෙනවා නැතිවෙනවා කියලා දන්නවා.

එහෙනම් ඒ ඇතිවෙන නැතිවෙන අනිත්‍ය නෙවෙයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ. සමුදයයි බලන්න කියන්නේ. හිතක් හටගත්තා නම් හටගත්තේ ඇයි කියලා බලන්න. සමුදය දක්ක දවසට නිරෝධය පෙනෙයි. මේ සමුදය යෙදුණ හින්දයි ඕක හටගන්නේ, මේ සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් උපදින්නේ නැහැ. උපදින්නේ නැති ගතියට නිරෝධය කියනවා. එතකොට උපදින්න තියෙන හේතු නැති කළොත් නිරෝධ වෙයි. නිරෝධ සමාපත්තියට

සමවදින්න නම් උපදින්න තියෙන හේතු ටික දකින්න වෙනවා. ඇතිවෙලා නැතිවෙන බව බලන් ඉඳලා හරියන්නේ නැහැ. ඇති වුණා නම් ඇති වුණේ කොහොමද කියලා නුවණක් පිහිටන්න වෙනවා.

එතකොට හිත හටගන්නත් සමුදයක් තියෙනවා. ඒ සමුදය හඳුනා ගත්තොත්, සමුදය දැක්කොත් තමයි නිරෝධය ගැන නුවණක් ගන්න පුළුවන්. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය දකින්න වෙනවා.

සංඛාර වර්ග පහක් තියෙනවා. රූපං රූපත්තාය සඛිඛතං අභිසඛිඛරොන්තිති සඛිඛාරො, වෙදනං වෙදනත්තාය සඛිඛතං අභිසඛිඛරොන්තිති සඛිඛාරො, සඤ්ඤං සඤ්ඤත්තාය සඛිඛතං අභිසඛිඛරොන්තිති සඛිඛාරො, සඛිඛාරෙ සඛිඛාරත්තාය සඛිඛතං අභිසඛිඛරොන්තිති සඛිඛාරො, විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණත්තාය සඛිඛතං අභිසඛිඛරොන්තිති සඛිඛාරො³⁶. එතකොට විඤ්ඤාණයත් විඤ්ඤාණයක් බවට අභිසංස්කරණය කරලා තමයි අපි විඤ්ඤාණය ගැන කතා කරන්නේ. නාමරූපත් නාමරූප බවට අභිසංස්කරණයක් කරලා තමයි අපි නාමරූප ගැන කතා කරන්නේ.

ඒ වගේ මෙනත ඉතාමත්ම ගැඹුරු ධර්මතාවයක් තියෙනවා. සංඛාර නවත්තපු තැන තමයි නිවන කියන්නේ. අවිද්‍යාව සම්පූර්ණයෙන් දුරු කලා, නැවත ඉපදීමක් නැහැ, තවත් කළ යුත්තක් නැහැ කියන්න පුළුවන් වෙන්නේ සංඛාර උපදින්න හේතු නැති කරපු දවසටයි. හිත ඇතිවෙනවා, නැතිවෙනවා කියලා දැක්ක දවසට නෙවෙයි! හිත ඇතිවෙනවා නම් ඇති වුණේ මේ හේතු, මේ සමුදය නිසායි, ඒ සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් හිත උපදින්නේ නැහැ කියලා නුවණින් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරපු දවසටයි. එදාට සංඛාර කරන්න, අභිසංඛාර කරන්න තියෙන හේතු ටිකත් නැති වෙනවා. දූන් රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන පහත් අභිසංස්කරණය කලා නේ.

³⁶ බජ්ජනීය සූත්‍රය - සංයුත්තනිකාය, බන්ධවග්ගය, බන්ධසංයුත්තය, බජ්ජනීය වග්ගය.

අභිසංස්කරණය කළේ කවුද? ඒත් හිතෙන්ම යි. අන්න ඒ සමුදයක් නැතිවුණොත් එහෙම නැවත ඉපදීමක් නැහැ කියන්න පුළුවන් වෙයි.

මොනවාද උපදින්නේ නැත්තේ? පංචඋපාදාන ස්කන්ධ උපද්දන්නේ නැහැ. බන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො අයං වුවිච්ඡි ජාති³⁷ - මේක තමයි ජාතිය කියන්නේ. ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම, ආයතනයන්ගේ පටිලාභය තමයි ජාතිය කියන්නේ. එතකොට ස්කන්ධ පහළවීමත් ජාතිය. මොනවාද ස්කන්ධ? රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ. ඒවා පහළ වෙනවා නම් ජාතිය ක්ෂය කළේ නැහැ. අවිද්‍යාව දුරු වුණේ නැහැ.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: පටිච්ච සමුප්පාදය ඉවරවෙන්නේ ඔතැනින්. උපද්දන්නේ නැති දවසට. ඉපදෙන තාක් කල් පටිච්ච සමුප්පාදය තියනවා. මේ ජාති පහ ඉපදෙන තාක් කල් පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රියාවලිය තියනවා. රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ උපදින තාක් කල් සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් ඉන්නවා. රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ ඉපදුණේ නැත්නම්? සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් ඉදිසි ද? 'මම' ඉදිසි ද? නැවතත් ආනන්ද සුත්‍රය³⁸ මතක් කරගන්න. උපාදාය ආවුසො ආනන්ද අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. ඇසුරු කරගෙනයි 'මම වෙමි' කියන එක තියෙන්නේ, ඇසුරු නො කරගෙන නොවෙයි. කිඤ්ච උපාදාය? මොනවා ඇසුරු කරගෙන ද? රූපං උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. වෙදනං උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. සඤ්ඤං උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. සඛ්ඛාරෙ උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. විඤ්ඤාණං උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. දූත් දහම තව ටිකක් ගැඹුරෙන් විමසන්න තියෙනවා. නමුත් ඒ ගැඹුර අපි ලඟ තවම නැහැ නේ කියලා අධෛර්යමත් වෙන්න එපා. ඒ දැකීම තමයි කෙළවර. ඒ තැනට යෑම සඳහා අපි ටිකෙන් ටික ගැඹුරට දහම ප්‍රගුණ කරන්න ඕන.

³⁷ සච්චවිභවිත සුත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, විභවිත වග්ගය, උපරිපණ්ණාසපාළි.

³⁸ ආනන්ද සුත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, බන්ධක වග්ගය, බන්ධසංයුත්තය, ථෙරවග්ගය.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: ස්කන්ධ ස්කන්ධ විදියට දැකලා උපාදාන කළේ නැත්නම් හරිද කියලා ප්‍රශ්නයක් අහනවා. අපි එහෙම හිතාගෙන ඉන්නවා. ස්කන්ධ ඔහේ තිබුණාවේ, අපි තණ්හාවෙන් උපාදාන කළේ නැත්නම් ප්‍රශ්නයක් නැහැ නේ කියන මතයක් තියෙනවා. ඕක තමයි ඉතින් අපට අහන්න ලැබිලා තියෙන්නේ. ඒ නිසා තමයි ආනන්ද හාමුදුරුවෝ සෝවාන් වුණේ කුමක් අහලාද කියලා මම මේ පැහැදිලි කරන්න හදන්නේ. 'මම වෙමි' කියන එක එන්නේ රූපය ඇසුරු කරලා, රූපය ඇසුරු නො කරගෙන නෙවෙයි. රූප ස්කන්ධය ඇසුරු කළා කියන්නේ 'මම වෙමි' කියන එක තියෙනවා. ඇසුරු නො කරගෙන නම් 'මම වෙමි' කියන එක එන්න බැහැ. ඇසුරු නො කරගෙන නෙවෙයි කියලා එහෙමත් සුත්‍රයේ කියනවා. නැත්නම් ඉතින් එහෙමත් කියන්න ඕනේ නැහැ නේ. රූපය ඇසුරු කළොත් 'මම වෙමි' කිව්වා නම් ඇති නේ. ඇසුරු නො කරගෙන නෙවෙයි කියලාත් කියනවා.

එහෙනම් අපේ හිත දියුණු වෙන්න ඕනේ ඇසුරු නො කරන මට්ටමට නේ ද? එතෙක් 'මම වෙමි' කියන එක හිටිනවා. නමුත් අපට එක වරම රූප ඇසුරු නො කරගෙන ඉන්න බැහැ, කාමලෝකයේ ඉන්න අපේ කෙලෙස් බලවත් නිසා. අපි සසරේ ඇවිල්ලා තියෙන්නේම රූප ඇසුරු කරලා. ඉතින් මේ ධර්මතාවය ඇහුවා කියලා අපට රූප ඇසුරු නො කරගෙන ඉන්න බැහැ. නමුත් රූපය ඇසුරු කළොත් තමයි 'මම වෙමි' කියන එක එන්නේ, රූපය ඇසුරු කළේ නැත්නම් 'මම වෙමි' කියන එක එන්න බැහැ නේ කියලා නුවණක් ගන්න පුළුවන් තවම රූපය ඇසුරු වුණාට.

එතකොට එහෙම කෙනා දන්නවා රූපය ඇසුරු කරන නිසායි 'මම වෙමි' කියන එක තියෙන්නේ, ඇසුරු වුණේ නැත්නම් 'මම වෙමි' කියන එක එන්න බැහැ කියලා. එහෙම කෙනාගේ 'මම වෙමි' කියන එකේ දෘෂ්ටිය කැඩෙනවා. 'මම' තවම දුරුවෙලා නැහැ, 'මම වෙමි' කියන එක ඇතිවෙන්නේ කොහොමද කියන දෘෂ්ටියක් තියෙනවා නේ. අන්න ඒ දෘෂ්ටිය කැඩෙනවා. ඒක පිහිටන්න බැරි වෙනවා. රූපය ඇසුරු කළොත් විතරයි මේක තියෙන්නේ, ඇසුරු නො කළොත් ඕක නැහැ කියලා දකින කොට දෘෂ්ටියක් කැඩෙනවා. ඒ

දෘෂ්ටිය තමයි සක්කාය දිට්ඨිය. ඒ දෘෂ්ටිය තමයි කැඩෙන්නේ. 'මම වෙමි' කියන එක කැඩුණේ නැහැ මොකද තවම රූප ඇසුරු වෙන නිසා. පංචඋපාදාන ස්කන්ධය තවම ඇසුරු වෙනවා. රූප විතරක් නෙවෙයි, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ පහම තවම ඇසුරු වෙනවා. ඇසුරු වෙනවා නම් එයා දන්නවා 'මම වෙමි' කියන එක තියෙනවා කියලා. ඕවා ඇසුරු වෙනවා කියන්නේ 'මම'. හැබැයි එයාගේ දෘෂ්ටිය කැඩිලා. මේ රූපය 'මම' කියලා ගන්න බැහැ, මොකද රූපය ඇසුරු වෙන කොට 'මම වෙමි' ඇසුරු නො වුණොත් 'මම' කියන කතාවක් නැහැ, උපදින්න විදියක් නැහැ. ඇසුරු කළොත් විතරයි 'මම' කියන කතාවක් තියෙන්නේ. එතනත් එයා පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාවය දකිනවා. හේතු ඇති කල්හි ඵලය තියෙනවා, හේතු නැත්නම් ඵලයක් උපදින්නේ නැහැ කියන අවබෝධය එයාට තියෙනවා.

ආනන්ද හාමුදුරුවෝ සෝවාන් වෙන්නේ ඔය ධර්මතාවය අහලා යි. ඒ රහත් වුණ අවස්ථාව නෙවෙයි. දැන් අපටත් නුවණක් එන්න ඕන පංචඋපාදාන ස්කන්ධයෙන් එකක් හරි ඇසුරු කළොත් නේ 'මම' ඉන්නේ කියලා. ඇසුරු නො කළොත්? කොහේද 'මම' පිහිටන්නේ?

එතකොට අපට රූපය ඇසුරු වෙලා නම් සක්කාය දිට්ඨිය කඩාගන්න බැහැ. ඒ නිසා තමයි රූපයත් සංඛත ධර්මයක්, අභිසංස්කරණයක් කියලා තේරුම් ගන්න තියෙන්නේ. රූපය අභිසංස්කරණයක් කියලා දැක්ක දවසට රූපය 'මම' කර ගනියි ද? එතකොට දන්නවා රූපය ඇසුරු වෙන්නේ ඔතන මුළාව තියෙනකම් විතරයි කියලා. ඒකත් අභිසංස්කරණයක්, අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාරයක් කියලා දකිනවා. එහෙනම් අවිද්‍යාව නැති වුණොත් ඔය සංඛාරය තියෙන්න බැහැ කියලාත් දකිනවා. සංඛාරය නැත්නම් දැන් 'මම' කියන්නේ කාට ද? 'මම' හිටියත් කමක් නැහැ, රූපය ඇසුරු වෙන්නේ නැත්නම්! 'මම' නැතිවෙලා රූපය ඉතුරු වුණොත් නම් එතන ප්‍රශ්නයක් තියෙනවා, මොකද රූපය තියෙන බව දැනගන්න 'මම' ඉන්නවා. 'මම' ඉතුරු වුණත් කමක් නැහැ, රූපය ඇසුරු නො කර ඉන්න කො! එතකොට මාර්ගය වැඩෙනවා. එතකොට සක්කාය

දිවයින ගැන ප්‍රශ්නයක් එන්නේ නැහැ. මොකද විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න රූප ඉතුරු වෙන්නේ නැති නිසා.

අපේ විඤ්ඤාණයට තවම රූප අහු වුණත් නුවණින් කියනවා 'මෝඩකම තියෙනකම් විතර නේ රූප ඇසුරු වෙන්නේ. ඔය මෝඩකම නැති වුණ දවසට ඕවා ඇසුරු වෙන්නේ නැහැ නේ. අපට ඇසුරු වුණාට රහතන් වහන්සේට ඇසුරු වෙන්නේ නැහැ නේ' කියන නුවණක් එනවා. එතකොට අර තිබුණ වැරදි දෘෂ්ටිය - සක්කාය දිවයින කැඩෙනවා. නමුත් තවම ඇලීම් ගැටීම් නම් තියෙනවා. ඇලීම් ගැටීම් තිබුණාට දෘෂ්ටිය කැඩිලා නිසා නුවණකින් බලන වෙලාවට මේ සංසිද්ධිය පෙනෙනවා. සක්කාය දිවයින කැඩුණාට තවම ඇලීම් ගැටීම් ඇතිවෙන්න පුළුවන් කියන්නේ ඒ නිසායි. මොකද පංචඋපාදාන ස්කන්ධයෙන් එයා තවම මිදිලා නැහැ. තවම අර පරණ පුරුද්දට ඇසුරු කරනවා. රූපය රූපයක් විදියට භාර ගන්නවා. පයවිටි පයවිතො මඤ්ඤති ගතිය තවම තියෙනවා. ඒ වුණාට එයාගේ උත්සාහයක් තියෙනවා මා මඤ්ඤති තත්වයට යන්න - ඒකෙන් මිදෙන්න. ඒ ඇයි? සම්මා දිවයිනෙන් පෙන්නවා අපට ඔහොම මඤ්ඤාණා වුණාට රහතන් වහන්සේට මඤ්ඤාණා වෙන්නේ නැහැ නේ - න මඤ්ඤති ස්වභාවයක් නේ තියෙන්නේ කියන නුවණ තියෙනවා. අවිද්‍යාව තියෙනකම් ඔහොම මඤ්ඤාණා වුණාට අවිද්‍යාව නැති මනසට ඔය විදියට මඤ්ඤාණා වෙන්නේ නැහැ නේ, කියලා නුවණක් එනවා.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: මේ ඇසුරු කරන නිසා 'මම වෙමි' කියන ධර්මතාවය අප්ප්ඤ්ඤා රූපයටයි, බහිද්ධි රූපයටයි දෙකටම පොදුයි. ඔය රූප දෙකම අවිද්‍යාව මත කරපු සංඛාර. අවිද්‍යාව දුරු වුණ දවසට ඔය සංඛාරය තියෙන්නේ නැහැ. රූපං රූපත්තාය සඞ්ඛං කියන සංඛාරය පිහිටන්නේ නැහැ. ඒ අභිසංස්කරණය නැති වෙනවා. එතකොට අප්ප්ඤ්ඤා රූපය හදන සංඛාරයත් නැති වෙනවා, බහිද්ධි රූපය හදන සංඛාරයත් නැති වෙනවා. ඒක නැතිවෙන්න නම් වැඩ පිළිවෙලක් අනුගමනය කරන්න තියෙනවා. ඒකට කියනවා කායානුපස්සනාව කියලා. ඉති අප්ප්ඤ්ඤාං වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති - ඒ

දෙකේ වෙන වෙනම කායානුපස්සීව ඉන්න කොට නුවණක් එනවා ඕක අප්ඤාන බහිද්ධ කියලා වෙන් කර කර බලන්න ඕනේ නැහැ, සියලුම රූප - අප්ඤාන බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති - එතකොට වෙන් කරලා අහන්න ඕනේ නැහැ. ඕනේ රූපයක් අභිසංස්කරණයක් නේ ද? අවිද්‍යාවෙන් පනවපු එකක් නේ ද? අවිද්‍යාව දුරුවෙන කොට එහෙම දෙයකුත් පැනවෙන්නේ නැහැ. පැන වුණේ නැත්නම් ඇසුරු වෙන්නේ නැහැ. අනිස්සිතො ච විහරති. අනාගතයේ නුවණක් උපදියි - යාවදෙව ඤාණමත්තාය - එළඹ සිටි සිහියක් පිහිටයි - පටිස්සතිමත්තාය - අනිස්සිතො ච විහරති - එදාට රූප ඇසුරු නො කර ජීවත්වෙන්න පුළුවන් වෙයි.

රූප ඇසුරු නො කර ජීවත්වෙන්න පුළුවන් වෙන්නේ කවදාට ද? කායානුපස්සනාව හොඳට වැඩුණ දවසට යි. න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති - ඇසුරු කරන්න කිසිවක්ම පිහිටන එකක් නැහැ. එදාට රූප ලෝකයෙන් එතෙර වුණා කියන්න පුළුවන්.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: ආයතන අඩුම ප්‍රමාණයෙන් පාවිච්චි කරන්න පුළුවන් ධ්‍යාන බලයෙන් කෙලෙස් යටපත් කරගෙන. යටපත් කළාට මේවා හටගන්න සමුදය තවම දැකලා නැහැ. තව විදියකට කිව්වොත් මේක අභිසංස්කරණයක් කියලා දැකලා නැහැ. ඒ කාලය තුළ කෙලෙස් යටපත් වුණ හින්දා සියුම් වෙලා ඒ ආයතන උපද්දන්නේ නැහැ. නමුත් ධ්‍යාන ශක්තිය පිරිහෙන කොට, නැත්නම් ඒ ආයුෂ ඉවරවෙන කොට අපාගත වෙන්නත් පුළුවන්. සතර අපායත් කාමලෝකයටමයි අයිති - කාමාවචරයි. මනුෂ්‍ය, දිව්‍ය ලෝකත් කාමාවචරයි. එතකොට රූප ඉපැද්දීමේ අනුශය තියෙනකම් කාම භූමියට නැවත ඒමේ හැකියාව තියෙනවා. තව විදියකට කිව්වොත් රූපය පිරිසිදු දකිනකම්. රූපය තනිකර අභිසංස්කරණයක් කියලා අවබෝධයක් එන තාක් කල් (අවබෝධය කියන්නේ නිකම් තර්ක වලින් නෙවෙයි) ප්‍රත්‍යක්‍ෂව දැක්ක දවසට කාමලෝක වලට නැවත එන්න බැහැ. ඒ මට්ටමේ උපද්දන කෙලෙස් සම්පූර්ණයෙන් දුරුවෙලා. ඒ තත්ත්වයට තමයි අනාගාමී කියන්නේ. ඒක මාර්ගඵල පැත්තෙන් එන්න ඕනේ තත්ත්වයක් මිසක් ධ්‍යාන වලින් එතැනට එන්නේ නැහැ.

සම්මාදිට්ඨිය ලැබුවොත් අනාගාමී වීමේ හැකියාව තියෙනවා. මාර්ගය විවෘතයි. එයා මාර්ගය වඩනවාද නැත් ද කියන එක තම තමන්ගේ වැඩක්. ඒ නිසා තමයි දේශනා කරලා තියෙන්නේ යම් කෙනෙක් සෝවාන් වුණොත් තව උපරිම හත්වතාවක් විතරයි උපදින්නේ කියලා. අටවෙනි භවයකට නම් යන්නේ නැහැ, ඊට කලින් කෙලවර වෙනවා කියලා තියෙනවා. හැබැයි භව හතකට කලිනුත් වුණත් රහත් වෙන්නත් පුළුවන්කම තියෙනවා. ඒක කෙනා කෙනාගේ මාර්ගය වැඩිමේ උත්සාහය හෝ වෙනත් ප්‍රාර්ථනාත් මත බලපාන්න පුළුවන්. මනුෂ්‍ය භවයෙන් පහළට නො වැටීමට සම්මාදිට්ඨිය ප්‍රමාණවත්. එවිට සතරඅපාගත වෙන්නේ නැහැ.

සම්මාදිට්ඨිය කියන කොට ලෝකය මොකක් ද, සමුදය, නිරෝධය, මාර්ගය මොකක් ද කියන ඥානය උපදින්න ඕනේ. රූපය මොකක් ද, සමුදය මොකක් ද, නිරෝධය මොකක් ද, මාර්ගය මොකක් ද කියන ඥානය හටගන්න ඕනේ.

ඒ නිසා තමයි මම කිව්වේ අස්මිය නැති නො වුණාට, තවම රූප වලට අනුවෙන්න පුළුවන් කියලා. නමුත් සම්මාදිට්ඨිය තියෙන කෙනාට සමුදය මොකක් ද, නිරෝධය මොකක් ද කියන නුවණක් තියෙනවා. අන්න ඒ කෙනා සතරඅපාගත වෙන්නේ නැහැ කියලා තමයි කියන්නේ. ඒ දැක්ම ඇති නැවත සතරඅපාගත නො වෙන්න. ඒ තත්ත්වයට නො පැමිණුනොත් සතරඅපායට යනවා. අපි වැඩිපුරම යන්නේ සතරඅපායට කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. ඉඳලා හිටලා බලවත් කුසලයක් මතු වෙලා මනුෂ්‍ය ලෝකයට එන්න පුළුවන්.

යමෙකුට සම්මාදිට්ඨිය තියෙනවා නමුත් තවම සෝවාන් වෙලා නැහැ. වූළසෝතාපන්න කියන්න ඒ අවස්ථාවට යි. වූළසෝතාපන්න වුණොත් ඒ කෙනා අනිවාර්යයෙන් මැරෙන්න කලින් මේ ජීවිතය තුළම සෝවාන් වෙනවා. සෝවාන් වෙලාමයි මැරෙන්නේ. එහෙම බුද්ධ දේශනාවක් තියෙනවා. ඒ නිසා සම්මාදිට්ඨිය ඇතිකර ගැනීම ඉතාමත්ම වැදගත්. ඒක ඇතිකර ගත්තොත් සෝවාන් වුණා වගේ තමයි. මොකද සෝවාන් නොවී මැරෙන්නේ නැහැ. එහෙම

ධර්මතාවයක් මේ තියෙන්නේ. සමුදයයි නිරෝධයයි අවබෝධ කරන එක, පටිච්ච සමුප්පාදය අවබෝධ කරන එකේ වැදගත්කම එතැනින් පෙනෙන්න ඕන.

ඒ නිසා තමයි මම කියන්නේ 'ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා' කියල බලන්න නෙවෙයි, සමුදය හඳුනාගන්නයි අපට තියෙන්නේ. සමුදය හඳුනාගන්න උත්සාහ කළොත් නිරෝධය පෙනෙනවා. සමුදය හඳුනාගන්න තමයි උත්සාහ කරන්න ඕනේ. ඕනෑම දෙයක් තියෙනවා නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු විදියට ඒකේ සමුදය හොයන්න. ආයතන විදියට බලන්න. එතකොට වරදින්නේ නැහැ. ඉතින් නිකම් බලාගෙන ඉඳලා සමුදය පෙනෙයි කිව්වොත් එතන අඩුවක් තියෙනවා කියලා නුවණින් බැලුවොත් නම් පෙනෙයි. මොකක් හරි 'ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා' කියල බලාගෙන හිටියහම ඇතිවෙනවා නැතිවෙනවා පෙනෙයි. නමුත් සමුදයයි නිරෝධයයි අවබෝධ වෙයි ද කියන එක ලොකු ප්‍රශ්නයක්. බුදු දහමක් අහලා තේරුම් ගත්ත කෙනාට විතරයි මේ මාර්ගය වඩන්න පුළුවන් කියන්නේ ඒ නිසා යි.

එතකොට කායානුපස්සනාවේ දී සමුදය ධම්මානුපස්සී වා විහරති කියන කොට එතන ලොකු නුවණක් එන්න ඕනේ. අප්ප්ඤ්ඤා වේවා, බහිද්ධ වේවා. ඉති අප්ප්ඤ්ඤා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති, බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති, අප්ප්ඤ්ඤා බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති. කොහොම ද එහෙම ඉන්න කියන්නේ? සමුදයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති - සමුදය ධර්මය දකිමිනුයි ඉන්න කියන්නේ. නිකම්ම ඇතිවෙන නැතිවෙන කතාවක් නෙවෙයි. එලය දිහා බලාගෙන ඉන්න නෙවෙයි කියන්නේ. සමුදය ගැන බැලුවොත් තමයි පටිච්ච සමුප්පාදය දකින්න පුළුවන් වෙන්නේ. සමුදය දකින්නේ නැතුව, සමුදය තේරුම් ගන්නේ නැතුව, පටිච්ච සමුප්පාදය දකින්න බැහැ. එතකොට සමුදය ඇහැට පෙනෙන්නේ නැහැ. සමුදය පෙනෙන්නේ ප්‍රඥාවට යි. හැබැයි අපි සෝවාන් වෙන්න හදන්නේ ඇහැට පෙනෙන ඒවා ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා බලලා. භාවනා කරමින් ඉන්න කොට 'ඔන්න ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා, මම එහෙම දැක්කා, දැන් හරි මම සෝවාන්' කියනවා!

ඉතින් නුවණින් විමසන්න ඔහොම වෙන්න පුළුවන් ද කියලා. පටිච්ච සමුප්පාදය දැක්කා ද, නැත්නම් හීනයක් දැක්කා ද කියලා තමන්ම හිතලා බලන්න. 'මේ ශරීරය කැඩී කැඩී යනවා දැක්කා' කියනවා. ඉතින් ඕක වික්‍රපටියකත් දකින්න පුළුවන් නේ!

'ඇත-නැත' කියන දෙකටම වැටෙන්නේ නැති මහා ගැඹුරු දර්ශනයක් මේක. ගැඹුරු කිව්වාට දකින්න බැරිකමකුත් නැහැ. තමන් දකින්න ඕනේ මාර්ගය හරියට වැඩුවොත් - මේ ආයතන විදියට බලන්න ගත්තොත් ඔය ධර්මතාවය පෙනෙන බව. දැන් අපට පැහැදිලියි නේ මේ ආයතන කුමකින් දුන්නත් අන්තිමට මනසෙන් හදලා නේ දැනගෙන තියෙන්නේ කියලා. ආයතනයකින් සංඥාවක් විතර නේ දීලා තියෙන්නේ, රූපයක් දීලා නැහැ නේ. ඒක රූපයක් බවට සංස්කරණය කරලා තියෙන්නේ මනසෙන්. අභිසංඛත කියන ධර්මතාවය එතකොට පෙනෙනවා. දැන් මනස සම්බන්ධ වුණේ නැත්නම් ඇහැට විතරක් රූප දැනගන්න බැහැ. කනට විතරක් ශබ්ද දැනගන්න බැහැ. එතකොට මේ ආයතන පහටම රූප දැනගන්න බැහැ මනස සම්බන්ධ වුණේ නැත්නම්.

මනස තමයි පිළිසරණ - උණ්ණාහ බ්‍රාහ්මණ සූත්‍රය³⁹ බලන්න. මේ ආයතන පහට පිළිසරණ මනස කියලා කියනවා. එහෙනම් අපි දැන් හොයන්න ඕනේ මනසෙන් මොකක් ද කරන්නේ පුළුවන් කියලා. මනසට එක දෙයයි කරන්න පුළුවන්, ඒ තමයි මත-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ - මතසින්ම හදන දෙයක් මනසට දැනුවත් කරන්න විතරයි මනසට පුළුවන්. ඒක අභිසංස්කරණයක් මිසක් බාහිරයේ තියෙන දෙයක් නෙවෙයි.

ඉතින් ඕක සරළ දෙයක් නෙවෙයි ද? අපට සිහිය නුවණ පිහිටන්නේ නැති එක වෙනම කතාවක්. නමුත් දකින්න බැරි, තේරුම්ගන්න බැරි දෙයක් නෙවෙයි නේ ඕක. ඕනෑම කෙනෙකුට නුවණ යෙදුවොත් තේරුම්ගන්න පුළුවන් ධර්මතාවයක්. නමුත් අපේ පරණ පුරුදු සහ

³⁹ උණ්ණාහබ්‍රාහ්මණ සූත්‍රය, සංයුත්ත නිකාය, මහාවග්ග පාළිය, ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තය, ජරාවග්ගය.

කෙලෙස් බලවත් නිසා අපි ජීවත්වෙන කොට ඕකේ අනිත් පැත්තමයි පෙන්නන්නේ. හැබැයි සිහිය නුවණ පිහිටන්න උත්සාහ කළොත් ඒවා කඩාගන්න පුළුවන් නේ ද? ඒ නිසා තමයි කියන්නේ දහම අහලා තේරුම් ගත්ත කෙනාට මාර්ගය වඩන්න පුළුවන්කම තියෙනවා කියලා.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: සම්මා දිට්ඨිය ඉබේ පහළවෙන එකක් නම් නෙවෙයි. භාවනා කර කර හිටියාට පහළවෙන එකක් නෙවෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රයේ⁴⁰ දේශනා කරනවා නේ මේ දහම පුබ්බේ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු - පෙර නො ඇසූ විරු ධර්මයක් කියලා. එතකොට ඒ දහම බුදුරජාණන් වහන්සේනමකගෙන් ම අහලා නුවණින් විමසුවොත් විතරමයි කෙනෙකුට අවබෝධ කරගන්න පුළුවන්. නිකම් භාවනා කරලා දහම දකින්න පුළුවන් නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ විදියට දේශනා කරන්නේ නැහැ. ඒ කාලයේ අපට වඩා භාවනා කරපු අය හිටියා. ඒ අයටත් සම්මා දිට්ඨිය පහළ වුණේ නැත්නම් අපිත් භාවනා කරමින් ඉඳලා සම්මා දිට්ඨිය පහළවෙයි කියලා හිතනවා නම් ඒක ලොකු මෝඩකමක්.

එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේනමක් දේශනා කරපු දහම නුවණින් විමසලාම ඇති කරගන්න ඕනේ එකක් තමයි සම්මා දිට්ඨිය කියන එක. බුද්ධ දේශනාව අහලා, සාකච්ඡා කරලා, නුවණින් විමසලා ඇති කරගන්න ඕනේ එකක්මයි සම්මා දිට්ඨිය.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: කණ්ණාඩියෙන් තමන්ගේ රූපය දකින අවස්ථාව හොඳ උපමාවක්. ඒ වෙලාවේ දී අපට හිතෙන්නේ තමන්ගේ රූපයම පෙනෙනවා කියලා. මේ ඉදිරියෙන් තියෙන ශරීර රූපයමයි කණ්ණාඩියෙන් පෙනෙන්නේ කියලා. කණ්ණාඩිය ඇතුළේ ඉන්නේ 'මම' නෙවෙයි කියන නුවණකුත් අපට තියෙනවා. තිරිසන් සතෙක් නම් සමහරවිට රැවටිලා කණ්ණාඩිය ඇතුළේ හොයන්න යනවා.

⁴⁰ ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රය, සංයුත්ත නිකාය, මහාවග්ගය, සච්චසංයුත්තය, ධම්මවක්කප්පවත්තන වග්ගය.

කණ්ණාඩියට කොටන්න යනවා. දැන් අපට ඊට වඩා ටිකක් නුවණ තියෙනවා. ලෝකයට අයිති නුවණින් මනුෂ්‍යයා තිරිසන් සතාට වඩා ටිකක් ඉහළයි. අනිත් සත්තු අත්දකිනවාට වඩා ටිකක් හිතන්න පුළුවන්කම තියෙන නිසා තමයි මනස උසස් කියන්නේ. අපි මුලින් රැවටුණත්, ඒ රැවටීමෙන් මිඳෙන්න පසුව හෝ පුළුවන්කම තියෙනවා.

එතකොට කණ්ණාඩියේ ප්‍රතිබිම්බයක් හැඳුණා, ඒ ප්‍රතිබිම්බය 'මම' නෙවෙයි කියන නුවණ අපට තියෙනවා. ඒක නැතුව නෙවෙයි. හැබැයි අපි අනුවෙනවා කණ්ණාඩිය ඉස්සරහ තියෙන්නේ 'මගේ ශරීරය, ඒකේ ඡායාව තමයි ඔය පෙනෙන්නේ' කියලා. දැන් ඒ මට්ටමේ දී අපි අනුවෙලා. අපි ලෝකයට අයිති නුවණින් හොයන්න ගිහිල්ලා තිරිසන් සතා අනුවෙන මට්ටම නෙවෙයි, ඊට වෙනස් මට්ටමකින් අපි ලෝකයට අනුවෙලා. තිරිසන් සතා අනුවෙන්නේ කෙලින්ම ප්‍රතිබිම්බයම රූපය කියලා. අපි ඊට එහාට ගිහිල්ලා අපට නුවණක් තියෙනවා කණ්ණාඩියේ ප්‍රතිබිම්බය හැඳෙන්න නම් ඉදිරියෙන් රූපයක් තියෙන්න ඕනේ, ආලෝකය වැටෙන්න ඕනේ, ඒ නිසා මේ ඉදිරියෙන් තියෙන එකේම ඡායාවක් කණ්ණාඩියේ වැටෙනවා කියලා.

දැන් නුවණින් බලන්න ඕනේ ඕක ලෝකයට අයිති නුවණක් ද, ලෝකයෙන් එතෙරවෙන නුවණක් ද කියන එක. එතකොට පෙනෙනවා අපට විතරක් නෙවෙයි, අන්‍යාගමිකයින්ටත් ඔය නුවණ තියෙනවා නේ කියලා. එහෙනම් ඕක ලෝකයට අයිති එකක් මයි, පෙර නො ඇසූ විරූ දහමක් නම් වෙන්න බැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේනමක්ම හොයලා කියලා දෙන ධර්මතාවයක් වෙන්න බැහැ ඔය ලෝකයට අයිති නුවණ. අපට අර බල්ලාට වඩා පොඩ්ඩක් නුවණ ආවාට තවම ලෝකයට අයිති දෑක්මකයි ඉන්නේ. ලෝකයෙන් එතෙර වෙන දෑක්මක නෙවෙයි.

දැන් අපිත් ඉතින් කාගෙන් හරි විදර්ශනා භාවනාව අහගන්නවා ඕන්න අනිත්‍ය වැඩුවොත් තමයි ලෝකයෙන් එතෙර වෙන්න පුළුවන් කියලා. දැන් මොකද කරන්නේ? කණ්ණාඩිය ඉස්සරහට ගිහිල්ලා මුහුණ බලාගෙන 'ඔය ප්‍රතිබිම්බය ඔහොම තිබුණාට අනිත්‍යයි,

අනිත්‍යයි' කියලා හිත හිතා ඉන්නවා. එතන දී අනිත්‍ය කියන්නේ මොකක් කියලා ද හිතාගෙන ඉන්නේ? වෙනස් වෙනවා කියලා. එහෙම වෙනස්වීමක් පෙනෙයි ද කියලා තමන්ම නුවණින් විමසලා බලන්න. ඒ වුණාට ඕක තමයි කරන භාවනාව. ඔය පෙනෙන රූපය අනිත්‍යයි, අනිත්‍යයි කියනවා. අපි ප්‍රතිබිම්බය අමතක කරලා දැන් තමන්ගේ ශරීරයම පෙනෙනවා කියමු කො. ඔය ශරීරය ඔහොම තිබුණාට ඕක වෙනස් වෙනවා කියලා හිතනවා. ඊටපස්සේ මතක් කරලාත් බලනවා දැන් පොඩි කාලයේ හිටිය හැටි නෙවෙයි දැන් වෙනස් වෙලා. තව ටිකක් වයසට යනකොට තව ටිකක් වෙනස් වෙනවා. එහෙනම් ඔතන තියෙන්නේ හැම මොහොතකම වෙනස් වීමක්.

දැන් ඕක බොද්ධ කියන අපට විතරක් දකින්න පුළුවන් ධර්මතාවයක් ද? අන්‍යාගමිකයෙකුගෙන් ඇහුවත් ඔය ටිකම නේද කියන්නේ? ඉතිං අපි භාවනා කරලාත් ඇවිල්ලා තියෙන්නේ ඔතැනටම නේ ද? ඒක පෙර නො ඇසූ විරූ ධර්මතාවයක් ද? දැන් නුවණින් හොයන්න. ඔතන පටිච්ච සමුප්පාදය තියෙනවා ද? ඔතන චතුරායඝී සත්‍යය අවබෝධයක් තියෙනවා ද? වෙනස්වෙන බව නම් ඇත්ත. වෙනස්වෙන බව ඉතින් ලෝකයට අයිති ඇත්තක්. ඒක ලෝකයා දන්න ඇත්තක්. නමුත් ලෝකයාට ඇත්ත ආයඝී දර්ශනය නෙවෙයි. ලෝකයාට ඇත්ත ආයඝී දර්ශනයේ දී බොරුවක් වෙනවා. එතකොට ඇයි ඒක බොරුවක් වුණේ කියලා අපි නුවණින් හොයාගන්න ඕනේ. සම්මා දිට්ඨිය ආවොත් තමයි ඒ ගැන තේරුම් යන්නේ.

එතකොට අපි කණ්ණාඩියෙන් බලලා දැනගත්තේ තමන්ගේ ශරීරය නම්, ඒ ශරීරය දිහා බලාගෙන වෙනස් වෙනවා, වෙනස් වෙනවා කියනවා. දැන් ඕක වෙනස් වෙනවා කියලාත් දැනගත්තා කියමු කො. දැන් තමන්ගේ ශරීරය වෙනස් වෙනවා කියලා දැනගත්තා කියලා ඊළඟ දවසේ මුහුණ බලන එකක් නැත් ද? බලනවා නේ ද? වෙනස් වෙනවා තමයි ඒ වුණාට එතකොට ඇලීම අඩු වුණා ද?

තව උදාහරණයක් ගත්තොත් - කෑමක් ගත්තොත් ඒක පරණ වෙනකොට වෙනස් වෙනවා. එතකොට ඒකට කැමැත්තක් නැහැ.

නමුත් ඒ කෑම අලුතෙන් හදලා දුන්නොත් ඒකට ආයෙත් ඇලෙනවා. දැන් ඕන කෙනෙක් කෑම වෙනස් වෙනවා කියලා දන්නවා නේ ද? ස්ථිරව තියෙන කෑමක් කොහේවත් නැහැ කියන නුවණ තියෙනවා. ඔය නුවණ තිබුණා කියලා කෑමට ඇලිලා නැත් ද? එතකොට වෙනස්වීම බැලුවා කියලා ඇලීම නැතිවෙන්නේ නැහැ. මලක් පරවෙනවා කියලා නොදන්නා කෙනෙක් ඉන්නවා ද? ඔය නුවණ තිබුණා කියලා මලට ඇලිලා නැත් ද?

එතකොට පෙනෙන්න ඕනේ ඔතන අඩුවක් තියෙනවා කියලා. වෙනස්වීම බලලා නම් ලෝකයෙන් එතෙර වෙන්න පුළුවන් වෙයි ද කියලා තමන් නුවණින් විමසන්න. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නවා මේ ලෝකයේ තියෙන සෑම දෙයක්ම වෙනස්වෙනවා, විපරිණාමයට පත්වෙනවා කියලා. අපි තියෙනවා කියලා හිතන ඕනෑම දෙයක ලක්ෂණය තමයි ධීනස්ස අඤ්ඤාතථං පඤ්ඤායති - ඒ පවතින කාලය තුළත් අන්‍ය තත්ත්වයකට පත්වෙනවා. ඒක ප්‍රඥාවෙන් දකින්න පුළුවන්. විපරිණාම සහිතයි. ඒ බව දකලා ඇලීම ගැටීම ටිකක් අඩුකරගන්න පුළුවන්. ඊටපස්සේ එතැනින් එහාට කරන්න තව වැඩ පිළිවෙලක් තියෙනවා - මුළාව දුරු කරගැනීම සඳහා. ලෝහ, ද්වේෂ විතරක් අඩු කරගෙන මදි, මෝහයත් දුරු කරගන්න වෙනවා. මෝහය දුරු කරගන්න තමයි පටිච්ච සමුප්පාදය තියෙන්නේ.

එතකොට පටිච්ච සමුප්පාදයේ දී අපට හොයන්න වෙනවා ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමො කියන ධර්මතාවය. ඒකටම තමයි අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩනවා කියලා කියන්නේ. ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමො කියලා බලන එකට කියනවා අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩනවා කියලා. වෙනස් වෙනවා කියලා බලන එකට නෙවෙයි. ඒ ඇයි? වෙනස් වෙනවා කියලා බලන්නේ ඵලය ගැන විතරයි. එතන සමුදයක් හොයලා නැහැ. හේතුව හොයලා නැහැ. වෙනස් වෙනවා කියන්නේ ඵලයේ ලක්ෂණයක්. ඒක ඉතින් අපි බැලුවත් නැතත් වෙනස් වෙනවා තමයි. සමහර ඒවා ඉක්මනට වෙනස් වෙයි, සමහර ඒවා ටිකක් හෙමින් වෙනස් වෙයි.

එතකොට ඒ වෙනස් වීම එලයට අයිති ලක්ෂණ ටිකක් මිසක් එතන පටිච්ච සමුප්පාදයක් නැහැ, හේතුඑල සම්බන්ධයක් නැහැ. හේතුඑල සම්බන්ධය භොයාගන්න නම් හේතුව භොයාගන්න වෙනවා, සමුදය භොයාගන්න වෙනවා. සමුදය හරියට දැක්කොත් එදාට පෙනෙයි 'සමුදය තියෙනකම් නේ ඔය එලය තියෙන්නේ, සමුදය නැත්නම් එලයක් උපදින්න බැහැ නේ' කියන නුවණක් එනවා. ඉමස්මිං සති ඉදං භොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න භොති කියන නුවණ. ඒක ආවොත් ඒ අවස්ථාවේ දී එතන තියෙන පටිච්ච සමුප්පන්නභාවය දකින්න පුළුවන් වෙනවා.

එතකොට මේ ලෝකයේ දේවල් සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පන්නයි කියන ධර්මතා දෙකටම යටත් වෙනවා. සංඛත බව දකින්නත් ඕනේ, හේතුප්‍රත්‍යයෙන්මයි හටගන්නේ කියලා. පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකින්නත් ඕන. ඔය හේතූන් තියෙන කොට තියෙනවා, හේතූන් නැත්නම් උපදින්න බැහැ කියන ධර්මතාවය. සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පන්නයි. හේතූන් ඇති කල්හි එලය තියෙනවා. හේතූන් නැත්නම් එලයක් ගැන කතා කරන්නවත් බැහැ. ඉමස්මිං සති ඉදං භොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න භොති කියන ධර්මතාවය. එහෙම දැක්කොත් තමයි පටිච්ච සමුප්පාදය දැක්කා වෙන්නේ, ධර්මය දැක්කා වෙන්නේ. බුදු දහමෙන් ප්‍රයෝජනයක් ගත්තා වෙන්නේ. එහෙම නැත්නම් අපි ලෝකයට අයිති, පවතින දෙයක් වෙනස් වෙනවා කියලා බල බලා ඉඳලා දහමෙන් ප්‍රයෝජනයක් ගත්තා වෙන්නේ නැහැ. පටිච්ච සමුප්පාදය දැකින්නෙන් නැහැ, වතුරායඝී සත්‍යය අවබෝධ කරන්නෙන් නැහැ. ඔය දෙක අවබෝධ නො වුණොත් කිසිම දෙයක් අතහරින්නෙන් නැහැ. ශරීරය අතහරින්නෙන් නැහැ කොච්චර වෙනස් වුණත්!

අත හැරෙන්න නම් ඇත්ත දැකලා කලකිරෙන්න ඕනේ. ඇත්ත දැක්කොත් තමයි කලකිරෙන්නේ. එතකොට ඒක ලෝකයට අයිති කලකිරීමක් නෙවෙයි. යමක් දෙයක් නො ලැබෙන කොට, සල්ලි නැතිවෙන කොට, ලෝකයට අයිති කලකිරීමක් එනවා. අර මිදි ඇඹුලයි කිව්වා වගේ. ඒ කලකිරීම තියෙන්නේ නැවත ඒ දෙය ලැබෙනකම් විතරයි. එතන ඇත්ත දැකලා ඇතිවෙන කලකිරීමක්

නෙවෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන්නේ ප්‍රඥාවෙන් දැකලා - සමුදය දැකලා - සමුදය තියෙනකම් නේ ඵලය තියෙන්නේ, සමුදය නැත්නම් ඵලය උපදින්නේ නැහැ නේ කියන ධර්මතාවය දැකීම තුළ කලකිරීම එන්න ඕන. ඒ ධර්මතාවය දැකීම තුළ අවබෝධයෙන් වෙන අතහැරීමක් එතකොට තියෙන්නේ.

එතන දී ඇත්තටම අතහරිනවා නෙවෙයි, අතහැරෙනවා. දැන් අපට බොහෝ වෙලාවට අහන්න ලැබිලා තියෙන්නේ තණ්හාව දුරු කරන්න ඕන කියලා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන්නේ තණ්හාව දුරු කරන්න නෙවෙයි. දුකට හේතුව තණ්හාව කියලා පෙන්නනවා. හැබැයි තණ්හාව දුරු කරන්න කියලා කියන්නේ නැහැ. නමුත් අද අහන්න ලැබෙන්නේ තණ්හාව ප්‍රභාණය කරන්න ඕනේ. ඒකේ අර්ථය ගන්නේ දුරු කරන්න ඕනේ කියලා. තණ්හාව අයිත් කරන්න නෙවෙයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මාර්ගය පෙන්නන්නේ. තණ්හාව ඇතිවෙන්න හේතු භායලා, ඒ හේතු ටික නැති කරන්න කියනවා. එදාට තණ්හාව නැතිවෙනවා මිසක්, හේතු ඉතුරු වෙද්දී තණ්හාව නැති කරනවා කියන එකක් නෙවෙයි.

තණ්හාව මොකක් හින්දා ද හටගන්නේ, අන්න ඒ හේතු ටික භායාගෙන දුරු කරන්න වෙනවා. එතකොට තණ්හාව යම්කිසි හේතු නිසා ද හටගන්නේ, ඒ හේතු ටික දුරු කරන්න වෙනවා. අපි භායාගෙන භායාගෙන ගියොත් අපට අන්තිමට පෙනෙයි තණ්හාව හටගෙන තියෙන්නේ අවිද්‍යාව නිසා කියලා. ඇත්ත ඇති හැටි නො දන්නාකම. එතකොට අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යයෙන් යම්කිසි දෙයක් හටගත්තා නම්, අවිද්‍යාව යෙදුණේ නැත්නම් ඒක හටගන්න බැහැ කියන ධර්මතාවය දකින්න ඕන.

එතකොට ඒ හටගන්න එක දුක. සමුදය පැත්තේ අවිද්‍යාව තියෙනවා. අවිද්‍යාව යෙදුණේ නැත්නම් දුක්ඛ නිරෝධය. එහෙම දකින නුවණට කියනවා සම්මා දිට්ඨිය කියලා. දුකෙකි ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං, එතකොට තමයි මග්ගෙ ඤාණං එන්නේ. ඔන්න ඔය ඥාන උපදවා ගත්තොත් සම්මා දිට්ඨිය ඇති වෙනවා. සම්මා දිට්ඨිය තියෙන කෙනාට තියෙන වැඩපිලිවෙළ තමයි

තව දුරටත් ඇත්ත දකින එක. ඇත්ත දකින කොට ප්‍රතිඵලය තමයි තණ්හාව නැතිවෙන එක. ඇත්ත දකින්නේ නැතුව තණ්හාව දුරු කරනවා කියන එක කරන්න බැරි වැඩක්.

හැබැයි පූර්ව ප්‍රතිපදාවේ දී ඒක තමයි අපට කරන්නේ වෙන්නේ. පුළුවන් තරම් දාන දෙනවා තණ්හාව අඩු කරගන්න. ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාව. දන් දීලා අතහැරෙයි කියලා හිතනවා. නමුත් දන් දෙන්න තව තවත් හොයන්නක් වෙනවා. නිකම් ම හම්බවෙනවා නම් ඕනේ තරම් දන් දී දී ඉන්න පුළුවන් නේ. ඒ වුණත් එහෙම වෙන්නේ නැහැ. ඒවා හොයන්නක් මහන්සි වෙන්න වෙනවා. දන් දෙන එක බොහොම හොදයි, ඒ වුණාට සසරෙන් ගැලවෙන්න ඕක මදි කියලා නුවණින් දකින්න ඕනේ. දාන දීලා තණ්හාව අතහැර ගන්න නම් අමාරුයි. තණ්හාව දුරුවෙන්න නම් තණ්හාව ඇතිවෙන පැත්ත - සමුදය හොයාගන්න ඕනේ. එතකොට සමුදය හොයාගන්න කොට තමයි පෙනෙන්නේ මේ අවිද්‍යාව මත නේ ඔය ටික හදලා තියෙන්නේ කියලා. අවිද්‍යාව මත හදපු දේවල් අවිද්‍යාව දුරුවෙන කොට නූපදිනවා කියන තැනින් වැඩුවොත්, කොච්චර දේවල් තිබුණත් කමක් නැහැ. එතන තණ්හාව හටගන්නේ නැහැ. දේවල් තියෙන එකේ නෙවෙයි එතකොට ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ. තණ්හාවේ සමුදය නො දන්නා කමයි ප්‍රශ්නය.

ඉතින් අපට තේරුම් ගන්න වෙනවා රහතත්වහන්සේලා, බුදුරජාණන් වහන්සේ ජේතවනාරාමය, පූර්වාරාමය වගේ තැන්වල හිටියා. ඒවා බොහෝම පහසුකම් සහිත වටිනා කියන දේවල් එක්ක තිබුණ තැන්. ඒ තැන්වල හිටියත්, සමහරවිට ගස් යට හිටියත්, උන්වහන්සේලාට ඒකේ වෙනසක් තිබුණේ නැහැ. මහාකාශ්‍යප මහරහතන් වහන්සේ ධුතාංගධාරී උත්තමයෙක්. කැලේ ගස් යට හිටියේ. හොඳ පහසුකම් තියෙන තැන්වලත් ඉන්න තිබුණා. එහෙම හිටියේ නැහැ මොකද ඒ දෙකේ ලොකු වෙනසක් දැනුණේ නැහැ.

ඉතින් ඔය වටපිට තියෙන දේවල් වල නෙවෙයි තණ්හාව තියෙන්නේ. තණ්හාව තියෙන්නේ සිතේ. හිතෙන් ඇති කරන

තණ්හාව හඳුනාගෙන, තණ්හාව ඇතිවෙන්නේ ඇයි කියලා හඳුනාගෙන, ඒක දුරුකරන්නයි අපි උත්සාහ කරන්න ඕනේ.

ඉතින් මේ ටික කිව්වේ අපි ගැඹුරු දෙයක් කතා කරපු නිසා ඒ මනසට මේවා තේරෙයි කියලා යි. මේක අහපු ගමන් වරදවා හිතන්න එපා අද ඉඳලා දාන දීම නවත්වන්න ඕනේ කියලා. ඒක නෙවෙයි මේ කිව්වේ. දාන දෙන්න. පින් කරන්න කියලායි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ. පිනට බය වෙන්න එපා, පින් කරන්න කියනවා. හැබැයි තේරුම් ගන්න පින කියන එක නිවන් මාර්ගය නෙවෙයි. සසරේ යන කෙනාට ඒකෙන් උදව්වක් තියෙනවා. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහලවෙන්නේ සසරේ සැප ලබන හැටි කියාදෙන්න නෙවෙයි. සසරෙන් එතෙර වෙත හැටි දේශනා කරන්න යි. ඒක තමයි අර පුබ්බේ අනනුස්සතෙසු ධම්මෙසු වෙන්නේ - පෙර නො ඇසූ විරූ දහමක් වෙන්නේ.

දැන් මේ ගැඹුරු දහම සාකච්ඡා කරන කොට සමහරුන්ට බය හිතෙන්න පුළුවන් අපට නම් තේරෙන්නේ නැහැ කියලා. ඒ ටික අපි කතා කළේ වැඩිපුර දැනුමට යි. ඕවා එකක්වත් තේරුනේ නැති වුණත් සම්මා දිට්ඨිය ගන්න බැරි නැහැ, මාර්ගය වඩන්න බැරි නැහැ, මාර්ගඵල නිවන් අවබෝධ කරන්න බැරි නැහැ. පුළුවන්. හුඟාක් විස්තර අවශ්‍ය නැහැ මාර්ගය වඩන්න. මාර්ගයට වැටෙන්න බොහෝම සරළ දෙයක් කරන්න තියෙන්නේ.

කෙටියෙන් ගත්තොත් චතුරායථී සත්‍යයේ දුක, දුක හටගන්නේ ඇයි, දුක්ඛ නිරෝධය, මාර්ගය - මේ ගැන දැනගත්තා නම් සම්මා දිට්ඨිය තියෙනවා. අපි කලින් කතා කළ අන්දමට රූපය, රූප සමුදය, රූප නිරෝධය, ඒ සඳහා මාර්ගය කියන එක. රූපය කියන්නේ පංචඋපාදාන ස්කන්ධයේ පළවෙනි අංගය. රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියලා පහක් තියෙනවා නේ. ඉතින් ඔය පහෙන් ඕනෑම එකක් උපාදානය කළොත් දුකයි. එහෙනම් රූපය අපි භාරගත්තා නම් ඒක දුක යි. රූපය උපාදාන වුණා නම් ඒක දුක. එතකොට ඒ රූපය උපාදාන කළා ද කියලා දැනගන්න හැටි තේරුම් ගන්න ඕනේ. රූපය ඇසුරු කළා නම් රූපය උපාදානය වෙනවා.

රූපය - රූප ස්කන්ධය කියන්නේ මොකක් ද? එකොළොස් ආකාර රූප තමයි දුර-ලඟ, අප්ඤ්ඤා-බහිද්ධ, සියුම්-මිලාරික, හීන-ප්‍රණීත (කැමති-අකමැති), අතීත-වර්තමාන-අනාගත රූප. මේ එකොළොස් ආකාර රූප කොහේ ද කියෙන්නේ? රූප කියෙන්නේ ලෝකයේ. මේ එකොළොස් ආකාර රූප වලට තමයි රූප ස්කන්ධය කියලා කියන්නේ. එකොළොස් ආකාරයට අනුවෙන්නේ නැත්නම් රූප ස්කන්ධයක් පනවන්න බැහැ.

දැන් රූපයක් උපාදානය වුණා කියන්නේ රූපය භාරගන්නා. එතකොට තේරුම් ගන්න ඕනේ මෙතන දුක සකස් වුණා කියන බව. අපි අහලා දැනුමෙන් නම් දන්නවා උපාදානය කළොත් දුක කියලා. දැන් මේ මොහොතේ මෙතන පරවියෙක් ඉන්නවා (එතැනට පැමිණි සුදු පරවියෙකු පෙන්වයි) නමුත් ඒක අපට නම් දුකක් වුණේ නැහැ. ඔන්න ඔතන තමයි ප්‍රශ්නය කියෙන්නේ. දැන් පරවියෙක් ඉන්නවා කියන එක අපේ ලෝකයට ඉපදුනා. තව පැත්තකින් ස්කන්ධ පහ ඉපදුණා කිව්වත් නිවැරදි යි. ස්කන්ධයන් පහළ වුණා - ඛන්ධානං පාකුභාවො - අපේ ආයතනත් ඉපදිලා - ආයතනානං පටිලාභො. ආයතන වලින් තමයි අපි අත්දැක්කේ. පරවියෙක් ගැන දැනගන්න ගිහින් අපේ ආයතන උපද්දවලා කියෙනවා. එතකොට 'මම' තමයි ඉපදිලා කියෙන්නේ - ජාති. පරවියා ඉන්න 'බව' දැනගන්න ගිහිල්ලා මේ පැත්තෙන් 'මම' ඉපදිලා. මගේ ආයතන ඉපදිලා. ස්කන්ධ ටිකක් ඉපදිලා.

රූපයක් කියෙනවා කියලා අපි දැනගන්නා නේ? දැන් රූපය නිසා 'මම' සකස් වුණා ද කියලා නුවණින් විමසන්න. රූපය කියන කොට රූපං රූපත්තාය සඛ්ඛනං අභිසඛ්ඛරොත්තීති සඛ්ඛාරො කියන දහම් කරුණ මතක් කරගන්න. රූපය කියන එක අභිසංස්කරණයක් කියලා දේශනා කරලා කියෙනවා. නමුත් අපට නම් රූපය 'කියෙන රූපයක්' මිසක් අභිසංස්කරණයක් කියලා පෙනුනේ නැහැ. අපට හිතෙන්නේ ඒක ඇත්තටම කියෙන රූපයක් කියලා. දැන් නුවණින් විමසන්න - රූපයක් ඇහැට පෙනෙනවා කියන කොට ඇහැට පුළුවන් වර්ණ සඤ්ඤාවක් අරන් දෙන්න විතරයි. එතැනින් එහාට ඇහැට කිසිම දෙයක් කරන්න බැහැ. ඒ අරගෙන දෙන වර්ණ සඤ්ඤාව ගැන දැන්

මනායතනයෙන් කල්පනා කරනවා. කල්පනා කරන කොට පෙර ඇසුරත් ඇදලා ගන්නවා. දැන් වික්‍රයක් දිහා බලාගෙන කල්පනා කරනවා. කල්පනා කරන කොට අතීත අත්දැකීම් ටික තමයි අපි උදව් කර ගන්නේ. එතකොට පෙර ඇසුර උදව් කරගෙන දැන් ඔන්න කල්පනා කරනවා. හිතෙන් හදන ඒවා ටික හිත දැනගන්නවා.

ඊටපස්සේ ඒ දැනගත්ත දෙය එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරනවා. එතන තමයි ප්‍රභව වුණේ. දැන් එතකොට එළියේ තියෙන රූපය සංස්කරණයක් නේ ද? ඇත්තටම වෙලා තියෙන්නේ හිතෙන් හදපු දෙය හිත දැනගෙන තියෙනවා. එළියේ තියෙන රූපය සංස්කරණයක්. අභිසංස්කරණයක්. දැන් රූපය රූපයක් බවට අපි සකස් කරගත්තා. එතකොට අපේ විඤ්ඤාණයට එතන පිහිටන්න පුළුවන් - සඛ්ඛනං අභිසඛ්ඛරොන්තීති සඛ්ඛාරො. ඒ වචන ටික පාඩම් නැති වුණාට කමක් නැහැ. නිකම් හිතන්න ඇහැ අරගෙන දුන්නේ වර්ණ සටහනක් විතරයි. වර්ණ සටහනට අනුව හිත කල්පනා කළා. එහෙම හිතන්න අමාරු නැහැ නේ. වර්ණ සටහනට අනුව මනායතනය තමයි දැන් කල්පනා කරන්නේ. මනායතනයෙන් කල්පනා කරන කොට දැනගත්ත දේවල් සියල්ලම තියෙන්නේ කොහෙ ද? හිත ඇතුළේ ද, එළියේ ද? හිත ඇතුළේ. එහෙනම් හිත ඇතුළේ හදපු දෙයක් හිත දැනගෙන, එතන සිහිය නුවණ පිහිටියේ නැති හින්දා නේද අපි ඒක එළියේ රූපයක් බවට පත් කළේ? ඉපැද්දුවේ. එතකොට උපද්දගෙනයි ඒක ඇසුරු කරලා තියෙන්නේ. උපද්දගෙනයි ඒක ඇසුරු කළේ.

දැන් අපේ ඇහැ වැඩ කළේ නැත්නම් ඕහොම දෙයක් උපදින්න විදියක් නැහැ. ඇහැට පෙනුණේ නැත්නම් උපදින්න බැහැ. ඒ ගැන කල්පනා කළේ නැත්නම් ඕක උපදින්නේ නැහැ. වක්ඛායතනය නැති වුණත් ඕක උපදින්නේ නැහැ, මනායතනය නැති වුණත් උපදින්නේ නැහැ. එහෙනම් අපි උපද්දගෙනම නේද පරිහරණය කරලා තියෙන්නේ? උපද්දගෙනම නේද අපේ ලෝකයට ඇති වුණේ? එහෙම ඉපැද්දුවා කියන නුවණක් අපට නැහැ. අපි රූපයක් හදලා, ඒක තියෙන හින්දා තමයි මෙහෙම පෙනුණේ කියන මට්ටමට ගිහිල්ලා. රූපය උපාදානය කරලා.

එතකොට රූප උපාදානය දුකයි කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. ඒ උපාදානය ඇති වුණේ මේ පැත්තේ සිහිය නුවණ නැති නිසා යි. ආයතන වලට සිහිය නුවණ පිහිටියේ නැති හින්දා රූපයක් පැනෙව්වා. ඒ රූපය උපාදානය කළ නිසා දුක ඇතිවුණා. එතකොට මේ දකින්නේ දුකයි, දුක්ඛ සමුදයයි නේ ද? දැන් මෙතන අපි සිහිය නුවණ පිහිටියොත් - චක්ඛායතනයෙන් වර්ණ සටහන දුන්නා, මනායතනයෙන් ඒක ගැන කල්පනා කළා. දැන් කල්පනා කරපු දෙය එළියේ තියෙන්න බැහැ නේ. එතකොට එළියේ තියෙන සමුදය දැන් යෙදෙන්නේ නැහැ. මනසෙන් හදපු දෙය මනසෙන් දනගත්තා කියන කොට එළියේ රූපය උපද්දන්න සමුදය යෙදෙන්නේ නැහැ. සමුදය යෙදෙන්නේ නැති හින්දා රූපය උපද්දන්නේ නැහැ.

එතකොට ඔය දකින්නේ රූප නිරෝධය නේ ද? ඒ තමයි ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අන්ථඛිගමො කියන නුවණ. රූපය පැනෙව්වා නම් රූප උපාදානය දුකයි. දුක්ඛ සමුදය තිබුණේ ආයතන මුළාව නිසා. මනායතනයෙන් හදපු දෙය මනායතනයෙන් දනගත්තා කියලා සිහිය නුවණ නැහැ. මෙතන සිහිය නුවණ පිහිටියා නම් රූපය උපදින්නේ නැහැ. දුක උපදින්නේ නැහැ. දුක්ඛ නිරෝධය. දැන් එතන සිහිය නුවණ පිහිටියා නම් නැවත විඤ්ඤාණයට පිහිටන්න රූපයක් තියෙන්නේ නැහැ. හිතෙන් හදපු දෙය හිත දනගත්තා පමණයි.

ඒ දෙය එළියේ තිබ්බොත් තමයි අපට නැවත නැවත ඒ ගැන ක්‍රියා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එළියේ රූපය භාරගත්තා කියන්නේ කර්ම රැස්කරනවා. නිමිති ඉතුරු කරනවා. දැන් ගෙදර ගිහිනුක් ඒ ගැන කතා කරන්න පුළුවන්. 'අද පරවියෙක් භාවනා කරන තැනට ආවා නේ' කියලා තව අයටත් කියන්න නිමිති ඉතුරු වෙනවා. අපි එළියේ පරවියා තිබ්බොත් නිමිති හදනවා. අපට නැවත නැවත ඒ ගැන සිහි කරන්න පුළුවන්. එතකොට හිතෙන් හදපු දෙය හිත දනගත්තා කියන තැන අපේ සිහිය නුවණ පිහිටියා නම් දැන් ඒ ගැන නැවත මතක් කරන්න ඉතුරු වෙන්නේ නැහැ. ඒක විශේෂ දෙයක් වෙන්නේ නැහැ. අපි විශේෂ දෙයක් කළේ ඒක බාහිරයට සම්බන්ධ

කරලා. විශේෂ දෙයක් කරපු ගමන් නැවත නැවතත් විඤ්ඤාණය ඒ තුළ පිහිටනවා. ඒ ගැන හිතන්න පුළුවන්, කතා කරන්න පුළුවන්, ක්‍රියා කරන්න පුළුවන්. ඒ කියන්නේ අපි ඒකට වැදගත්කමක් දීලා තියෙනවා. එහෙම වැදගත්කමක් දෙන්නේ 'දෙයක්' පිහිටියොත් විතරයි. එහෙම නැතුව විත්‍ර ගොඩක් පමණක් නම් තියෙන්නේ? හැම එකක්ම විත්‍රයක් මිසක් ඒ එකකටවත් විශේෂයෙන් අපට වැදගත්කමක් දෙන්න බැහැ.

දැන් අපට කරන්න තියෙන්නේ එක දෙයයි. 'හිතෙන් හදපු දෙය නේ හිත දැනගත්තේ, ඕක එළියේ තිබ්බේ මෝඩකමට නේ' කියන ඇත්ත හිතට පෙන්නලා දෙනවා. පෙන්නලා දුන්නහම ඊළඟට සිද්ධවෙන දේවල් ටික ගැන කතා කළත් එකයි, නැතත් එකයි. වෙන්ත තියෙන දෙය වෙනවා. මේ සම්බන්ධව හිතට පෙන්නන වාරයක් වාරයක් ගණනේ ලෝකෝත්තර මාර්ගය වැඩීමක් වෙනවා. ලෝකයෙන් එතෙර වීම කරා ළඟා වෙනවා.

ඒ නිසා තමයි මම කිව්වේ මාර්ගය වඩන්න වැඩි විස්තර අවශ්‍ය නැහැ කියලා. ඕනෑම රූපයක් දැනගත්තොත් ඔය රූපය දැනගත්තේ මොන ආයතන වලින් ද කියලා වෙන් කරන්න. ඇහෙන්න අරන් දීලා හිතෙන් හිතුවා ද, කතෙන් අරන් දීලා හිතෙන් හිතුවා ද, එව්වරයි තමන්ට මතක තියාගන්නවා නම් මතක තියාගන්න ඕනේ. මොන ආයතන වලින් ද ඕක දැනගත්තේ? ආයතන දෙක වෙන් කර ගන්න. එතකොට හැම වෙලේම පිටිපස්සෙන් මනායතනය ඉන්නවා. දෙවෙනියාට ඉන්නේ මනායතනය.

එහෙනම් ඔය දැනගත්ත රූපය මනසේ නිර්මාණයක් නේ, මනසෙන් හදපු දෙය මනස දැනගත්තා නේ කියන ඇත්ත පෙන්නන්න. ඔව්වරයි කරන්න තියෙන එකම දෙය. ඕක හරිම සරළ දෙයක්. ඒ සඳහා මහා දුණුමක් අවශ්‍ය නැහැ. අභිධර්මයක් අවශ්‍ය නැහැ ඔය ටික කරන්න. හැබැයි ඕක කළොත් මුළු අභිධර්මයම අවබෝධ වෙනවා. එහෙනම් මේ මොහොතේ දැනගන්න දැනගන්න රූපයේ ආයතන වෙන් කරලා පෙන්නන්න. මනසෙන් හදපු දෙය මනස දැනගත්තා. එතන සිහිය නුවණ නැතිකමට තමයි අවිද්‍යාව නිසා

එළියේ රූපයක් පැනෙව්වේ. ඒ පනවපු රූපයේ ලක්ෂණ ටික ඔක්කෝම කතා කරන්න ඕනේ නම් අභිධර්මයේ තියෙනවා. පනවාගත්තා කියලා දකින කොට රූපයෙන් එතෙර වෙනවා. එතකොට ඒ එතෙර වීම සඳහායි ධර්මය ඉගෙන ගන්නවා නම් ඉගෙන ගන්නේ.

මම මේ වචන ගොඩාක් කතා කළාට, ආයතන දෙක වෙන් කරලා බලන්න අවශ්‍ය කරුණු ටික විතරයි දැනගන්න ඕනේ. ඒක තමයි දහමක් අහලා තේරුම් ගන්නවා කියන්නේ. සම්මා දිට්ඨියට අවශ්‍ය වෙන්නේ මෙපමණ යි. රූපය මොකක්ද, රූප සමුදය මොකක්ද. එතකොට රූපය එළියේ තියෙනවා නම් ඒකේ සමුදය මේ පැත්තේ අවිද්‍යාව. ආයතන ගැන සිහිය නුවණ පිහිටියේ නැහැ. ආයතන වලින් අපව රවට්ටපු බව දකින්න සිහිය නුවණ නැහැ. සිහිය නුවණ නැති හින්දා තමයි රැවටුණේ. සිහිය නුවණ පිහිටියා නම් රැවටෙන්නේ නැහැ. අවිද්‍යාවෙන් ලෝකය හදන්නේ නැහැ. එතකොට ඒ ඇත්ත පෙන්නලා දෙන්න විතරයි අවශ්‍ය වෙන්නේ. ඒ ටික තේරුම් ගත්තා නම් ඇති. ඊට වඩා වචන දැනගත්තා කියලා වැඩක් නැහැ. වචන දැනගත්තත් එන්න ඕනේ ඔතැනට යි. ඔය වචන සියල්ලම ඉගෙන ගන්නේ ඔන්න ඕක තේරුම් ගන්න. වචන දන්නවා නම් දන්නවා කියලා තියාගන්න, දන්නේ නැත්නම් ඒත් කමක් නැහැ. වචන දැනගත්තත් වැඩක් නැහැ මේක තේරුම් ගත්තේ නැත්නම්. වචන මොකුත් නො දන්නවා වුණත් මේක කළොත් ඒ වචන සියල්ලෙන්ම කියපු ටික අවබෝධ කරන්න පුළුවන්.

ඉතින් තමන් කළ යුතු දෙයයි හඳුනා ගත යුත්තේ. වචන ගොඩක් පාඩම් කිරීම නෙවෙයි. අන්තිමට එන්න තියෙන්නේ මේ ආයතන හයට. විදර්ශනය කරන කෙනා ආයතන හය වෙතට නුවණ යෙදවීමට දක්ෂ වෙන්න ඕනේ. ඒ දක්ෂතාවය ඇති කරගන්න උපකාරයක් සඳහා තමයි අපි දහම සාකච්ඡා කරන්නේ. අපට එක වරම මේ ලෝකයෙන් එතෙර වෙන පැත්ත ගැන මතක් වෙන්නේ නැහැ. ඒ නිසා නිතර නිතර සිහිය පිහිටන්න පුරුදු වෙන්න ඕනේ. කයේ දූනෙන දේවල් වලට වත් සිහිය පිහිටන්න ඕනේ. එවිට සසර පුරුදු ටික ටික අඩු වෙනවා. සිහිය පිහිටියේ නැත්නම් ලෝකයට

අයිති විදියට පරණ පුරුද්දටම අපේ හිත වැඩ කරනවා. මේ ආකාරයට දහම මෙනෙහි කරන කොට එහෙම සසරේ යන පුරුදු ටික ටික අඩු වෙනවා . අකුසල් යටපත් කරනවා, කුසලය වැඩි දියුණු වෙනවා කියන්නේ ඒකයි. එතකොට ඒකට වීර්ය කරන්න. වීර්ය කරන්න තියෙන්නේ දැනෙන දේවල් වලට සිහිය පිහිටුවීමටයි. ඒ විදියට සිහිය පිහිටුවහම ධර්මය අවබෝධ වෙන්න පටන් ගන්නවා.

මොන පැත්තෙන් බැලුවත් පටිච්ච සමුප්පාදයට, චතුරායඝී සත්‍යයට ගැලපෙනවා ද කියලා බලන්න. ලෝකය හදන හැටි - ලෝකය මොකක් ද, ඒක හැදෙන්නේ කොහොම ද. ඔය ලෝකය කියන එකට තමයි අර බර වචන පහක් දුන්නේ රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියලා. ඒ ටිකෙන් අපට මුලින්ම බලන්න තියෙන්නේ රූපය ගැන යි. එතනින් බලන්න පටන් ගත්තහම ඉතුරු ඒවා අවබෝධ වෙයි. අඩු තරමින් මේ වෙන්නේ මොකක් ද කියලා දකින්නවත් දක්ෂ වෙන්න.

ඒක දක්කොත් සම්මා දිට්ඨිය ඇති වෙනවා. සම්මා දිට්ඨිය ඇති වුණොත් සෝවාන් වෙන්නේ නැතුව මැරෙන්නේ නැහැ කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ වක්ඛු සුත්‍රය⁴¹ සුත්‍රයේ දේශනා කරලා තියෙනවා. එතකොට මේ ලැබ්ලා තියෙන ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් අපි ප්‍රයෝජනයක් ගත්තා වෙනවා. ඉතුරු ටික ඉබේම සිද්ධ වෙනවා. සම්මා දිට්ඨිය ඇති කර ගත්තොත් තමන් උත්සාහ කළත් නැතත් රහත් වෙනකම් ම ඉදිරියට යනවා. ඒ කියන්නේ මාර්ගයට වැටුණා වෙනවා. නිවන කරා යන සැඩ පහරට, සෝතයට වැටෙනවා. සෝත-ආපන්න සෝතයට පැමිණෙනවා. සෝතාපන්න වෙනවා කියන්නේ ඒකට යි.

එතකොට ඒක නිකම් ලැබෙන්නේ නැහැ, චතුරායඝී සත්‍යය ගැන අවබෝධයක් ගන්න වෙනවා. එවැනි දහමක් දේශනා කරන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේ තමක් විතරයි. එතකොට එවැනි දහමක් අහලා තමයි ඒ ගැන අපට දැනගන්න වෙන්නේ. එතකොට ඒ

⁴¹ වක්ඛු සුත්‍රය - සංයුත්තනිකාය, බන්ධවග්ගපාළි, ඔක්කන්තසංයුත්තය.

දර්ශනය ඇතුළු යමක් කරන කොට තමන්ට පෙනෙනවා මේ වැඩෙන්නේ මාර්ගය ද නැත් ද කියන කාරණාව. මේ දර්ශනයේ නො පිහිටා කුමන භාවනාව කළත් වැඩෙන්නේ මාර්ගය නෙවෙයි කියලාත් තමන්ට පෙනෙයි. නමුත් සමහර භාවනා තියෙනවා මාර්ගයට උදව් වෙන්න. නිවරණ යටපත් කරන භාවනා ක්‍රම තියෙනවා. ඉතින් ඒවා කරන එක හොඳයි. නිවරණ යටපත් වුණ මනසකින් තමයි දහම හොඳට මෙනෙහි කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ, දහම දකින්න පුළුවන් වෙන්නේ.

(මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය ඇසුරෙන්)

මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයේ දී දේශනා කරනවා අපේ ආයතන වැඩ කරන හැටි. ආයතන කියන්නේ ඇස, කන, නාසය, දිව, ශරීරය හා මනස යි. ආයතන හයක් තියෙනවා. ඇහෙන් දකිනවා. කනෙන් ශබ්ද අහනවා. නාසයෙන් ගඳ සුවඳ දැනගන්නවා, දැනෙනවා. දිවට රස දැනෙනවා, ඒකත් දැනෙනවා. කයට ස්පර්ශ දැනෙනවා, ඒකත් දැනෙනවා. එකකොට නාසයටත් දැනෙනවා, දිවටත් දැනෙනවා, කයටත් දැනෙනවා. එකකොට දැනීමේ ටිකක් තියෙනවා. ඇහෙන් දකිනවා, කනෙන් අහනවා, අනිත් ටිකෙන් දැනෙනවා. නාසයෙන්, දිවෙන්, කයෙන් දැනෙනවා. දැනීමේ තුන යි. දැනෙන ගතියට පාලියෙන් කියනවා මුත කියලා. දකිනවාට දිටිය, ඇහෙනවාට සුත, දැනෙන එකට කියනවා මුත. මුත කියන කොට ආයතන තුනක් එනවා - නාසය යි, දිව යි, ශරීරය යි. ඊළඟට මනසෙන් දැනගන්නවා - විඤ්ඤාත. ඔය ටික තමයි අපි කරන්නේ. දකිනවා, ඇහෙනවා, දැනෙනවා, දැනගන්නවා - දිටිය, සුත, මුත, විඤ්ඤාත. අර හය හතරකට අඩුකරන්න පුළුවන්. ආයතන හයක් තිබුණාට වැඩ හතරයි කරන්නේ. දකිනවා, ඇහෙනවා, දැනෙනවා, දැනගන්නවා. ඔව්වරයි කරන්නේ.

අපි ඔය එකක් ගත්තොත්: ඇහෙන් දැකීමේ දී ඇහැක් තියෙනවා, දකින්න දෙයක් තියෙනවා. ඕක දැනගන්න විඤ්ඤාණයක් පහළවෙනවා. ඇහැයි, රූපයයි, විඤ්ඤාණය යි. ඔය තුන එකතු වුණහම එස්සය කියනවා. තිණ්ණං සඛ්ඛති එස්සො. ඔය තුනම එකට ගත්තහම එස්සය, ස්පර්ශය කියනවා. ඇහැයි, රූපයයි, වක්ඛු විඤ්ඤාණය යි. ඔය තුනේ එකතු වුණහම එස්ස කියනවා.

එස්සපච්චයා වෙදනා: ස්පර්ශය නිසා වේදනාව හටගන්නවා. ස්පර්ශයක් ඇතිවුණොත් ඒ නිසා වේදනාව හටගන්නවා.

ඊළඟට: යං වෙදෙති, තං සඤ්ජානාති. යමක් විදිසි ද, ඒක හඳුනාගන්නවා.

යං සඤ්ජානාති තං විතක්කෙති. ඒ හඳුනාගන්න දේ ගැන දැන් කල්පනා කරනවා. දැන් මොකද කරන්නේ කියලා. ඒ කල්පනා කිරීම ඊළඟට (අමුතු වචනයක් එනවා) ප්‍රපංචයක් බවට පත්වෙනවා. යං විතක්කෙති තං පපඤ්චෙති කියලා. ප්‍රපංච බවට පත්වෙන කොට අපි ලෝකයට අනුවෙලා. ලෝකයට අනුවෙලා කියන්නේ, මෙව්වර කල් තිබුනේ හිතෙන් කරපු වැඩ ටිකක් නේ. දැනුනා, දැනුන එක හඳුනාගත්තා, හඳුනාගත්ත එක ගැන කල්පනා කළා. ඒ ටික ඔක්කෝම හිත ඇතුළේ. දැන් ප්‍රපංච කියන කොට, ඕක එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරන ගතියක් තියෙනවා. 'හිතේ හදාපු දෙයක් දැනගත්තා' කියන කතාව නෙවෙයි දැන්. බාහිර තියෙන දෙයක් ගැන දැනගත්තා. බාහිර තියෙන දේ කියන කොට ඒක ප්‍රපංච බවට පත්වෙලා. හිතේ හදාපු දෙයකු යි දැනගෙන තියෙන්නේ. ඒ චුණාට විශ්වාස කරන්නේ එළියේ තියෙන දෙයක් දැනගත්තා කියලා යි.

ඒක පැහැදිලි නැත්නම් බලන්න: වතුරට එබෙන බල්ලාට වෙන්නේ උගේම ඡායාව වතුරේ වැටිලා උග්‍ර හිතනවා තව බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා. 'තව බල්ලෙක් ඉන්නවා' කියන මට්ටමකට ආවේ හිතලා යි. අනික් බල්ලා ඉන්නේ බාහිරයේ කියලායි උග්‍ර විශ්වාස කරන්නේ. අන්න එතකොට ඒක ප්‍රපංචයක්. උග්‍ර දන්නේ නෑ මේක හිත ඇතුළේ කල්පනා කරලා දැනගත්තු දෙයක් කියලා. දකින දෙයක් ගැන හිතන්න හිඟිල්ලා යි බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා දැනගත්තේ. ඒකත් හිතෙනුයි දැනගත්තේ. හිතෙන් කල්පනා කරන ගතියෙන් නවත්වන්නේ නෑ, ඒ දැනගත්තු දේ එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරනවා. ඒ භාරගන්නා ගතියට යනකොට ප්‍රපංච යි.

අපි හිතෙන් කල්පනා කරලා, කල්පනා කරලා. මේ කල්පනා කරපු දෙයක් කියන එක නෙවෙයි, එළියේ දෙයක් කියලා දැනගත්තා.

(එළියේ හඬකට) 'දැන් ඔය යන්නේ ඩීසල් ත්‍රි රෝද රථයක්, නැත්නම් ලෑන්ඞ් මාස්ටරයක්. මොකක් හරි දෙකෙන් එකක් වෙන්න ඇති. ඒක තියෙන්නේ බාහිරයේ, අන්න අරෙහෙ ගියේ. ඒ තියෙන එකෙන් තමයි ශබ්දය ආවේ. ඒ ශබ්දය තමයි මට ඇහුනේ' එහෙම යි අපි හිතන්නේ.

ඇත්තට ම, ඉස්සෙල්ලාම සිදු වුණේ ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් බලනකොට නම්, 'ලෑන්ඞ් මාස්ටරයක් තියෙනවා, නැත්නම් ත්‍රිරෝද රථයක් තියෙනවා. ඒක යනවා. ඒ යනකොට මෙහෙම ශබ්දයක් හැදෙනවා. ඔය ශබ්දය ඇවිල්ලා මගේ කනේ වදිනවා. ඊට පස්සේ අපි දැනගන්නවා.' - ඔහොමයි සාමාන්‍ය ලෝකයා හිතන විදිය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නවා ඕකේ ඇත්ත දකින්න නම් වෙනස් විදියකට බලන්න ඕන - ආයතන වශයෙන් බලන්න ඕන. අපි ආයතන හයක් ගැන කතා කළා. මොන ආයතනයෙන්ද ඕක දැනගත්තේ? ශබ්දය ඇහුණා. එතකොට ඕක දැනගත්තේ සෝත්තයතනයෙන්.

ඊළඟට, ඇහෙන ශබ්දයේ රූප තිබුණේ නැහැ. ඒක ගැන හිතෙන් හිතුවා. ඔන්න කල්පනා කරනවා. එතකොට මතක් වෙනවා, 'ඔය ත්‍රි රෝද රථයක් නැත්නම් ලෑන්ඞ් මාස්ටර් රථයක්' කල්පනා කළහම ඕක හිතෙනුයි හැදුනේ. ඒ කල්පනා කළහම යි. එතකොට හිතෙන් හැදුන දේ යි හිතෙන් දැනගත්තේ. දැන්, 'ඔය දැනගත්තු දේ අන්න අරෙහෙ තියෙනවා' කියන කොට ප්‍රථම බවට පත් වුණා. යං විතක්කෙති, තං පපඤ්චෙති. විතක්ක කියන්නේ කල්පනා කරනවා. යමක් කල්පනා කරන කොට ඒක ප්‍රථමයක් බවට පත්වෙනවා. එතකොට තේරුම්ගන්න, හිත ඇතුළේ වැඩක් නෙවෙයි, 'අන්න අරෙහෙ තියෙන දෙයක් මම දැනගත්තා' කියන මට්ටමට එනවා.

ඇත්තටම වුණේ අපි හිතෙන් කල්පනා කරලා, ඒක නේද දැනගත්තේ? ඒ වුණාට අපි විශ්වාස කරන්නේ, 'නෑ, නෑ, එළියේ ගිය එක තමයි දැනගත්තේ' කියලා යි. එතකොට එතැන කල්පනා කරපු දේ දැන් ප්‍රථමයක් බවට පත්වෙලා.

ඔන්න ඔය සිද්ධිය මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයේ දී විස්තර කරනවා. දැන් මම පාලියෙන් කියන්නම්: වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති වක්ඛු විඤ්ඤාණං. වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච - ඇසත් රූපත් නිසා උප්පජ්ජති - උපදිනවා වක්ඛු විඤ්ඤාණය. තිණ්ණං සඛ්ඝති එස්සො - ඔය තුනේ එක්ව යෑමට, එකට ගැනීමට කියනවා එස්සය කියලා. ඒ කියන්නේ ඇහැයි, රූපයයි, වක්ඛු විඤ්ඤාණය යි. ඒ තුනම තියෙනවා කියලා දැනගන්නේ එස්සයෙන්.

එස්සපච්චයා වෙදනා - එස්සයක් තිබුණොත් එතැන වේදනාවක් හටගන්නවා. එස්සය නිසා වේදනාවක්. වේදනා කියන්නේ දැනෙන ගතියක්. ඒ ගතිය තමයි, කැමැති ද, අකැමැති ද, මැදහත් ද යන බව. ඔය තුනෙන් එකක් තමයි එන්නේ. එක්කෝ අපි ඒකට කැමැති වෙනවා, නැත්නම් අකැමැති වෙනවා, නැත්නම් මැදහත් බව - කැමැතිත් නෑ අකැමැතිත් නෑ. ඒ ගතිය තමයි වේදනා කියන්නේ. ඒක ඇතිවෙන්නේ සිතේ යි. ඒක බාහිර ශබ්දයට අයිති නෑ. අපි මොනවා හරි දැක්කහම වේදනාවක් ඇතිවෙනවා නම් කැමැති ද, අකැමැති ද කියලා, ඒක ඇතිවෙන්නේ දකින දේ තුළ නෙවෙයි, හිතේ යි. එතකොට එස්සපච්චයා වෙදනා.

දැන් ඒ දැනෙන එකෙන් නිකම් ඉන්නේ නෑ. යං වෙදෙති තං සඤ්ජානාති. යමක් විඳියි ද, එය හඳුනාගන්නවා. විඳලා නිකම් ඉන්නේ නෑ. ඒක හඳුනාගන්නවා.

යං සඤ්ජානාති, තං විතක්කෙති. හඳුනාගත්ත දේ ගැන ඔන්න දැන් කල්පනා කරනවා.

යං විතක්කෙති, තං පපඤ්චෙති. කල්පනා කරන දෙය ප්‍රපංචයක් බවට පත්වෙනවා.

ප්‍රපංචයක් බවට පත් වුණහම තියෙන ප්‍රශ්නය මොකක් ද? ප්‍රපංචය කියන්නේ හිතේ හදපු දේ හිතේ හැඳුවා නෙවෙයි බාහිරයේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරන ගතිය. දැන් බාහිරයේ තියෙන දෙයට පුළුවන් අපව පාලනය කරන්න.

වතුරට එබිලා බල්ලා ප්‍රපංච හැඳුවහම එළියේ තව බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා විශ්වාස කරනවා. දැන්, ඒ ප්‍රපංච බල්ලාට පුළුවන් මේ බල්ලාව කරහගස්සන්න. එතකොට ගොඩ ඉන්න බල්ලාව පාලනය කළේ, එයාම හදාපු අනික් බල්ලා යි. ප්‍රපංචය. එතකොට ප්‍රපංචයට පුළුවන් මෙයාව කරහගස්සන්න. ප්‍රපංචයට පුළුවන් හදන කෙනාව ම පාලනය කරන්න. එයාව අභිභවා යනවා. එයාව ඉක්මවා යනවා. එයාව පාලනය කරනවා. ප්‍රපංචයේ තියෙන ප්‍රශ්නය තමයි, හදන කෙනාව ම ඒකට අහුවෙනවා. තමන් ම හදලා එළියෙන් තියලා, ඒක හින්දා ඊළඟට ඇලෙනවා ගැටෙනවා. එක්කෝ තරහා අරන් බුරනවා. නැත්නම් ඇලීමක් ඇතිකරගන්නවා. එතකොට මේක වෙලා තියෙන්නේ තමන් ම හදලා එළියෙන් තියාපු එකකට යි.

දැන් අපි ත්‍රිරෝද රථයක් හදලා අරෙහේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරපු ගමන් අපට ඇලෙන්න හරි ගැටෙන්න හරි දෙයක් බාහිරයේ තියෙනවා. ඒක හැඳුණේ අපේ හිතේම යි. දැන් ඇහුනේ ශබ්දයක් විතර යි. ශබ්දයේ රූප නැහැ. රූප ටික හදලා දුන්නේ සිතෙන්. ශබ්දය ගැන හිතන්න ගිහිල්ලා තමයි රූප ටිකක් මතක් වුණේ. ඒ දැනගත්තු රූපය ගැන දැන් විශ්වාස කළේ එළියේ තියෙනවා කියලා යි. එළියේ තියෙන දෙයක් කියලා භාරගත්තා. බාහිර රූපයක් කියලා පිළිඅරගෙන. දැඩිව විශ්වාස කරලා. ඒක ප්‍රපංච බවට පත් වුණා, දැන් ප්‍රපංචයට පුළුවන් අපව ම පාලනය කරන්න. අප ම හදලා එළියෙන් තියාපු එකට පුළුවන් අපව පාලනය කරන්න.

ඔය ටික තමයි මුලින් ම මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයට අනුව සාමාන්‍ය කෙනාට වෙන සිද්ධිය. වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති වක්ඛු විඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඛ්ඝති එස්සො. එස්සපච්චයා වෙදනා. යං වෙදෙති, තං සඤ්ජානාති. යං සඤ්ජානාති, තං විතක්කෙති. යමක් හඳුනා ගනියි ද, ඒක ගැන කල්පනා කරනවා. යං විතක්කෙති, තං පපඤ්චෙති. කල්පනා කරන දෙය ප්‍රපංචයක් බවට පත්වෙනවා. ඊළඟට වෙන්නේ ඒ ප්‍රපංචයෙන් එයාව ම පාලනය කරනවා.

ප්‍රපංච ඇතිවෙන්නේ මෙන්න මෙහෙම යි, ඒ ප්‍රපංචය ඇතිවීම තමයි නිදානය මේ දුක් විඳින්න. ප්‍රපංච හදන එක තමයි දුකට හේතුව, ආදී

වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙටියෙන් කළ දේශනාව මහා කවිවාන මහරහතන් වහන්සේ අනික් අයට විස්තර කරනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ ප්‍රථම හදන එකමයි නිදානය, හේතුව මේ දුකට පත්වෙන්න.

ඒක එහෙම කිව්වාට තේරෙන්නේ නැති හින්දා මේ ආයතන හයට දාලා පෙන්නනවා වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති වක්ඛු විඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඛ්ඛති එස්සො. එස්සපච්චයා වෙදනා. යං වෙදෙති, තං සඤ්ජානාති. යං සඤ්ජානාති, තං විතක්කෙති. යං විතක්කෙති, තං පපඤ්චෙති.

ඕක ම ඇහැට කිව්වා වාගේ කනටත් කියනවා. කනත් ශබ්දයත් නිසා සෝත විඤ්ඤාණය උපදිනවා. කනෙන් ශබ්දයක් අහලා ප්‍රථමයක් හදලා, ඊළඟට ප්‍රථමයට පුළුවන් ඇලෙන්න ගැටෙන්න, මෙයාව පාලනය කරන්න. දුකට පත්කරනවා. ඒ දුකට හේතුව ප්‍රථම හදාගැනීම යි. එතැනින් එතාට අර විදියම යි. ඔය විදියට ආයතන හයට ම කියනවා. ඔය කියන්නේ සාමාන්‍ය ලෝකයා පත්වෙන තත්ත්වය යි. එතැනින් නවත්වන්නේ නැහැ.

සාමාන්‍ය කෙනාට ආයතන හයෙන්ම ප්‍රථම හැදෙනවා. ඒකමයි දුක, ප්‍රථම නිසයි දුක විදින්නේ. ඔය සාමාන්‍ය කෙනාගේ තත්ත්වය යි.

ඊළඟට හටගන්නා හැටියි, හට නොගන්නා හැටියි පෙන්නනවා.

ඉස්සෙල්ලා පෙන්නනවා හටගන්නා හැටි. හටගන්නා හැටි තමයි ඇහැයි රූපය යි වක්ඛු විඤ්ඤාණය යි ඇති කල්හි - වක්ඛුස්මිං සති, රූපෙ සති, වක්ඛු විඤ්ඤාණෙ සති - මේවා ඇති කල්හි එස්සය කියලා එකක් පනවාගන්නවා. එස්සය කිව්වේ මේ ජාති තුනක් තියෙනවා කියන එක. ඒ කතාවත් පනවාගන්නවා. මෙහෙම යි සූත්‍රයේ තියෙන්නේ: වක්ඛුස්මිං සති, රූපෙ සති, වක්ඛු විඤ්ඤාණෙ සති එස්සපඤ්ඤත්තිං - එස්සය කියලා ප්‍රඥප්තියක් පඤ්ඤාපෙස්සති'ති - පනවාගන්නවා. ප්‍රඥප්තිය කියන්නේ 'මේක මෙහෙම යි' කියලා සම්මතයක් දාගන්නවා. එතකොට එස්සය ප්‍රඥප්තියක් පනවාගන්නවා. එස්ස පඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සති'ති.

මෙන්න මෙහෙම දෙයක් දකින්න පුළුවන්. ධානමෙතං විජ්ජති. විජ්ජති කියන්නේ පෙන්නුම් කරනවා. දකින්න පුළුවන්. විද්‍යාමාන වෙනවා. ඇහැ ඇතිකල්හි, රූපය ඇති කල්හි, වක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති කල්හි, එස්සය කියලා ප්‍රඥප්තියක් පනවාගන්නවාය කියන එක විද්‍යාමාන වෙනවා. වක්ඛුස්මීං සති, රූපෙ සති, වක්ඛු විඤ්ඤාණෙ සති එස්ස පඤ්ඤාත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතීති, ධාන මෙතං විජ්ජති. මෙහෙම සිද්ධියක් දකින්න පුළුවන්. විද්‍යාමාන වෙනවා. මේ හටගන්නා හැටි යි.

එස්සයක් කියන එකක් පනවනවා කියන සිද්ධියක් හටගන්නේ ඇහැ ඇති කල්හි, රූප ඇති කල්හි, වක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති කල්හි යි.

එස්සපඤ්ඤාත්තියා සති - එස්ස ප්‍රඥප්තියක් ඇති කල්හි වෙදනාපඤ්ඤාත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතීති. වෙදනාව කියලා ප්‍රඥප්තියක් පනවා ගන්නවා. ධානමෙතං විජ්ජති. මෙන්න මෙහෙම කරුණකුත් විද්‍යාමාන වෙනවා. මේ සූත්‍ර පිටකයේ තියන දේශනාවක්.

වෙදනාපඤ්ඤාත්තියා සති සඤ්ඤාපඤ්ඤාත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතීති, ධානමෙතං විජ්ජති. සංඥා ප්‍රඥප්තියකුත් පනවනවා කියන කරුණ විද්‍යාමාන වෙනවා.

සඤ්ඤාපඤ්ඤාත්තියා සති විතක්කපඤ්ඤාත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතීති, ධානමෙතං විජ්ජති. කල්පනා කරනවා, විතර්ක කරනවා. එහෙම දෙයකුත් විද්‍යාමාන වෙනවා.

විතක්කපඤ්ඤාත්තියා සති පපඤ්චසඤ්ඤාසඛ්ඛාසමුදාවරණපඤ්ඤාත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතීති, ධානමෙතං විජ්ජති. ප්‍රපංචයක් කියලා ප්‍රඥප්තියකුත් පනවාගන්නවා කියන එකකුත් විද්‍යාමාන වෙනවා.

දැන් භොයාගන්න ඕන මේක කාට ද විද්‍යාමාන වෙන්නේ කියලා. චතුරථ එබෙත බල්ලා හිතනවා, තව බල්ලෙක් ඉන්නවා අර පැත්තේ. මේ පැත්තේ මගේ ඇහෙන් උග්‍රව පෙනෙනවා. ඒක දැනගන්න

විඤ්ඤාණයකුත් තියෙනවා කියලා. එතකොට ඔය ජාති තුන තියෙන කොට ස්පර්ශය - එස්සයක් පනවාගත්තා කියන එක දැන් අපට පෙනෙනවා. අපට දකින්න පුළුවන් බල්ලා ඉන්න තත්වය.

මෙහෙම ඇහැකුත් තියෙනවා, වතුරේ බල්ලෙකුත් ඉන්නවා, විඤ්ඤාණයෙන් ඕක දැනගෙන ඔන්න ස්පර්ශයක් පනවාගෙන කියලා. ඒ ස්පර්ශය නිසා වේදනාවකුත් දාගෙන. තරහා අරගෙන තියෙන්නේ තව බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා දුකට පත්වෙලා නේ. දුක් වේදනාවකුත් පනවාගෙන කියලා දැන් පෙනෙනවා. ඒකත් විද්‍යමානයි.

ඒ වේදනාව හඳුනාගෙනත් තියෙනවා. සංඥාවකුත් පනවාගෙන. දැන් තව බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා ඒක ගැන කල්පනා කරනවා. විතක්ක පඤ්චිය. උග දන්නේ නැහැ මේක මේ කල්පනා කරන කතාවක් කියලා. උග හිතන්නේ ඔය දැනගත්තු බල්ලා එළියේ ඉන්නවා මයි, බාහිරේ ඉන්න බල්ලා ගැන තමයි මේ කල්පනා කරන්නේ කියලා. දැන් ප්‍රපඤ්ච ප්‍රඤ්චියකුත් පනවා ගෙන කියලා පෙනෙනවා, බල්ලාට නොවෙයි පෙනෙන්නෙ අපට. නුවණින් ඒ ගැන බලාගෙන ඉන්න කෙනාට දකින්න පුළුවන් - මෙහෙම සිද්ධියක් නේ ඔතැන වෙලා තියෙන්නේ කියලා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ හෝ රහතන් වහන්සේ හෝ අප දිහා බලාගෙන හිටියොත් ඔන්න ඔය වගේ අපි ගැනත් පෙනෙයි නේ ද? මේ අය ඇහැකුත් පනවාගෙන, රූපයකුත් පනවාගෙන, විඤ්ඤාණයකුත් පනවාගෙන, එස්සයකුත් පනවාගෙන, ඒ නිසා වේදනා ප්‍රඤ්චියකුත් දාගෙන, සංඥාවකින් හඳුනා ගෙන, ඒක ගැන කල්පනා කරලා, ඒක ප්‍රපංචයක් බවටත් පත්කරගෙන දුක් විදිනවා. ලෝකයක් හදාගෙන ඒකෙන් දුක් විදිනවා. හදලා තියෙන්නේ හිතේ බව දකින්න නුවණ නැහැ. හිතෙන් හදලා එළියෙන් තියලා.

එතකොට ඕක වෙන්නේ ඇහැ තිබුණොත්, රූප තිබුණොත්, වක්බු විඤ්ඤාණය තිබුණොත්. වක්බුස්මි. සති, රූපෙ සති,

වක්බවිඤ්ඤාණෙ සති. එතකොට තමයි එස්ස ප්‍රඥප්තියක් පනවන්නේ.

ඊළඟට දේශනා කරනවා, වක්බුස්මිං අසති - නැති කල්හි, ඇස නැත්නම්, රූපෙ අසති - රූපත් නැත්නම්, වක්බුච්ඤ්ඤාණෙ අසති - වක්බු ච්ඤ්ඤාණයත් නැත්නම්, දැන් කියනවා එස්සපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති, කියන එක නෙතං යානං විජ්ජති - එහෙම දකින්න බැහැ. ඇහැත් නැත්නම්, රූපත් නැත්නම්, වක්බු ච්ඤ්ඤාණයත් නැත්නම් එස්ස ප්‍රඥප්තියක් පනවගන්නවා කියන එකක් දකින්න බැහැ. විද්‍යමාන වෙන්නේ නැහැ. නෙතං යානං විජ්ජති.

එස්සපඤ්ඤත්තියා අසති - එස්ස ප්‍රඥප්තියක් පනවාගෙන නැත්නම්, වෙදනාපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති. එතැන එහෙම දෙයක් පෙනෙන්නේ නැහැ.

වෙදනාපඤ්ඤත්තියා අසති - වෙදනා ප්‍රඥප්තියක් නැත්නම්, සඤ්ඤාපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති. එතැන එහෙම දෙයකුත් දකින්න බැහැ.

සඤ්ඤාපඤ්ඤත්තියා අසති විතක්කපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති.

විතක්කපඤ්ඤත්තියා අසති පපඤ්චසඤ්ඤාසංඛාසමුදාවරණපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති. ප්‍රපංචයක් පනවාගන්නවා කියන එකකුත් විද්‍යමාන වෙන්නේ නැහැ.

දැන් ඕක තමයි මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයේ පෙන්න්නේ. මුලින් ම කියනවා වක්බුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති වක්බුච්ඤ්ඤාණං. තිණ්ණං සඞ්ඝති එස්සො. එස්ස පච්චයා වෙදනා. ඔය විදියට ප්‍රපංච දක්වා හැදෙන විදිය දක්වනවා. ඊළඟට කියනවා ඕක ඇතිවෙන්නේ මෙන්න මේවා ටික තිබුණොත්. ඇහැ තිබුණොත්, රූප තිබුණොත්,

වක්බු විඤ්ඤාණය තිබුණොත්. මේවා ටික තිබුණේ නැත්නම් එහෙම වෙන්නේ නෑ.

ඕකම තමයි ඔය පටිච්චසමුප්පාදය කියලා ගැඹුරට කියන්නේ. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති - මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙනවා. ඉමස්මිං අසති, ඉදං න හොති. මෙය නැත්නම් මෙහෙම වෙන්නේ නැහැ. මේ හේතු ටික තියෙන කොට ඵලය තියෙනවා. මේ හේතු නැත්නම් ඵලයක් හටගන්නේ නැහැ.

එතකොට ඉමස්මිං කියන කොට ඇහැයි, රූපයි වක්බු විඤ්ඤාණය යි. ඕවා තිබුනොත් තමයි, එස්ස, වෙදනා, සංඥා, චෙතනා, විතක්ක විචාර, විතර්ක ටික ඇවිල්ලා ප්‍රපංච බවට පත්වෙන්නේ. එතකොට ඇහැයි, රූපයි, වක්බු විඤ්ඤාණයයි තිබුණොත් ප්‍රපංච බවට පත්වෙනවා. මේ ටික ඉමස්මිං සති ඉදං හොති.

ඉමස්මිං අසති - ඇහැත් නැත්නම්, රූපත් නැත්නම්, වක්බු විඤ්ඤාණයත් නැත්නම් ප්‍රපංච බවට පත්වෙන්න බෑ. ප්‍රපංච හැදෙන්නේ නැහැ. හැදෙන්නේ නැත්නම් නිරෝධය. හැදෙනවා නම් ලෝකය. ලෝකය කියන්නේ දුක යි. ලෝකය හැදෙන හැටියි, ලෝක නිරෝධය යි. දුක හැදෙන හැටියි, දුක්ඛ නිරෝධයයි ඔය පෙන්නන්නේ.

දුකයි, දුක්ඛ සමුදයයි, දුක්ඛ නිරෝධයයි තමයි ඔය පෙන්නන්නේ. මේ ආයතන එකින් එක, හය ම පෙන්නනවා ඔය විදියට. එතකොට ආයතන හින්දා තමයි අපි දුක හදාගන්නේ. ආයතනවල ඔය දුක හැදෙන හැටි දැක්කොත්, ඒ හේතු යෙදෙන්නේ නැත්නම්, ඒක හැදෙන්නේ නැහැ.

ඕතන කියන විදියට ඇහැ තිබුණොත්, රූප තිබුණොත් වක්බු විඤ්ඤාණය තිබුණොත්, ඔය ටික වෙනවා. ප්‍රපංච ටික හැදෙනවා, දුකට පත්වෙනවා. ඒක කාටවත් නවත්වන්න බැහැ. එහෙනම් මේවා 'නැතිකල්හි' කියලා කතාවකුත් තියෙනවා නේ. කොයි වෙලාවෙද ඒවා නැතිවෙන්නේ? මැරුණායින් පස්සේ නම් දුක නැතිකරන්න මැරෙණකම් ඉන්න වෙනවා. රහතන් වහන්සේලා රහත් වුණේ

මැරීලා නෙවෙයි, ජීවත්ව සිටිය දී මයි දුක නැති කළේ. එහෙනම් මේක ජීවත්ව සිටිද්දී කරන්න පුළුවන් දෙයක්.

අපි තවම ඉන්නේ අර මූලින් කියාපු එකේ: ඇහැත් තියෙනවා, රූපත් තියෙනවා. වක්බු විඤ්ඤාණයත් තියෙනවා. ඒ හින්දා එස්සය, වේදනාව, තණ්හාව, ඕක ගැන හිතන එක, ඕක ප්‍රපංච බවට පත්කරලා ලෝකයටත් අහුවෙලා. අර යන ත්‍රිරෝද රථයත් භාර අරගෙන. 'හිතෙන් හදලා එළියෙන් තිබ්බා' කියලා දෙයක් දන්නේ නැහැ. අර වතුරට එබුණ බල්ලාගෙයි අපෙයි වෙනසක් නෑ. උගත් හිතෙන් හදපු එක එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කළා. අපිත් හිතෙන් හදපු එක එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කළා. එහෙනම් දෙන්නාම දුකට අහුවෙලා. දෙන්නාම ලෝකයට අහුවෙලා.

මෙතන මම ඇහැ උපමාවට ගත්තාට, ඇහැයි රූපයි වක්බු විඤ්ඤාණයයි තියෙන ගනයට පත්වෙලා. කනයි ශබ්දයයි සෝත විඤ්ඤාණයයි තියෙනවා කියන මට්ටමට පත්වෙලා. ඒවා ඇති කල්හි වෙන සිද්ධිය වෙලා. ප්‍රපංච ටික හදලා.

අපිත් ප්‍රපංච හැදුවා, බල්ලාත් ප්‍රපංච හැදුවා. වැඩි වෙනසක් නෑ. ඕකට කියනවා, 'ලෝකයට අයිති විදියට මේ ආයතන පාවිච්චි කළා' කියලා. පෘතග්ජනයා ඔය වගේ යි.

රහතන් වහන්සේට ප්‍රපංච නම් සකස් වෙන්න බැහැ. ප්‍රපංච සකස් වෙන්නේ විතක්ක නිසා, යං විතක්කෙති තං පපඤ්ඤෙති. කල්පනා කරන්නේ හඳුනාගත්ත දේ ගැන යි. හඳුනාගත්තේ නැත්නම් ඕක ගැන කල්පනා කරන්නේ නැහැ. හඳුනාගත්තේ වේදනාව දැනුන හින්දා යි. යං වෙදෙති තං සඤ්ජානාති. වේදනාව දැනුනේ නැත්නම් හඳුනාගත්තේ නැහැ. හඳුනාගැනීම කියලා එකක් පනවන්නේ නැහැ. වේදනාවක් පනවා ගත්තේ ස්පර්ශය හින්දා යි. ස්පර්ශය කියන්නේ මේ ආයතන හයෙන් එකකින් ස්පර්ශයක්. ස්පර්ශයක් වුණේ නැතිනම් වේදනාවක් දැනෙන්නේ නැහැ. එස්සපච්චයා වෙදනා - ස්පර්ශයක් වුණේ නැත්නම් වේදනාවක් දැනෙන්න බැහැ.

කෑම සුවදක් එනවා. කොහේ හරි මොනවා හරි හොඳ රස කෑමක් හදනවා. සුවද දැනෙනවා. බඩගිනිත් දැනෙනවා. කෑවා නම් හොඳයි කියලා හිතෙනවා. දිවටත් කෙළ උනනවා: දැන් එතැන ආයතනයක් වැඩ කළා. සුවද දැණුනේ නාසයෙන්, සාණායතනයෙන්. නාසයත් තියෙනවා, සුවද එන කෑමත් තියෙනවා, විඤ්ඤාණයකින් දැනගත්තා. නාසයයි, ගන්ධයයි, සාණ විඤ්ඤාණයයි. තිණ්ණං සඬ්ඝනී එස්සො. ස්පර්ශය ඇති වුණා. ඒ ස්පර්ශයෙන් දැන් වේදනාවක්: හොඳ රස කෑමක් - සුඛ වේදනාවක්. කැමැත්තෙන් භාරගත්තේ. ගඳක් ආවා නම් එහෙම නහයත් වහගන්නවා. ඒ දුක්ඛ වේදනාවක්. දැන් සුඛ වේදනාව යි. දිවට කෙළත් උණලා. වේදනාවක් පනවාගත්තා. වේදනාවක් තියෙන කොට දැන් හඳුනාගන්නවා - 'මොනවාද දන්නේ නැහැ'. හඳුනාගෙන ඉවරයි කිව්වේ නැතුවාට. සඤ්ජානාති. දැන් ඒක ගැන කල්පනා කරනවා. හිතෙන් දැන් දැනගත්තා මොනවාද කියලා. ඔය තැනට එනකම් ලොකු වැරැද්දකුත් නැහැ.

ඊළඟට දැන් ඕක තියෙන්නේ බාහිරයේ කියලා පිලිඅරගෙන. ඇත්ත තත්වය නම් ඕක හැදුනේ බාහිරයේ නෙවෙයි, හිත ඇතුළේ යි. ඔය සුවද දැනුනේ නැත්නම් ඔය ටික හිතේ වෙන්නේ නැහැ. එහෙනම් මේ හිතෙන් දැනගත්තු ටිකක් නේ ද? හිතෙන් දැනගත්තා කියන එක අපට අමතක යි. ඔය එළියේ තියෙන කෑම ම තමයි දැනගත්තේ. ඒකේ රසට තමයි කෙළ ඉණුවේ. ඒ කෑම කෑවා නම් හොඳයි කියලා අර පරණ පුරුද්ද එනවා. දැන් අපි ලෝකයට අහු වුණා. දැන් ඒ කෑමට පුළුවන් අපව පාලනය කරන්න. 'දුට්ඨා ගිහිත් ඒක හොයාගන්න බැරි නම් වෙන මොනවා හරි වත් කාලා එන්න ඕන'. අර ප්‍රපංචයට පුළුවන් ඒක හදපු කෙනාව ම පාලනය කරන්න, අහිභවා යන්න. ඔන්න ඕක තමයි සාමාන්‍යයෙන් වෙන්නේ. ඔතන තමයි දුක සකස් වුණේ. ඒ වුණාට අපි ඒ බව දන්නේ නැහැ. ලෝකයට අහුවුනා, දුකට අහු වුණා, ඒකට පුළුවන් දැන් අපව පාලනය කරන්න.

නාසයත් තිබුණා, ගඳසුවදත් තිබුණා, සානවිඤ්ඤාණයත් තිබුණා. ඒ නිසා එස්සය. එස්සපච්චයා වෙදනා, යං විතක්කෙනි තං පපඤ්චෙනි.

එළියේ තියෙන කෑමකුත් හැදුවා. ඒක තමයි ප්‍රභඤ්චය. ලෝකයට අහු වුණා.

දැන් ඒ කෑම අපි උපාදානය කරලා ඉවරයි, භාර අරන් ඉවරයි. ඕකට කියන්නේ රූප උපාදානය කියලා. ඒක ගැන වේදනාවකුත් පිළිගත්තා - හොඳ රස කෑමක් කියලා. ඊළඟට ඒකේ සංඥාවකුත් තියෙනවා මොනවාද කියලා. ඒක ගැන චේතනා ටිකකුත් ආවා, කල්පනා කළා - සංඛාර. රූප-වේදනා-සංඥා-සංඛාර. ඔය හතරම හැදුවා. ඔය ටික දැනගත්තේ විඤ්ඤාණයෙන්. එතකොට විඤ්ඤාණයත් තියෙනවා. දැන් ජාති පහම හටගත්තා. රූප-වේදනා-සංඥා-සංඛාර-විඤ්ඤාණ. ඔය පහ අපි භාරගත්තා. භාරගත්තාට කියනවා උපාදාන කළා කියලා. එතකොට ඒ පංචඋපාදානස්කන්ධ යි. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා, කෙටියෙන් කිව්වොත් ඕක තමයි දුක කියලා. සංඛිත්තෙන පංචඋපාදානස්කන්ධා දුක්ඛා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ එහෙම දේශනා කළාට අපිට නම් එහෙම නෑ. අපට සැපයි, හොඳ කෑම සුවදක් ඇවිල්ලා. ඒ හින්දා අපි දුක්බෙ අඤ්ඤාණං. මේ දුක සකස් වුණා කියලා අපට නුවණින් දකින්න බැහැ. නුවණින් දකින්න පුළුවන් නම්, දුක්බෙ ඤාණං. දුක හටගත්තේ කියලා නුවණක් එනවා. මේ හටගත්තේ පංචඋපාදානස්කන්ධය යි. රූප-වේදනා-සංඥා-සංඛාර-විඤ්ඤාණ පහ උපාදාන කළා. මේ දුකයි හටගත්තේ කියලා නුවණක් එනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළා, ඔය දුක කියලා. ඕක තමයි ප්‍රපංචය.

ඔතැන තමයි නිදානය, භොයාගත්ත ඕන, 'ඇයි මෙහෙම වුණේ' කියලා. ඔතැන හේතුව සොයාගත්තා නම්, ඒ හේතුව සකස් නො වුණා නම්, දුක හැදෙන්නේ නැහැ. ඒ දුක්ඛ නිරෝධය යි. ඔය ටික දැක්කා නම්, ඔන්න සම්මාදිට්ඨිය ඇති වුණා. හරි දැක්ම, දුකෙන් මිදෙන දැක්ම ඇති වුණා.

සම්මාදිට්ඨිය ඇතිකරගත්ත කෙනාට තියෙනවා මාර්ගයක් වඩන්න. වෙනදා මේ දුක සකස් කළා. ඔය දුක සකස් නොකර ඉන්න නම්

මොකක් ද කරන්න ඕන කියලා බලනවා. ඔය දුකෙන් මිදෙන්න කුමක් කළ යුතු ද කියලා එතකොට කෘත්‍යය ඥානයක් එනවා. ඕන තමන් තුළමයි තියෙන්නේ. තමන් තුළ හැදෙන හැටි තමයි, ඉමසීම. සති ඉදං හොති, ඉමසීම. අසති ඉදං න හොති කියලා පෙන්නුවේ. මේ හේතු තියෙනවා නම් ඔය ටික හැදෙනවා. මේ හේතු යෙදුනේ නැතිනම් ඔය ටික හැදෙන්නේ නැහැ.

දැන් නාසයයි, ගන්ධයයි, ඒක දැනගත්තු විඤ්ඤාණයයි ඇති වුණා. ඒ විදියට ඕනෑම ආයතනයකට ගන්න පුළුවන්. කනයි, ශබ්දයයි, සොත විඤ්ඤාණයයි. නැත්නම්, ඇහැයි, රූපයි, වක්ඛු විඤ්ඤාණය යි.

අපි දැන් රූපවලින් කතා කළොත්, ඇහැයි, රූපයයි, වක්ඛු විඤ්ඤාණය යි. ඇහෙන් දකින රූප තියෙන්නේ බාහිරයේ යි. ශබ්ද තියෙන්නෙත් බාහිරයේ යි. කනෙන් අහන ශබ්ද, එළියෙන් එන ශබ්ද යි අහන්නේ. ගඳසුවඳ තියෙන්නෙත් බාහිරයේ යි. නාසය අපේ ඇතුළේ. දැනෙන ගඳසුවඳ එළියේ, බාහිරයි. රස තියෙන්නේත් බාහිරයේ; රස දිවේ ගැටෙන්න ඕන. ස්පර්ශවෙන දේවල් තියෙන්නේත් බාහිරයේ යි. ඒ අපි දැනට විශ්වාස කරන හැටි.

දැන් අපට රූප-ශබ්ද-ගන්ධ-රස-පොට්ඨබ්බ කියන ඒවා තියෙන්නේ බාහිරයේ. ඒවා දැනගන්න ඇහැ-කන-නාසය-දිව-ශරීරය තියෙන්නේ අභ්‍යන්තරයේ. ඕනෑ නම් මන-ධම්ම කියන දෙකත් දාන්න පුළුවන්. ධම්ම බාහිරයේ, මනස ඇතුළේ. ඔය දෙකට කියනවා අජ්ඣන්ත ආයතන සහ බහිද්ධ ආයතන කියලා. ඇහැ-කන-නාසය-දිව-ශරීරය-මනසට කියනවා අජ්ඣන්ත ආයතන කියලා. ඒවායින් අරමුණු කරන රූප-ශබ්ද-ගන්ධ-රස-පොට්ඨබ්බ-ධම්ම කියන ඒවාට කියනවා, බාහිර ආයතන, බහිද්ධ ආයතන කියලා.

ඔය දෙකක් එකතු කළොත්, ඇහැයි රූපයයි එකතු කළහම කියනවා වක්ඛායතනය, නැත්නම් රූපායතනය කියලා. ඒ 'ඇස' කියන ආයතනය හටගන්නා. ඇහැයි රූපයි තියෙනවා. ඇහැයි රූපයි තියෙන බව දැනගන්නේ වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙන්. හිතක්

පහළවෙන්න ඕනේ දැනගන්න. ඇහැයී රූපයී ගැන කියන්නේ වක්බු විඤ්ඤාණයෙන්. කනයි ශබ්දයී ගැන කියන්නේ සෝත විඤ්ඤාණයෙන්. නාසයයී ගන්ධයයී තියෙනවා කියලා කියන්නේ ඝාණ විඤ්ඤාණයෙන්. දිවයී රසයී තියෙනවා කියන්නේ ජ්විහා විඤ්ඤාණයෙන්. කයයී ස්පර්ශයයී තියෙනවා කියන්නේ කාය විඤ්ඤාණයෙන්. මනයි ධම්මයී තියෙනවා කියන්නේ මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්. විඤ්ඤාණය කියන්නේ වෙන මොකුත් නෙවෙයි, දැනගන්නා ගතිය යි.

ඇහැක් තියෙනවා, රූප තියෙනවා කියලා දැනගන්නවා. එහෙම නැත්නම් කනක් තියෙනවා, ශබ්ද තියෙනවා කියලා දැනගන්නවා. විඤ්ඤාණයට තමයි ඕවා අහුවෙන්නේ.

චතුරට එබෙන බල්ලාට රූපය බාහිර බල්ලා යි. ඒ බල්ලා ඇත්තට ම ඉන්න බල්ලෙක් නෙවෙයි, ප්‍රපංචයක්. එහෙම නම් අපේ ඇහෙන් දැනගන්න ඔක්කෝම රූපත් ඒ වගේම ප්‍රපංච ගොඩක්. ඔක්කෝම අපි හදලා එළියෙන් තියෙන ඒවා මිසක් බාහිරයේ තියෙන දේවල් නෙවෙයි. අපි දකින ඔක්කෝම රූප අපි හදලා එළියෙන් තියෙන ප්‍රපංච යි.

දැන් මෙතැන වටපිට බැලුවොත් බොහෝ දෙනෙක් ඉන්නවා නේ. ප්‍රපංච කියක් ද? එතකොට එළියේ ඉන්න නිසා දැනගන්නා කිව්වොත් අර බල්ලා චතුරට එබ්ලා කියන කතාව වගෙයි. එළියේ බල්ලෙක් ඉන්නවා, ඒ හින්දා මම ඇහෙන් දැකලා දැනගන්නා කියලායි උඟ කියන්නේ. අපි ලෝකයට අයිති දැක්මේ දී එළියේ ඉන්නවා. නමුත් ඇත්ත ඇති හැටි දකින්න නම්, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ ආයතන වශයෙන් බලන්න කියලායි.

ආයතනය ඇහැයි. ඇහෙනුයි දැනගත්තේ. ඇහැට පුළුවන් කෘත්‍යය ඇහැ ඇතුලේ ප්‍රතිබිම්බයක්, වර්ණ සටහනක් හදලා දෙන එක විතරයි. කැමරාවට ෆෝටෝ ගන්න පුළුවන්, ෆෝටෝ බලන්න බැහැ. ඇහැත් කැමරාව වගෙයි. ෆෝටෝ එකක් අරන් දෙන්න පුළුවන්. ගත්තේ මොකක්ද කියලා දැනගන්න ඇහැට බැහැ. දැනගන්නේ

විඤ්ඤාණය, හිත යි. කැමරාව ආදියට එක ගත්තට දැන් ගත්තේ මොන ආකාරයට එක ද කියලා කවුරු හරි බලලා යි දැනගන්නේ. ඒ වගේ ඇහැට ආදියට එකක් අරන් දෙන්න පුළුවන්, ඒක බලන්න බැහැ. ප්‍රතිබිම්බයක් හදලා දෙන්න පුළුවන්. ප්‍රතිබිම්බය මොකක් ද කියලා දැනගන්න නම් විඤ්ඤාණය අවශ්‍යයි. හිත අවශ්‍යයි. ඇහැට බැහැ, 'අරෙහෙ මෙයා ඉන්නවා. මෙයා ඉන්නවා' කියන්න. ඇහැට පුළුවන් කණ්ඩායම් ඡායාරූපයක් අරන් දෙන්න පමණයි. ඇහැ දන්නේ නැහැ මොකක් ද ගත්තේ කියලා. ඇහැ ආදියට එක අරන් දෙනවා. වික්‍රමයක් හදලා දෙනවා.

දැන්, වික්‍රමය ගැන දැකලා, කල්පනා කරන කෙනෙක් ඉන්නවා. එයා තමයි දැනගන්නේ 'මේ ඉන්නේ මෙයා, මේ ඉන්නේ මෙයා' කියලා. දැනගන්නේ වෙනත් එක්කෙනෙක්. ඒක හිතෙන් කරන වැඩක්. ඒක මනාසතනයේ වැඩක්. වක්ඛාසතනයට අයිති නෑ. වක්ඛාසතනය කැමරාව වාගේයි. ආදියට එක අරන් දුන්නා. එයාගේ වැඩේ ඉවරයි. ඒකේ තියෙන්නේ මොනවාද කියලා බලන්නේ මනාසතනය යි.

අර වතුරට එබෙන බල්ලාගේත් ඔව්වරයි. බල්ලාගේ ඇහැ ආදියට එක අරන් දුන්නා. ඒ ආදියට එකේ නිකම් බල්ලෙක්ගේ හැඩයක් තියෙනවා. ඒක ගැන කල්පනා කරන්නේ හිත යි. කල්පනා කරන කොට, 'ඔහොම පෙනෙන්නේ නම් බල්ලෙක්' කියලා හිත කියනවා. ඒ දැනගැනීමට එනවා. එතකොට හිතෙන් හදන දේ තමයි හිත, මනාසතනය දැනගන්නේ. ඇහැ අරන් දීපු එක ගැන හිතන්න ගිහිල්ලා යි, 'ඔය ඉන්නේ බල්ලෙක්' කියලා දැනගන්නේ. ඊළඟට ඒක ප්‍රපංචයක් කරලායි ඒ බල්ලා එළියේ ඉන්නවා කියලා විශ්වාස කරන්නේ.

එතකොට තේරුම්ගන්න, අපිත් ඔය ඇහෙන් දකිනවා කියන්නේ, ඔය වැඩේමයි කරන්නේ. ඇහැ අරන් දෙනවා වර්ණ සටහන. වර්ණ සටහනේ කවුරුවත් නැහැ. ඒක ප්‍රතිබිම්බයක් විතරයි. වික්‍රමයක් විතරයි. ඒ වික්‍රමය දිහා බලලා තමයි දැන් කල්පනා කරන්නේ. 'ආ, මේ මෙයා'. 'එයා' කියලා හඳුනාගන්න කොට වික්‍රමය විතරක් නෙවෙයි. තව ටිකක් එකතු කරනවා.

අපි අර වික්‍රය දිනා බලන කොට - ඒකේ කවුද දෙන්නෙක් ඉන්නවා. තාත්තයි දුවයි ඉන්නවා. දැන් වික්‍රය දන්නේ නැහැ, මේකේ ඉන්නේ මේ අය කියලා. එහෙම දැනගත්තේ අපි යි. අපට වික්‍රයට අමතරව තව මොනවා හරි ටිකක් උදව් වෙලා තියෙනවා ඔය ටික විඤ්ඤාණයෙන් දැනගන්න. කලින් අත් දැකපු ටිකක්, පෙර ඇසුරු කරපු ටිකක් උදව්වෙලා තියෙනවා. ඒ ටිකත් එකතුකරලායි මේ ඉන්නේ කවුද කියලා ඔය කථාව කිව්වේ.

ඒ වගේ තමයි දැන් ඇහෙන්න අරන් දෙන ආකාරයට එක දිනා බලලා, අපේ තියෙන පරණ අත්දැකීම් ටිකත් මෙතෙක්ට දාලා තමයි, 'මේ මෙයා, මේ මෙයා' කියලා හඳුනාගන්නේ. මනුෂ්‍යයෙක් කියලාත් හඳුනාගන්නවා. ඒකටත් පෙර දැනීමක් ඕන. ඊට පස්සේ තව දන්න විස්තර ටික දානවා. තව තව හිතනවා. කල්පනා කරනවා. වේතනා ටික හදනවා.

එතකොට ඒවා හදන්නේ නිකම් නෙවෙයි. 'මේ මම හිතන්නේ එළියේ ඉන්න කෙනා ගැන' යි කියලායි කල්පනා කරන්නේ. නමුත් මෙතැන ඇත්තට ම වෙනේ හිත හදන ටික හිත දැනගන්න එක යි. දැන් මම හිතන්නේ මොනවාද කියලා බාහිර රූපය දන්නේ නැහැ. කවුරු හරි දිනා බලාගෙන අපට ඕන දෙයක් හිතන්න පුළුවන්. අපි හිතන දේ එයා දන්නේ නැහැ. අපි තමයි අපි හිතන දේ දන්නේ. හිතෙන් හදන ටික හිත දැනගන්නවා. ඒක මනායතනයේ වැඩක්.

'හිතෙන් හදන දේ හිත දැනගන්නවා' කියලා සිහිය, නුවණ අපට නෑ. අපට තියෙන්නේ බල්ලාගේ සිහිය නුවණ යි. මම දැන් කල්පනා කරන්නේ එළියේ ඉන්න බල්ලා ගැන යි. උඟට තමයි බුරන්න ඕන. ඒ මානසිකත්වයෙන් තමයි අපිත් හිතන්නේ. දැන් ඇහෙන්න අරන් දුන්නා ආකාරයට එක. එතැන සිහිය නුවණ නෑ. පොටෝ එකක් දිනා බලලා හිතනවා කියන සිහිය නුවණ නෑ. හිතන කොට පරණ අත්දැකීම් ටිකක් ඔතෙන්නට දාලා තව ටිකක් සකස් කරනවා. හිතෙන් හදන තවත් විස්තර ටිකක් දැනගන්නවා. දැනගෙන නිකම් ඉන්නේ නැහැ, අපි ඒ ටික ගෙනිහින් අර බාහිර රූපයට අයිති කරනවා. 'මේ

හිතුවේ අර එළියේ රූපය ගැන කියලා. හිතෙන් හදපු ත්‍රිරෝද රථය අන්න අරෙහෙ තියෙනවා. ඒක ඩීසල් ත්‍රිරෝද රථයක්, කියලා ඒ ටිකත් අයිති කරනවා. එළියෙන් තිබ්බේ හිතෙන් හදපු ටික යි. ඒ සිහිය නුවණ අපට නැහැ. ඕක දැන් ප්‍රභංව බවට පත්වෙනවා. අපි රූපය තියෙනවා කියලා විශ්වාස කළා. ඕක දකින්න ඇහැක් තියෙනවා කියලා විශ්වාස කළා. ඕක දැනගන්නවා විඤ්ඤාණයෙන්. දැන් එස්සයට අහු වුණා - තිණ්ණං සඞ්ඝති එස්සො.

එස්සය හැඳුණොත් ඉතුරු ටික වෙනවා ම යි. එස්සපච්චයා වෙදනා. යං වෙදෙති, තං සඤ්ජානාති. යං සඤ්ජානාති තං විතක්කෙති, යං විතක්කෙති තං පපඤ්චෙති. ඕක අතරමගින් නවත්වන්න බැහැ, නවත්වන්න නම් එක විදියයි තියෙන්නේ. දැන් එස්සය පනවන එක නවත්වාගන්න වෙනවා. වක්ඛුස්මිං. සති, රූපෙ සති, වක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ සති එස්සපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති.

වක්ඛුස්මිං. අසති, රූපෙ අසති, වක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ අසති එස්සපඤ්ඤත්තිං. පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං. ධානං විජ්ජති. එහෙම දෙයක් විද්‍යාමාන වෙන්නේ නැහැ. එහෙනම් එතැන තමයි නවත්ත ගන්න ඕන. හැඳුනාට පස්සේ අතරමගදී නවත්වන්න බෑ. මොකද, එස්සපච්චයා වෙදනා. ස්පර්ශය තියෙනවා නම් වේදනාව තියෙනවාමයි. ඕක නවත්වන්න බැහැ. වේදනාව තිබුණොත් ඕක හඳුනාගන්නවාමයි. ඒකත් නවත්තන්න බැහැ. ඊළඟට ඕක ගැන කල්පනා කරනවා. අදහස් ටික දානවා ඔතෙන්ට - චේතනා ටික. ඒකත් නවත්වන්න බැහැ. ඒ ටික එතකොට ප්‍රභංවයක් බවට පත්වෙනවා. ප්‍රභංවයක් බවට පත් වුණහම දුක සකස් කරනවා. ලෝකයට අහු වුණා.

දැන් පෙනෙනවා ඇහෙන් දැකලා දැනගන්න රූප එකක්වත් එළියේ තියෙන ඒවා නෙවෙයි. ඒවාට බාහිර රූප කියන්න බෑ. ඒවා හිතෙන් හදලා එළියෙන් තියාපු දේවල්. ආයතන ටික නුවණින් දැක්කොත් ඇහෙන් දැකලා බාහිර රූපයක් දැනගන්න බෑ.

අන්ත පුසෙක් කෑ ගහනවා ඇහෙනවා නේ ද? (ඒ මොහොතේ ඇසෙයි) ඔන්න අපි ප්‍රභංවය හැඳුවා. ඇහුනේ ශබ්දයක්, ශබ්දයේ රූප නෑ. රූප ටික ආවේ පෙර අත්දැකීමෙන් ඇඳලා ගත්ත නිසයි. ඔය ශබ්දයට අදාළ රූප ටික පෙර ඇසුර නිසා ඇඳලා මෙතැනට ගත්තා. දැන් ශබ්ද සටහනට අතීත අත්දැකීමකින් රූප ටිකක් දැමීමා - පුසෙක්ව හැඳුවා. හිතෙන් හදපු දේ හිත දැනගත්තා කියලා අපට සිහිය නුවණ නෑ. අර වතුරට එබුණ බල්ලා වගේ, 'අන්ත අර ඉන්න පුසා තමයි ඔය කෑගැහුවේ'. අපි හිතෙන් හදලා එළියෙන් තියලා, උඟ කෑගහපු ශබ්දය තමයි අපට ඇහුණේ.

නුවණින් බැලුවොත් එහෙම හිතන්න ඕන. ශබ්දයේ රූප නෑ. ශබ්ද සංඥාවට අනුව හිතන කොට තමයි, පරණ අත්දැකීම් ටිකෙන් තමයි රූප හදලා දෙන්නේ. එහෙනම් හිතෙන් හදාපු දේ හිත දැනගත්තා. මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ. ඒක හිත ඇතුළේ වැඩක්. අපේ මෝඩකමට තමයි ඕක ගෙනිහින් එළියේ තිබ්බේ. මේ දැනගත්තේ බාහිර දෙයක් කියලා විශ්වාස කළේ. රූපයක් උපාදාන කළේ. එළියේ තිබ්බා කියන්නේ රූපය උපාදාන කළා. බාහිර රූපය උපාදාන කළා.

එතකොට රූප කියන කොට දැනගන්න රූප ජාති හයක් තියෙනවා - රූප රූප, ශබ්ද රූප, ඝාණ රූප, රස රූප, පොට්ඨබ්බ රූප, ධම්ම රූප කියලාත් ගන්න පුළුවන්. අපි දැනට පහක් ගනිමු: ඇහෙන දැනගන්න රූප, කනෙන් දැනගන්න ශබ්ද රූප, නාසයෙන් දැනගන්න ඝාණ රූප, දිවෙන් දැනගන්න රස රූප, කයෙන් දැනගන්න ස්පර්ශ රූප. ඔය රූප ඔක්කෝම අපි විශ්වාස කරන්නේ එළියේ තියෙනවා කියලා - බාහිර රූප කියලා. නමුත් ඇත්ත සිද්ධිය තමයි, හිතෙන් හදලායි එළියේ තියෙනවා කියලා භාරගත්තේ.

එහෙනම් අපි දැනගෙන තියෙන එක රූපයක්වත් එළියේ තියෙන ඒවා නෙවෙයි. හිතෙන් හදාපු දේ තමයි හිතෙන් දැනගෙන තියෙන්නේ. එහෙනම් ඒවා එළියේ තියෙන ඒවා වෙන්න බෑ. අපේ මේ ඇත්ත ඇති හැටි නො දන්නා කමටයි ඔය ඔක්කෝම එළියේ තියෙන ඒවාය කියලා භාරගත්තේ. ඒක තමයි අපි සසර ආපු පුරුද්ද. සසර ආපු පුරුද්ද කඩන්න නම්, ඇත්ත ඇති හැටි පෙන්වන්න ඕන.

බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනවා, මේ සඳහා ආයතන විදියට දකින්න කියලා.

එතකොට පළමුවෙනි නුවණ එනවා, අපි මෙව්වර කල් එළියේ තියෙන ඒවා දැනගත්තා කිව්වාට එළියේ තියෙන දේ නෙවෙයි ආයතන හරහා මේ හිතෙන් හදාපු දේ නේ හිත දැනගෙන තියෙන්නේ. ඔය නුවණ පිහිටන කොට බාහිර රූපවලින් මිඳෙන්න පුළුවන්. හිතේ හදපු එක හිත දැනගෙන කියන එකට සිහිය නුවණ පිහිටලා. ඔතැන ඇත්තටම සිහිය නුවණ නැති හින්දා තමයි අපි එළියේ තියෙන දේ දැනගත්තා කියලා විශ්වාස කරලා තියෙන්නේ. ඒක අර වතුරට එබුණ බල්ලා වතුරේ බල්ලෙක් හදලා ඒක විශ්වාස කළා වාගෙයි. ප්‍රපංචයට අහු වුණා. තව විදියකට කිව්වොත්, එළියේ තියෙන රූප කියන්නේ ප්‍රපංච ගොඩක්.

හැබැයි අපි යමක් දැනගත්තා. දැනගත්තේ විඤ්ඤාණයෙන්. දැනුවත් වෙන ගතිය කියන්නේ විඤ්ඤාණය යි.

දැනුවත් වෙනවා නම් දැනගත්තේ මොනවා ගැන ද කියලා දේකුත් තියෙන්න ඕන. දැනගැනීමයි, දැනගත්තේ මොකක් ගැන ද යන බවයි. මේ මොකක් ද කියන එකට තමයි නාමරූපය කියන්නේ. විඤ්ඤාණය කියන්නේ දැනගන්න ස්වභාවය යි. දැනගත්තේ මොකක් ද? නාමරූප යි.

දැන් එළියේ පුසෙක් ඉන්නවා කියන්නේ රූපයක්. ඒක හිත දැනගත්තේ වේදනා-සංඥා-චේතනා වලින්. ඒක ගැන විස්තර ටික දැනගත්තේ නාම ධර්මවලින්. එතකොට ඔය දැනගත්තේ නාම-රූපයක්. ඇහෙන් දකින රූපය නෙවෙයි දැනගත්තේ, නාම-රූපයක්. බාහිර රූපය නෙවෙයි දැනගත්තේ, හිතේ හදාපු රූපය යි. හිතේ හදාපු රූපය කියන්නේ විඤ්ඤාණයේ පිළිබිඹුවක්. විඤ්ඤාණය කියන්නේ කැඩපතක් නම් ඒකේ ඇතිවෙන පිළිබිඹුව තමයි ඔය දැනගත්තේ. එතකොට දැනගත්තේත් හිතෙන්ම හදපු දෙයක්. මේ ඔක්කෝම හිත ඇතුළේ සිද්ධියක්. එතකොට විඤ්ඤාණයේ හටගන්නේ දැනගන්න දෙය යි. අර කන්නාවියේ ප්‍රතිබිම්බය ඇති

වුණා වගේ වැඩක්. දැනගන්න දේ නාම-රූපය, දැනගන්න ගතිය කන්නාවිය වගේ, විඤ්ඤාණය. එතකොට විඤ්ඤාණය, විඤ්ඤාණයේ පිළිබිඹුව දැනගන්නා. ඒකට තමයි විඤ්ඤාණ-නාමරූප ක්‍රියාකාරිත්වය කියන්නේ.

දැන් අපට ඔය ඇත්ත පෙනෙන්නේ නෑ. විඤ්ඤාණයේ නාම-රූපයක්. නාම-රූපය නිසයි විඤ්ඤාණය. ඒ දැනගන්න දේ නිසයි, දැනගන්න ගතිය. එතකොට නාම-රූපය නිසයි විඤ්ඤාණය. විඤ්ඤාණය නිසයි නාම-රූපය. දැනගන්න ගතිය නිසයි දැනගන්න දේ. ඔතැන ඇත්ත නොදන්නාකමට, නාම-රූපය කියන එක මේ හිතේ පිළිබිඹුවක් කියන එක නො දන්නා කමට අපි ඕක එළියේ රූපයක් කරනවා. එළියේ රූපය අත්දකින්න නම් අපට ඇහැක් හරි, කනක් හරි, නාසයක් හරි, මොකක් හරි අප්පිකිත්ත ආයතනයක් ඕන. එළියේ රූපයක් තිබුණොත් ඒක දකින්න ඇහැක් ඕන. නැත්නම් ඒකේ ශබ්දය අහන්න කනක් ඕන. නැත්නම් ඒකේ ගඳුසුවද දැනගන්න නාසයක් ඕන. නැත්නම් ඒකේ රස දැනගන්න දිවක් ඕන. නැත්නම් ඒක අල්ලලා බලන්න කයක් ඕන. බාහිර රූපය තියෙන කොට අප්පිකිත්ත ආයතනත් ඕනෑ වෙනවා. බාහිර රූපය නැත්නම්?

එතකොට ඒ බාහිර රූපය සහ අරමුණු කළ ආයතනය, එහෙම නැත්නම් බාහිර ආයතනයයි, අප්පිකිත්ත ආයතනයයි දෙකට කියනවා රූපස්කන්ධය කියලා. ඇහැයි රූපයයි රූපස්කන්ධය. කනයි ශබ්දයයි රූපස්කන්ධය. නාසයයි ගන්ධයයි රූපස්කන්ධය. දිවයි රසයයි රූපස්කන්ධය. කයයි ස්පර්ශයයි රූපස්කන්ධය. අපි රූප කියලා කියන්නේ ඒවාට යි. ලෝකයේ මොනවා හරි රූප තියෙනවා නම්, ඔය කියපු දහයෙන් එකකට එන්න ඕන. ඇහැ-රූප, කන-ශබ්ද, නාසය-ගඳුසුවද, දිව-රස, කය-ස්පර්ශ.

දැන් ඔතැන මම පෙන්නවා බාහිර රූපය කියන එක අපේ මෝඩකමට පනවපු දෙයක්. හිතෙන් හදන දේ හිතෙන් දැනගන්නවා කියලා නො දන්නාකමටයි බාහිර රූප පැනෙව්වේ. ආයතන ටිකෙන් බාහිර රූප සේරම පනවන්නේ එකම විදියටයි. ආයතනයෙන් යම්කිසි සංඥාවක් අරන් දෙනවා. එළියේ රූප පැනෙව්වේ සංඥාව

ගැන හිතන්න ගිහිල්ලා යි. ඒවා එතකොට මෝඩකමටයි එළියේ තියෙනවා කියලා අපි විශ්වාස කළේ. ඇත්තටම වුණේ කල්පනා කරන්න ගිහින්, හිතෙන් හදපු දේ හිතෙන්ම දැනගත්තා. අපි මෙව්වර කල් විශ්වාස කළේ එළියේ තියෙන දෙයමයි දැනගත්තේ කියලා. හැබැයි ඇත්ත තත්ත්වය තමයි හිතෙන් හදපු දේ හිත දැනගත්තා.

අපට බාහිර රූප එකක්වත් මේ ආයතනවලින් නම් දැනගන්න බැහැ. එහෙනම් බාහිර රූපය කියන එක ප්‍රථමයක්. ඇත්ත ඇති හැටි නෙවෙයි. හිතෙන් හදලා, එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කිරීමක්,

ඒ වගේම අභ්‍යන්තර ඇහැ, කන, නාසය, දිව, ශරීරය කියන ඒවා ඇත්තටම දැකලා නෙවෙයි දැනගත්තේ. ඇහැ තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? පෙනෙන නිසා යි. දැන් මේ මොහොතේ ඇහැට නිකම් පෙනෙනවා මොනවා මොනවා හරි. නමුත් තමන්ගේ ඇහැ තමන්ට පෙනෙන්නේ නැහැ. (අනුන්ගේ ඇස් නෙවෙයි). රූප පෙනෙනවා මිසක් ඇහැ පෙනෙන්නේ නැහැ. ඇහැ තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? පෙනෙනවා කියන එක මත ඉඳගෙන හදපු ප්‍රථමයකුයි ඇහැ කියන එක.

ඇහැ තියෙනවා කියලා කිව්වේ ඇසෙන් ඇහැ දැකලා නෙවෙයි. ඇසක් නොව යමක් පෙනෙන හින්දා යි. පෙනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලායි, 'පෙනෙන්න නම් ඇහැක් තියෙන්න ඕන' කියලා ගත්තේ. හිතෙන් දැනගෙන තියෙන්නේ හිතෙන් හදාපු දේ යි. ඇහෙන් දැකලා නෙවෙයි. (මම මේ කතා කරන්නේ තමන්ගේ ඇහැ ගැනයි). මේ මොහොතේ ඇහැ තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ බාහිරය පෙනෙන නිසා යි. ඇහැ පෙනිලා නෙවෙයි. එහෙනම් ඇහැ කියන රූපය භාරගත්තේ හිතෙන් හදලා එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරලා යි. පෙනෙන නිසා ඇහැක් තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරනවා මිසක්, ඇහැක් පෙනෙනවා නෙවෙයි, අත්දකිනවා නෙවෙයි. පෙනීම මත ඉඳගෙන කල්පනා කරන්න ගිහින් හදාපු ප්‍රථමයක් තමයි ඇහැ කියන්නේ.

දැන් ශබ්ද ඇහෙනවා. ඔරලෝසුවේ ශබ්දය ඇහෙනවා. ඇහෙන්නේ කතෙන් නමුත් කන අපට පෙනෙන්නේ නැහැ. ශබ්දය ඇහෙන නිසා අපි හිතනවා 'කනක් තියෙනවා' කියලා. දැන් කනක් තියෙනවා කිව්වේ හිතෙන් හදපු කනක් නේ ද? ඇහෙන්න නම් කනක් තියෙන්න ඕන කියලා, හිතලායි කිව්වේ. හිතෙන් හදාපු දේ එළියෙන් තිබ්බා. ප්‍රපංචයක් කලා. ඒ ප්‍රපංචය ඇත්ත ද කියලා බලන්න ඕන නම් තමන්ගේ කන අල්ලලා බලන්න පුළුවන්. ඇල්ලුවොත් දැනෙනවා, ඇහුණා නෙවෙයි. දැනෙන්නේ සෝතායතනයෙන් නෙවෙයි, කායායතනයෙනුයි. එතකොට ඔය කායායතනයෙන් කියපු එකකුයි කියන්නේ. කන නම් සෝතායතනය නේ. සෝතායතනය අල්ලන්න බැහැ. අත්දකින්න පුළුවන් දෙයක් නෙවෙයි අපි ඔය හදලා එළියෙන් තියලා තියෙන්නේ. අපේ මෝඩකමට අල්ලන්න පුළුවන් කන කියලා විශ්වාස කලාට මේක කායායතනයේම කොටසක්. සෝතායතනය නෙවෙයි.

එතකොට තේරුම්ගන්න මේ කන කියන එකත් අපි හිතෙන් හදලා එළියෙන් තියලා. බෝනික්කෙකුගේ කන වාගෙයි. ඒක ඇත්ත කනක් වෙන්නේ නැහැ. හිතෙන් හදලා එළියෙන් තියලා. ඒක කයේ කොටසක්. ඔය අල්ලාපු තැනට ශබ්ද ඇහෙන්නේ නෑ. ශබ්ද ඇහෙන්නේ නැති එකකට 'කන' කියන්නේ නැහැ. බෝනික්කෙකුගේ කනක් වගෙයි. ඒක නිකම් සම්මතයට ඔහේ කිව්වාට කතේ කෘතාය කරන එක නෙවෙයි.

එහෙනම් තේරුම්ගන්න, ඔය විදියටමයි ඇහැත් හිතෙන් හදලා එළියෙන් තිබ්බේ. කනත් හිතෙන් හදලා එළියෙන් තිබ්බේ. ඒකත් ප්‍රපංචයක්. එතකොට අඒකුත්තායතනය කියන්නෙත් ප්‍රපංචයක්. බහිද්ධායතනය කියන්නෙත් ප්‍රපංචයක්. ප්‍රපංචයක් කියන්නේ හිතෙන් හදලා, එළියේ තියෙනවා කියලා බොරුවට විශ්වාස කරනවා. හිතෙන් හදපු දේ තමයි හිත දැනගෙන තියෙන්නේ. බාහිර රූපයක් කලා කියන්නේ ප්‍රපංචයක්. කල්පනා කරන්න ගිහින් ප්‍රපංච ටිකට අහු වුණා. යං විකක්කෙති, තං පපඤ්චෙති. ඕක තමයි දුකට අහු වුණා කියන්නේ. ඔය රූප උපාදාන කලා. අඒකුත්ත රූපයත්

උපාදාන කළා, බහිද්ධ රූපයක් උපාදාන කළා. භාරගත්තා. එතකොට ඒ ප්‍රභංව ටික යි.

විඤ්ඤාණයට අනු වුණ නාම-රූපයකුයි ඔය දැනගෙන තියෙන්නේ. විඤ්ඤාණයට අනුවෙන්නේ නාම-රූප විතරයි. නාම-රූප කියන්නේ එළියේ තියෙන ඒවා නෙවෙයි. හිතට දැනගන්න පුළුවන් යම්කිසි ගතියක්. නාම-රූප ටික එළියේ තියෙන රූප කළේ, රූපස්කන්ධයට ඒවා අයිති කළේ අපේ මෝඩකමට යි. මොනවායින් හරි හැදිලා තියෙන එළියේ දෙයක් කළේ අපි ඇත්ත ඇති හැටි නො දන්නා කමට යි. ඒක අවිද්‍යාව මත වුණ මුළාවක්. හොඳට තේරුම්ගන්න, එළියේ රූප ඔක්කෝම අවිද්‍යාව මත හදපු මුළාවක් - ප්‍රභංවයක්. අප්ප්කත්ත රූප ටිකත් ප්‍රභංව යි.

ඔය සිද්ධිය දැනගත්තොත් එහෙම එළියේ රූප හදන්නේ නැහැ. දැකීම කරයි. එළියේ රූප හදන්නේ නැහැ. ඇත්ත දැනගත්තු දවසට වතුරේ බල්ලන් හදන්නේ නැහැ. දැකීම කියන සිද්ධිය හරියට තේරුම්ගත්තු දවසට බාහිර රූප හදන්නේ නැහැ. බාහිර රූප නැත්නම් ඒවා බලන්න ඇහැක් අවශ්‍ය වෙයි ද? ඇහැ හදන්නේ නැහැ. එහෙනම් දැකීම මත ඇත්ත නො දන්නාකමටයි එළියේ රූප පැනෙව්වේ. දැකීම කියන එකේ ඇත්ත නො දන්නාකමටයි අප්ප්කත්ත රූපය පැනෙව්වේ. ඒ දෙකම අවිද්‍යාව මත යි.

එහෙනම් තේරුම්ගන්න ඇහැක් තියෙනවා, රූපයක් තියෙනවා කිව්වේ අවිද්‍යාව මතයි. ඇහැ ඇති කල්හි, රූප ඇති කල්හි තමයි වක්ඛු විඤ්ඤාණය පහළවෙන්නේ. වක්ඛුංච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති වක්ඛුවිඤ්ඤාණං. ඇහැයි රූපයි තිබුණොත් තමයි වක්ඛු විඤ්ඤාණය. ඇහැත් අපි හදපු ප්‍රභංවයක් නම්, රූපත් අපි හදපු ප්‍රභංවයක් නම්, ඔය දෙක හැදුවේ නැති දවසට වක්ඛු විඤ්ඤාණය තියෙන්නේ නැහැ. උපදින්න බැහැ. ඇහැයි රූපයයි නිසායි වක්ඛු විඤ්ඤාණය. ඇහැයි රූපයයි නැතිනම් වක්ඛු විඤ්ඤාණය නැහැ.

එහෙනම් ඇත්ත ඇති හැටි දැක්ක දවසට, සිහිය නුවණ පිහිටිය දවසට, අවිද්‍යාව දුරු වුණ දවසට වක්ඛුස්මං අසති, රූපෙ අසති, වක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ අසති කියන ස්වභාවයක් තියෙනවා. අපි අද අර

බල්ලා ගැන කතා කරනවා වගේ, රහතන් වහන්සේ අපි ගැන කියයි, මේ අය මෝඩකමට එළියේත් රූප හදලා, ඇතුළෙන් රූප හදලා. බල්ලා වතුරෙන් බල්ලෙක් හදලා උච දැනගන්න අභ්‍යන්තර රූපයත් හදාගෙන. එදාට නුවණක් එයි මේවා අවිද්‍යාවෙන් හදපු දේවල් බවට.

එතකොට තේරුම්ගන්න වක්ඛුස්මිං. අසනි, රූපෙ අසනි, වක්ඛුච්ඤාණෙ අසනි දවසට එස්ස පඤ්ඤාප්තියක් පනවන්නේ නැහැ. එහෙම දෙයක් විද්‍යමාන වෙන්නේ නැහැ. එහෙනම් ප්‍රපංචයක් විද්‍යමාන වෙන්නේ නැහැ. නෙතං ධානං විජ්ජති. තව විදියකට කිව්වොත් ලෝකයක් හැදෙන්නේ නැහැ. ඕකට කියනවා නිරෝධය කියලා. දුක්ඛ නිරෝධය. ලෝකය තිබුණොත් දුක, සමුදය තමයි මේ ඇත්ත නො දන්නාකම, අවිද්‍යාව. අවිද්‍යාව දුරුවුණොත් අවිද්‍යාවෙන් හදාපු ලෝකය නිරෝධයි. උපද්දන්නේ නැහැ. උපදින්නේ නැහැ. එතකොට ඔතැන තියෙනවා එස්සයයි, එස්ස සමුදයයි, එස්ස නිරෝධය යි. ප්‍රපංච ටිකයි, ඒවා හැදෙන හැටියි, නිදානයයි, ඒවා උපදින්න හේතු නැතිවුනොත් හැදෙන්නේ නැහැ. ඔය දකින්නේ දුකයි, දුක්ඛ සමුදයයි, දුක්ඛ නිරෝධයයි.

ඕක දැනගත්තොත් සම්මා දිට්ඨිය එනවා. සම්මා දිට්ඨිය ආපු කෙනා ආර්ය මාර්ගයට වැටෙනවා. ආර්ය මාර්ගයට වැටුණොත් ආයෙ අපාගත වෙන්නේ නැහැ. දකින්න අමාරු වුණාට ඒ වගේ විටිනා තැනක් ඔතැන. ඒ නිසා ලෝකය හැදෙන හැටි - ලෝක සමුදයයි, ලෝක නිරෝධයයි තේරුම් ගන්න ඕනේ.

විඤ්ඤාණය නාම-රූප ටිකක් දැනගන්නවා මිසක් එළියේ රූප දැනගන්නවා නෙවෙයි. එළියේ රූප බවට පත්කරන්නේ අපේ මෝඩකමට යි. එළියේ රූප තිබුණොත් තමයි අජ්ඣත්ත රූප ඕනෑ වෙන්නේ ඒවා අත්දකින්න. ආයතන ටික ඕනෑ වෙන්නේ. නාම-රූප ගැන ඇත්ත නොදන්න නිසයි ආයතන ටික. ඇහැ කිව්වේ විඤ්ඤාණයෙන් දැනගත්තු එකක්. විඤ්ඤාණයෙන් දැනගන්නේ නාම-රූප. නාම-රූපවල ඇත්ත නො දන්නාකමට අපි ඇහැ කියලා පනවාගෙනයි තියෙන්නේ. නාම-රූපවල ඇත්ත නො දන්නාකමටයි ඇහැක් උපද්දන්නේ. නාමරූප පච්චයා සලායතනං. ආයතන භයම

උපද්දන්නේ නාම-රූපවල ඇත්ත නො දන්නාකම හින්දා යි. නාමරූප ටික බාහිර රූප කරලා. නාමරූප කියන්නේ විඤ්ඤාණය කියන කන්නාඩියේ ප්‍රතිබිම්බ ටිකක් විතරයි. ඒවා මොනවායින් හරි හැදිවිවි ටිකක් නෙවෙයි. මොනවායින් හරි හැදිවිවි දෙයක් පනවාපු ගමන් ඔන්න සලායතන ටික උපද්දනවා. අප්‍රකාශිත බහිද්ධ ආයතන ටිකට තමයි සලායතන කියන්නේ.

නාම-රූප ටිකේ ඇත්ත දැක්කා නම් සලායතන උපදින්නේ නැහැ. විඤ්ඤාණයේ පිළිබිඹුවක් විතරයි. එතකොට විඤ්ඤාණයට පිළිබිඹුව මිසක් එළියේ වෙන මොකක්වත් පෙන්නන්න විදියක් නැතිවෙනවා. විඤ්ඤාණයට මොකුත් දර්ශනය කරන්න නැතිවෙනවා. ඒකට කියනවා අනිදස්සන විඤ්ඤාණය කියලා.⁴² රහතන් වහන්සේගේ මනස කියලා. අපට තියෙන්නේ දර්ශනය කරන මායාකාරී විඤ්ඤාණයක්. ඇත්ත ඇතිහැටි දැක්ක මනසට විඤ්ඤාණ මායාකාරයාට පෙන්නන්න දේවල් නෑ.

බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනවා අපි මේ ඇලිලා තියෙන්නේ, කැමැත්තෙන් භාර අරගෙන තියෙන්නේ, තණ්හාවක් ඇතිකරගෙන තියෙන්නේ කවදාවත් දකින්න බැරි දෙයකට කියලා. මේ මොහොතේ දකින්නත් බැහැ. මේ මොහොතේ දකින්න බැරි නම් අතීතයේ දැකලාත් නැහැ. මේ මොහොතේ රූපය දකින්න බැරි නම් අතීතයේ දැකලා තියෙන්නත් බැහැ නේ. මේ මොහොතේත් දකින්න නැත්නම්, අතීතයේ දැකලාත් නැත්නම්, අනාගතයේ දකින්න හම්බ වෙන්නේත් නැහැ. කවදාම හරි, කොහෝම හරි දකින්න හම්බවෙන්නේත් නෑ. අන්න එහෙම දේකට තමයි අපි මේ ඇලිලා තියෙන්නේ, තණ්හා කරලා තියෙන්නේ, උපාදාන කරගෙන තියෙන්නේ. මොහොතකටවත් එළියේ තියෙනවා කියලා හිතන්න බැරි ස්වභාවයක්. මිරිඟුවක්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ අහනවා මාලුඞ්ඛ්‍යපුත්තගෙන් 'තං කිං මඤ්ඤෙසි මාලුඞ්ඛ්‍යපුත්ත යෙ තෙ වක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍යා රූප අදිට්ඨා

⁴² කෙවට්ට සුත්‍රය - දීඝනිකාය, සීලස්කන්ධ වග්ගය.

අදිට්ඨපුබ්බා, න ච පස්සසි, න ච තෙ භොති පස්සෙය්‍යන්ති?⁴³
 වතීමානෙයේ පෙනෙන්නෙන් නැහැ, අතීතයේ දැකලාත් නැහැ,
 අනාගතයේ දකින්න හම්බවෙන්නෙන් නැහැ, කවදාවත් දකින්න
 ලැබෙන්නෙන් නැහැ. අත්ථී තෙ තත්ථ ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං
 වා'ති. එහෙම රූපයකට ඡන්දයක්, රාගයක්, ප්‍රේමයක් ඇතිවෙයි ද?
 කියලා.

මීරිඟුව පෙනෙන කොට වතුර මොහොතකටවත් නෑ. එතකොට මේ
 ඇහැ අරන් දෙන රූප සංඥාව මීරිඟුවක්. කන අරන් දෙන ශබ්ද
 සංඥාව මීරිඟුවක්. ඝාන සංඥාව, රස සංඥාව, පොට්ඨබ්බ සංඥාව -
 ඕවා මීරිඟු ටිකක් විතරයි. සංඥාව මීරිඟුවට උපමා කරනවා. අපි
 මීරිඟුව මීරිඟුව හැටියට දන්නේ නැතුව රූප පනවනවා. ඒක
 මෝඩකමට කරන දෙයක්.

එතකොට මාලුඕඩයපුත්තට දේශනා කරනවා, 'මාලුඕඩයපුත්ත,
 ඇහෙන් දැකලා දැනගන්න ඕන රූපයක් තියෙනවා නම්, ඕක මේ
 මොහොතේ පෙනෙන්නෙන් නැහැ. අතීතයේ දැකලාත් නැහැ.
 අනාගතයේ දකින්න හම්බවෙන්නෙන් නැහැ. කවදාවත් ම දකියි
 කියලා හිතන්නවත් බැහැ. එහෙම රූපයකට කැමැති වෙයි ද,
 තණ්හා කරයි ද, ඇලෙයි ද' කියලා අහනවා. එතකොට
 මාලුඕඩයපුත්ත උත්තර දෙනවා, 'නැත ස්වාමීනි' කියලා. 'එහෙනම්
 මාලුඕඩයපුත්ත, මෙන්න මෙහෙමයි හික්මෙන්න ඕන. දිට්ඨෙ
 දිට්ඨමත්තං - දැකීම දැකීම් මාත්‍රයක් පමණක් කරගන්න'.

දැන් එතකොට දකින්න බාහිර රූප උපදින්නේ නැහැ. එතකොට
 ප්‍රපංච ටික හැදෙන්නේ නැහැ. දැකීම කියන එක තියෙනවා.
 දැක්කාට ඇහැක් හදන්නෙන් නැහැ. රූපයක් හදන්නෙන් නැහැ. ඒ
 දෙකම ප්‍රපංච - අවිද්‍යාවෙන් හදන දේවල්. දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං
 චුණොත් දැකීම තියෙනවා. සුතෙ සුතමත්තං - ඇසීමක් විතරයි.
 'ඇසීම' කියන එකට ශබ්ද අයිතිත් නෑ, කන අයිතිත් නෑ. 'දැකීම'
 කියන එකට බාහිර රූප අයිතිත් නෑ, ඇස අයිතිත් නෑ. දැකීම මතයි

⁴³ මාලුඕඩයපුත්ත සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, සළායතන වර්ගය, සළායතන සංයුත්තය, ඡළ
 වග්ගය.

අපි ඇහූ තියෙනවා කිව්වේ. දැක්කාට පස්සෙයි ඇහූක් තියෙනවා කිව්වේ.

අපි ඉන්නේ ඇත්ත අනික් පැත්ත හරවාගෙන විපල්ලාස ගොඩක. ඇහූ තියෙන හින්දා පෙනෙනවා කියලා හිතන්නේ. එහෙම නෙවෙයි. පෙනෙන හින්දා නේ ඇහූක් තියෙනවා කිව්වේ. පෙනෙන හින්දා නේ බාහිර රූප තියෙනවා කිව්වේ. එහෙනම් ඒ බාහිර රූපය කවදාවත් දකින්න බැහැ. අභ්‍යන්තර රූපයත් කවදාවත් දැකලා නෑ, දකින්නත් බැහැ. කවදා හරි දකියි කියලා හිතන්නත් බැහැ. මේ මොහොතේ පෙනෙන්නෙත් නෑ. අතීතයේ දැකලාත් නෑ. අනාගතයේ දකින්න හම්බවෙන්නෙත් නෑ. කවදා හරි දකියි කියලා හිතන්නත් බැහැ.

ඔන්න ඔය විදියට මාලුච්චියපුත්තට ආයතන හයටම කියනවා. එහෙම දෙයකට නේ ද ඔය තණ්හා කරලා තියෙන්නේ. ඇත්ත දූනගත්තොත් එහෙම දෙයකට තණ්හා කරයි ද? දැකීම දැකීම් මාත්‍රයක් වුණොත්, ඇසීම ඇසීම් මාත්‍රයක් වුණොත්, එක රූපයක්වත් හැදෙන්නේ නැහැ. රූපස්කන්ධය පැනැවෙන්නේ නැහැ. එහෙනම් රූප උපාදානය වෙන්නේ නැහැ. ඒ කියන්නේ දුක සකස් වෙන්න විදියක් නෑ. න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති - මේ ලෝකයේ කිසිවක්ම ඇසුරු වෙන්නෙත් නෑ. උපාදාන වෙන්නෙත් නැහැ. එයාට දැක්ම තියෙනවා - විඤ්ඤාණයේ නාම-රූපයක් පිළිබිඹු වුණා. එතකොට බාහිර ලෝකයක්වත්, අභ්‍යන්තර ලෝකයක්වත් දර්ශනය කරන්න බැරිවෙනවා.

ඔය ගැඹුරු දෙයක් කෙටියෙන් කිව්වේ. දකින්න බැරි දෙයක් නෙවෙයි. දැක්කොත් සම්මා දිට්ඨිය, ලෝකයෙන් එතෙර වෙන දැක්ම ඇති වෙනවා. ඕක ඇතිකරගන්න තමයි මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයයි, මාලුච්චියපුත්ත සූත්‍රයයි කෙටියෙන් කිව්වේ. ඕකට සම්බන්ධ තව සූත්‍රයක් තමයි අනාථපිණ්ඩිකොවාද සූත්‍රය⁴⁴.

⁴⁴ අනාථපිණ්ඩිකොවාද සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසපාළි, සළායතනවග්ගය.

2017-02-07 දින මාතර දී පැවැත් වූ ධර්ම සාකච්ඡාවෙන්
උපුටාගැනීමක්

කාළකාරාම සූත්‍රය ඇසුරෙන් - අභිගුත්තර නිකාය,
චතුක්කනිපාකපාළි, උරුවෙල වග්ග.

මේ වගේ සූත්‍ර ගැඹුරැයි කියලා හිතෙන්න පුළුවන්. ඒ ගැඹුරැකම තියෙන්නේ නො තේරෙනවාටත් වඩා මේවා ගැන කලින් අහලා නැති, හිතලා නැති නිසායි. තමන් නුවණින් කල්පනා කරලා බලන කොට මේ දහම් කරුණු හිතුව තරම් ගැඹුරු නැහැ. ගැඹුරු වෙලා තියෙන්නේ අපි දන්න, අහලා තියෙන දෙයට ගලපන්න යන නිසායි. ඒ නිසා තමයි සූත්‍ර අරගෙන හොඳට සොයලා බලන්න ඕන, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ මොන වාගේ ධර්මයක් ද කියලා නුවණින් විමසන්න ඕන. අපට හිතෙන, ඇහෙන කරුණු බුදුදහම කියලා හිතන එක නෙවෙයි අපි කරන්න ඕන. ත්‍රිපිටක දහමට අනුව තේරුම්ගන්න උත්සාහ කරන්න ඕන. අපට දෙයක් තේරුම් කරන්න බැහැ, තේරෙන්නේ නැහැ කියලා දහම වෙනස් කරලා අපේ මට්ටමට ගත්තාට හරියන්නේ නැහැ.

මේ ආයතන හයෙන් අපව මුළා කරනවා කියන එකේමයි මුළු දහමම තියෙන්නේ. හොඳට හොයලා බැලුවොත් ආයතන හයෙන් කරන මූලාවකයි මේ ලෝකයා ඉන්නේ. ඒ නිසා ආයතන හය පිරිසිඳ දකින්න කියන එක තමයි දහමෙන් හුඟක් තැන්වල පෙන්නන්නේ.

බාහිය සූත්‍රය⁴⁵, මාලුඛිකාපුත්ත සූත්‍රය⁴⁶ ආදී සූත්‍ර වල දිට්ඨි-සුත-මුත-විඤ්ඤාත වශයෙන් හික්මෙන්න කියනවා නේ. එතැනට තමයි අපි යන්න ඕන. දිට්ඨි-සුත-මුත-විඤ්ඤාත කියන කොට ඒ කියන්නේ ආයතන හය ගැන සිද්ධියක්. දිට්ඨි කියන්නේ ඇහෙන්න දකිනවා. සුත

⁴⁵ බාහිය සූත්‍රය - බුද්දකනිකාය, උදානපාළි, බොධිවග්ගය.

⁴⁶ මාලුඛිකාපුත්ත සූත්‍රය - සංයුත්තනිකාය, සළායතන වග්ගය, සළායතන සංයුත්තය, ඡළ වග්ගය.

කියන්නේ අහනවා. මුත කියන කොට ඒ සිද්ධිය ආයතන තුනකින්ම වෙන්න පුළුවන්. මුත කියන්නේ දැනෙනවා කියන එක යි. දැනෙන්නේ කයෙන්, දිවෙන්, නාසයෙන්. විඤ්ඤාත කියන්නේ දැනගන්නවා. දැනගන්නේ හිතෙන්. දිට්ඨ-සුත-මුත-විඤ්ඤාත කියලා හතරකට අඩු කරලා තියෙන්නේ මේ ආයතන හයෙන් කරන ක්‍රියා ටික යි. දකිනවා, ඇහෙනවා, දැනෙනවා, දැනගන්නවා කියන මට්ටම.

ඒවායේ දී අපි ඒ ක්‍රියාවට වඩා මූලාවෙන් එකතු කරන ටිකක් තියෙනවා. එතැනින් නවතින්නේ නැතුව, අපි අවිද්‍යාව මත වැඩිපුර යමක් හදලා දිට්ඨ-සුත-මුත-විඤ්ඤාත වලට අයිති කරනවා. බල්ලා වතුරට එබෙන කොට ඒ දැකීමේ දී වතුරේ ඉන්න බල්ලෙක් අයිති නැහැ නේ. වතුරේ ඉන්න බල්ලා හදලා, දකිනවා කියන සිද්ධියට එකතු කරලා. තමන් අවිද්‍යාවෙන් හදපු ටිකක් එකතු කරලා.

පෙනීමට අමතරව තව ජාති ටිකක් එතැනට දාලා. පෙනීම කියන සිද්ධිය පිරිසිදු දැක්කා නම්, පෙනීමට අමතරව ඒකට එකතු කරපු දේවල් අපට වෙන් කර ගන්න පුළුවන් වෙන්න ඕන. එකතු කරන්නේ හිතන්න, කල්පනා කරන්න ගිහිත් නේ. පෙනීම කියන එක කල්පනා කිරීමක් නෙවෙයි. ඒ මොහොතේ, වර්තමානයේ සිද්ධියක්. පෙනීමට අමතරව දාපුවා පෙනීමට අයිති වෙන්න බැහැ.

පිළිතුර: අවිද්‍යාව තියෙන තුරු 'මම' ඉන්නවා. අවිද්‍යාව නැති නම් 'මම' උපදින්නේ නැහැ. ඔන්න ඕක තමයි ධර්මතාවය. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති. ඕකට කියනවා පටිච්චසමුප්පාදය නැතිනම් ඉදප්පච්චයතාවය කියලා. මේ තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් පෙන්නලා දෙන ධර්මතාවය. ඒකට කියනවා ඉදප්පච්චයතාවය කියලා.

ඉදප්පච්චයතාවයේ ලක්ෂණ රාශියක් තියෙනවා. ඉන් ප්‍රධාන ලක්ෂණ තුනක් තමයි තථතා - එසේමයි - ඒක එහෙමමයි කියන එක. දෙවැනි ලක්ෂණය තමයි අවිතථතා - නො එසේ නො වේ. එහෙමමයි කියන එකේ විරුද්ධ පැත්ත. 'එසේ' කියන කොට 'නො

එසේ කියන්නේ වෙන පැත්තක්. එහෙම වෙන්න බැහැ කියන එක. 'එසේ' කියපු එක 'නො එසේ' නම් බොරුවක්. මේ කියන්නේ එහෙම වෙන්න බැහැ කියන එක යි. තුන් වැනි එක අනඤ්ඤතාවා - අන් සේ නො වේ. 'පටිච්චසමුප්පාදය විතරක් නෙවෙයි, මේ විදියටත් යමක් වෙන්න පුළුවන් නේ, වෙන විදියකටත් පැහැදිලි කරන්න පුළුවන් නේ' කියලා කෙනෙක් කියනවා නම් ඒක අන් සෙයක්. එහෙම කියන්නත් බැහැ.

තථතා, අවිතථතා, අනඤ්ඤතාවා, ඉදප්පච්චයතා, කියන මේ වචන ඉතාමත්ම වැදගත්. මුල් වචන තුනෙන් විස්තර කරන්නේ ඉදප්පච්චයතාවය ගැන යි. ඉදප්පච්චයතාවට තව නමක් තමයි පටිච්චසමුප්පාදය. සිංහලෙන් කිව්වොත්, 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ'. එහෙම කිව්වහම අනික් පැත්තත් වෙනවා, 'මෙය නැත්නම් මෙය වෙන්න බැහැ' කියන ධර්මතාවය - ඉමස්මිං සති ඉදං හොති. ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති. එච්චරයි ධර්මතාවය. හේතුවයි ඵලයයි ගැනයි මේ කතා කරන්නේ. ඵලය තියෙන්නේ හේතුව තියෙන තුරු විතරයි. හේතුවකින් තොරව ඵලයක් ගැන කතා කරන්න බැහැ. කතා කරනවා නම් ඒක මෝඛකමටම කරන වැඩක්.

පටිච්චසමුප්පාදය අවබෝධ කිරීමේදී 'ඔහොමත් වෙන්න පුළුවන්, මෙහෙමත් වෙන්න පුළුවන්' කියලා කතාවක් කියන්න බෑ. විස්තර කිරීම් දෙකක් වෙන්න බැහැ. මේ ඉදප්පච්චයතා ධර්මතාවය විතරයි තියෙන්නේ. ඉදප්පච්චයතාවට අමතරව වෙන කිසිම ධර්මතාවයක් නැහැ. ඒ නිසා තමයි පටිච්චසමුප්පාදය දැක්කා නම් දහම දැක්කා කියන්නේ. දහම දැක්කොත් බුදුරජාණන් වහන්සේ දැක්කා කියන්නේ.

ඉදප්පච්චයතාවේ 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය ඉස්සෙල්ලා තේරුම්ගන්න ඕන. ඒක හොයාගත්තාට පස්සේ තමයි 'මෙය' කියන හේතු පැත්ත නැතිවුණොත් ඵලය තියෙන්න පුළුවන් ද කියන ධර්මතාවය විමසන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය තේරෙන්නේ ඉමස්මිං සති ඉදං හොති කියන එක දැක්කාට පස්සෙයි. එහෙම නැතුව අනික් පැත්ත

තේරෙන්නේ නැහැ. දුකයි, සමුදයයි දන්න කෙනාටයි නිරෝධයක් ගැන කතා කරන්න පුළුවන්. දුක හඳුනාගත්තේ නැත්නම්, සමුදය හඳුනාගත්තේ නැත්නම් නිරෝධයක් ගැන කතා කරන්න බැහැ.

එතකොට අපි දුක තේරුම් ගන්න ඕන. දැනට අපි අහලාවත් තේරුම් ගනිමු, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා නේ පංචඋපාදානස්කන්ධය දුකයි කියලා. අපි දුක්බෙ අඤ්ඤාණං නිසා ඒක අපට දැනට දැනෙන්නේ නැහැ. දුක්බෙ ඤාණං වුණ දවසට තේරෙයි සංඛිත්තෙන පංචුපාදානස්කන්ධා දුක්ඛා කියන එක. දැනට අහපු දැනුමෙන් අපි දළ අදහසක් ගනිමු, පංචඋපාදානස්කන්ධය තියෙනවා නම් ඒක දුකයි කියලා.

මඤ්ඤාණා හතරක් ගැන මේ කළකාරාම සූත්‍රයේ සඳහන් වෙනවා. මඤ්ඤාණාවක් කියන්නේ අපි හිතාගත්තු එකක් විතරයි. එළියේ තියෙන රූපයක් කියන එක මඤ්ඤාණාවක්. ඇහුණේ ශබ්දයක් විතරයි. ශබ්දයේ රූපය නැහැ. එතකොට ශබ්දයට අනුව කල්පනා කරලා මේක එළියේ තියෙනවා කියලා දැන් මඤ්ඤාණා කරනවා. නැති දෙයක් තියෙනවා කියලා හිතන්නේ මඤ්ඤාණාවක්.

එතකොට හිතෙන් හදපු දේ එළියේ තියෙනවා කියලා දැඩිව විශ්වාස කරන එක මඤ්ඤාණාවක්ම යි. බල්ලා නම් වතුරේ බල්ලෙක්ව මඤ්ඤාණා කරනවා. අපට ටිකක් නුවණ තියෙන හින්දා අපි වතුරේ බල්ලෙක්ව මඤ්ඤාණා කරන්නේ නැහැ. හැබැයි අපේ මට්ටමෙන් වෙන වෙන දේවල් මඤ්ඤාණා කරනවා. රූප හදලා එළියෙන් තියලා ඉවරයි.

ඉතින් අපි මඤ්ඤාණා කළාට බුදුරජාණන් වහන්සේ, තථාගතො න මඤ්ඤති. ඇසීම ඇසීම විදියට දැනගෙන, අහපු 'දෙයක්' මඤ්ඤාණා කරන්නේ නැහැ කියලා සූත්‍රයේ විස්තර වෙනවා.

මේ සූත්‍රයේ තියෙනවා, ඉති බො හික්ඛවෙ - එහෙම නම් මහණෙනි, තථාගතො - බුදුරජාණන් වහන්සේ,

ද්විතීය ද්විතීය - දැකීමේ සිද්ධිය දැකීමක් විදියටම දකිනවා. දැකීම කියලාම තේරුම් ගන්නවා. එහෙම වුණොත් මොකද වෙන්නේ?

ද්විතීය න මඤ්ඤති - දැකීමක් කියලා මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ.

අද්විතීය න මඤ්ඤති - දැකපු නැති ස්වභාවයක්, නො දැකපු දෙයක්, නො දැකීමක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නැහැ.

ද්විතීය න මඤ්ඤති - බාහිර දෙයක්, දැකීම නිසා බාහිර දෙයක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නැහැ. බල්ලා වතුරට එබ්ලා, වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියන්නේ බාහිර දෙයක් නේ. ඒකට කියනවා ද්විතීය කියලා - දැකපු දේ. දැකපු දෙයක් න මඤ්ඤති.

ද්විතීය න මඤ්ඤති - කියන්නේ දැකපු කෙනා. ද්විතීය කියන්නේ ඒ ක්‍රියාව කරපු කෙනා. දැකීම කියන සිද්ධිය කරපු කෙනෙක් ඉන්නවා නේ. එහෙම කෙනෙක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නැහැ.

ඊළඟට විස්තර වෙනවා:

සුත්වා සොකබ්බං - ඇසීම ඇසීම විදියට දැකලා, ඇසීමේ නියම තත්ත්වය දැකලා. එහෙම දැක්කහම වෙන්නේ මොකක් ද?

සුතං න මඤ්ඤති - ඇසීම මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ.

අසුතං න මඤ්ඤති - නො ඇසුවක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නැහැ.

සොකබ්බං න මඤ්ඤති - ඇසීම නිසා පනවාපු දෙයක් (අපි ඇසීම නිසා බට්ටිවෙලක් හදලා එළියෙන් තිබ්බ අවස්ථාව වගේ) අහපු 'දෙයක්' මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නැහැ.

සොකාරං - ඒ ක්‍රියාව කරපු කෙනා - අහපු කෙනෙක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නැහැ. (බට්ටිවෙලක් එළියේ ඉන්නවා කියලා දැනගත්තේ 'මම' නේ) 'මම' කියන එක මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නැහැ.

'දෙයක්' මඤ්ඤාණා කරන්නෙත් නෑ. ඒ දේ කරපු 'කෙනෙක්' මඤ්ඤාණා කරන්නෙත් නැහැ. ඒ අන්තිම දෙක නම් මඤ්ඤාණා දෙකක් කියලා ටිකක් පැහැදිලි ඇති නේ ද?

දැන් ඇසීමට බට්ටිච්චා අයිති නෑ නේ. බට්ටිච්චා හැදුවේ කල්පනා කරලා නේ. එතකොට කල්පනා කරලා පනවාපු දේ ඇසීමට අයිති වෙන්න බැහැ නේ. ඇසීමට කල්පනා කරපු කෙනා අයිති වෙන්නත් බැහැ.

ඔය විදියට ආයතන හයටම ඔය බාහිර, අභ්‍යන්තර දෙක අයිති නෑ කියලා හිතාගන්න පුළුවන් නේ ද? අපි කල්පනා කරලා එළියේ හදන දේ දැකීමට හෝ ඇසීමට අයිති වෙන්නත් බැහැ. ඒ දේ කරපු කෙනා අයිති වෙන්නත් බැහැ. එළියේ 'දෙයක්' තිබුණොත් තමයි ඒක දැනගත්තු 'කෙනා' ඉන්නේ. ඒක කරපු 'කෙනා' ඉන්නේ.

හැබැයි ඔතන පොඩි ප්‍රශ්නයක් එන්න පුළුවන් : 'ඒ වුණාට ශබ්දය ඇහුණු කෙනා ඉන්නවා නේ, බට්ටිච්චා දැනගත්තු කෙනා නැති වුණාට, ශබ්දය ඇහුණු කෙනා ඉන්නවා නේ' කියලා. එතකොට එතැනින් තව මෙහාට එන්න වෙනවා. එතකොට මනාසතනය ගැන විතරක් හොයලා හරියන්නේ නැහැ. සෝතායතනය ගැනත් හොයන්න වෙනවා.

(මූල ටික තේරෙනවා නම් තමයි මෙතැනට එන්න ඕන.) මෙතැන දී සුඛ කියන එකට (ඇසීමට) බාහිර ශබ්දය අයිති ද, ශබ්දය අහපු කෙනා අයිති ද කියන එක තමයි ඔතැන තේරුම්ගන්න, විමසන්න වෙන්නේ. අපි හිතන්නේ ඇහෙන්න නම් ශබ්දයක් තියෙන්නම ඕන, අහන කෙනෙක් ඉන්නම ඕන කියලා නේ. එහෙම වෙන්නම ඕන නැහැ කියලා මේ සූත්‍රයෙන් පෙනන්නවා.

තථාගතයන් වහන්සේ එහෙම මඤ්ඤාණා කරන්නේ නැහැ කියලා කියනවා. ඇසීමක් වෙද්දී, ඇසීම පිරිසිදු දැක්කොත්, අහපු දෙයක් මඤ්ඤාණා කරන්නෙත් නැහැ. අහන කෙනෙක් මඤ්ඤාණා කරන්නෙත් නැහැ.

එතකොට අහපු දේ ශබ්දය නේ, ඒ ශබ්දය තිබුණේ එළියේ නේ කියලා එතකොට අපි 'දෙයක්' කරලා. අපි මඤ්ඤණා කළාට තථාගතයන් වහන්සේ එහෙම මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. ඊළඟට අහපු කෙනා මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. (අපට මඤ්ඤණා වෙනවා. ඒ හින්දා තමයි අපට හිතාගන්න අමාරු. තථාගතයන් වහන්සේ එහෙම නෙවෙයි.) අහපු දෙයක් කියලා මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. අහපු කෙනාව මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. ඒ දෙකම මඤ්ඤණා දෙකක් බව ඒකෙන් අපට තේරුම් ගන්න තියෙනවා. ඒවා මොනවාද කියලා විමසලා පසුව සොයාගන්න ඕන. නමුත් සූත්‍රයට අනුව ධර්මතාවය නම් මේක යි.

ඊළඟට මුත, විඤ්ඤාත කියන අනික් පාඨ දෙක ගැනත් බලමු.

මුත්වා මොතබ්බං - දැනීමක් දැනුනහම,

මුතං න මඤ්ඤති - දැනීමක් මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ.

අමුතං න මඤ්ඤති - නො දැනීමක් මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ.

මොතබ්බං න මඤ්ඤති - දැනුණ දෙයක් මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. එතකොට අපට මොනවා හරි දැනුනොත්, 'දැනුන දේ' කියන එකත් මඤ්ඤණාවක්. තථාගතයන් වහන්සේ එහෙම මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ.

මොතාරං න මඤ්ඤති - දැනුණ කෙනා මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ.

පිළිතුරක්: දැනුන දෙයයි, දැනුන කෙනායි ඉස්සෙල්ලා විමසලා බලමු. මොතබ්බං, මොතාරං - මේ අග දෙක තේරුම් ගන්න ටිකක් පහසුයි.

දැන් බලන්න තමන්ට කකුල පොළොවේ ගැටිලා කියලා දැනෙනවා. කකුලයි, පොළොවයි කියන්නේ 'දෙයක්'. දැනීම නිසා පනවාපු දේවල්. කකුල කියන එකයි, පොළොව කියන එකයි දැනීමට ද අයිති නැත්නම් දැනීම ගැන කල්පනා කිරීමට ද අයිති? දැනීම ගැන හිතලා

නේද කිව්වේ 'ඔහොම දැනෙන්නෙ කකුල පොළොවේ ගැටිලා තියෙන නිසා' කියලා. එතකොට දැනීමට අයිති නැති දෙයක් දැන් මඤ්ඤණා කරලා නේ ද?

අපට ඇහැට පෙනෙන්නේ නැතුව නිකම් දැනෙනවා විතර නේ. මේ දැනෙන්නේ පොළොව, මේ දැනෙන්නේ කකුල කියන එක අයිති දැනීමට නෙවෙයි ඒවා අයිති කල්පනා කිරීමට යි. එහෙනම් දැනීමට අයිති නැති දෙයක් අපි මඤ්ඤණා කරලා තියෙනවා නේ ද? කල්පනා කරන්න ගිහින් එකතු කරලා. එතකොට දැනුණ දෙයකුත් මඤ්ඤණා කරලා, දැනුණ කෙනෙකුත් මඤ්ඤණා කරලා. ඒ තමයි අපි ඉන්න තත්වය. තථාගතයන් වහන්සේ න මඤ්ඤති. මොතබ්බං න මඤ්ඤති. මොතාරං න මඤ්ඤති.

මුතං න මඤ්ඤති, අමුතං න මඤ්ඤති කියලා පාඨ දෙකකුත් තියෙනවා. ඒ දෙක තේරුම් ගන්න එතරම් ලෙහෙසි නැහැ. ඒකට අපට ශබ්දය ඇහීමටම යන්න වෙනවා. බට්ටිච්චාට නෙවෙයි. සෝතායතනයේ දී මොකද වෙන්නේ කියන එක ගැනයි පළමුවෙනි පාඨ දෙකෙන් කියවෙන්නේ. ඇසීමක් මඤ්ඤණා කරන්නෙන් නැහැ, නො ඇසුවක් මඤ්ඤණා කරන්නෙන් නැහැ කියන තැන. එතකොට දෙයක් නෙවෙයි. ඇසීමක් - සුතං. සුතං කියලා මඤ්ඤණා කරන්නෙන් නැතිලු, අසුතං කියලා මඤ්ඤණා කරන්නෙන් නැතිලු.

පිළිතුරක්: ඇහුනා නෑහුනා කියන්නේ වෙන කතාවක්. ඇහුන දේ නෑහුනා නේ. එහෙම නෙවෙයි, වෙන දෙයක් ඇහුනා නම්? දැන් මම එකක් කියනවා. හැබැයි ඔය අයට ඇහෙන්නේ වෙන එකක්. ඇහුනේ නෑ කියන්නේ එකක්. වෙන එකක් ඇහුණොත් ඊටත් වඩා එකක් නේ. කෙනෙක් එකක් කිව්වහම වෙන එකක් නේ ගිහින් කියන්නේ, 'අන්න අරයා මෙහෙම කිව්වා' කියලා. ඒ එයාට ඇහිච්ච එක. කියාපු දේ නෙවෙයි ඇහිලා තියෙන්නේ. අපි එක තැනකින් බනක් අහලා ඇවිල්ලා කියනවා, 'අන්න අර හාමුදුරුවෝ මෙහෙම කිව්වා' කියලා. ඇත්තට ම ඒ බණ අහලා බැලුවොත් ඒක නෙවෙයි කියලා තියෙන්නේ. කියාපු නැති දෙයක් ඇහිලා තියෙනවා. එහෙම වෙන්නත් පුළුවන්. එහෙම තමයි අපට බොහෝ වෙලාවට වෙන්නේ.

එහෙම නො වුණා නම් අපට මේක කියන කොටම තේරුම් යනවා. එහෙම නො වුණා නම් සතර පද ගාථාවක් අහන කොටම රහත් වෙන්න පුළුවන්. අපට වැටහෙන්නේ කියන දේ නෙවෙයි. අපි මේක අහන්නේ අපේ දෘෂ්ටිවලට දාගෙන නේ. දෘෂ්ටි ටික අයිත්තකරලා අහන්න බැහැ. දහම අවබෝධයට තියෙන ලොකුම ප්‍රශ්නය මික යි. කියාපු දේ නෙවෙයි ඇහිලා තියෙන්නේ. අසුතං මඤ්ඤණා කරලා. ඇහුනේ නැති දෙයක් කිව්වා කියලා මඤ්ඤණා කරලා.

ඔය හිතන්න පුළුවන් එක පැත්තක්. සුතං නම් හරියටම ඇහුන දේ නේ. එහෙම වෙන්නත් පුළුවන්. එයාට ඇහෙන්නේ නැතුව, ඇහුනා කියලා හිතුණා වෙන්නත් පුළුවන්.

ලොකුවට ගියොත් ඒක මානසික රෝගී තත්ත්වයක් වෙනවා - අපට ඇහෙන්නේ නැති ශබ්ද වෙන කෙනෙකුට ඇහෙනවා කියන එක. එතකොට අපි කියන්නේ ඇහුනේ නැති දෙයක් එයාට ඇහිලා කියලා. හැබැයි ඔය රෝගය අපෙත් තියෙනවා පොඩ්ඩක් අඩු වැඩි වෙන්න. සමහර වේලාවට කියපු නැති දේවල් ඇහිලා තියෙනවා, කිව්වා වගේ. අපට ඒක තේරෙන්නේ නැහැ.

පිළිතුරක්: දැන් ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ මඤ්ඤණා කරනවා කියන්නේ අපි ඇහුනේ නැති දේ ගැනත් කතා කරනවා. ඇත්තට ඇහිලා නැ. ඒකේ දෙපැත්තක් ගන්න පුළුවන්. එක පැත්තක් මම කිව්වේ ඇහුන දේට අදාළ නැති දෙයක් ඇහුනා කියලා කතා කරන එක. ඒක එක පැත්තකින් ගන්න, අසුතං කිව්වහම. ඇහුනේ නැති දෙයක් මඤ්ඤණා කරලා ඒක ගැන කතා කරනවා. හැබැයි ඇසීමට අදාළව යි. මේ කතා කරන්නේ දැන් ඇසීම ගැන යි. සුත්වා භොතබ්බං - ඇසීම ඇසීම විදියට දැනගත්තහම මෙහෙම මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. අපි ඇසීම ඇසීම විදියට නො දන්නාකමට මඤ්ඤණා කරනවා. එතකොට අපි ඉන්න තත්ත්වයේ මඤ්ඤණා කරනවා. ඇසීමත් මඤ්ඤණා කරනවා, නො ඇසීමත් මඤ්ඤණා කරනවා. ඒ කියන්නේ ඇහුන දේ ගැනත් මඤ්ඤණා කරනවා, ඇහුනේ නැති දේ ගැනත් මඤ්ඤණා කරන්න පුළුවන්. ඒක දෙවිදියකට ගන්න පුළුවන්

කිවිච්චි එකක් තමයි, වෙන දෙයක් අනුභූත කියලා, එහෙම මඤ්ඤාණා කරන එක.

ප්‍රශ්නය: කකුලේ කටුවක් ඇතිලා වේදනාවකුත් එනවා. එතකොට කකුලයි, කටුවයි දෙකම මනසෙන් හදාගෙන ද?

පිළිතුර: මේ සේරම මඤ්ඤාණා තමයි. දැන් ආයතන පැත්තෙන් බලන කොට පෙනෙනවා දැනීමට ඒ දෙකම අයිති නෑ කියලා. මනසෙන් හදලා තියෙන්නේ. මුත කියන ස්වභාවය - කායායතනයෙන් දැනුන දැනීමට කටුව කියන එක අයිතිත් නෑ, කකුල කියන එක අයිතිත් නෑ. කැක්කුමක් තියෙනවා. දැනීමක් දැනිලා.

දැන් එතැන තමයි අපි කතා කරන්නේ. ඇත්තටම කායායතනයෙන් මොකක් ද වුණේ කියලා බලන්න. මනායතනයෙන් කියන දේවල් අසත්‍යය බව දැන් ටිකක් පැහැදිලියි නේ. හිතන ඒවා එකක්වත් දැනීමට අයිති නැහැ නේ. ඒවා දැනීම ගැන හිතන්න ගිහිල්ලා වැඩිපුර එකතු කරන ඒවා නේ. දැන් අපි දැනෙන සිද්ධිය විතරක්ම ගත්තොත් - මුත කියන සිද්ධිය ගත්තොත්, එතැනත් තියෙනවාලු මඤ්ඤාණා දෙකක්. දැනුනා කියන එකත් මඤ්ඤාණා කරනවා, නො දැනුන එකකුත් මඤ්ඤාණා කරනවා කියන සිද්ධියක් වෙන්න පුළුවන්. ඒ හින්දා තමයි තථාගතයන් වහන්සේ එහෙම මඤ්ඤාණා කරන්නේ නෑ කියලා කියන්නේ. මුතං න මඤ්ඤති, අමුතං න මඤ්ඤති. අවිද්‍යාව නැති මනසට මඤ්ඤාණා වෙන්න බැහැ. අවිද්‍යාව තියෙන අපේ මනසට මඤ්ඤාණා වෙනවා.

අපි ඔය ධර්මතාවය ඇහැට දැමීමොත් දැකීම කියන එකත් මඤ්ඤාණා වෙනවා, නො දැකීම කියන එකකුත් මඤ්ඤාණා වෙනවා. නො දැකීම කියන කොට, දැක්කා නෙවෙයි. ඒ වුණාට දැක්කා කියලා හිතෙන්න පුළුවන්. මඤ්ඤාණා කරන්න පුළුවන්. ඇත්තටම දැකලා නෙවෙයි. ඒ වුණාට කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන් දැක්කාමයි කියලා. එහෙම වෙන්නත් පුළුවන්. ඒක එක මඤ්ඤාණාවක්.

ඊළඟට ඒකේ තව තේරුමකුත් තියෙනවා. ඒ තේරුම තමයි අපි දැන් මේක දැකලා නො දැකපු දෙයක් ගැන හිතන්නත් පුළුවන්, මේ දැකීම උදව්කරගෙන. ශබ්දයක් ඇහුණහම, ඇහුණේ නැති දේවල් ගැනත් හිතන්න පුළුවන්. ඇහුණ එක ඇහුණා. අපි ඇහුණේ නැති දේවල් ගැනත් මඤ්ඤණා කරනවා. ඇහුණේ නැති දේවල් කොහොමවත්ම ඇසීමට අයිති නැහැ නේ. අන්න එහෙම තේරුමකුත් තියෙනවා.

අපි හිතමු දෙයක් කිව්වහම, තව බොහෝ දේවල් කියනවා. ඒක නේ දැන් එක සිද්ධියක් තව කෙනෙකුට කියද්දී තව බොහෝම දේවල් එකතු කරලා කියන්නේ. එයා කියාපු නැති ඒවත් එකතු කරලා නේ කියන්නේ. ඒක හිතලාම එකතු කරනවා. ඒක එයාගේ මඤ්ඤණාවක්. අර ඇහුණ එකේ මේ ටිකත් තිබුණාය කියලා තමයි එයාට හිතෙන්නේ.

ඇසීමට අදාළ නැති ඒවත් මඤ්ඤණා කරලා. ඒක සමහර විට ශබ්දය ගැනමත් වෙන්න පුළුවන්. ඇත්තටම ශබ්දයට අදාළ නැති ඕනෑම එකක් මඤ්ඤණා කරලා. නිමිති සකස් කිරීම තුළ, නැත්නම් ආයතන ගැට ගැසීම තුළ ඒ සිද්ධිය තියෙනවා. දැන් අපි විශ්වාස කරනවා නේ කනෙන් අහලා දැනගත්තු ගමන්ම ඕක ඇහෙන් දකින්න පුළුවන් කියලා. ඒක තනිකර මඤ්ඤණාවක්. දැන් මේ ආත් එකේ ශබ්දය ඇහෙන කොට බැලුවොත් මෙහෙම පෙනෙයි කියන එක මඤ්ඤණාවක්. ඒක වෙන්නේ ආයතන ගැටගැසීම තුළ යි. ඒ නිමිති සකස් කිරීම තුළ යි. මේ මඤ්ඤණාවත් තුළ නිමිති සකස් කිරීමක්, ආයතන සම්බන්ධ කරන බවක් තියෙනවා.

හරි නම් වෙන්න ඕන, කනෙන් අහපු එක ආයෙ දැනගන්නවා නම් කනෙන් අහලාමයි නේ දැනගන්න පුළුවන්. නමුත් අපට එහෙම නෙවෙයි හිතෙන්නේ. කනෙන් අහපු එක තියෙනවා ද කියලා අපට හැරිලා බලන්නත් පුළුවන්. එතකොට මඤ්ඤණාවකට ගිහිත්. නො ඇසුවක් කනෙන් දැනගත්තා කියන තැනකට මඤ්ඤණා වෙලා. තථාගතයන් වහන්සේ නො ඇසුවක් මඤ්ඤණා කරන්නෙන් නැහැ. සුඛං න මඤ්ඤති, අසුඛං න මඤ්ඤති.

නො ඇසුවක් නම් ඒක මඤ්ඤණාවක් ම යි. ඒක බොරුවක් ම යි. දැන් අපට ප්‍රශ්නය එන්නේ, අහපු එකේ මඤ්ඤණාව මොකක් ද කියලා යි. ඇත්තටම ඇහුණු එකේ මඤ්ඤණාවක් තියෙනවා ද? ඇත්තටම දැකීමෙන් මඤ්ඤණාවක් තියෙනවා ද? මෙතැන තමයි තේරුම් ගන්න අමාරු, ගැඹුරුම තැන. දැන් ඔක්කෝම එකතු කරපු ටික හලලා හලලා ඇවිල්ලා එතකොට මේ ඇත්තට ම අත්දැකපු එක තියෙනවා නේ කියන තැනකට එනවා.

ප්‍රශ්නය: එතකොට දෙයක් කියලා ගත්තොත් වැරදියි ද?

පිළිතුර: දෙයක් කියලා ගත්තොත් වැරදි යි. අපි දැන් දැකපු දේ නැවත දකින්න පුළුවන් කියලා හිතනවා නේ. එහෙම වෙන්න බැහැ නේ. ඒක මඤ්ඤණාවක්. දැන් අහපු ශබ්දය ආයෙ අහන්න බැහැ. ඊට සමාන ශබ්දයක් නම් ආයෙ අහන්න පුළුවන් වෙයි. නමුත් දැන් අහපු ශබ්දයම නැවත අහන්න බැහැ. අහන්න පුළුවන් කියලා හිතනවා නම් ඒක මඤ්ඤණාවක්. අපි ඉන්නේ ම එහෙම පුළුවන් කියන මට්ටමකයි. නමුත් තථාගතයන් වහන්සේ එහෙම මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. සුතං න මඤ්ඤති, එතැනත් සියුම්ව තියෙනවා 'දෙයක්' පැනැවීම තුළ තමයි නැවත ඒ දෙය අත්දකින්න පුළුවන් කියන කාරණාව.

හැබැයි දැන් එතැන සියුම්ව කැඩෙන දෙයක් තියෙනවා. ආයතන ගැට ගැහුවේ නැත්නම්, වෙන ආයතනයකින් නෙවෙයි, ඒ ආයතනයෙන්ම විතරයි කියන මට්ටමට එන්න පුළුවන්. ශබ්දයක් ඇහුවා. ආයෙ ඒ ශබ්දය අහන්න පුළුවන්. රූපයක් දැක්කා ආයෙ දකින්න පුළුවන්. අපි දකින රූපයක් අල්ලන්න ගියොත් ඒ වෙන ආයතනයක් නේ. එතකොට මඤ්ඤණා වෙලා. නමුත් 'දැකපු දේ ආයෙ ඒ වාගේ ම දකින්න පුළුවන් නේ' කියලා හිතනවා නේ. එතැනත් තියෙනවා දිට්ඨං මඤ්ඤති කියන මට්ටම.

එතැනත් තව ගැඹුරට ගියොත්, එක සැරයක් අත් දැකපු එක ආයෙ අත්දකින්න බැහැ නේ. ඕක තේරුම් යන්නේ ඉදප්පච්චයනාව

තේරුම් ගත්තොත් විතරයි. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය.

එතකොට මේ හැම මඤ්ඤාණාවක දී ම අපට දකින්න වෙනවා, අවිද්‍යාව ඇති කල්හි මෙහෙම මඤ්ඤාණා වෙනවා. අවිද්‍යාව නැත්නම්, න මඤ්ඤති. ඒකට තමයි ඉදප්පච්චයතාව කියන්නේ.

ඉතින් මේ වගේ ගැඹුරු ධර්මතා රාශියක් දකින්න තියෙනවා. මේක කියපු ගමන්ම මේක හරි ගැඹුරුයි කියලා පසුබින්න එපා. ගැඹුරු තමයි. ඒ වුණාට නිරෝධය කියන්නේ ඔන්න ඔය වගේ ස්වභාවයක් කියලා නුවණක් ගන්න ඕන. අවිද්‍යාව නැති මනස, නිරෝධය, ඔන්න ඔය වාගේ යි. එතකොට අපට එන්නේ අනුමාන ඥානයක් විතරයි. හැබැයි ඒකට තමයි නිරොධෙ ඤාණං කියලා කියන්නේ. දැන් දුක්ඛෙ ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං තිබුණොත් තමයි සම්මා දිට්ඨිය ඇති වෙන්නේ. ඒකට අපි කියනවා සත්‍යය ඥානය කියලා. දුක්ඛෙ ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං, මග්ගෙ ඤාණං. ඔය හතර ආචොත් තමයි සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙන්නේ. මේ ඥාන හතරෙන් එකක් තමයි නිරොධෙ ඥානය. එහෙනම් රහතන් වහන්සේට, අවිද්‍යාව නැති මනසට මේ වාගේ වෙන්න ඇති කියලා නුවණක් ඇතිකරගන්න වෙනවා. නැත්නම් අපි දන්නේ නැහැ යන්න ඕන තැන. ඔහේ භාවනාවක් කරනවා මිසක්, කුමක් සඳහා ද භාවනා කරන්නේ කියලා දන්නේ නැහැ.

ඒ දැනගැනීමට එන්න ඔය නුවණ අවශ්‍ය වෙනවා. ඒකට තමයි මේ වාගේ ගැඹුරු සූත්‍ර අපි දැනගන්න ඕන. මේ වාගේ ස්වභාවයක් නේ මේ අවිද්‍යාව දුරු වුණ මනස. මෙන්න මේ කියන සතර ආකාර මඤ්ඤාණාව ම යෙදෙන්නේ නැහැ නේ කියලා නුවණක් ඇති කරගන්න ඕන.

එතකොට එදාට නුවණින් බැලිය හැකියි, අපි දැන් හිතාගෙන ඉන්න මට්ටම ද ඔය කියන්නේ කියලා. 'එළියේ සතරමහාධාතුව තියෙනවා, ඒ නිසා අපට මේ විදියට පෙනෙනවා' කියලා අපි හිතනවා නේ. ඒ මට්ටමක් ද මේ කියන්නේ? සතරමහාධාතුව කියන එකක්

මඤ්ඤාණාවක් බව තේරුම් ගන්න. අපි දැන් ඇත්ත කියලා හිතාගත්තාට හරියන්නේ නැහැ. ඒක දැනගත්තේ කොහොම ද, මොන ආයතනයෙන් ද කියලා හොයන්න වෙනවා. දිට්ඨි ද, සුත ද, මුත ද, විඤ්ඤාත ද කියලා හොයන්න වෙනවා. ඔය හතරෙන් තොරව අපට දැනගන්න විදියක් නැහැ නේ ද? සතරමභාධාකූච අනුවෙන් කොයි එකට ද? දිට්ඨි වලට ද, සුත වලට ද, මුත වලට ද, විඤ්ඤාත වලට ද?

දැන් තාප්පෙ අයිතේ අව්ව වැටිලා රස්තෙයි කියලා මොන ආයතනයෙන් ද දැනගත්තේ? එතැන තේජො ධාකූච කියලා දැනගත්තේ ඇහෙන් දැකලාවත්, එතැනට ගිහිල්ලාවත් නෙවෙයි. අතන හරි රස්තෙයි කියලා කතා කළේ බාහිර තේජෝ ධාකූච ගැන යි. ඇහැට ගෝවර වර්ණ විතරයි. එළියේ තියෙන තේජො ධාකූචත් අපි මඤ්ඤාණා කරලා. ගිනි ගොඩක් පෙනුනත් ඔව්වර තමයි. සතරමභාධාකූච මඤ්ඤාණා වෙන්වේ ඔහොම යි.

දැන් අර පඩිපෙල පෙනෙන කොට ඕකේ නගින්න පුළුවන් කියලා හිතෙනවා. තද ගතිය, පය්විය හොඳට තියෙනවා. දැන් පය්විය ඇහැට දැනිලා හෝ දැකලා හෝ නෙවෙයි. දැකපු දෙයක් මඤ්ඤාණා කරලා තියෙන්නේ. දිට්ඨි, අදිට්ඨි, දට්ඨබ්බ, දට්ඨාරං වලට අනුවෙලා. තථාගතො න මඤ්ඤති. අරෙහෙ පය්විය තිබුණොත් මෙහේ 'මමත්' ඉන්නවා. ඇහෙන් දැකලා අපි කොච්චර මඤ්ඤාණා කරනවා ද කියලා දැන් පෙනෙනවා නේ ද? ඉතින් අනිත් ආයතනවලටත් ඔහොම ම තමයි.

කනෙන් අහලා, නාසයෙන් දැනිලා, දිවෙන් රස බලලා මඤ්ඤාණා කරනවා. ඔතන අල්ලන්න අමාරුම තැන තමයි කයෙන් ස්පර්ශ කරලා මඤ්ඤාණා කරනවා කියන එක. පොළොව කියලා මඤ්ඤාණා කළා නේ. අපි දැන් හිතන්නේ පය්විය තියෙන්නේ පොළොවේ කියලා නේ. ඒක මඤ්ඤාණාවක්. පොළොවේ පය්විය තියෙනවා කියන එක මඤ්ඤාණාවක්. ඒක දැනීමට අයිති දෙයක් නෙවෙයි. දැනීම කියන එකේ පොළොවක් කියලා දෙයක් නැහැ නේ. පොළොවක් පනවන්නේ දැනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා යි. කල්පනා

කරපු එක දැනීමට අයිති නැහැ. එතකොට පොළවේ පයවි කියන කොට මඤ්ඤණාවට අනුවෙලා. දැනීම කියන එකේ තියෙන්නේ දැනීමක් විතරයි, දැනෙනවා විතරයි. එතකොට පොළොව කියන එක මඤ්ඤණාවක්.

ආයතන ගැන නුවණින් බලන කොට මේ කියන ධර්මතාවය දැන් තේරෙන්න ඕන. ඉස්සෙල්ලා අහපු ප්‍රශ්නයේ කකුළයි, කටුවයි දෙකම මඤ්ඤණා කියලා තේරෙන්න ඕන. රිදෙනවා විතරයි දැනුනේ. දැනීම කියන එකේ කටුවක් නැහැ. දැනීම ගැන කල්පනා කරලා, 'ඔය මදුරුවෙක් කනවා. නෑ කටුවක් ඇනෙනවා' කියලා හිතෙන් කියනවා. ඔය දෙකම මඤ්ඤණා දෙකක් නේ ද? දැනීමට කියන්න බැහැ මේ මදුරුවෙක් ද, මේ කටුවක් ද කියලා. ඒ වික අයිති කල්පනා කිරීමට යි. එහෙනම් ඒක මඤ්ඤණාවක් නේ ද? දැනීමට අයිති නැති දේවල් අපි හිතෙන් හදලා එකතු කරපු දේවල් නේ ද?

දැන් මේවා තියෙන්නේ තර්කයෙන් අල්ලන්න නෙවෙයි. තර්කයටත් තරමක් දුරට අනුවෙනවා. හැබැයි ඕක තර්ක කරන්න ගියොත් හරි අමාරු යි. හිතාගන්න බැරුව පැටලෙනවා. ඒ නිසා තර්කයෙන් අල්ලන්න නෙවෙයි, ප්‍රායෝගිකව ආයතන වලින් කෙරෙන මූලාව හිතට පෙන්නන්න ඕන.

ශබ්දයක් ඇහෙන කොට මේක කරන්න හරිම ලෙහෙසියි. දැන් ඇහෙන ශබ්ද එකකවත් ඇහැට පෙනෙන රූප තියෙන්න බැහැ නේ. වර්ණයක්, හැඩයක් තියෙන්න බැහැ. කනෙන් තමයි අහන්නේ. එහෙනම් කිසිම ශබ්දයකට පාටක්, හැඩයක් අයිති කරන්න අපට බැහැ. අයිති කළා නම් ඕක මඤ්ඤණාවක් ම යි. පාට, හැඩය, තද ගතිය, රස්නය, සීතල, මේවා ඇසීමට අයිතිවෙන්න බැහැ. අයිති කළා නම් ඇහෙන දේ ගැන හිතලාමයි, හිතන්න ගිහිල්ලාමයි අයිති කරලා තියෙන්නේ. දැන් හිතනවා කියන්නේ මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණ මට්ටම. ඒක හිත ඇතුළේ වැඩක්. බාහිරය දන්නේ නැහැ අපි මොනවා හිතනවා ද කියලා.

ඔන්න ඔය විදියට ඇහෙන හැම ශබ්දයට ම රූප එකතු කළා නම් එකතු කළේ අපේ මෝඩකමට කියලා මතක් කරලා දෙන්න ඕන.

පිළිතුරක්: ශබ්ද රූපය දැනට තිබුණාවේ. එතැනටත් යන්න ඕන. ඒක තමයි සූත්‍රයේ මූල පාඨ දෙක. අපි අග පාඨ දෙක ගැන ඉස්සෙල්ලා හොඳින් විමසන්න ඕන. ලෙහෙසි තැනින් ඒ කෙලෙස් ටික කඩන්න ඕන. එතකොට තමයි ඊළඟ මට්ටමේ කෙලෙස් කඩන්න පහසු වෙන්නේ. ඇත්තම තත්ත්වය තමයි, ශබ්දය කියන එකයි, කන කියන එකයිත් අපි පනවාපු දේවල්. ඇසීමට ඒවා අයිතින් නැහැ.

ඇසීම කියන සිද්ධියක් තියෙනවා. නමුත් ඇසීම කියන එකට බාහිරයකුත් නැහැ, අභ්‍යන්තරයකුත් නැහැ. ඇහෙන්නේ එතැනින්ම උපද්දලා. උදාහරණයක් වශයෙන් රේඩියෝ එක ශබ්දය උපද්දලා දෙනවා වගේ, කනත් ශබ්ද උපද්දලා දෙනවා. දෑත් මේ මොහොතේ අපි අහලා තියෙන්නේ කන උපද්දපු ශබ්දය. එළියේ ශබ්දය ඇහුවේ නැහැ නේ. එළියේ ශබ්දය ඇහුවා නම් කන ඕනේ නැහැ. කනේ හැකියාව මත උපද්දාපු ස්වභාවය තමයි දැනගත්තේ. ඇහේ හැකියාව මත උපද්දාපු වර්ණය තමයි ඇහෙන් දැනගත්තේ. ඔය එළියේ තියෙන පාටමයි දැක්කේ කියලා අපි විශ්වාස කළාට හරියන්නේ නැහැ. ඒක වෙන්නේ මෝඩකම නිසා කියලා අපට දකින්න තියෙනවා.

අර තියෙන්නේ සුදු පාට බිත්තියක් නේ කියලා හිතුවාට, අපි කොළ පාට කන්නාඩියක් දාගෙන බැලුවොත් එහෙම ඒ බිත්තියම කොළ පාටට පෙනෙනවා. රතුපාට කන්නාඩියක් දැම්මොත් රතු පාටට පෙනෙනවා. එතකොට කොළ පාට හෝ රතුපාට තියෙන්නේ බිත්තියේ නෙවෙයි නේ ද? ඒකෙන් තේරුම්ගන්න, අපි දකින්නේ ඇහැ උපද්දන දේ යි.

පිළිතුරක්: ඉන්ද්‍රිය කියන්නේ මුල් වෙනවා, ප්‍රධාන වෙනවා කියන අර්ථය. යමක් දිහා බලන කොට ඇහැයි ප්‍රධාන වෙන්නේ. රූපය නෙවෙයි ප්‍රධාන වෙන්නේ. ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියන්නෙත් ඒකයි. අධිපතියා. ඇහැ තමයි අධිපතියා. ඇහැට ඕනෑ දේ තමයි ඇහැ

පෙන්නන්නේ. අපි විශ්වාස කළාට එළියේ තියෙන දේ පෙනෙනවා කියලා, අධිපතිභාවය අරගෙන තියෙන්නේ ඇහැ යි. ඇහේ පෙනීම අඩුවුණොත් එහෙම, ඇහැ වෙනත් දෙයක් පෙන්නනවා. එළියේ තියෙන දේ ම යි පෙන්නන්නේ කියලා අපි විශ්වාස කළාට හරියන්නේ නැහැ. ඇහේ හැකියාව අනුව තමයි පෙන්නලා තියෙන්නේ. එතකොට ඒ ප්‍රධාන වෙන ඒවාට කියනවා ඉන්ද්‍රිය ධර්ම කියලා.

එතැනින් තේරුම් ගන්න, ඇහෙන උපද්දන එකක් තමයි අපි දකින්නේ. කන උපද්දන එකක් තමයි අහන්නේ. දෑන් අපට වෙලා තියෙන්නේ උපද්දන එක නෙවෙයි, උපද්දන්න හේතු වුණ ටික තමයි අපි අත්දැක්කා කියලා අල්ලාගෙන ඉන්නේ. ඇහැට මෙහෙම පෙනෙන්න නම් එළියේ මෙහෙම තියෙන්න ඕන. කනෙන් ගබ්ද ඇහෙන්න නම් මෙහෙම එළියෙන් එන්න ඕන. ඒවා හේතු මිසක් එලය නෙවෙයි නේ. අපි අත්දැකලා තියෙන්නේ එලය යි. ඇහැ උපද්දපු දේ, කන උපද්දපු දේ. ඒකයි මේ කියන්නේ, උපද්දලයි අපි බලන්නේ කියලා. උපද්දලයි අහන්නේ. අපට වෙලා තියෙන්නේ මේක නේ, 'නෑ නෑ තියෙන දේ දිහා තමයි අපි මේ බලන්නේ' කියලා හිතනවා. උපද්දලා බලනවා කියන තැනක අපි නෑ.

'තියෙන ලෝකයට තමයි අපි කොහේ ද ඉඳලා ආවේ' කියලා තමයි අපි හිතන්න පුරුදුවෙලා තියෙන්නේ. නමුත් ඇත්ත සිද්ධිය තමයි, ආයතන වලින් උපද්දලායි ලෝකය අත්දකින්නේ. ආයතන හරහා උපද්දලාමයි අත්දකින්නේ. උපද්දලා පරිහරණය කරනවා.

පිළිතුරක්: දුකක් උපද්දලා තමයි අපි පරිහරණය කරන්නේ. ඒ හින්දා නේ උපද්දන්නේ නැතුව ඉන්න පුළුවන්. එළියේ තිබුණා නම් එහෙම ඕක නැති කරන්න බැහැ නේ. අපි උපද්දන හින්දාමයි උපද්දන එක නවත්වන්න පුළුවන්. ඔය උපද්දන ටිකට තමයි 'දුක' කියලා කියන්නෙත්. ආයතන ගිනි අරන් කියනවා. ගිනි අරන් කියන්නේ අපව දුකට පත්කරනවා. පුච්චනවා. උපද්දන එක නැවැත්වුවහම ඒ ගින්න නිවන්න පුළුවන්. නිවෙනවා. ඒකට තමයි නිවන කියන්නේ.

උපද්දන එක නවත්වන එක. එතකොට අර ගින්දරට දර දමන එක නවත්වන්න ඕන.

අන්න එහෙම ධර්මතාවයක් ගැන අපි අවබෝධයක් ගන්න ඕන. ඒක තමයි නිරෝධෙ ඥානය. නිරොධෙ ඥානය ගත්තා කියන්නේ නිරෝධ වුණා නෙවෙයි. රහත් වුණා නෙවෙයි. ඉදප්පච්චයතාව තුළින් නිරෝධය මේ වගේ දෙයක් කියලා අනුමාන ඥානයක් ගන්න පුළුවන් වෙනවා. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ'. 'අවිද්‍යාව තියෙනකම් මේවා වෙනවා. එහෙනම් අවිද්‍යාව නැති නම් ඔහොම වෙන්න බැහැ නේ' කියන නුවණක් එන්න ඕන. අවිද්‍යාවෙන් කරන කිසියම් ම දෙකක් අවිද්‍යාව යෙදුනේ නැති නම් වෙන්න බැහැයි කියලා නුවණක් එන්න ඕන. ඒකට තමයි මේ ඉදප්පච්චයතාව දකිනවාය කියන්නේ. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය හැම දෙයකටම අවබෝධ කරන්න කියනවා. මොකද ඕනෑම දෙයක් සංඛතයි, පටිච්චසමුප්පන්න යි.

අභිධර්මයේ එන චිත්ත-වෛතසික-රූප-නිබ්බාණ කියන හතරෙන් චිත්ත, වෛතසික සහ රූප වලට තමයි සංඛත ධර්ම කියන්නේ. ඒවා සකස්වෙන්නේ හේතුවලින් නිසා තමයි සංඛතයි කියලා කියන්නේ. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය. නිවන කියන්නේ අසංඛත ධර්මයක්. ඒකේ හේතු නැහැ. සංඛත ඒවා පනවන්නේ නැතිකමට කියනවා අසංඛත කියලා. සංඛත කියන්නේ හේතු ඇති කල්හි උපද්දනවා. අසංඛත කියන්නේ ඒවා උපද්දන්නේ නැහැ. නිවන උපද්දනවා නෙවෙයි, සංඛත ටික උපද්දන්නේ නැහැ. රූප-චිත්ත-වෛතසික ඔක්කෝම සංඛත නම්, ඒවා උපදින්න හේතුව නැති කළහම අසංඛත වෙනවා. නිරෝධ වෙනවා. තියෙන ඒවා නැතිවෙනවා නෙවෙයි. උපද්දන්නේ නැහැ. ඉපදීම නවත්වනවා.

අභිධර්මය ඉගෙනගන්නවා නම් ඉගෙනගන්න ඕන ඔන්න ඔය දැක්ම ලබාගැනීම සඳහා යි. වචන ටික පාඩම් කරන්න නෙවෙයි. දැන් අපි කරන්නේ තියෙන රූපයක් අරගෙන ඒක කඩලා බිඳලා බලනවා. මේක පඨවි-ආපො-තෙජො-වායො, වර්ණ-ගන්ධ-රස-ඕජා, කායවිඤ්ඤප්ති, වච්චිඤ්ඤප්ති - මේ විදියට විසි අටක් ගැනම අපි

දන්නවා නේ ද? ඒ විසි අටම සංඛත යි. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවයට යටත්. අර බල්ලා වතුරට එබ්ලා පනවාපු බල්ලා වගෙයි. අවිද්‍යාව තියෙනකම් රූපය තියෙනවා. ඒ තියෙන රූපයේ ඔය ලක්ෂණ ඔක්කෝම ටික තියෙනවා. මෝඩකම තියෙනකම් විසි අටම තියෙනවා. (තේරුනාද දන්නේ නැහැ කියපු එක!) බල්ලෙක් ඉන්නකම් රූප විසි අටම ගත හැකියි. අවිද්‍යාව නැත්නම් විසිඅටම උපදින්නේ නැහැ. එතැන තමයි තේරුම්ගන්න අමාරු තැන. (දැන් ඉතින් පාඩම් කරපු ටික අපරාදේ නේ කියලා හිතෙන්නත් පුළුවන්!)

පිළිතුරක්: එකොළොස් ආකාරයක් ගැන ප්‍රශ්නයක් අහනවා. රූපය හෝ වේදනාව හෝ සංඥාව හෝ සංඛාරය හෝ විඤ්ඤාණය හෝ එකොළොස් ආකාරයකින් තියෙනවා. දැන් අපි රූපයක් ගත්තහම, අතීත රූප, අනාගත රූප, වර්තමාන රූප, දුර රූප, ලඟ රූප, අප්ඤාන්ත රූප, බහිද්ධ රූප, හීන, ප්‍රණීත, ඕලාරික, සුබ්බම - මේ එකොළහෙන් කිහිපයක් යෙදෙන්න පුළුවන්. අප්ඤාන්ත-බහිද්ධ, දුර-ලඟ ආදී වශයෙන් කියන්න පුළුවන් 'මම' ඉන්නකම් නේ ද? අප්ඤාන්ත වෙන්නේ 'මම' ඉන්න තැන නේ. 'මම' ඉන්නකල් තමයි අප්ඤාන්ත බහිද්ධ පැනැවෙන්නේ. හීණ, ප්‍රණීත ඒකත් 'මම' ඉන්නකම් නේ ද? කැමැති ද, අකැමැති ද කියන්නෙත් 'මම' නේ. නැත්නම් කවුද කියන්නේ? මම කැමැති එකට තව කෙනෙක් කැමැති නැහැ නේ. හීන ද, ප්‍රණීත ද කියන්නත් 'මම' ඉන්න ඕන නේද?

දැන් පෙනෙනවා නේද ඕවා අවිද්‍යාව මතයි පැනැවෙන්නේ කියලා? අපට මේ බිත්තිය රළ වුණාට දෙව් කෙනෙකුට හරි භූතයෙකුට හරි බිත්තිය හරහා යන්න පුළුවන්. අපි නිකම් මේ වාතයේ ඇවිදිනවා වගේ. ඒ ගොල්ලන්ට ඒක සියුම්, අපට රළ යි. එතකොට ඒවා සාපේක්ෂයි කියලා පෙනෙනවා නේ ද? ඔය එළියේ තියෙන ඒවා නෙවෙයි. එකොළොස් ආකාර රූපම ආයතන මුළාවෙන් හදාගන්න ඒවා. ආයතන මුළාවෙන් බාහිරයක් පනවනවා කියන එක අපට පෙනෙන්නේ නැහැ. මේවා ගැන කතා කරන්න පුළුවන් අවිද්‍යාව මත යි. එතකොට එකොළොස් ආකාරයම අවිද්‍යාව මතමයි

පනවාගෙන තියෙන්නේ කියන නුවණක් එන්න ඕන. අතීත-අනාගත නම් කොහොමත් පෙනෙනවා නේ අවිද්‍යාව මතයි කියලා, අතීතය ගෙවිලා ඉවරයි. අනාගතය ඇවිල්ලා නැහැ.

පිළිතුරක්: මන, ධම්ම, මනෝවිඤ්ඤාණ කියන අවස්ථාවේ දී මන කියන එක ගන්න ඒ ආයතන මට්ටමෙන්. දැන් ඇහැයී, රූපයී, වක්ඛු විඤ්ඤාණයී කියන කොට අර ඉන්ද්‍රිය වෙන්නේ, ප්‍රධාන වෙන්නේ, මුල් වෙන්නේ, ඇස වගේම මෙන න ආයතනය විධියට ගන්නේ මනායතනය යි. වක්ඛායතනය කියනවා වගේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මය වෙන්නේ මන යි. අපට ඇත්තටම වැදගත් වෙන්නේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයේ කෘත්‍යය යි. ඒකෙන් මොකක් ද කරන්නේ, මොනවා ද හදන්නේ කියන එක. එකකොට හදන්නේ පංචඋපාදානස්කන්ධය ම තමයි. හැම තැනම නිෂ්පාදනය වෙන්නේ ඔය ජාති පහ යි. ඒ පහ තියෙන ඒවා නෙවෙයි. ඔන්න ඕකයි තේරුම්ගන්න ඕන. මේ ජාති පහ එතැනම හටගන්න, එතැනම උපද්දන, ඒ ක්‍රියාවටම හටගන්න, උපද්දලායි පරිහරණය කරන්නේ, කියන එකයි තේරුම්ගන්න ඕන.

මේවා භෞතික දේවල් වලින් හිතන්න යන්න එපා. ඔය වක්ඛු ප්‍රසාදය වගේ දේවල් වලින් හිතන්න යන කොට අපි නැවත නැවත ලෝකයටම අහුවෙනවා. සතරමහාධාතුවට අහුවෙනවා. මෙතැන තියෙන්නේ එහෙම දෙයක් නෙවෙයි. අන්තිමට බලන කොට සතරමහාධාතුවත් මඤ්ඤාණාවක් ම යි.

පිළිතුරක්: අපරියාපන්න භූමියට තමයි යන්න ඕන. ඒ මට්ටමට පත්වෙන්න බැරුව තමයි අපි මේ වෙහෙසෙන්නේ. පරියාපන්න කියන්නේ පැමිණුනා. අපරියාපන්න කියන්නේ පැමිණුනේ නැහැ. පැමිණුනේ නැත්තේ ලෝකයට යි. ලෝකය කියන්නේ තිස්සක් තලය යි. එකතොට අපරියාපන්න කියන්නේ තිස්සක් තලයටම පැමිණුනේ නැති අවස්ථාව. තුන් භූමියට අයිතිවෙන්නේ නැහැ. තුන් භූමිය කියන්නේ කාම, රූප, අරූප. ලෝකයට අහු වුණේ නැහැ. ලෝකයෙන් එතෙර වුණා කියන්නේ වෙන තැනකට ගියා නෙවෙයි. ලෝක තුන හැදුවේ නැහැ කියන එකයි. තුන් ලෝකයට අයිති ඒවා ඉපැද්දුවේ නැහැ. තුන් ලෝකයට අයිති ඒවා ඉපැද්දුවේ නැහැ

කියන්නේ ආයතන හය ඉපැද්දුවේ නැහැ කියන එක යි. එතැනට පැමිණෙන්න මේ ආයතන හය හොඳට තේරුම්ගන්න ඕන.

කාම භූමියේ ආයතන හයම තියෙනවා - ඇහැ-කන-නාසය-දිව-ශරීරය-මනස. ඕකට දොළොස් ආයතන කියලාත් කියනවා. ඇහැයි-රූපයයි, කනයි-ශබ්දයයි, නාසයයි-ගන්ධයයි, දිවයි-රසයි, කයයි-පොට්ඨබ්බයයි, මනයි-ධම්මයි. දොළොස් ආයතන තියෙන්නේ කාම භූමියේ. ඒ මට්ටමට කාමාවචරයි කියලා කියනවා.

රූපාවචර වෙන කොට ආයතන හයෙන් තුනක් අයින් වෙනවා - මුත කියන එකට අයත් ආයතන තුන අයින් වෙනවා. මුත කියන්නේ දැනීම. දැනීම දෙන්නේ දිවෙන්, කයෙන් හා නාසයෙන්. රූපාවචර මට්ටමේ දී ඔය ආයතන තුන නැහැ. එතකොට රූපාවචර මට්ටමේ දී ඉතුරු වෙන්නේ ඇහැයි, කනයි, මනසයි. දිවයි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත කියන ඒවායින් මුත පමණයි නැත්තේ. කාමාවචර භූමියේ අනිවායඪයෙන් සතරමහාධාතුව තියෙනවා. ඒකට හේතුව තමයි, මනස පැත්තකින් තියලා, ඉතිරි පහ ගත්තොත්, ඇහැ-කන-නාසය-දිව-ශරීරයට අරමුණුවෙන ඒවා එළියේ තියෙනවා කියලා පිළිගන්නවා. කාම වස්තු කියලා පිළිගන්න මට්ටමට තමයි කාමාවචර කියන්නේ. එතකොට ඒ මට්ටමේ දී, ඒ දේවල් සතරමහාධාතුවෙන් හැදුනා කියලා පිළිගන්නවා. එතකොට එතන මනස පිළිබඳ වූවක් නෙවෙයි. ඇහෙන් දකින රූප එළියේ තියෙනවා, කනෙන් අහන ඒවා එළියේ තියෙනවා කියලා පිළිගන්නවා. ඒ මට්ටමට පිළිගන්න එකමයි කාමාවචර කියලා කියන්නේ.

පිළිතුර: භාවනා කරලා රූපාවචර ධ්‍යාන, අරූපාවචර ධ්‍යාන වඩන්න පුළුවන් නේ. රූපාවචර ධ්‍යානයකට තමන් සමාධිය වඩලා සමචැදුණොත් එහෙම රූපාවචර මට්ටමේ වෙනස තමයි, මුත කියන එක යෙදෙන්නේ නැහැ. කායායතනය, ජීවිතායතනය, ඝාණායතනය යෙදෙන්නේ නැහැ. හැබැයි ශබ්ද ඇහෙනවා. කන වැඩ කරනවා. ඇහැ වහගෙන ඉන්න හින්දා පෙනෙන්නේ නැහැ. නැත්නම් පෙනෙනවා. පෙනෙනවා කියන්නේ මෙහෙමයි - දැන් හිතෙන් පෙන්වන එක ඇහෙන් දකින්න පුළුවන් කියලා විශ්වාස කරන

මට්ටමක ඉන්නවා. හැබැයි අල්ලන්න පුළුවන් කියන තැනට යන්නේ නැහැ. කායායතනයෙන් උපදින කෙලෙස් නැහැ. ඒ ටික යටපත් වෙලා. ධ්‍යාන වලදී යටපත් වෙනවා විතර නේ. හැබැයි මතක තියා ගන්න, කෙලෙස් යටපත් කිරීමකිනුයි ධ්‍යානයට සමවදින්නේ. කායායතනයෙන් උපදින කෙලෙස් යටපත් වෙලා. ජීවිතායතනයෙන් උපදින කෙලෙස් යටපත් වෙලා. ඝාණායතනයෙන් උපදින කෙලෙස් යටපත් වෙලා. සමාධියක් වඩලා කාමභූමියේ ඉදන්, රූපභූමියට යන කොට - ඒ කියන්නේ රූපාවචර ධ්‍යාන මට්ටම යි.

අරූපාවචර ධ්‍යාන මට්ටම කියන කොට අරූපභූමියේ තත්ත්වය. ඒ කියන්නේ ඇහැ, කන දෙකක් උපදින්න කෙලෙස් එතැන නැහැ. නැහැ කියන්නේ යටපත් වෙලා විතරයි. ඒකට සමවැදිලා ඉන්න කාලය තුළ යටපත් වෙලා. එළියට ආවහම ආයෙ තියෙනවා. ධ්‍යානයෙන් මිදුනහම ආපහු ආයතන හයම තියෙනවා, වැඩ කරනවා. ධ්‍යාන මට්ටමේ දී ආයතන උපදින කෙලෙස් ටික තාවකාලිකව යටපත් වෙලා.

එතැනින්දී අදහසක් ගන්න පුළුවන්, මේ ආයතන උපදින්නේ කෙලෙස් මතමයි කියලා. ඒ නිසා නේ යටපත් කරන්න පුළුවන්. ඒකෙදි තමයි තේරුම්ගන්න තියෙන්නේ සළායතන වලට සමුදයක් තියෙන්නේ, අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍ය වෙලා යි. අජ්ඣන්ත ආයතන අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන්, බහිද්ධායතන අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන්. අවිද්‍යා-කර්ම-තණහා-ආහාර කියන හතරෙන් එහෙනම් අවිද්‍යාව මතමයි ආයතන උපදින්නේ. අපි හිතන්නේ ආයතන තියෙනවා, නමුත් අවිද්‍යාව නැති වුණා කියලා යි.

සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙන්න නම් සළායතනය මොකක් ද, සළායතන සමුදය මොකක් ද, සළායතන නිරෝධය මොකක් ද කියන දැක්ම ඇතිකරගන්න වෙනවා. එහෙම කෙනාට තමයි සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙන්නේ. සළායතනය මොකක් ද, සළායතන සමුදය - සළායතන හටගන්නේ කොහොම ද, සමුදය දැක්ක ගමන් 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ඉදප්පච්චයතාව පිළිබඳ නුවණ එනවා.

එතකොට පෙනෙනවා සමුදය තියෙනකම් විතරයි සලායතන තියෙන්නේ. සමුදය නැතිනම් ඒවා ගැන කතා කරන්න බැහැ. උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය. ඒක දකින කෙනාට සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙනවා.

එතැනින් ම එස්සය, එස්ස සමුදය, එස්ස නිරෝධය ගැන නුවණක් ගන්න පුළුවන්. සලායතන තියෙන තාක් කල් එස්සය තියෙනවා. සලායතන නැතිනම්, සමුදය නැතිනම්, එස්ස නිරෝධයි. එස්සය හටගන්න බැහැ. එහෙනම් එස්සයයි, එස්ස සමුදයයි, එස්ස නිරෝධයයි ගැන නුවණක් ආවොත් ඒත් සම්මා දිට්ඨිය එනවා. මේ කියන්නේ ලෝකෝත්තර සම්මා දිට්ඨිය, නැතිනම් චතුසච්ච සම්මාදිට්ඨිය ගැන යි.

ඔය සම්මාදිට්ඨිය නැති අය තමයි කියන්නේ, 'රහතන් වහන්සේටත් එස්සය තිබුණා, සලායතන තිබුණා' කියලා. සමුදය සහ නිරෝධය ගැන අවබෝධයක් නැහැ. ඉතින් කියන්න තියෙන්නේ මේ සම්මා දිට්ඨියේ අඩුවක් කියලා යි.

දැන් අපට හොයාගන්න වෙනවා එහෙනම් ආයතන උපදින්නේ කොහොම ද කියලා. අපට ආයතන හයක් තියෙනවා නේ. ධ්‍යාන වලින් කරන්නේ ඒවා යටපත් කරන එක විතරයි. අපරියාපන්න වෙන්න නම් යටපත් කරලා මදි. අපරියාපන්න කියන්නේ පැමිණෙන්නේ නැහැ, කවුද පැමිණෙන්නේ නැත්තේ? ආයඝී දර්ශනය තියෙන කෙනා. එතකොට ලෝකයාට ඇත්ත ආයඝී දර්ශණයේ දී බොරුවක් කියලා සදහන් වෙනවා. මේ සලායතන ලෝකයාට ඇත්තක්, එස්සය ලෝකයාට ඇත්තක්. නමුත් ආයඝී දර්ශණයේ දී ඕවා නිරෝධ වෙනවා. ආයඝී දර්ශණයේ දී 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය දකිනවා. අවිද්‍යාව තියෙනකම් ඕවා තියෙනවා. අවිද්‍යාව තියෙනකම් සලායතන තියෙනවා. අවිද්‍යාව තියෙනකම් එස්සය තියෙනවා.

මම කලින් කියාගෙන ආපු කරුණකට නැවතත් සම්බන්ධ වුණොත් - අතීතය ගෙවිලා ඉවරයි. අනාගතය ඇවිල්ලා නැහැ. වර්තමානයේ

නේ දැන් විදේශනය කරන්න කියන්නේ. වර්තමානය ඇතිවෙච්චී නැති වෙනවා කියලා කියනවා. එතකොට ඇතිවෙන්නේ කොහොම ද? සමුදය තිබුණොත් තමයි ඇතිවෙන්නේ. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය යෙදෙනවා. අවිද්‍යාව තිබුණොත් ඇති වෙනවා. එහෙනම් ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කිව්වාට අවිද්‍යාව දුරුවෙන්නේ නැහැ. ඇතිවෙන්නේ අවිද්‍යාව තියෙන හින්දා යි. වර්තමානයේ ඇතිවෙලා නැති වුණාට වැඩක් නැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා දකින්න නෙවෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ වර්තමානයේ ඉදප්පච්චයතාව දකින්න කියලා යි. ඉදප්පච්චයතාව කියන්නේ 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ - ඉමස්මිං සති ඉදං හොති' කියන ධර්මතාවය. එතකොට දෙයක් හටගත්තා නම් හටගත්තේ සමුදය, අවිද්‍යාව යෙදෙන හින්දායි කියලා දකින්න ඕන.

එතකොට වර්තමානයේ මේක ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා නෙවෙයි කියන්න තියෙන්නේ. වර්තමානයේ ඇති වුණා නම් ඇති වුණේ අවිද්‍යාව යෙදුන නිසා යි. චතුරේ බල්ලෙක් හටගත්තේ මෝඩකම යෙදෙන නිසා යි. අවිද්‍යාව යෙදුණොත් බල්ලෙක් හටගන්නවා කියන එක ධර්මතාවයක්. වර්තමානයේ මෝඩකම යෙදුනේ නැතිනම් හටගත්තේ නැහැ. එදාට ඇති වුණා නැති වුණා නෙවෙයි. චතුරේ බල්ලෙක් හටගෙන නැති වුණා නෙවෙයි. එතකොට 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන නුවණ යෙදෙනවා.

අවිද්‍යාව, මෝඩකම තියෙනකම් හටගන්නවා. මෝඩකම යෙදුනේ නැත්නම් හටගත්තේ නෑ. ඉදප්පච්චයතාව දකින කොටම පෙනෙනවා සමුදය මේක නම් සමුදය යෙදුනේ නැතිනම් ඕක ගැන කතා කරන්න බැහැ නේ කියලා. ඒ ඇයි? ඉපදෙන්නේ නැති නිසා. චතුරේ බල්ලෙක්ව උපදින්නේ නැහැ.

එහෙනම් අවිද්‍යාව නැති වුණොත්, අපට ඇහෙන්න පෙනෙන කොට බාහිර රූප උපදින්නේ නැහැ. අවිද්‍යාව තිබුණොත් රූප තියෙනවා. එළියේ තියෙන දෙයමයි මේ දකින්නේ කියලා හිතෙනවා. නමුත් දැන් නුවණක් එන්න ඕන, අවිද්‍යාව මතයි මේක වෙලා තියෙන්නේ

කියලා. අවිද්‍යාව මත කියන්නේ, ඇහැට පුළුවන් වර්ණ සංඥාව උපද්දලා දෙන්න විතරයි. බල්ලාගේ ඇහෙන් කරන්නෙන් ඕක, අපේ ඇහෙන් කරන්නෙන් ඕකමයි. බල්ලාගේ වර්ණ සංඥාවේ සමහර විට කලු-සුදු විතරයි තියෙන්නේ. අපේ පාට රාශියක් තියෙනවා. එව්වරයි වෙනස.

කලු සුදු වෙන්නෙයි, වර්ණ වෙන්නෙයි එළියේ රූපයේ නෙවෙයි, ඇහැ උපද්දන වර්ණ සටහන යි. ඇහෙන් දකිනවා කියන්නේ ඇහැ උපද්දාපු වර්ණ සටහන දකිනවා. ඊටපස්සේ සිත කල්පනා කරන්නේ - මනස හිතන්නේ ඔය වර්ණ සටහන ගැන යි. වර්ණ සටහන එළියේ තියෙන එක නෙවෙයි, ඇහැ උපද්දාපු එක යි. ඒ කියන්නේ චිත්‍රපටයක් බලනවා වගෙයි. උපද්දාපු වර්ණ සටහන කියන්නේ තිරයේ වැටුන චිත්‍රයක් වගෙයි. අපි චිත්‍රපටය බලන ගමන් කල්පනා කරනවා 'අර මොකක් ද දන්නේ නෑ' කියලා. කල්පනා කරද්දී අතීත අත්දැකීම් තුළින් පෙර ඇසුරක් උදව් කරගෙන ඊටපස්සේ කතාවක් හදනවා. ඒ කතාව හදන්නේ හිතේ යි, තමන් තුළ යි. මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණ සිද්ධිය වෙන්නේ. ධම්ම කියන්නේ මනසේම නිර්මාණයක්. එළියේ තියෙන දෙයක් නෙවෙයි.

දැන් අපි චිත්‍රපටය බල බලා කතාවක් හදනවා. අපේ මෝඩකමට ඕක තියෙන්නේ එළියේ කියලා විශ්වාස කරනවා. චතුරේ බල්ලන් පනවනවා වගේ අපිත් එළියේ රූප පනවනවා.

ආයතන ගැන සිහිය නුවණ පිහිටන කොට මෙව්වර කල් ඇසුරු කරලා තියෙන්නේ පනවාගත්තු රූපයක් නේ කියලා නුවණක් එනවා. අන්ටී කායොතිවා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති - කයක් ඇතැයි කියලා පනවා ගෙනයි හිටියේ කියලා එළඹ සිටි සිහියක් එනවා. රූපයේ සමුදය දකින කෙනාටයි ඔය නුවණ එන්නේ. එළියේ රූපයක් තියෙනවා කියලා හොයන කෙනාට නෙවෙයි. එළියේ තියෙන රූපය හටගත්තේ කොහොම ද කියලා එහි ධර්මතාවය, සමුදය ධර්මය හඳුනාගන්න ඕන. කායානුපස්සනාවේ තියෙන්නේ සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මි විහරති. ඒකත් නිකම්ම

කායානුපස්සී විහරති නෙවෙයි, කයෙහි කය පිළිබඳව බලන්නයි කියන්නේ.

කයෙහි කියන්නේ, කයක් තියෙනවා නම් අන්න ඒකේ මේ ධර්මතාවය දකින්න. හටගත්තේ කොහොම ද කියන එක, කයෙහි ඉවස්ඵව්වයතාව දකින්න.

පිළිතුරක්: කයෙහි කය කියලා කියන්නේ, කය කියලා දෙයක් ගත්තා නම් අන්න ඒකේ, මේ මොහොතේ යමක් ඇතැයි කියලා ගත්තා නම් ඒක හටගත්තේ කොහොම ද කියලා බලන්න. අපි මේ මොහොතේ ගත්ත එකේ නෙවෙයි, තියෙන කය දිහා බලාගෙන ඉන්නවා. අර බල්ලා වතුරේ ඉන්න බල්ලා දිහා උඟ මොකද කරන්නේ, මොනවා ද වෙන්නේ කියලා බලාගෙන ඉන්නවා වගේ තියෙන කයෙහි බලා ඉදීම කායානුපස්සනාව විතරයි. නමුත් දේශනා කරලා තියෙන්නේ 'කයෙහි කය අනුව බලන්න' කියලා යි. 'කයෙහි කය' කියන්නේ දැන් කයක් තියෙනවා නම්, ඒකේ ඇත්ත හොයලා බලන්න. කය ගැන බලන්න නෙවෙයි, කයට අදාළ ධර්මතා වික බලන්න. ඒක හටගත්තේ කොහොම ද කියලා බලන්න. ඒක උපදින්නේ නුපදින්නේ කොහොම ද කියලා බලන්න.

කායෙ කායානුපස්සී විහරති - කොහොම ද විහරති වෙන්නේ කියන එක තමයි ඊළඟට විස්තර කරන්නේ, අජ්ඣන්ත කයෙහිත් බලන්න, බහිද්ධ කයෙහිත් බලන්න, අජ්ඣන්ත-බහිද්ධ විදියටත් බලන්න, ඒ බලන විදිය තමයි සමුදය බලන්න, වය බලන්න, සමුදයවය ධම්මානුපස්සීවා කායස්මිං විහරති කියලා බලන්න. ඒ බැලීම තුළ තමයි නුවණක් එන්නේ අත්වී කායොති වා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති. (අත්වී කියන්නේ ඇත) ඇතැයි කියලා ගත්ත කයේ ඇත්ත තත්වය, යථාභූත ස්වභාවය මේක නේ. ඇතැයි කියලා ගත්තු කයෙහි පවතින ඇත්ත දකින්න. අපි හිතන ඇත්ත නෙවෙයි. අපි හිතන්නේ 'ඇත' කියලා නේ. ඒ වුණාට බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නවා ඇත කියන එක වැරදියි, ඒක මුළාවක්. ඒ මුළාවට වැටිලා තියෙන්නේ සමුදය දැකලා නැති හින්දා යි. නිරෝධය දැකලා නැති හින්දා යි.

ලෝක සමුදයයි, ලෝක නිරෝධයයි ගැන කවිවානගොත්ත සූත්‍රයේ⁴⁷ සඳහන් වෙනවා. ලෝකසමුදයං බො කවිවාන, යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො යා ලොකෙ නත්ථිතා සා න භොති. ලෝකනිරෝධං බො, කවිවාන, යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො යා ලොකෙ අත්ථිතා සා න භොති. ලෝක සමුදය කියන එකේ යථාභූත ස්වභාවය සමාසක් ප්‍රඥාවෙන් දැක්කොත් මේ ලෝකය නැතැයි කිව්වා නම් එහෙම මතයකට එන්නේ නැහැ. සමුදය දැක්කොත්, හටගන්නා හැටි දැක්කොත්, නැහැයි කියන මතයකට එන්නේ නැහැ. නිරෝධය දැක්කොත්, මේ ලෝකය ඇතැයි කියලා මතයක හිටියා නම් ඒක පිහිටන්නෙත් නෑ.

දැන් අපි චතුරේ බල්ලා ගැන කතා කරන්න ගියොත්, චතුරේ බල්ලෙක් නැහැයි කියන්නේ නැහැ මොකද බල්ලාගේ මානසිකත්වයට බල්ලෙක් ඉන්නවා. ඒ හින්දා නැහැයි කියන්න බැහැ. නැහැයි කිව්වාට ඌට ඒක තේරෙන්නේ නැහැ. චතුරේ බල්ලෙක් නැහැයි කිව්වොත් දෘෂ්ටිගත වෙනවා. ‘මේ හොඳට ඉන්නවා පෙනෙන බල්ලා නැහැයි කියනවා’ කියලා ඊළඟට දෘෂ්ටියකට යනවා. එළියේ මොකුත් නැහැයි කිව්වොත් ඒක උච්ඡේදවාදය යි.

දැන් මේ අය මෙව්වර වෙලා හිතාගෙන ඉන්න පුළුවන් මම මේ එළියේ මොකුත් නැහැයි කියනවා කියලා. ඉදප්පච්චයතාව කියන්නේ එළියේ මොකුත් නැහැයි කියන එක නෙවෙයි. ‘මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ’ කියන ධර්මතාවයයි ඉදප්පච්චයතාව කියන්නේ. අවිද්‍යාව තියෙන මනසකට ඒවා තියෙනවා. ඒ ගොල්ලන්ට ඕවා නැහැයි කියන එක දෘෂ්ටියක්. අවිද්‍යාව තියෙන මනසට ලෝකයක් නැහැ කියන එක දෘෂ්ටියක් විතරයි. බල්ලාගේ මානසික මට්ටමට චතුරේ බල්ලෙක් නැහැ කිව්වොත් ඒක දෘෂ්ටියක්. ඒක උච්ඡේදවාදය යි.

අපට මේ හොඳට ශරීර පිහිටලා තියෙන කොට ශරීරයක් නැහැ කිව්වොත් ඒක දෘෂ්ටියක්. ‘මම නැහැ’ කිව්වොත් ඒකත් දෘෂ්ටියක්.

⁴⁷ කවිවානගොත්ත සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, නිදාන වග්ගය, ආභාර වග්ගය.

‘මම ඉන්නවා’ කියලා කිව්වොත් කොහොමත් දෘෂ්ටිය බව දන්නවා නේ. ශරීරය හොඳට තියාගෙන, ‘මම නෑ, ශරීරය විතරයි තියෙන්නේ’ කිව්වොත් ඒක දෘෂ්ටියක්. ශරීරය තියෙනවා කියන එක විතරක් නෙවෙයි, ‘මම නෑ’ කියන එකත් දෘෂ්ටියක්.

එහෙම සෝවාන් වුණ අය තමයි අද බොහෝ සෙයින් ඉන්නේ. ‘ශරීරය තියෙනවා. මම නෑ, මම කියන්න එපා මේකට. අර පංචස්කන්ධයට තේ එකක් දෙන්න’ කියලා තමයි ඉල්ලන්නේ! ‘මේ ශරීරයට තේ එකක් දෙන්නකෝ, මට දෙන්න එපා’ කියනවා! ඕවා දෘෂ්ටි බව හොඳට නුවණින් දකින්න. ‘මම’ කියලා කිව්වොත් තමයි අහුවෙන්නේ කියලා එහෙම දෘෂ්ටියක් හදාගෙන ඉන්න පිරිස් ඉන්නවා. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේත් ‘මම’ කියලා කතා කළා නේ. අපේ අය තමයි බය ‘මම’ කිව්වොත් සක්කාය දිට්ඨියට අහුවෙයි කියලා.

මේ දෘෂ්ටි වලින් මිදෙන්න ආනන්ද සූත්‍රය⁴⁸ වගේ සූත්‍ර බලන්න. රූපං උපාදාය අස්මිති හොති, නො අනුපාදාය. එතැන තමයි පෙන්නන්නේ මේ රූපය ඇසුරු කළොත් ‘මම වෙමි’ කියන දෘෂ්ටියට වැටෙනවා කියලා. ‘මම’ කියන වචනය භාවිතා කළා ද නැත්ද කියන එක නෙවෙයි. ඉතින් රූපය ඇසුරු කර කර ‘මම නෑ, මම නෑ’ කිව්වාට හරියන්නේ නැහැ. ඒක දෘෂ්ටියක්. මේ ලෝකය නැහැයි කියන එක දෘෂ්ටියක්. එහෙම කිව්වා කියලා තියෙනවා කියන එක නෙවෙයි මේ කියන්නේ. තියෙනවා කිව්වත් දෘෂ්ටියක්. නැහැයි කිව්වත් දෘෂ්ටියක්. ඇත-නැත කියන්නේ දෘෂ්ටි දෙකක්. මෙතන වෙන්නේ එක පැත්තක් කියපු ගමන් අනිත් පැත්ත, තමන්ගේ දෘෂ්ටියෙන් දාගන්නවා. එහෙම නෙවෙයි. මේ ඉදප්පච්චයතාවය කියන ධර්මතාවයට ‘ඇත’ කියන එක අහුවෙන්නෙත් නෑ, ‘නැත’ කියන එක අහුවෙන්නෙත් නෑ.

⁴⁸ ආනන්ද සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, බන්ධක වග්ගය, බන්ධසංයුක්තය, ථේරවග්ගය.

දැන් අපි වතුරේ බල්ලෙක් ඇත කිව්වොත් වැරැදියි නේ. ඒක හොඳටම දන්නවා නේ. වතුරේ බල්ලෙක් නැත කිව්වොත් වැරැදියි කියන එක තමයි දන්නේ නැත්තේ. වතුරේ බල්ලෙක් ඇත කියන එක වැරැදියි කියපු ගමන් අනිත් පැත්තට දාගන්නවා 'ආ එහෙනම් බල්ලෙක් නෑ නේ' කියලා. ඒ වුණාට ඒක දෘෂ්ටියක්. 'බල්ලෙක්' නෑ කියන එක කොහොම ද දෘෂ්ටියක් වෙන්නේ කියන එක නුවණින් විමසන්න වෙනවා. 'බල්ලා' කොහෙන් ද ආවේ. බල්ලෙක් නෑ කියන්න ගියොත් බල්ලාට අහුවෙනවා. එහෙනම් ඔතැන බල්ලෙක් නෑ කියන්නේ නැතුව අලියෙක් නෑ කියන්න එපායැ. අලියෙක් නෑ කිව්වොත් අලියාට අහු වුණා. 'නෑ' කියන්න ගිහින් ඒකට අහුවෙලා.

ඔතැන තමයි දකින්න තියෙන්නේ 'මම නෑ' කියන්න ගිහින් 'මට' අහුවෙලා. 'මට සක්කායදිට්ඨිය නෑ' කියන්න ගිහිල්ලා සක්කායදිට්ඨිය හදාගෙන. දැන් ඉතින් සක්කායදිට්ඨිය නැති 'මම' ඉන්නවා! සෝවාන් වුණ 'මම' ඉන්නවා කියන්නේ සක්කායදිට්ඨිය නැති කරපු 'මම' ඉන්නවා. එතැන වචනය නො කිව්වත්, සක්කායදිට්ඨිය නැතිකරපු ශරීරය තියෙනවා කිව්වත් ඇති. ශරීරයක් තියෙන්නේ, සක්කායදිට්ඨිය නෑ කියන්න හදනවා. ඉතින් එහෙනම් මේ තියෙන ශරීරය කාගෙද දන්නේ නෑ! මේ රැවටෙන තැන් හොඳට විමසලා බලන්න.

මෙන්න මේ ඉදප්පච්චයතාව, 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය තුළින් ඔය රැවටෙන තැන් තේරුම්ගන්න පුළුවන් වෙනවා.

අපේ ශරීරය තියෙනවා කියලා පිළිගන්න තාක් කල් මතකතියාගන්න, සක්කාය දිට්ඨිය තියෙනවා. ශරීරය තියෙනවා නම් තියෙන්නේ කොහොමද කියලා හොයලා බලන්න වෙනවා. සමුදය හොයලා බලන්න වෙනවා.

අපට මොකක් හරි කොන්දේ අමාරුවක් තියෙනවා කියන්න කෝ. හරි අමාරුයි කියලා කෙදිරි ගගා ඉන්නවා. දැන් අර ඇත ඉන්න පුතාගෙන් හරි දුවගෙන් හරි කෝල් එකක් එනවා. දැන් ඔන්න හොඳට කතාව. ටිකක් වෙලා යනකොට කොන්දේ අමාරුව මතකත්

නැ. බර කතාවක් නේ. පැය භාගයක් විතර කතා කරලා ෆෝන් එක තිබ්බ ගමන්, 'අම්මේ කොන්දේ රිදෙනවා' කියලා ආයෙ පටන් ගන්නවා. අව්වර වෙලා කොන්දේ රිදිලිල නැ. නැති වුණේ කය ගැන කල්පනාවක් තිබුණේ නැති නිසා නේ ද? කෝල් එක ගැනයි කල්පනාව තිබුණේ. ඒ කියන්නේ කය ඉපැද්දුවේ නැහැ. කය ඉපදුනා නම් වේදනාව තියෙනවා. ඒ කාලය තුළ කය ඉපැද්දුවේ නැහැ. කය ඉපැද්දුවේ නැත්තේ කය උපද්දන ආයතන වැඩ කළේ නැති නිසායි. දිගටම අවධානය තිබුණේ කතාවට නේ.

සමාධියකින් කරන්නෙන් ඕකම යි. හුස්මටම අවධානය තියාගෙන, ගැඹුරු සමාධියකට, ධ්‍යානයකට සම්වදින කොට ඒ ආයතනය විතරයි ඉපදුනේ. අනෙක් ආයතන උපද්දන්නේ නැහැ. ඒක යටපත් කිරීමක් විතරයි. අනිත් ආයතන උපද්දන්න තියෙන හැකියාව යටපත් කරනවා. ඔය අමාරු තියෙන කොට හොඳ ටෙලි නාට්‍යයක් බලනවා නම් ඒක ඉවර වෙන තුරු කිසි අමාරුවක් නැහැ! කතාව ඉවර වෙන කොට තමයි ආයෙ අමාරුව එන්නේ!

එහෙම වෙන්නේ ඒ කාලය තුළ කය උපද්දන්නේ නැහැ. කය උපද්දන්නේ නැහැ කියන්නේ කයක් උපද්දාපු ආයතන වැඩ කරන්නේ නැහැ. එහෙනම් තේරුම්ගන්න, කය කියන එකක් උපද්දලායි පරිහරණය කරන්නේ. අපේ මෝඩකමට හිතනවා, ආයතනය නැති වෙලාවෙන් ඕක තියෙනවාය කියලා. 'දෙයක්' පනවලා.

එහෙනම් දැන් බලන්න කය තියෙන වෙලාවට, කොන්දේ අමාරුව තියෙන වෙලාවට කය ඉපැද්දුවේ කොහොම ද කියලා. ඔන්න දැන් ශරීරයයි, ඒකෙ සමුදයයි හොයාගන්න වෙනවා.

ආයතන ගැන නුවණින් බලන්න. කය තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ මොන ආයතන වලින් ද? කායායතනයෙනුයි, මනාසතනයෙනුයි. කායායතනයේ හැකියාව දැනීමක් දීම විතරයි. මුත කියන ස්වභාවය. මතක තියාගන්න, ආයතන හයට තියෙන්න පුළුවන් දිවිය, සුත, මුත, විඤ්ඤාත පමණ යි. කායායතනයෙන් දෙන්න පුළුවන් මුත - දැනීම

පමණ යි. දැනීම කියන එකේ පාටක් නැහැ. හැඩයක් නැහැ. තද ගතියක් නැහැ. තැනක් නැහැ. කොන්දක් නැහැ. මොකවත් නැහැ. දැනීමක් විතරයි. එහෙනම් දැනීම කියන එකේ කොන්ද රිදීමක් තියෙන්නත් බැහැ. කොන්ද හදන්නේ මනායතනය යි. දැනීම ගැන කල්පනා කරලා තමයි කොන්දේ කැක්කුම හදන්නේ. කොන්ද දැනීමට අයිති නැහැ. ආයතන පිරිසිදු දැක්කොත් අයිති වෙන්න බැහැ. කොන්ද හැදුවේ දැනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා යි. කල්පනා කරපු ටික දැනීමට අයිති වෙන්න බැහැ. මඤ්ඤති. මඤ්ඤණා කරනවා. කොන්දත් මඤ්ඤති. ශරීරයත් මඤ්ඤති. මුත්තයෙන්, දැනීමෙන් නවත්වලා නැහැ.

අපි මඤ්ඤති. තථාගතයන් වහන්සේ න මඤ්ඤති. ඔව්වරයි වෙනස. අපේ අවිද්‍යාව තියෙන හින්දා දැනීමෙන් නවත්වන්නේ නැතුව ශරීරයක් මඤ්ඤණා කරනවා.

ශරීරයත් උපද්දාගෙනයි පරිහරණය කරන්නේ කියලා දැන් පෙනෙනවා නේ ද? අපේ මෝඩකමට ඒක තියෙනවා කියලා භාරගන්නවා - මොතබ්බං මඤ්ඤති. දැනිලා, දැනුණ 'දෙයක්' මඤ්ඤණා කරනවා. එතකොට දැනෙන්නේ නැති වෙලාවෙන් මඤ්ඤණා කරන 'දෙය' තියෙනවා කියලා අපි හිතනවා. ඒක මඤ්ඤණාවක් නේ. දැනෙන වෙලාවේ ශරීරයක් පනවලා, දැනෙන්නේ නැති වෙලාවෙන් ඔය ශරීරය තිබුණා කියලා හිතනවා.

ඒ හින්දා තමයි අර කෝල් එක ගන්න වෙලාවෙන් ශරීරය තිබුණා. ඊළුම තමයි නෑ කියලා හිතෙන්නේ. ඒ වෙලාවේ අපේ ලෝකයට ශරීරයක් උපන්නේ නැහැ. ශරීරය උපද්දාපු නැති හින්දා තමයි වේදනාව නැති වුණේ. ශරීරය ඉපැද්දුවා නම් වේදනාව තියෙනවා. ඕවා සියුම් කරුණු. විදර්ශනය කළොත් විතරයි මේ ධර්මතා පෙනෙන්නේ.

පිළිතුරක්: ස්පර්ශය නිසා විදීම නම් ස්පර්ශය හටගත්තේ ඇයි කියලා බලන්න. වක්ඛු සම්ඵස්සයේ දී ඇසයි, රූපයයි, වක්ඛු විඤ්ඤාණයයි නිසා. කාය ස්පර්ශයේ දී කයයි, ඓඨාධිබ්බයයි, කාය විඤ්ඤාණය යි.

ඒ තුන හැඳුවේ කොහොම ද කියලාත් බලන්න ඕන. කයයි, ඓවාට්ට්ටියයි, කාය විඤ්ඤාණයයි පැනෙව්වේ දැනෙන නිසා නේ ද? දැනීමේ කයක් නැහැ. කයක් හැඳුවේ, කොන්දක් හැඳුවේ, දැනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා යි. මුත කියන එකට අප්පකුත්ත-බහිද්ධ අයිති නැහැ. ඒක අපේ මෝඩකමටයි අවිද්‍යාවෙන් පනවන්නේ. ඒ නිසා තමයි කියන්නේ අප්පකුත්ත-බහිද්ධ දෙකම අවිද්‍යාවෙන් පනවාපුවා කියලා. අන්න එතැන දී පෙනෙනවා, එතැන සිහිය නුවණ පිහිටියොත් ස්පර්ශය හටගන්න බැහැ. ස්පර්ශය තියෙන්නේ අප්පකුත්ත-බහිද්ධ-විඤ්ඤාණය තිබුණොත් නේ. ඒවා පැනෙව්වේ නැත්නම්? ඔන්න දැන් එස්ස නිරෝධය පෙනෙනවා.

එතකොට මේ ආයතනය වැඩ කරන කොට ඔන්න ඔය එස්ස නිරෝධය මට්ටම ගැනයි මේ කතා කරන්නේ, න මඤ්ඤති කියලා. මුත තියෙන වෙලාවට ඔය හතරක් මඤ්ඤණා වෙන්වේ නෑ කියලා කියන්නේ එස්සය හටගෙන නෑ.

දිට්ඨ කියන කොට දට්ඨා දට්ඨබ්බං - දකින එකේ ඇත්ත දැකලා, දැකීම කියන එකේ ඇත්ත සිද්ධියම දැකලා, දිට්ඨං න මඤ්ඤති - දැකීම මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. අදිට්ඨං න මඤ්ඤති - දැකපු නැති දෙයක් මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. දට්ඨබ්බං න මඤ්ඤති - දැක්ක දෙයක් මඤ්ඤණා කරන්නේ නැහැ. දට්ඨාරං න මඤ්ඤති - දැකපු කෙනෙක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නැහැ.

ඒ වෙලාව වෙන කොට ඇහැයි, රූපයයි තිබුණා කියන්න බැහැ. රූපය කියන්නේ මඤ්ඤණාවක්. ඇහැ කියන්නෙත් මඤ්ඤණාවක්. දැකීම කියන එකේ ඒ දෙකම නැහැ. දැකීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා තමයි 'දකින්න නම් ඇහැක් තියෙන්න ඕන' කියලා හිතන්නේ. දැකීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා තමයි 'දකින්න නම් රූපයක් තියෙන්න ඕන' කියලා කල්පනා කරන්නේ. ඒවා මඤ්ඤණාවන්. ඒවා දැකීම කියන එකට අයිති නැහැ. ඇහැ අයිතිත් නැහැ. රූපය අයිතිත් නැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේට, රහතන් වහන්සේලාට ඇහැ කියලා අපි පනවන ගතිය නැතිව දකින්න පුළුවන්.

පිළිතුරක්: සිහින දකින්න පුළුවන්. සිහින තමයි අපි දකින්නේ ඇහෙන්න දකිනවා කියලා. ඒවා සිහින බව නො දන්නාකමෙයි මේ ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ. ඒ කියන්නේ මඤ්ඤණාව ඇත්ත කරගෙනයි අපි ඉන්නේ. වතුරේ බල්ලෙක් දකින්න පුළුවන් බල්ලෙක් නැතුව. ඇත්ත ඒක නේ? නමුත් අවිද්‍යාව නිසා වෙන මුළාව තියෙනකම් අපට මේක තේරුම්ගන්න බෑ. රූපය නැතුව දකින්නේ කොහොම ද කියලා නේ අහන්නේ. එහෙනම් බල්ලා දකින්නේ කොහොම ද? බල්ලාක් අහයි වතුරේ බල්ලෙක් නැතුව කොහොම ද දකින්නේ කියලා. රූපය නැතුව කොහොම ද දකින්නේ කියලා. රූප නැතුව දකින්න පුළුවන්. රූපය කියන්නෙන් මඤ්ඤණාවක්, ඇහැ කියන්නෙන් මඤ්ඤණාවක්. දැකීම - දිවිය - කියන එකට ඒවා අයිති නැහැ. මේ කතා කරන ධර්මතා ගැඹුරු යි.

ඒ වාගේමයි අනිත් ආයතනත්. සුත කියන එකට ශබ්දය අයිතිත් නැහැ, කත අයිතිත් නැහැ. මොකද ඒ දෙකම ඒවා ගැන කල්පනා කරන්න ගිහින් මඤ්ඤණා කරපු ඒවා.

ප්‍රශ්නය: එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ කොසොල් රජතුමා කියලා දැනගෙන නෙවෙයි ද කතා කළේ?

පිළිතුර: දැන ගෙන තමයි කතා කළේ. ඉදප්පච්චයතාව - 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන එක දන්නවා නේ. අපි දන්නවා නේ බල්ලාගේ මෝඩකම තියෙනකම් වතුරේ බල්ලන් ඉන්නවා කියලා. ඒ හින්දා ඒ වාගේ අයට නැහැයි කියන්නේ නැහැ. අවිද්‍යාවේ ඉන්න, කාමාවචර ලෝකය උපද්දාගෙන ඉන්න අයට ඕවා නැහැයි කිව්වොත් බොරුවක්. දෘෂ්ටියක්. හැබැයි 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය ගැන අවබෝධය තියෙනවා. අවබෝධය තියෙනවා කියන්නේ ඒවා පනවනවා, මඤ්ඤණා කරනවා නෙවෙයි. රැවටුන එක්කෙනා ඉන්න තත්ත්වය දැකීමේ හැකියාව නුවණ තියෙන කෙනාට තියෙනවා. ඒ මට්ටමෙන් ගනුදෙනු කිරීමේ හැකියාව තියෙනවා. කතාබහ කරන්න, ගනුදෙනු කරන්න පුළුවන්. 'මම' කියලා කතා කරන්නත් පුළුවන්. 'මගේ' කියන්නත් පුළුවන්. එහෙම බැරි නැහැ.

ප්‍රශ්නය: එක්වූ විඤ්ඤාණය හටගෙන ඊළඟට සෞභව විඤ්ඤාණය හටගන්න කොට එක්වූ විඤ්ඤාණය නැතිවෙලා යනවා - ඇතිවෙනවා නැතිවෙනවා කියලා බලන එක පැහැදිලි කරන්නේ කොහොම ද?

පිළිතුර: ඒ කතාවත් ඇත්තක්. ලෝකයට ඇත්ත. නමුත් ඒක ආයඝී දර්ශනය නෙවෙයි. ඒකෙන් මිදීම නෙවෙයි සිද්ධවෙන්නේ. ඒකේ ඉදප්පච්චයතාව දැක්කේ නෑ. ඇතිවෙලා නැති වුණා කියනවා නමුත් ඇති වුණේ කොහොම ද කියන එක ඒකේ නැහැ. සමුදය නැහැ. මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ කියන ධර්මතාවය නැහැ. එලය ඇතිවෙලා, නැති වුණා කියලා විතරයි පෙනෙන්නේ. සමුදය කැල්ල හලලා.

ප්‍රශ්නය: එතකොට අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩනවා කියන්නේ ඉදප්පච්චයතාව දැකීම නේ ද?

පිළිතුර: ඔව්, ඒ ධර්මතාවය අවබෝධ කරන එකමයි. සමුදය දකින එක. සමුදය දැක්කොත් නිරෝධය පෙනෙනවා. ඔය ධර්මතා එකට තියෙන්නේ. සමුදය දකිනවා කියන්නේ ම නිරෝධය දකිනවා කියන එක යි. එතැන නුවණ එනවා මේ සමුදය තියෙනකම් විතරයි ඕක තියෙන්නේ. සමුදය නැත්නම් ඕක උපදින්නේ නැහැ නේ කියලා.

ප්‍රශ්නය: එතකොට ආනාපාන සතියේ දීත් කියනවා නේද සමුදය ධම්මානුපස්සිවා කියලා?

පිළිතුර: අන්න ඒවා භොයන්නේ නැතිකම තමයි මේ ප්‍රශ්නය. අපි හිතන්නේ හුස්මේ අනිත්‍යතාවය ගැන. හුස්ම හටගත්තේ කොහොම ද කියන කතාව නෙවෙයි භොයන්නේ. හුස්මක් පැනෙව්වේ ඇයි? හුස්ම තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? තියෙන හුස්ම ඇති වුණා නැති වුණා කියන කතාව නෙවෙයි ඔය කියන්නේ.

දැන් මේ මොහොතේ හුස්ම තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? මෙච්චර වෙලා හුස්ම තිබුණා ද? තිබුණා කියලා කියන්නේ ලෝකයට අයිති විදියට යි. ඇත්තටම දැනගෙන නෙවෙයි

ඔය කිව්වේ. අපි මෙව්වර වෙලා කතා කරනකම් හුස්ම තිබුණා ද? කොහොම ද දන්නේ? අර කොන්දේ අමාරුව තිබුණා ද කියලා ඇහුවා වගේ තමයි අහන්න තියෙන්නේ. ඔය කිව්වේ බොරුවට හිතලා යි. අත් දැකලා නෙවෙයි. දැන් ඔන්න සිහිය යොමු කරන කොට නම් දන්නවා හුස්ම තියෙනවා කියලා. අනිත් වෙලාවේ දැනගෙන හිටියේ නැහැ. කොහොම ද කියන්නේ හුස්ම ගත්තා ද නැද්ද කියලා? කොහොම ද කියන්නේ තිබුණා කියලා? කවුද කිව්වේ තිබුණා කියලා? ඔය කිව්වේ උපකල්පනය කරලා. හුස්ම නැති වුණා නම් මැරෙන්න ඕන කිව්වේ උපකල්පනයක් පමණයි. ඔය මනසෙන් කරන මායාවල්. අත් දැකලා නෙවෙයි කිව්වේ. දැන් මම ඇහුවොත්, රැ නිදාගත්තාට පස්සේ එළිවෙනකම් හුස්ම තිබුණා ද කියලා, 'තිබුණා, තිබුණා' කියයි. කොහොම ද දන්නේ? දැනගෙන නෙවෙයි ඔය කිව්වේ. මනසෙන් මවාපු දෙයක් කියනවා. ඔය වැඩ කරන්නේ මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණය යි. හුස්මක් අත් දැකලා නෙවෙයි ඒ කතාව කියන්නේ.

ඒ නිසා තමයි පව්වුපන්න යො ධම්මං තත්ථ තත්ථ විපස්සති වෙන්න කියන්නේ. අපි මොකක් හරි කියන කොට මේක ඇත්තට ම අත්දැකලා ද කියන්නේ, නැතිනම් මනසෙන් කියාපු දෙයක් ඇත්ත කියලා පිළිඅරගෙන ද? අපි බොහොම වෙලාවට ඉන්නේ හිත කියන දේ ඇත්ත කියලා පිළිඅරගෙන.

එතකොට හුස්ම තිබුණා කිව්වත් දෘෂ්ටියක්, නෑ කිව්වත් දෘෂ්ටියක්. ඔය දෙකම නිදාගෙන ඉන්න වෙලාවේ දී අත්දැක්කේ නැහැ නේ. ඉදප්පච්චයතාව දැක්කා නම් ඔය දෘෂ්ටි දෙකටම අහුවෙන්නේ නැහැ. ඉදප්පච්චයතාව දකින්න මේ වර්තමානයේ හුස්මක් තියෙනවා නම් ඒකේ සමුදය හොයාගන්න ඕන. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය හොයාගන්න ඕන.

දැන් මේ මොහොතේ හුස්ම තියෙනවා ද කියලා බලන්න. ඉහළට ගන්නවා, පහළ යනවා. ආශ්වාස කරනවා, ප්‍රශ්වාස කරනවා. ඒක නම් දැනගෙනයි කිව්වේ නේ ද? දැන් හොයන්න දැනගත්තේ කොහොමද කියලා. දැන් බලන්න මොන ආයතනවලින් ද මේ

මොහොතේ හුස්ම ඉහළ ගන්නවා කිව්වේ? කායායතනයයි, මනායතනයයි. කායායතනයේ හැකියාව මොකක් ද? දැනීම දෙන න - මුත. මුත කියන එකේ හුස්ම නෑ. දැනීම විතරයි. දැනීම කියන ගතියේ මොකුත් හැපෙන්නේ නැහැ නේ. දැනීමක් විතරයි. දැනීම කියන එකේ තැනක් නෑ. ඒ නිසා මුත කියන එක එහෙම තේරුම්ගන්න.

මොකෙන් ද එහෙනම් හුස්මක් හැඳුවේ? මනායතනයෙන් දැනීම ගැන හිතන්න හිඟිල්ලා. මනායතනයෙන් හදාපුටා බාහිරෙන් තියෙන්න බැහැ. තිබ්බා නම් අර බල්ලාගේ මානසිකත්වය. හිතෙන් හදාපු එක එළියේ තියෙනවා කියලා හිතනවා. දැනීම ගැන කල්පනා කරලායි ඕකට ආශ්වාසය කිව්වේ. කල්පනා කරපු ටික තියෙන්නේ මනසේ යි. මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණ. දැන් එළියෙන් හුස්මක් පැනෙව්වේ ආයතන මුළාව නිසා යි. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' කියන ධර්මතාවය දකින්න උත්සාහ කරන්න. මෝඩකම තියෙනකම් හුස්ම තියෙනවා. ආයතන මුළාව තියෙනකම් එළියේ හුස්මක් පනවනවා. ඇත්තටම හුස්මක් කියලා දැනගෙන තියෙන්නේ හිතෙන් හිතාපු දේ හිත දැනගෙන යි. දැනීමක් නම් දැනුනා.

ඔය එක හුස්මක තියෙන එක එක මොහොතේ දැනීම් ටික වෙන් කරලා ගත්තොත් ඕකේ හුස්ම කියලා දෙයක් තියෙනවා ද? එක ක්ෂණයක දැනීමක් වෙන් කරලා ගත්තොත් ඒකට කියන්නේ ආශ්වාසය ද, ප්‍රශ්වාසය ද? දෙකම පනවන්න බැහැ නේ ද? ඒකෙන් තේරුම් ගන්න හුස්ම කියන එක හිතෙන් හදලා එළියෙන් තියාපු එකක්. අපි දන්නේ නැති වුණාට ඒකටත් පෙර ඇසුර උදව් කරගෙන තියෙනවා. කලින් ඉගෙන ගෙන තියෙන එකක් මෙතැනට ඇදලා ගත්තා. නැතිනම් දැනීම් ටිකක් විතරයි තිබ්බා තියෙන්නේ.

මේ නුවණ ගන්න තමයි සමුදය-වය බලන්න කියන්නේ. අපි බලන්නේ සමුදය නෙවෙයි. අපි 'එළියේ දෙයක් තියෙනවා' කියලා අරගෙන ඒකේ ලක්ෂණ බල බලා ඉන්නවා. වතුරේ ඉන්න බල්ලා මොන වගේ ද කියලා බල බලා ඉන්නවා වගේ. මෙතැන ප්‍රශ්ණය තියෙන්නේ ලෝකයට අයිති ඒවාටත් ඔය වගේ අවස්ථා නිකම්

ගලපන්න පුළුවන්. ලෝකෝත්තර දර්ශනය එනකම් ඕක ඉතින් ඔහොම ම තමයි. ඒ නිසා තමයි මේ ආයතන පිරිසිදු දකින්න කියන්නේ.

එතකොට ආනාපානසතිය කරන කොට අපි ලෝකයට අයිති තේරුම් දී දී, 'හුස්ම නැතිවෙලා ගියා නේ, දැන් හරි, හුස්ම දැනෙන්තේ නැතිවෙලා ගියහම දැන් සෝවාන් වුණා තමයි' කියලා හිතනවා. ඕවා මනසෙන් කරන මුළාවල් කියලා දැනගන්න. එහෙම සෝවාන් වෙන්න පුළුවන් නම් බුදු කෙනක් ඕන නැහැ නේ. ඔහොම හුස්ම නො දැනී ගිය අය බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කාලයට කලිනුත් හිටියා. අර සෘධි බල ලබපු, ධ්‍යාන වඩපු අසඤ්ඤානලය දක්වා අරුපාවචර ධ්‍යාන වඩාපු අයටත් හුස්ම නැතිවෙලා ගියා. ඇයි ඒ අය සෝවාන් වුණේ නැත්තේ? අපට මේ අරුපාවචර ධ්‍යානත් නැතුව අපි සෝවාන් වෙලා, හුස්ම දැනෙන්තේ නැතුව ගිය ගමන්! ඕවා බුදු දහම නෙවෙයි. එව්වරයි කියන්න තියෙන්නේ. ඉදප්පච්චයතාව නෙවෙයි ඔය දකින්නේ.

පිළිතුරක්: ආනාපානසතිය කරන්න ඕන, ඉදප්පච්චයතාව අවබෝධ වෙන විදියට. දැන් මෙච්චර කල් සමුදය දැකලා නෑ කියලා පෙනෙනවා නේ ද? සමුදය දකින්නේ නැතුව වය දකින්න බැහැ. අපි සමුදය දැකලා තියෙන්නේ එළියෙන්. 'නහයේ හැපෙන හුස්ම, ඒක හටගත්තා, නැති වුණා.' ඉතින් බාහිරයෙන් නේ හොයලා තියෙන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ, තමන් තුළින් ලෝකය දකින්න කියලා යි. ආයතන තුළින් දකින්න කියලා යි.

ඕවායේ සියුම් කරුණු තියෙනවා. ඒවා කියන්න කලින් මේ ආයතන ගැන ටිකක් නුවණින් බලන්න ඕන. විදර්ශනය කරන්න ඕන. විදර්ශනය කියන්නේ ඇත්ත ඇති හැටි, පවතින ඇත්ත, යථාභූත ස්වභාවය පෙන්වලා දෙන එක යි. හුස්ම මොන වාගේ ද කියලා බල බලා ඉන්න එක නෙවෙයි. ඇතිවෙලා නැතිවෙලා යන ඒවා ඕන තරම් තියෙනවා. ඒවා ලෝකයට අයිති දේවල්. විදුලියක් කොටලා ඒක නැතිවෙලා යනවා. එහෙනම් ඉතින් ඕක බල බලා ඉඳලාත් සෝවාන් වෙන්න පුළුවන් නේ! ඒ නිරෝධය නෙවෙයි. හටගත්තා

නම් හටගත්තු තැනම විදර්ශනය කරන්න ඕන සමුදය දැකීම පිණිස. ඉදප්පච්චයතාව අවබෝධ කරන්න ඕන. පච්චුප්පන්න යො ධම්මං තත්ථ තත්ථ විපස්සති.

ඒ අවබෝධය ප්‍රඥාවෙන් එන්න ඕන. අවිද්‍යාව නිසා හටගන්න එක නවත්වන්න ඕන. ඉපදීම නවත්වන්න ඕන. ඉපදීම නවතින්නේ අවිද්‍යාව දුරුවෙන කොට යි. ඊට කලින් නුවණක් එනවා අවිද්‍යාව තියෙනකම් ඕක ඉපදුනාට, අවිද්‍යාව නැති මනසට උපදින්නේ නැනේ කියලා. නිරොධයේ ඥාණං. ඒ නිරෝධයේ ඥානය එන්නේ ඉදප්පච්චයතාව ගැන අවබෝධය තියන කෙනාට යි. සමුදය තියෙනකම් එලය තියෙනවා, සමුදය නැත්නම් උපදින්නේ නැහැ. ඒ නුවණ තියෙන කෙනා තමයි නූපදින තත්ත්වයට ටික ටික හිත දියුණු කරන්නේ. අවිද්‍යාව දුරු වෙන විදියේ වැඩ පිළිවෙලක් කරන්නේ.

ඒ සඳහා තමයි දහමක් අහලා දැනගන්න ඕන. ආයථීයන් ඇසුරු කරන්න ඕන. සුතමය ඥානය ගන්න සද්ධර්මශ්‍රවණය කරන්න ඕන. ඊට පස්සේ තමයි යෝනිසෝමනසිකාරය කරන්න පුළුවන්. සද්ධර්මශ්‍රවණය කළේ නැත්නම් යෝනිසෝමනසිකාරය කරන්න බැහැ. සද්ධර්මය කියන්නේ ඉදප්පච්චයතාව ගැන දහම් කරුණු විමසීම යි. කෙනෙක් පටිච්චසමුප්පාදය දැක්කොත් තමයි ධර්මය දැක්කා වෙන්නේ.

ඉතින් අපේ අය හුස්ම ගැන බලනවා, නමුත් පටිච්චසමුප්පාදය දකින්නේ නැහැ. එතකොට ඉතින් අර ආලාරකාලාමලා ලබාපු නිවනක් තමයි ලබන්න තියෙන්නේ. බුදු කෙනෙක් පෙන්නන නිවන නෙවෙයි. සුත්‍රවල මේ කරුණු පැහැදිලිව පෙන්නලා තියෙනවා. ඒවා බලන්නේ නැති එකේ ප්‍රශ්නයයි තියෙන්නේ.

ඉතින් මේ සූත්‍රය ගැඹුරු වුණත් නුවණින් විමසන්න ඕන. මේ සූත්‍රයේ මුල් කොටසේ තියෙනවා - යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්බන්තස්ස සස්සමණ්‍යාන්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය - ඒ කියන්නේ මේ ලෝකයට අයිති හැම

කෙනෙක්ම ඔතැන ඉන්නවා. දෙවියන්, බ්‍රහ්මයින්, මාරයින්, මේ ඔක්කෝම ටික. අන්න ඒ ගොල්ලන්ට දිට්ටිය සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවචරිතං මනසා, තමහං ජානාමි. ඒ ගොල්ලන් මේ දිට්ටිය-සුතං-මුතං-විඤ්ඤාතං ගැන පරියේෂණ කරලා හොයලා බලලා, හිතලා බලලා, මොනවා හරි දැනගත්තා නම් තමිහං ජානාමි - ඒ දේ මම දන්නවා. මේ කියන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේ යි.

යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්බමකස්ස සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය - දිට්ටිය සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවචරිතං මනසා - ඔන්න ඔය කියන ටික තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං. ඒක විශේෂයෙන්ම, ඇත්ත ඇති හැටියටම දැනගත්තා තං තථාගතස්ස විදිතං - අනිත් හැමෝම මේවා අත්දකින හැටි තථාගතයෝ දැකලාමයි දේශනා කරන්නේ. තං තථාගතො න උපට්ඨාසි - ඒ ගොල්ලන් කියන ඒවාට ඇලිලා නෙවෙයි කියන්නේ. කවුරු හරි කියාපු හින්දා නෙවෙයි කියන්නේ. මේක දැකලාමයි, දැනගෙනමයි කියන්නේ.

යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්බමකස්ස සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය - දිට්ටිය සුතං මුතං විඤ්ඤාතං - මේ කියන්නේ දැන් ආයතන හය ගැන යි. පත්තං පරියෙසිතං අනුවචරිතං මනසා තමහං නජානාමිති වදෙය්‍යං - ඒක මම දන්නේ නැහැ කියනවා නම් තං මමස්ස මුසා - ඒක මගේ මුසාවක්. මම ඕක දන්නේ නැහැ කියනවා නම් ඕක මගේ බොරුවක් කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරනවා.

ඊළඟට අර මුල ටික එහෙමම කියලා - නජානාමි ච න ච ජානිමිති වදෙය්‍යං, මම ඕක නො දන්නවා කියලා කවුරු හරි කියනවා නම් තං පස්ස තං මමස්ස තාදිසමෙව - ඒකත් මුසාවක්. මේක ටිකක් පැටලෙන තැනක්. නො දන්නවා කියනවා නම් ඒක බොරුවක්. දන්නවා හෝ නො දන්නවා හෝ කියලා කියනවා නම් ඒකත් බොරුවක්. අර දෙකටම නැති කතාවක්. දන්නවා-නොදන්නවා කියන දෙක එකට කියනවා.

තමහං නෙව ජානාමී න න ජානාමීති වදෙය්‍යං, තං මමස්ස කලි - මේක දන්නෙත් නෑ නො දන්නෙත් නෑ කියනවා නම් ඒකත් ඒ කියන කෙනාගේ දෝෂයක් කියලා කියනවා. එහෙම කියලා තමයි මේ හතර ගැන - දිට්ඨි-සුත-මුත-විඤ්ඤාත ගැන විස්තර කරන්නේ.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දැනුම ගැන ඉස්සෙල්ලා ප්‍රකාශ කරලා තමයි ඊළඟට මේ හතර ගැන පැහැදිලි කරන්නේ.

ඊට පස්සේ දේශනා කරනවා ඉති බො භික්ඛවෙ තථාගතො දුට්ඨා දුට්ඨබ්බං - එහෙනම් මහණෙනි තථාගතයෝ දැකීම දැකීම හැටියට දැකලා, දැනගෙන, දිට්ඨං න මඤ්ඤති, අදිට්ඨං න මඤ්ඤති, දුට්ඨබ්බං න මඤ්ඤති, දුට්ඨාරං න මඤ්ඤති. දැකීම මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නෑ, නො දැකීමක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නෑ, දැකපු දෙයක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නෑ, දැකපු කෙනෙක් මඤ්ඤණා කරන්නෙත් නෑ. එතකොට ඒ හතරම අවිද්‍යාව තියෙන කෙනාගේ මඤ්ඤණා ටිකක් කියන එකයි තේරුම්ගන්න ඕන. අවිද්‍යාව දුරු වුණ මනසට එහෙම මඤ්ඤණාවක් නැහැ.

ඉතින් මේ දිට්ඨි-සුත-මුත-විඤ්ඤාත කියන එක අපි හිතනවාට වඩා හරි ගැඹුරු යි. දැකීම දැකීම විතරයි කියලා නැවැත්තුවා නම් හරි කිව්වාට, ඒක තේරුම්ගන්න එක ලෙහෙසි නැහැ. දැකීම දැකීම වුණොත් මේ මඤ්ඤණා හතරටම අනුවෙන්න බැහැ කියන එක තුළුණින් දකින්න ඕන.

ඔය කියන තරම් ලෙහෙසි තත්ත්වයක් නෙවෙයි මේ කතා කරන්නේ. ටිකෙන් ටික ගැඹුරට යන්න ඕන. ගැඹුරට යන්න මේ ආයතන පිරිසිදු දකින්න ඕන.

ඒ දකින එක තමයි අපට පටන් ගන්න තියෙන්නේ. ඇහෙන ශබ්දයේ රූප තියෙනවා ද? නැත්නම් හිතෙන් හදලා අපි එළියෙන් පැනෙව්වා ද? කියන එක හොඳට හිතට පෙනේනලා දෙන්න ඕන. එතකොට මේ ඉන්නවාට වඩා අවබෝධයක් එනවා. ඕක ඇසීමට, දැකීමට, දැනෙන දේවල් වලට, ගඳක් සුවඳක්, රසක්, කයෙන් ස්පර්ශයක් දැනෙන කොට ඒවාටත් ඒක කරන්න පුළුවන්. ඒක

අවබෝධයක් ඇතුව කරන්න ඕන. කවුරුවත් කිව්ව පළියට නෙවෙයි. ඒක තේරුම් අරගෙන ඒ ඇත්ත පෙන්නලා දෙන්න. ඔය දැනගත්තෙන් හිතෙන් හදාපු දේ හිතෙන් දැනගත්තා නේ ද? ඒක එළියේ තියෙන්න බැහැ නේ ද? කියන ධර්මතාවයේ ඇත්ත පෙන්නලා දෙන්න ඕන.

මේ සූත්‍රය කෙටියි. සූත්‍රයේ සිංහල පරිවර්තන දෙකක් තියෙනවා. මම ඔය දීලා තියෙන පත්‍රිකාවේ මුලින් තියෙන්නේ සාමාන්‍ය ත්‍රිපිටකයේ තියෙන එක. අග කොටසේ තියෙන්නේ කටුකුරුන්දේ ස්වාමීන් වහන්සේගේ 'මනසේ මායාව' පොතෙන් උපුටා ගත්ත කොටසක්. ඒ පරිවර්තනය වඩා හොඳයි කියලා මට හිතෙනවා. ඒකත් එහෙම ම පිළිගන්නේ නැතුව තමන් නුවණින් විමසලා බලන්න. මොකක්ද බුදුරජාණන් වහන්සේ දිට්ඨ-සුත-මුත-විඤ්ඤාන ගැන දේශනා කරන්නේ කියලා. කවුරුවත් කිව්වාට පිළිගන්නේ නැතුව තමනුත් හොයලා බලන්න. ධර්මය එහිඑස්සික යි. දකින්න පුළුවන්. එන්න බලන්න කියලා පෙන්නන්න පුළුවන් එකක්.

ඔය ධර්මය දකින කොට අපේ තියෙන දෘෂ්ටි කැඩෙනවා. මෙව්වර කල් දෘෂ්ටියක හිටියා නම් ඒක වැරදි දෙයක් නේ කියලා මේ ඇත්ත දකින කොට පෙනෙන්න ගන්නවා. ඒක ධර්මයේ තියෙන ගුණයක්.

දහම ගැඹුරු වුණත්, දූනට හොඳටම තේරෙන්නේ නැති වුණත්, ලෝකෝත්තර මග පෙන්නන දහම අහන්න ලැබෙන එක ලොකු දෙයක්. ඉතින් ඒ ගැන සතුටු වෙන්න පුළුවන්. නැවත නැවත විමසන කොට ඇත්තටම දහම හිතන තරම් ගැඹුරුත් නෑ. ඒවායේ යෙදෙන්න ඕන. බුද්ධ දේශනාව ත්‍රිපිටක දහමට අනුව අපි අවබෝධ කරන්න ඕන. අපට ඕන දේ දහම කියලා හිතාගත්තාට හරියන්නේ නැහැ. එහෙම කළොත් තමයි අර සෝවාන් වුණ 'මම' ඉතුරු වෙන්නේ. 'මම' දුරු වීම නිසා සෝවාන් වෙනවා නෙවෙයි, 'මම'යි සෝවාන් වෙන්නේ කියන වැරදි තැනකින් දහම හොයනවා.

'මම' කියන ස්වභාවය නො පිහිටන සෝවාන් වීම කියලා තව පැත්තක් තියෙනවා කියලා අපි දැනගන්න ඕන. එතැනට යන්නයි අපි

දහම අවබෝධ කරන්න ඕන. රූපය ඇසුරු කරන්නේ නැති, වේදනාව ඇසුරු කරන්නේ නැති, ඔය වාගේ පංචඋපාදානස්කන්ධයම ඇසුරු නො කරන තත්වයක් තියෙනවා. ඒක තේරුම් ගන්න ඕන. අවිද්‍යාව තියෙනකම් අපි ඇසුරු කරනවා. අවිද්‍යාව නැත්නම් ඇසුරු වෙන්නේ නෑ කියන ධර්මතාවය, නිරෝධය තේරුම්ගන්න ඕන. ඒක තමයි නිරෝධයෙ ඤාණං. නිරෝධයෙ ඤාණං ආවොත් සම්මාදිට්ඨිය එනවා. සම්මාදිට්ඨිය ආවොත් තමයි මාර්ගය උපදින්නේ. මාර්ගය වැඩෙන්නේ.

ඉතින් අපි දහම අහන්නේ, සාකච්ඡා කරන්නේ, නුවණින් භොයන්නේ සම්මාදිට්ඨිය ඇතිකරගන්න යි. සම්මාදිට්ඨිය ඇතිකරගත්තොත් බය වෙන්න දෙයක් නෑ, ආයෙ අපාගත වෙන්නේ නැහැ. ඒක බුදුරජාණන් වහන්සේ පැහැදිලිව පෙන්වලා තියෙනවා. සම්මාදිට්ඨිය ඇතිකර ගත්තොත් මැරෙන්න මොහොතකට කලින් හරි සෝවාන් වෙනවාමයි කියලා දේශනා කරලා තියෙනවා. හැබැයි සම්මාදිට්ඨිය ඇතිකර ගත්තොත් විතරයි. සම්මාදිට්ඨිය කියලා වෙන වෙන දෘෂ්ටිවල හිටියොත් ඒක වෙන්නේ නැහැ. ඒක ලෝකයෙන් එතෙර වෙන ලෝකෝත්තර සම්මාදිට්ඨියක් විය යුතුයි.

ඉදප්පච්චයතා ධර්මතාවය අවබෝධ කරගන්නේ නැතුව, පටිච්චසමුප්පාදය දකින්නේ නැතුව, මාර්ගඵල ලැබෙන්න බැහැ. ලැබුණා නම් මේ බුද්ධ ශාසනයේ දේශනා කරලා තියෙන ඵල නම් වෙන්න බැහැ. ඒ නිසා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ සිංහනාදයක් කරන්නේ පළමුවෙනි ශ්‍රමණයාත් මේ ශාසනයේමයි. දෙවැනි, තුන්වෙනි, හතරවෙනි ශ්‍රමණයාත් මේ ශාසනයේමයි කියලා. සෝවාන්, සකාදාගාමී, අනාගාමී, අරහත් ආයථී උත්තමයෝ මේ ශාසනයේමයි, අන්‍ය ශාසනවල නෙවෙයි කියලා. මේ ශාසනය කියන්නේ බුදුකෙනෙක් පෙන්වලා දෙන දහම, ඉදප්පච්චයතාව දකින කෙනායි. ඉතින් මේ දහම දකින්න පුළුවන්. ඒ හැකියාව අපටත් තියෙනවා. ඒ අවස්ථාව අපට ලැබිලා තියෙනවා. ක්ෂණ සම්පත්තිය තියෙනවා.

දහම නුවණින් භොයන්න පටන්ගන්න. එක එක දේවල් අපි අහලා තියෙන්න පුළුවන්. කොච්චර අහලා තිබුණත් කමක් නෑ මේ දහමට ගැලපෙනවා ද කියලා නුවණින් විමසලා බලන්න. ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතන පැත්තෙන් දහම විමසන්න. ඉදප්පච්චයතාව, පටිච්චසමුප්පාදය අවබෝධ කරන්න උත්සාහ කරන්න, වෙහෙස මහන්සි වෙන්න.

හැම දෙනාටම තෙරුවන් සරණයි!

ධර්ම දානයක් වශයෙන් මෙම ජ්‍යාන තැවත මුද්‍රණය කොට නොමිලේ බෙදාහැරීමට ඩිනෂම ප්‍රයෝජනවත් අවස්ථා අතී අතර මුද්‍රලට විකිණීම සූරා තහනම්ය. මෙහි පිටපතක් අන්තර්ජාලයෙන් ලබා ගත හැක.

කතෘගේ වෙනත් පොත්

- බුදු දහම දැක ගනිමු - 1 පටිච්ච සමුප්පාද සාකච්ඡා
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 2 මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව (මජ්ඣිම නිකාය සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 3 අනිච්චසංඝට්ඨාන සූත්‍රය
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 4 තජ්ජො සමන්තාසාරා (මහා භ්‍රමාදොසම සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 5 සතර මහා ධාතුවේ සතර ආකාරය (මූලපරියාය සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 6 ලෝකෝත්තර දැක්ම සඳහා කායානුපස්සනාව
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 7 උණ්ණාභ බ්‍රාහ්මණ සූත්‍රය
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 8 පුබ්බෙ අනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු (කච්චානගොත්ත සූත්‍රය, මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය සහ අනාථපිණ්ඩිකොවාද සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 9 උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය (උදායි සූත්‍රය, විණොපම සූත්‍රය සහ ආනන්ද සූත්‍රය ඇසුරෙන්)

මෙම පොත්වල අන්තර්ජාල සංස්කරණය (pdf) සහ සාකච්ඡා (mp3) ශ්‍රවණය/බාගත කිරීම සඳහා පහත සඳහන් වෙබ් අඩවියට පිවිසෙන්න.

To download mp3, right click and select the save as option.

<http://ravi.harimaga.com>

search keywords : book, English, bawana

ඔබගේ පුණ්‍යානුමෝදනාවක් සහිතව පොත් නැවත මුද්‍රණය සඳහා කතෘ අමතන්න.

**රවීන්ද්‍ර කොග්ගලගේ මහතා විසින් මෙහෙයවන
භාවනා/ධර්ම සාකච්ඡා වැඩසටහන් පැවැත්වෙන ස්ථාන**

1) කොළඹ

සෑම සෙනසුරාදා දිනයකම පෙ.ව. 8.30 සිට ප.ව. 1.00 දක්වා
සුභදාරාම විහාරස්ථානය
ගම්සභා හන්දිය, නුගේගොඩ.

2) මාතර

සෑම මසකම සතියේ පළමු ඉරිදා දිනයන්හි
පෙ.ව. 9.00 සිට ප.ව. 4.00 දක්වා
'ජය නිවස' - මාතර බෝධි ආරක්ෂක සභාවේ භාවනා මධ්‍යස්ථානය
කුමාරතුංග මාවත (නූපෙ හන්දියෙන් හැරෙන්න), මාතර.
විමසීම:
දේශබද්ධ කේ. ජී. මුනිදස මහතා - දුරකථන අංක: 071 4438747

3) උතුරුකන්ද

සෑම මසකම සතියේ අවසන් ඉරිදා දින පෙ.ව. 9.00 සිට ප.ව. 5.00 දක්වා
විමසීම:
මෙමත්‍රි මහතා - දුරකථන අංක: 0718317583

4) අන්තර්ජාලයේ සිංහල ධර්ම සාකච්ඡාව

සෑම අගහරුවාදා දිනකම සවස 3.30 සිට 5.30 දක්වා.
<http://www.savanatasisilasa.org>

5) The Buddhist TV - Dhammahadaya (English Discussion)

Poya days 9.00 pm